

MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**KENTLERİN MÜZELEŞMESİ VE KAMU POLİTİKALARININ ROLÜ:
BEYOĞLU ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Halide Ekin SARICA

Anabilim Dalı: Şehir ve Bölge Planlama

Programı: Kentsel Tasarım

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Besime ŞEN

İSTANBUL 2024

MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**KENTLERİN MÜZELEŞMESİ VE KAMU POLİTİKALARININ ROLÜ:
BEYOĞLU ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Halide Ekin SARICA

Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı

Kentsel Tasarım Programı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Besime ŞEN

TEMMUZ 2024

..... tarafından hazırlanan
adlı bu tezin tezi olarak uygun olduğunu onaylarım.

.....
Tez Danışmanı

Bu çalışma, jürimiz tarafından Anabilim Dalında
..... tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman : _____

Üye : _____

Üye : _____

Üye : _____

Üye : _____

Bu tez, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Lisansüstü Tez Yazım Kılavuzuna uygun olarak yazılmıştır.

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzuna uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içindeki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel etik kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda ilgili eserlere bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu,
- Atıfta bulunduğum eserlerin tümünü kaynak olarak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Ücret karşılığı başka kişilere yazdırmadığımı (dikte etme dışında), uygulamalarımı yaptırmadığımı,
- Bu tezin herhangi bir bölümünü bu üniversite veya başka bir üniversitede başka bir tez çalışması olarak sunmadığımı

beyan ederim.

Babama,

KENTLERİN MÜZELEŞMESİ VE KAMU POLİTİKALARININ ROLÜ: BEYOĞLU ÖRNEĞİ

ÖZET

Küresel ekonomide 1970’li yıllardan itibaren etkin hale gelen neoliberalizm, Türkiye’de 1980 sonrasında gündeme gelmiş, kamu politikalarında köklü değişimlere neden olmuştur. Ekonomide yaşanan yapısal değişikliklerin sonucu olarak 1980 sonrası kent merkezlerinin sanayisizleşmesi, üretim alanlarının tasfiyesinin ardından, kentlerin sanayi yapılarının ve liman bölgelerinin yeniden işlevlendirilmesi için hizmet sektörü ile birlikte kültür endüstrileri ön plana çıkmıştır. 1990’lı yıllarda Beyoğlu’nun kıyıları, desantralizasyon politikaları sonrası ağırlıklı olarak rekreasyon alanlarına dönüştürülmüştür. İlerleyen yıllarda ise söz konusu kıyı hattında kalan endüstri mirası ve tarihi yapılar, turizm, eğitim ve kültür-sanat fonksiyonları ile yeniden işlevlendirilmeye başlamıştır.

Tez çalışması 2000 sonrasında Beyoğlu’nun müzeleşmesinde kamu politikalarının rolünü tartışmak üzere, müze ve kültür fonksiyonları ile dönüştürülmesi amaçlanan kıyı hattının bir bölümüne tekabül eden Dolmabahçe Sarayı’ndan Sütlüce’ye kadar uzanan alana odaklanmıştır. Kültürün özelleştirilmesi yönünde adımların atıldığı, piyasanın aktör olarak kültür sanat alanında etkinliğinin arttığı söz konusu dönemde Beyoğlu’nun müzeleşmesi, soylulaşma süreci ile doğrudan ilişkili görülmektedir. Son yıllarda ise Beyoğlu kıyılarında, bir kısmı neoliberal kent politikalarının bir parçası olan öncü projeler kapsamında kalmak üzere tarihi yapılar müzeleşmiş ya da yeni müze yapıları inşa edilmiştir. Bu doğrultuda tezin amacı, Beyoğlu’nun müzeleşmesinde gerçekleştirdikleri, planladıkları ve destekledikleri projeler üzerinden kamu aktörleri olarak İstanbul Büyükşehir Belediyesi ve Beyoğlu Belediyesi’nin kültür ve kent politikalarının rolünün incelenmesidir.

Çalışma kapsamında kamu politikaları doğrultusunda, Beyoğlu’nda gerek yapı ölçeğinde gerekse de yapının sınırlarını aşarak kentsel ölçekte müzeleşme, ilgili dökümanların incelenmesi ve analizi yöntemi ile tartışılmaktadır. Beyoğlu’nda Cumhuriyet döneminden itibaren kültür sanat yaşamına ve 2000 sonrası merkezi ve yerel kültür politikalarına dair yapılan detaylı okuma ile araştırma için arka plan oluşturulmuştur. Yaklaşık yirmi beş yıllık döneme odaklanan çalışmanın sonucunda Beyoğlu’nun müzeleşmesinde yerel yönetimlerin yatırımcı ve girişimci bakış açısıyla yürüttükleri kamu politikalarının önemli bir etkisi olduğu değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Beyoğlu, Kültür endüstrisi, Kültür politikası, Müzeleşme, Neoliberalizm

THE MUSEALISATION OF CITIES AND THE ROLE OF PUBLIC POLICY: BEYOĞLU CASE

ABSTRACT

Neoliberalism, which has become effective in the global economy since the 1970s, was added to agenda in Turkey after 1980 and caused radical changes in public policies. As a result of the structural changes in the economy, following the deindustrialisation of urban centres and the displacement of production areas after 1980, cultural industries came to the fore together with the service sector in order to re-functionalise the industrial structures and port areas of the cities. In the 1990s, the coasts of Beyoğlu were mainly transformed into recreational areas after the decentralisation policies. In the following years, the industrial heritage and historical buildings on the coastal line started to be re-functionalised with tourism, education, culture and arts functions.

In order to discuss the role of public policies in the museumisation of Beyoğlu after 2000, the thesis focuses on the area extending from Dolmabahçe Palace to Sötlüce, which corresponds to a part of the coastal line that was intended to be transformed into museum and cultural functions. The museumisation of Beyoğlu is seen to be directly related to the process of gentrification in the period in question, when steps were taken as the privatisation of culture and the effectiveness of the market as an actor in the field of culture and arts increased. In recent years, historical buildings have been museumised or new museum buildings have been built on the coasts of Beyoğlu, some of which are within the scope of flagship projects that are part of neoliberal urban policies. Accordingly, the aim of this thesis is to examine the role of the cultural and urban policies of Istanbul Metropolitan Municipality and Beyoğlu Municipality as public actors through the projects they have realised, planned and supported in the musealisation of Beyoğlu.

Within the scope of the study, in line with public policies, musealisation in Beyoğlu as both at the scale of the building and beyond the boundaries of the building through spreading to the urban scale, is discussed through the examination and analysis of relevant documents. The background for the research has been formed with detailed reading of the culture and arts life in Beyoğlu from the Republican period and the central and local cultural policies after 2000. As a result of the study, which focuses on a period of approximately twenty-five years, it is evaluated that public policies carried out by local governments with an investor and entrepreneurial perspective have a significant impact on the musealisation of Beyoğlu.

Key Words: Beyoğlu, Cultural industry, Culture policy, Musealisation, Neoliberalism

ÖNSÖZ

Çalışma konumu biçimlendirmemde, tez haline getirecek biçimde detaylandırmamda ve tamamlamamda önemli rolü olan değerli desteği ve katkıları için sevgili danışmanım Prof. Dr. Besime Şen'e çok teşekkür ederim. Gerek tez gerekse de yayın sürecinde bir konuyu akademik açıdan ele alma konusunda kendisinden çok şey öğrendiğime, karşılaşmalarımızın, önerilerinin ve sorularının tez çalışmamda önemli etkileri olduğuna inanıyorum. Tezimi inceleyerek yorum, eleştiri ve katkılarını benden esirgemeyen tez savunma sınavımın jüri üyeleri, değerli hocalarım Doç. Dr. Esra Yıldız ve Doç. Dr. Tansel Erbil'e çok teşekkür ederim.

Uzunca zamandır dert edindiğim, yaşam alanım Beyoğlu'nun dönüşümü üzerine çalışmak amacıyla yüksek lisans eğitimine başvurmam konusunda beni yüreklendiren, yürekten destekleyen sevgili hocam, yoldaşım Doç. Dr. T. Gül Köksal ve dostlarım Beyza Bilal ve Burcu Yanar'a özel bir teşekkür borçluyum. Gerek Haliç Tersaneleri gerek kentin tamamının neoliberal kent politikaları ile dönüştürülmesine karşı mücadelede beraber yol aldığım ve güncele dair tartışmalar yürüttüğüm sevgili Gül Köksal'ın bugün kent mücadelesi, politikası ve mimarlık mesleği özelinde düşünce biçimime ve birikimime katkısı tarif edilemez değerdedir.

Tez süresi boyunca dayanışma ve desteğini eksik etmeyen başta sevgili halam Işıl Ünal olmak üzere sevgili anneme, abime ve fiziksel olarak yanımda olamasa da bana olan inancını miras olarak bırakan sevgili babama sonsuz teşekkür borçluyum. Tez süresinde ilgi ve desteğini hissettiğim yol arkadaşlarım Nubar, Memet, Baran, Ceylan, Merve, Müge, Selin, Sina, İlksen ve Berzan'ın adını teşekkür etmek için anmak isterim.

Son olarak kent, mimarlık ve kültür-sanat alanlarında yan yana mücadele ettiğim, yol yürüdüğüm, adlarını tek tek anamadığım arkadaşlarıma, yoldaşlarıma sonsuz teşekkür etmek istiyorum. Başka bir kent, başka bir mimarlık ve başka bir dünya tahayyülünü mümkün kıldıkları için.

Halide Ekin SARICA
İstanbul, 2024

İÇİNDEKİLER

ÖZET	ix
ABSTRACT	xi
ÖNSÖZ	xiii
İÇİNDEKİLER	xv
ŞEKİL LİSTESİ	xvii
KISALTMALAR	xix
1. GİRİŞ	1
1.1. Araştırma Amacı ve Sorunsalı.....	1
1.2. Araştırma Yöntemi.....	3
1.3. Kavramsal Çerçeve.....	7
2. PERA'DAN BEYOĞLU'NA KÜLTÜR SANAT	21
2.1. Cumhuriyet Öncesi Pera.....	21
2.2. Tek Parti İktidarında Beyoğlu'nda Kültür Sanat (1920-1950).....	24
2.3. Çok Partili Dönemde Beyoğlu Kültür Sanat (1950-1980).....	33
2.4. 'Güzelleştirilen' Beyoğlu'nda Kültür Sanat (1980-1994).....	43
2.5. Bir Kırılma Noktası Olarak 1994 ve Sonrası Beyoğlu Kültür Sanat.....	56
3. 2000'Lİ YILLARDA KENT VE KÜLTÜR POLİTİKALARI	60
3.1. Merkezi ve Yerel Yönetimde Siyasi İttifak Dönemi Kent Politikaları.....	60
3.2. 2000'li Yıllarda Türkiye'de Kültür Politikaları.....	69
3.2.1. 2002-2011: Uzlaşmacı, katılımcı ve özelleştirilen kültür politikası.....	72
3.2.2. 2011-2016: Mufazakarlaşan, müdahaleci kültür politikası.....	80
3.2.3. 2016 Sonrası: Otoriterleşen ve yerli-milli kültür politikası.....	87
3.3. İstanbul ve Beyoğlu Yerel Yönetimlerinin Kültür Sanat Politikaları.....	92
4. BEYOĞLU'NDA MÜZELEŞME VE KAMUNUN ROLÜ	136
4.1. Beyoğlu'nun Dönüşümüne Kültür Sanat Alanından Bakmak.....	136
4.2. Beyoğlu Kıyı Hattının Müzeleşmesinin İncelenmesi.....	144
4.2.1. Kabataş bölgesi.....	145
4.2.2. Karaköy rıhtımı ve Salıpazarı Limanı'ndan Galataport'a.....	149
4.2.3. Dönüşüm alanı olarak Perşembe Pazarı.....	168
4.2.4. Haliç tersaneler bölgesi.....	172
4.3. Beyoğlu'nun Müzeleşmesi ve Kamu Politikalarının Rolü.....	219
5. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	239
KAYNAKÇA	244
EKLER	282

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 3.1: İstanbul Kültür üçgeni	101
Şekil 3.2: Beyoğlu Kültür Yolu Projesi	131
Şekil 4.1: Ara Güler'e ait fotoğrafın kullanıldığı Tarlabası 360 ve Galataport proje reklamları	139
Şekil 4.2: Kabataş-Rahmi Koç Müzesi hattı, tez çalışma alanı	144
Şekil 4.3: Haliç tersaneler bölgesi	173
Şekil 4.4: Darzana	192
Şekil 4.5: Ahmet Güneştekin'e ait 'Ölümsüzlük Odası' eseri, Contemporary İstanbul, Tersane İstanbul 2021	194
Şekil 4.6: Haliç Tersaneleri ve Beyoğlu bölgesinde gerçekleştirilen planlama kararları ve projelerinin etki alanları	199
Şekil 4.7: Müzeye dönüştürülmesi planlanan Divanhane binası ve yeni yapılacak yapılar	203
Şekil 4.8: Galataport'un reklam afişleri	227
Şekil 4.9: Yerel yönetimlerin, sermaye sahiplerinin ve merkezi hükümetin Beyoğlu ölçeğinde uyguladığı ve planladığı projelerin, plan kararlarının bütünlüklü ilişkisi	235

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
AKB	: Avrupa Kùltür Başkenti
AKM	: Atatùrk Kùltür Merkezi
AKP	: Adalet ve Kalkınma Partisi
ANAP	: Anavatan Partisi
AP	: Adalet Partisi
BKY	: Beyoğlu Kùltür Yolu
BYKP	: Beş Yıllık Kalkınma Planı
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
ÇDP	: Çevre Düzeni Planı
DP	: Demokrat Parti
FP	: Fazilet Partisi
İBB	: İstanbul Büyükşehir Belediyesi
İHH	: İnsan Hak ve Hürriyetleri ve İnsani Yardım Vakfı
İKSV	: İstanbul Kùltür ve Sanat Vakfı
IMF	: International Money Foundation (Uluslararası Para Fonu)
İMP	: İstanbul Metropolitan Planlama ve Kentsel Tasarım Merkezi
İRHM	: İstanbul Resim ve Heykel Müzesi
NATO	: North Atlantic Treaty Organization (Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü)
OECD	: Organisation for Economic Co-operation ve Development (Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü)
RP	: Refah Partisi
STK	: Sivil Toplum Kuruluşları
TESEV	: Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı
TİKA	: Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı
TMMOB	: Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği
TOKİ	: Toplu Konut ve Kamu Ortaklığı İdaresi Başkanlığı
TÜRKSOY	: Uluslararası Türk Kùltürü Teşkilatı
UCLG	: United Citites and Local Governments (Birleşmiş Kentler ve Yerel Yönetimler Teşkilatı)
UCLG MEWA	: United and Local Governments Middle East and West Asia Section (Birleşmiş Kentler ve Yerel Yönetimler Orta Doğu ve Batı Asya Bölge Teşkilatı)
UEFA	: Union of European Football Associations
UIA	: Union of International Architects
UNESCO	: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kùltür Örgütü)

1. GİRİŞ

1.1. Araştırma Amacı ve Sorunsalı

Tarih boyunca Beyoğlu bölgesi gerek siyasi gerek sosyal dönüşümün odağında yer almıştır. Uzun yıllar Beyoğlu'nun kimliğini oluşturan önemli unsurlardan birisi olarak kültür sanat alanı, değişim ve dönüşümün ayaklarından birisini oluşturmuştur. Siyasi kırılmaların yansıması olarak terkedilen ve inşa edilen kimliklerin mekânsal etkisindeki Beyoğlu'nun kültür sanat alanında yapılanmasında özellikle 2000'li yıllardan sonra özel sektörün, sermayenin ve bankaların aktör olarak öne çıktığı bir süreç yaşanmıştır. Son 20 yılda ise mekanların, fonksiyonların ve kullanım biçimlerinin giderek belirginleşen dönüşümüne kültür işlevlerinin farklı biçimlerde eşlik ettiği görülmektedir. Araştırma, 2000 sonrası dönemde, İstanbul ve özellikle Beyoğlu özelinde yerel yönetimlerin kültür ve kent politikaları üzerinden gerçekleştirdikleri, planladıkları ve destekledikleri projelerin ve kentsel mekânda yarattığı bütüncül etkinin tartışılmasını hedeflemektedir.

Dünyanın birçok kentinin değişen üretim biçimleri ve üretim ilişkileri üzerinden yeniden şekillenmesinde hizmet sektörleri ile beraber kültür endüstrilerinin önemli bir rolü olmuştur. İstanbul'da ise 1990'larda öne çıkan küresel kent, marka kent yaratma amacının yerel yönetimler tarafından gündeme getirildiği bu süreçte altyapı, temizlik vb. belediye hizmetlerinin ötesinde bölgenin kültürel, sosyal ve turizm açısından değerlendirilmesi bir politika olarak benimsendi. Bu durum Beyoğlu ve özellikle Haliç kıyısında 1980'li yıllardan itibaren gündeme gelen kentsel müdahalelerde ve yeniden işlevlendirme projelerinde ağırlık kazanmıştır. Sanayi havzası olan Haliç kıyıları başta olmak üzere benimsenen sanayisizleşme politikalarının hayata geçirilmesi ile yapıların yeniden işlevlendirilmesi gündeme gelmiştir. Çalışmanın odaklandığı 2000 sonrası dönemde ise özellikle 2006 yılından itibaren kent gündeminin Avrupa Kültür Başkenti adaylığı süreci ile beraber kentsel mekânın kültür aracılığıyla dönüştürmeye dair proje ve söylemlerinin yoğunluk kazandığını görmekteyiz. Bu dönemde gerek hazırlanan Çevre Düzeni Planının gerekse de plana paralel olarak kültür sanat faaliyetlerine adres

olmuş kentsel mekanların dönüşümü ve projelendirilmesi ilerleyen yıllarda tekrar tekrar gündeme gelmiş ve bir bölümü gerçekleşmiştir.

2000 sonrası farklı ölçeklerdeki projelerin ve müdahalelerin etkisi ile Beyoğlu'nun dönüşümünde kültür-sanat fonksiyonlarının önemli bir rolü olduğu savunusu çalışmanın argümanlarından birini oluşturmaktadır. Çeşitli aktörlerce hayata geçirilen, desteklenen kültür sanat politikalarında ve bu politikaların sonucu olarak gündeme gelen projelerde kamu kurumu olarak yerel yönetimlerin rolü, etkisi tezin ana sorunsalı olarak ele alınmaktadır.

Yukarıdaki çerçeveye göre yanıtı aranacak araştırma soruları:

- Beyoğlu ölçeğinde kültür sanat alanında yerel yönetimlerin politikaları ve politika uygulama araçları nelerdir?
- Politika uygulama araçları dönemlere göre farklılaşma göstermiş midir?
- Neoliberal kent politikalarıyla şekillenen projelerin odak noktalarından birisi olan Beyoğlu'nun dönüşümünde kültür sanat aktivitelerinin, mekanlarının rolü nedir?
- Gerek yerel ve merkezi yönetimlerce gerekse de sermayedarlar tarafından planlanan ya da uygulanan kültür sanat projelerinin kentsel mekâna etkisi, birbiriyle kurduğu ya da kurmadığı ilişkiler nelerdir?

Beyoğlu, 1980'li yıllardan itibaren, son yirmi yılda yoğunluğu ve ölçeği farklılaşıyor olsa da benzeşen kent politikaları ile değişim değeri üzerinden şekillenmeye devam etmektedir. Bu dönüşüm ekonomi politik süreçlerle doğrudan ilişkili biçimde kentsel mekânın düzenlenmesi anlamına gelmektedir. Küresel ölçekteki örneklerine benzer biçimde tarihi kent merkezlerinde farklı biçimlerde (kendiliğinden gelişen soylulaşma, sermaye eksenli soylulaşma ve devlet, kentsel dönüşüm eksenli soylulaşma (İslam, 2009) gerçekleşen soylulaşma süreçlerinde giderek belirginleşen kültür sanat içeriklerinin diğer tüketim fonksiyonlarına benzer biçimde sermaye birikim aracı olarak kentsel mekânı metalaştırma potansiyeline sahip olması bu tezin üzerine tartıştığı konuları önemli kılmaktadır. Özellikle Beyoğlu bölgesinin turizm değeri, siyasi temsil mekânı olma özelliği, tarihi yapısı ve dolayısıyla rant değeri sebebiyle kentsel soylulaştırma projelerini konu alan çalışmalara, kültür-sanat eksenli mekânsal dönüşümlerin incelenmesi ile katkı sunulması amaçlanıyor. Bu amaç doğrultusunda

çalışma, kültür endüstrisinin bir parçası olarak müze fonksiyonu ile yapıların dönüştürülmesi sürecini ele alırken diğer taraftan yapı sınırlarını aşan bir dönüşümü müzeleşme kavramı ile tartışmaya açmaktadır.

İstanbul'da son beş yılda turizm hedefinin yanı sıra ideolojik bir çekişmenin yaşandığı kültür sanat aktiviteleri ve mekanları gerek yerel gerekse de merkezi yönetimler tarafından yoğunluklu olarak planlama ve uygulamalara konu edilmektedir. Söz konusu projelerin yoğunlaştığı alanlardan birisi de geçmişte olduğu gibi bugün de farklı kültür faaliyetleri, mekanları ve kimlikleriyle anılan Beyoğlu ilçesidir.

İstanbul ölçeğinde Avrupa Kültür Başkenti, Olimpiyatlar gibi uluslararası etkinlikler, fuarlar, bienaller ve tema parkların yanı sıra kentin üretim tarihine, hafızasına dair değerleri barındıran endüstri mirası, arkeolojik ve tarihi alanlarının kültür merkezi, müze, yürüyüş rotası gibi işlevlerle şekillendirildiği, destinasyon noktalarına dönüştürüldüğü döneme tanıklık etmekteyiz. Bu bağlamda kente değer kazandırma, kamusal olma, yapıları koruma iddiası ile herhangi bir tüketim fonksiyonuna göre tartışmaya daha kapalı olan bu fonksiyonların, tez kapsamında odaklanılan bölge aracılığıyla eleştirel yaklaşımla tartışmaya açılmasının önemine işaret edilmesi amaçlanmaktadır. Çalışmanın odaklandığı süreç içerisinde özellikle 2019 yılında gerçekleşen yerel seçimler sonrasında İstanbul özelinde farklı siyasi partilerin yönetimindeki İstanbul Büyükşehir Belediyesi ve Beyoğlu Belediyesi'nin farklılaşan ve benzeşen amaçlar, içerikler ve söylemlerle şekillenen kültür sanat projelerinin değerlendirilmesi ve kıyaslanması tez çalışmasının önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Tarihsel sürekliliğin yanı sıra bugün hızlanarak artan mekânsal müdahalelerin birbiriyle kurduğu ilişkiyi açık ve dolaysız biçimde okumamızı sağlayan Galataport, Tersane İstanbul projelerinin yer aldığı kıyı hattı, sayısı gün geçtikçe artan kültür sanat mekanları, bu mekanların bölgeyle ilişkisinin incelenmesi bu bağlamda önemli bulunduğu için seçilmiştir. Ayrıca tez konusu bağlamında incelenen söz konusu kıyı hattı, Haliç vadisi, Beyoğlu bölgesi ve Tarihi Yarımada ile etkileşimi bakımında da kritik bir öneme sahiptir.

1.2. Araştırma Yöntemi

Beyoğlu'nun müzeleşmesinde kamu politikalarının rolünün incelenmesini amaçlayan tez çalışması kapsamında 2000 yılı sonrasına odaklanıldı. 2000 sonrası dönem

muhafazakarlığın gerek yerel gerek merkezi yönetimde kesintisiz iktidarının kent ve kültür politikalar bakımından süreklilik içeren yaklaşımların, planlamaların ve projelerin okunmasını olanaklı kılması açısından seçilmiştir. Bu dönem yoğunluklu olarak Adalet ve Kalkınma Partisi'nin iktidar olduğu süreci kapsamaktadır. Söz konusu dönemde merkezi ve yerel yönetimlerce yürütülen kent ve kültür politikaları, siyasi gelişmelerle eş zamanlı olarak ele alınıp incelendi. Beyoğlu bölgesinin Cumhuriyetin ilanından 2000'lere kadar kültürel, politik ve sosyal olarak şekillenişine kronolojik bakış, siyaset, kent ve kültür sanat alanında paralelliğin de okunmasını sağladı. Kentsel, kültürel ve siyasi kırılmalara göre dönemleştirilerek Beyoğlu bölgesinin kültür perspektifi ortaya konulmaya çalışıldı. Çalışmanın odaklandığı dönem olan 2000 sonrası kültür politikaları, iktidar partisinin bu alandaki vizyonu, açıklamaları, demeçleri, konuyla ilişkili haberler ve seçim beyannameleri baz alınarak dönemleştirildi. Benzer biçimde İstanbul ve Beyoğlu yerel yönetimlerinin kültür politikaları, başkanlar dönemine göre incelendi. Yerel yönetimlerin kültür alanındaki yatırımları, icraatları, söylemlerinin yanı sıra faaliyet raporları, strateji belgeleri ve belediyeye ait yayınlar değerlendirildi. Yerel yönetimlerin kültür alanında yaklaşımlarını doğrudan irdeleyebildiğimiz projelerinin yanı sıra eş zamanlı olarak başka aktörlerce gündeme getirilen, planlanan projelere dair tutumları, destek ya da eleştirileri analiz kapsamında ele alınmıştır.

Tez çalışmasının ilk iki bölümü kapsamında yapılan çalışmaların oluşturduğu altlıkla, Beyoğlu bağlamında İstanbul Modern, İstanbul Resim Heykel Müzesi, İstanbul Sanat Müzesi, Denizcilik Müzesi, Recep Tayyip Erdoğan Müzesi, Kadın Kültürü Müzesi, Sadberk Hanım Müzesi ve Rahmi Koç Müzesi'nin yer aldığı ve planlandığı Dolmabahçe Sarayı'ndan Hasköy'e devam eden alana odaklanılmıştır. Liman işlevinin ardından öncü proje (flagship project) olarak değerlendirilebilecek Galataport projesi ile ilişkili olarak hayata geçirilen İstanbul Modern Müzesi ve benzer biçimde kamu yararına üretim yapan Haliç Tersaneleri'nin dönüşüm projeleri ile bağlantılı olarak Tersane İstanbul kapsamında yer alan Sadberk Hanım Müzesi ve Kadın Kültürü Müzesi, Haliç Tersanesi bünyesinde İBB tarafından açılan İstanbul Sanat Müzesi ve planlanan Denizcilik Müzesi'nin projelendirilme süreci, yerel yönetimlerin bu süreçteki rolü ve etkisinin incelenmesi hedeflenmiştir. 2006 yılında hazırlanan ve 2009 yılında yenilenen İstanbul Çevre Düzeni Planı kapsamında turizm ve kültür odaklı fonksiyonların yer almasına dair stratejilere konu olan söz konusu bölgenin projeler

ile müzeleşmesinin Beyoğlu bölgesinde yerel yönetimlerce geliştirilen kent ve kültür politikası açısından değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

Haliç havzasının bir bölümünü de oluşturan çalışma alanının 1950’li yıllardan itibaren çeşitli aktörlerce yapılan planlamalar ve müdahaleler ile bir bütün olarak tasarlanan dönüşümünün bugün müzeleştirilerek gerçekleşiyor oluşu alanın seçilme gerekçesini oluşturmaktadır. Kıyı hattındaki mekânsal dönüşümün bütünselliğinin Beyoğlu’nun geneli ile ilişkisinin tartışılması ise tezin amaçları arasında yer almaktadır.

Beyoğlu bölgesindeki kültür sanat perspektifinin Cumhuriyet döneminden itibaren ele alınması kültür politikaları, siyasi yaşam ve mekânsal dönüşüm konusunun tarihsel kökenlerinin anlaşılması ve bugünün yorumlanması konusunda bir arka plan sağlamak ve kronolojik olarak okuma olanağı sunmaktadır.

Yakın geçmişi geniş bir tarihsel perspektifle ele alarak 2000 sonrasına odaklanan tez çalışması için konuyla ilgili dokümanların incelenmesi yöntemi izlenmiştir. Araştırılan dokümanlar ile ele alınan konuların gelişim süreci, yaşanan kopuşlar, süreklilikler ve bunların analiziyle dönemlemeler yapılmıştır. Yerel yönetimler tarafından hazırlanan planlar, plan raporları, ilgili meslek örgütlerince hazırlanan açıklamalar, raporlar, dava dilekçeleri, belediyelerin ilgili birimleri ve yöneticileri tarafından yapılan açıklamalar, siyasi partilerin seçim vaatleri konuyla ilgili basılı ve dijital medya arşivleri, makale ve yapılan araştırmaların, basılı yayınların araştırılarak incelenmesi yolu izlenmiştir. Dokümanların incelenmesi esnasında süreçte etkin olan aktörlerin söylem ve değerlendirmelerine önem verilmiştir. Durumlar, planlar ve icraatler ile söylemler arasındaki tezatlık ve uyum değerlendirilen kriterler arasında yer almıştır. Tez yazım dönemine eşlik eden genel ve yerel seçim süreci sebebiyle yöntem olarak derinlemesine görüşme yöntemine başvurulamamıştır. Seçim süreçlerinin tez çalışması için olumlu yanı ise siyasi aktörlerin yoğunlaşan çalışmalarının, kente ve kültüre dair yaklaşımlarının ve projelerinin çalışma kapsamında değerlendirilmek üzere takip edilebilmesi olmuştur.

Tezin araştırması, dokümanların ve medya materyallerinin analizine dayalıdır. Ayrıca konuyla ilişkili literatür taraması yapılmıştır. Doküman analizi yöntemi, yaklaşık 20 yıllık süreçte karar vericilerin, yöneticilerin ve farklı aktörlerin ele alınan konu çerçevesinde yaptıkları açıklamalarının, dönemin güncel meselelere dair görüş ve

eleştirilerinin gazete, dergi vb. arşivler aracılığıyla takibini olanaklı kılması sebebiyle tercih edilmiştir. Programlar, raporlar, planlar ve çeşitli belgelerden farklı olarak konu ile ilgili aktörlerin detaylı biçimde yaklaşımlarını, düşüncelerini, öngörülerini ve vizyonlarını anlamak adına geriye dönük haber, açıklama vb. belgelerin incelenmesi önemli görülmüştür. Bu yöntem, daha geniş perspektifle, çok sayıda kişi ve kurumun olay ve durumlar hakkında tanıklıklarına, eleştirilerine ve görüşlerine erişilmesini olanaklı kılmıştır. Yakın döneme dair yapılan bir araştırma konusuna sahip tez çalışması için özellikle gazete ve dergi arşivlerinin yanı sıra proje açılışları, etkinlikler, meclis konuşmaları vb. içeriklere hem bilgiye erişim hem gelişmelerin, süreçlerin takibi hem de fikri takip açısından önem verilmiştir.

Araştırma yöntemiyle erişilebilen söylemlerin analizi, süreçlerin nasıl ilerlediğine, politikalara, projelere ve faaliyetlere dair arka planının görünür kılınması açısından önemli görülmüştür. Yöntem, zamana yayılan, geçmişini de kapsayan ve çeşitlenen verilere ulaşım için tercih edilmiştir. Bu yöntem ile siyasi ayırım ve söylem düzeyinde farklılıklar ile farklı aktörlerce atılmış adımların birbiriyle çatışmalarını, uzlaşmalarını ve sürekliliğini okuyabileceğimiz tablonun oluşturulması ve yorumlanması sağlanmıştır.

Öte yandan tezin yazarı olarak 2012 yılından itibaren Beyoğlu sakini oluşum ve araştırma dönemi olarak belirlediğim sürecin bir kısmını deneyimleyen, dönüşüme tanıklık eden bir özne olmam da çalışmamda etkili oldu. Bir yerleşim yeri olarak Beyoğlu ile kurduğum ilişki, Haliç kıyılarında bulunan Keçecipiri Mahallesi (Aynalıkavak) ile başladı, bugün tez kapsamında ele alınan kent politikalarının sonucu olarak (Galataport projesinin de etkisi ile) hızlı bir soylulaşma süreci geçirmekte olan Cihangir Mahallesi ile devam ediyor. Diğer taraftan İstanbul'da yaşadığım süreç boyunca başta Haliç Tersaneleri olmak üzere Beyoğlu'nda gerçekleştirilen ya da planlanan projeleri ve bu projelerin bölgeye etkilerini dert edinerek, konuyla ilgili sivil kolektif yapılarda (İstanbul Kent Savunması, Haliç Dayanışması, Beyoğlu Kent Savunması vb.) yer aldım. Lisans eğitimini aldığım mimarlık mesleği ile dolaysız bağlantılar kurduğum projeler ve kentsel müdahaleler hakkında yürütülen mesleki ve toplumsal tartışmaların parçası oldum. Dolayısıyla tez kapsamında ele aldığım araştırma konusu benim için bir nesne olmanın ötesinde sonuçlarıyla hayatımı doğrudan etkileyen, parçası ve öznesi olduğum, üzerine düşündüğüm, tartıştığım meseleleri kapsıyor. Bu doğrultuda araştırma yöntemi kapsamında

değerlendirebileceğim biçimde bir kent sakini ve kent aktivisti olarak çalışma alanını uzun süreli gözleme, projelerin süreçlerini ve sonuçlarını, kent muhalefетinin itirazlarını, karar vericilerin savunularını takip etme ve sosyal, kültürel, mekansal olarak süreci deneyimleme fırsatını yakaladım.

Beyoğlu bölgesinin müzeleşmesi ve kamu politikalarının rolünün irdelenmesi ile birçok çalışmada ele alınan ve bölgede soylulaşmaya neden olan, dönüşüm projelerinin kültür sanat aktiviteleri ve müze fonksiyonu ile kurduğu ilişkinin tartışılması açısından literatüre katkı sağlanması amaçlanmaktadır. Ayrıca genellikle sermayedarların, merkezi ölçekte karar vericilerin üzerinden tartışılan kente müdahale biçimleri ve sonuçlarının yerel yönetimlerin geliştirdiği politikalar açısından değerlendirilmesi farklı bir ele alış sağlayacaktır.

1.3. Kavramsal Çerçeve

Neoliberalizm

1930'larda yaşanan büyük krizin ardından İkinci Dünya Savaşı sonrasında devlet biçimleri ve uluslararası ilişkiler yeniden yapılandırılmıştır (Harvey, 2021:18). Savaş sonrası Avrupa'da farklı biçimlenen devletlerin ortak noktası bulunmaktadır: devletin tam istihdama, ekonomik büyümeye ve yurttaşların refahına odaklanması (Harvey, 2021:18). Bu amaçla devlet gücü, piyasa süreçleri ile birlikte hatta yerine geçerek kullanılmış, refah sistemleri (sağlık, eğitim ve benzeri) inşa edilerek sosyal ücretlerle ilgili standart oluşturulmaya başlanmıştır. Keynesçi para politikaları büyüme oranları elde edilmiş ve iktisadi dalgalanmalar kontrol edilmiştir. Bu dönem sermaye ve emek arasında sağlanacak 'sınıf uzlaşması' gerekli görülen çatışmasız ortamın tesis edilmesinin kilidi olarak değerlendirilmiş, sendikalar, işçi kurumları devlet aygıtları üzerinde gerçek bir etkiye sahip olmuştur.

1960'lı yılların sonu ve 1970'li yıllar boyunca 'gömülü liberalizm' olarak ifade edilen söz konusu ekonomik örgütlenme modeli birikim krizi sebebiyle çözülmeye başlamıştır (Harvey, 2021). Neoliberalizm bu sürecin sonunda Keynesyen ekonomiye karşı ortaya çıkmıştır. Bu süreçte ülkelere dair ekonomik verileri inceleyen Harvey

neoliberalleşmeyi, “sermaye birikimi için gereken koşulları yeniden oluşturmaya yönelik siyasi bir proje” olarak yorumlamıştır (2021:27).

Neoliberalizmin gelişip devletlerin kamu politikasını düzenleyen yeni bir ekonomi modeli haline gelmesi, kültürün özelleştirilmesine dair tartışmaların başlangıcını da oluşturan 1979 yılında ABD ve Britanya’da olmuştur. Britanya’da Muhafazakar Parti’den Margaret Thatcher ve ABD’de de ise 1978 Carter hükümeti tarafından başlatılan bazı adımların ardından 1981’de gelen Cumhuriyetçi Parti’den Ronald Reagan hükümetlerinin neoliberalizmin öncüsü olduğu değerlendirilmektedir. İkinci Dünya savaşı sırasında yapılan Bretton Woods anlaşmalarıyla uluslararası ilişkilerin istikrara kavuşmasına yardımcı olması amacıyla Birleşmiş Milletler, hükümetlere ve özel sektöre finansal destek sağlamak amacıyla Dünya Bankası, küresel ekonomi istikrarının sağlanması amacıyla Uluslararası Para Fonu (IMF) gibi kurulan kurumlar küresel düzeyde etkin rolleri ile daha sonra neoliberalizmin uluslararası temsilcileri haline gelmiştir. Söz konusu kurumlar yapısal uyum programları ile piyasalaştırma ve metalaştırmayı savunan politikaların önünü açmaya başlamış, neoliberalizmin kurumsallaşması için seferber edilmiştir (Brenner, Theodore, 2002).

Neoliberalizmin temelinde, sermaye lehine bir adım olarak sendika gücünün zayıflatılması, uluslararası hareketliliğin artırılması ve vergilerin düşürülmesi, rekabet gücüne engel olan bütün sosyal dayanışma biçimlerin zayıflatılması, refah devletine dair programların kısıtlanması ya da tamamen yürürlükten kaldırılması, girişimciliğin teşvik edilmesi, kamu teşebbüslerinin daraltılması veya özelleştirilmesi ve rekabete dayalı ekonomi gibi politikalar yer almaktadır. Neoliberalizmin ekonomik dönüşümle beraber toplumsal dönüşüm tahayyülü bireycilik, özel mülkiyet ve sonradan eklenen aile değerleri uğruna bütün toplumsal dayanışma biçimlerinin dağıtılması politikaları yer almaktadır (Harvey, 2021:31). Thatcher’ın deyimiyle ‘iktisat yöntemidir, ama amaç, ruhu değiştirmektir (Harvey, 2021:31).

Brenner şehirlerin son yirmi yılda neoliberalizmin yeniden üretimi, mutasyonu ve sürekli yeniden inşasında giderek daha merkezi bir konuma geldiğini işaret etmiş, neoliberalleşmiş şehirlerden neoliberalizmin kentleşmesine mi geçildiği sorusunu sormuştur (Brenner, Theodore, 2002:375). Şehirlerin giderek genişleyen neoliberal politika deneyleri, kurumsal yenilikler ve politik ideolojik projeler için stratejik

hedefler haline gelmesi nedeniyle, neoliberalizmde belirgin kentleşmenin meydana geldiğini ileri sürmüştür (Brenner, Theodore, 2002:375). 2019 yılında ‘Hala Neoliberalizm mi?’ başlıklı makalelerinde Peck ve Theodore, 2008 yılında küreselleşen kapitalizmin finansal sisteminin çöküşü ile yaşanan kriz sonucunda neoliberal küreselleşme politikaları tarafından oluşturulan eşitsizliklerin belirginleştiğini ifade etmiştir. Kriz sonrasında mevcut sermaye birikim süreçlerinin ve iktidar hakimiyetinin korunması için, neoliberal küreselleşmenin yıkıcı sonuçlarını ve çelişkilerini yönetebilmek için yönelinen yönetim biçimi Bruff (2014) tarafından ifade edildiği biçimiyle ‘otoriter neoliberalizm’ olmuştur (Tansel, 2018).

Kentsel mekân ve yapılı çevre ise neoliberal birikim süreçlerinin, neoliberal hegemonya süreçlerinin temel ve önemli bir parçası olarak ifade edilmektedir (Harvey, 2021, Batuman 2019). Kentlerin ve kentsel yaşamın neoliberal yapılandırılmasında başlıca politikalar ise; belediye hizmetlerini özelleştirmek, eğitim, sağlık vb. hizmetlerinde finanslaşma, ekonomik büyüme amacıyla paralel olarak güçlü toplumsal aktörlere yönelik spekülasyon yatırımları için fırsatlar yaratmak, sermaye yatırımlarını çekmek ve söz konusu yatırımlar için uygun koşulların tesisi, yoksulların, azınlıkların yaşam alanlarını spekülasyon yapılaşmaya açmak, soylulaştırmaya ve mülksüzleştirmeye maruz bırakmak, kentin tasarımında seçkinlerin kullanımını önceleyen ‘ötekilerden arındırılmış’ özel mekanların yaratılmasını teşvik etmek, kamusal alanları ortadan kaldırmaya ve/veya artan oranda gözetim altında tutmaya çalışmak olarak sıralanabilir (Geniş, 2020: 13).

Soylulaştırma

1960’lı yıllarda Dünyada, 1990’lı yıllarda ise Türkiye’de yoğunluklu mutenalaştırma/soylulaştırma (gentrification) kentsel mekânın değişimi üzerinden tartışılan bir kavram haline gelmiştir. Kavram ilk olarak 1964 yılında Ruth Glass tarafından geliştirilmiştir. Glass, soylulaştırma kavramı ile Londra’nın işçi sınıfı mahallelerinin orta sınıflar tarafından işgal edilmesi durumunu tasvir etmiştir (aktaran Hamnett 2003, Glass, 1964). Butler, soylulaştırma kavramı ile savaş sonrası şehri terk etme eğiliminde olan sosyal sınıfların ardından, yeni bir orta sınıftan kent merkezini yaşam ve çalışma alanları olarak yeniden inşa ettiğini ifade etmiştir (1999).

Soylulaştırma kavramını ele alan ve tartışan akademik literatür kapsamlıdır (Hamnett, 2003, Butler, 1997, Smith, 2015, and Ley, 1980). Ley, soylulaştırmanın köklerinin büyük şehirlerin değişen endüstriyel yapısında, ekonomi temelli olduğunu ve buna eşlik eden mesleki sınıf yapısında bir değişiklikte yattığını ileri sürmüş değişen üretim biçimlerinin sonucunda çalışan profilin, sınıf kompozisyonunun kültürel yönelim ve tercihlerinin etkisi ile açıklamıştır (Ley, 1980, Butler, 1997). Kavram hakkında yapılan tartışmaların eksikliğine işaret eden Smith (2015), soylulaştırmanın arkasındaki itici gücün (varlığına şüpheyle yaklaştığı) yeni orta sınıf değil, mülkiyet ile mülkiyet arasındaki büyüyen şehir içi değerler ve temel arazi değerleri arasındaki uçurum olduğunu ileri sürmüştür (Hamnett, 2003). Smith'e göre bu durum emlak temelli sermayenin emlakçıların, müteahhitlerin ve benzerlerinin eylemleriyle istismar edilen ve kar amacıyla değeri düşük şehir içi konutları yeniden geliştirerek yaratılan rant farkı 'rent gap' soylulaşmaya sebep olmaktadır (2015). Dolayısıyla soylulaştırma tasvir edilen farklı sınıfların kente dair değişen talepleriyle değil sermayenin kente dönüş hareketi ile gerçekleşmektedir (Hamnett, 2003:2402). Smith'in soylulaştırma tanımına getirdiği eleştiriye dair Hamnett, talebe dayalı argümanın sadece tercihe dayanmadığını temelde endüstriyel şehirlere sanayi sonrası şehirlere geçişle bağlantılı iş, meslek alanlarındaki değişim ve büyüyen orta sınıfa ilişkin bir temele dayanması nedeniyle ekonomik gerekçelerden sapmadığını belirterek itiraz etmiştir (Hamnett, 2003 :2403).

Son yıllarda soylulaştırma kavramının çalışmalarda ele alma yöntemine dair eleştirel yaklaşımlar söz konusudur. Eleştirel kent akademisyenleri, belirli bir yerelliğin soylulaştırma sürecinin değerlendirilmesinde bağlamının, bağlamsal ve koşullu faktörlerin önemine dikkat çekmiştir (Kızıldere, Günay, 2018). 1994 yılında Jan van Weesep soylulaştırmanın yalnız nedenlerine değil sonuçlarına da odaklanması gerektiğini ve bunun yollarından birisinin kentsel politikaların mercek altına alınması olduğunu ifade etmiştir (aktaran Lees, 2008:2383, Weesep, 1994). Lees, vd. (2016), soylulaştırma kavramının dünya genelinde eleştirilmeden kabul edecek şekilde genişletilmesini 'küresel soylulaştırma' olarak ifade etmiş, Britanya, Avrupa ve Kuzey Amerika'nın dışındaki soylulaştırma süreçlerini ele aldıkları 'Planetary Gentrification' başlıklı bir kitap hazırlamışlardır (2016:2). İlişkisel ve bağlamsal bakış açısıyla sınırlı, başarısız veya engellenmiş soylulaştırma süreçlerini ele almanın, soylulaştırmanın farklı biçimlerini anlamının yanı sıra soylulaştırma ve yerinden edilmenin yayılmasını

sınırlamanın yollarını keşfetmek gibi önemli bir misyonu olabileceğine işaret edilmektedir (Lees, vd., 2016:4, Kızıldere, Günay, 2018).

Kent merkezlerinde değişen ekonomik faaliyetler arasında yer alan ve mutenalaştırma ile beraber anılan alanlardan birisi kültür endüstrileri olmuştur. Zukin, sanayinin ortadan kalkması ve tekrarlayan finansal krizler sebebiyle turistik cazibe ve rekabet açısından kültürün kentler için giderek artan önemine işaret ederek, kültürel tüketim ve buna hizmet eden endüstrilerin büyümesinin kentlerin sembolik ekonomilerini, beslediğini ifade etmiştir (1995). Özellikle sanayi sonrası kentlerde endüstri mirası yapı ve alanların yeniden kullanım projelerinin bir kısmının kültür endüstrisi ile ilişkili olması ise bu bağlamda tartışma başlıklarından birisini oluşturmaktadır.

Kültür Endüstrisi

Kültür endüstrisi kavramı ilk olarak 1947 yılında Adorno ve Horkheimer tarafından kaleme alınan Aydınlanma'nın Diyalektiği kitabının 'Kültür Endüstrisi: Kitlelerin Aldatılışı Olarak Aydınlanma' başlıklı bölümünde ele alınmıştır. Adorno, ilk olarak kullandıkları 'kitle kültürü' ifadesini, "kitlenin içinden adeta kendiliğinden yükselen bir kültür, halkın sanatının günümüzdeki biçimi söz konusuymuş gibi" anlaşılmasını olanaksız kılmak için 'kültür endüstrisi' ifadesiyle değiştirdiklerini belirtmiştir (Adorno, 2020:109). Adorno, endüstri sözcüğününün, dar anlamda üretim süreçlerine değil konunun standartlaştırılma ve yaygınlaştırma tekniklerinin biçimlenmesine gönderme yapmak amacıyla kullanıldığını ifade etmiştir (2020:112). Theodor Adorno ve Max Horkheimer, modern hayatın kültür ve birey üzerine etkisini tartıştıkları 'kültür endüstrisi' kavramını, kültürün bir sanayi ürünü gibi metalaşması ve toplumu, bireyleri benzeştiren bir unsura dönüşmesi olarak açıklamıştır (2014).

Adorno'ya göre endüstrileşme süreci sanat eserinin metalaşması değil, kültür endüstrisinin başından tüketime sunulmak üzere metalar ürettiğini ifade etmektedir (Dellaloğlu, 1995:87). Adorno'nun kültür endüstrisini en çok eleştirdiği aldatıcı olma yanındır ve temelini Marx'ın meta fetişizmi analizi oluşturmaktadır (Dellaloğlu, 1995:87).

Modern kapitalizmin getirisi olan yaşam koşulları karşısında kültür endüstrilerinin, telkin etmek istediği düzende olduğuna dair esenlik duygusu ve hayali mutluluk yaratarak tüketicisini sürekli aldattığını ifade eden Adorno, Aydınlanma karşıtı bir etki

yaratarak, özerk, bağımsız bilinçli yargılarda bulunan bireylerin ortaya çıkmasına engel olduğunu belirtmiştir (Adorno, 2020:119). Adorno, eğlence işletmesi olarak kültür endüstrisini, geç kapitalizm koşullarında, mekanikleşmiş emek süreci ile baş edebilmek, ondan kaçabilmek için kimselerin aradığı şey olarak ifade etmiştir. ‘Tek Boyutlu İnsan’ başlıklı kitabında Herbert Marcuse, kültürün nesneleştirildiği kapitalist sistemde bireylerin arzu ve isteklerinin, karşılanma biçimlerinin, tüketimin, boş zaman etkinliklerinin dahi sermaye denetim ve kontrolünde olduğunu belirtmiştir (1986). Kültür endüstrisinde, kitlelere hedef olarak sunulan iyi yaşam ve yaratılan ihtiyaçlar doğrultusunda daha çok üretmek ve tüketmek amaç haline gelmiştir. Endüstrileşmiş kültür, sermaye ve üretici güçler tarafından şekillendirilmektedir.

Piyasa ile doğrudan ilişkisine dikkat çeken Dellaloğlu, kültür endüstrisini ‘kendiliğindenliği olmayan’, ‘şeyleşmiş bir kalıp kültür’ olarak ifade etmiştir (1995:87). Dellaloğlu, Adorno ve Horkheimer’in kültür endüstrisi kavramıyla sanatın metalaşmasının ötesinde özerkliğinden vazgeçerek pazar yoluyla gelişmesi sonucu toplumsal amaçlılığının olumsuz etkilendiğini, özgürlüğünün ise meta ekonomisi tarafından sınırlandırılmış olduğunu belirtmiştir (Dellaloğlu:1995).

Müze ve Müzeleşme

Kültür endüstrisi, geç kapitalizm ve modernizasyon döneminde sanat anlayışının dönüşümüne dair bir eleştiri getirmektedir. Kültür endüstrisi olarak müze kurumu da bu dönüşümün bir parçasıdır. 18. yüzyılla birlikte kraliyet koleksiyonlarının modern müzelere dönüşmeye başlamış, ‘müzeler çağı’ olarak anılan 19. yüzyılda ise Avrupa’nın belli başlı kentlerinde müzeler kurulmuştur (Artun, 2006:101). 19. yüzyılın sonunda Amerika’nın hızlanan müzeleşme, koleksiyonculuk ve himaye sistemleri ve sanatın siyasetin hizmetine sokulması açısından yeni ufuklar açmıştır (Artun, 2006:136). Avrupa’da müze kamuya mal olmuş bir hazine olarak, ABD’de ise müzeler sahiplerinin hayırseverliği sayesinde kamuya sunulan bir servet olarak değerlendirilmiştir (Artun, 2006:136). Dolayısıyla ABD müzeleri özel, Avrupa müzeleri kamusal olarak nitelendirilmektedir. Kültürün özelleştiği postmodern dönemde ABD’de müzelerin şekillenmesi sürecinde deneyimlenen ‘kurucu himaye’ sistemi, yaygınlaşacak ve giderek Avrupa müzelerinin bireysellik/ulusallık/evrensellik hayalini gölgeleyecektir (Artun, 2006:136). 19. yüzyılda yaşanan endüstrileşmenin etkisi ile kentlere çekilen nüfusun denetim altına alınmasında ve yurttaş kimliğinin

inşasında ve yaygınlaşmasında ulus ve devlet imajının temsil eden müzenin rolü önem kazanmıştır (Artun, 2006). Ayrıca Antonio Gramsci'nin ifadesiyle; "müzeler, modern kimliklerin eğitici devletin iktidar rejimine yedirildiği 'kültürel hegemonya'nın en etkili ortamlarıdır" (Artun, 2006:196). Sonuç olarak Artun modern çağda müzelerin hem bilgiyi hem de bedenleri şekillendirdiğini ve bunu da iktidarı güzelleştirerek yaptığını belirtmiştir (Artun, 2006:197).

1980'li yıllarda gündeme gelen serbest piyasalar ekonomisi ve Reagan ve Thatcher döneminin ekonomi politikalarının etkisiyle özellikle Britanya'da kamu politikası olarak kültür politikasının dönüşümü ile şirketlerin sanat sponsorluğu arasında yakın bir ilişki kurulmaya başlamıştır (Wu, 2019:18). Devletin küçülmesi, özelleştirme ve işletme kültürünün bir ideolojik yaklaşım olarak yaygınlaştığı bu dönemde, Britanya özelinde kültür alanında sponsorluk üstlenen şirketlere kamu bütçesinden teşvik verilmesi gibi yöntemler izlenmiştir (Wu, 2019:22). Bu dönemde, kültür ve sanat ürünleri, şirketler ve üst düzey yöneticileri tarafından hem maddi hem de simgesel değer taşıyan mübadele aracı olarak değerlendirilmesinin yanı sıra sosyolog Pierre Bourdieu'nun geliştirdiği 'kültürel sermaye' olarak ifade edilen sanat alanında sahip olunan bilgi ve kültürel girişimin getirisi olan prestij ve sosyal değer bir kriter olarak da görülmeye başlanmıştır (Wu, 2019:23). Kültürün özelleşmesi ile sanat müzelerinin de şirket yatırımlarına, banka koleksiyonları ve sponsorlukları ile oluşturulan kamusal vitrinlere dönüştüğü bir döneme girilmiştir. Kentin ekonomisi ve kimliğinde etkin olan sanat müzelerinin bulunduğu kenti markalaştırması açısından mimari tasarımı giderek önem kazanmıştır. Bu durumun kentte yarattığı dönüştürücü etki sebebiyle müzelerin yer seçimi, belirgin biçimde bir yatırım politikası olarak değerlendirilmeye başlanmıştır. Müzeler ise restoranı, mağazası bulunan hatta bazıları alışveriş merkezleri kapsamında yer alan tüketim mekanlarına dönüştürülmüştür.

Müzedede sergilenen sanata ve tarihe ilişkin birtakım temsiller kadar, kurulduğu zamanın bilgi ve iktidar rejimlerinin de sergilerin dönüşümüne dair anlatılar içerdiğini belirten Artun, geçirdiği dönüşüm sürecinde bir kırılma noktası olarak iki müze arasındaki politik, niteliksel ve yapısal geçişe dikkat çekmektedir (Artun, 2021:163). Söz konusu müzeler, modernliğin kurulduğu ve örgütlendiği Louvre Müzesi ve bozulduğu bir sahne olarak Bilbao Guggenheim Müzesi'dir. Louvre Sarayı, Fransız ulusunun zaferinin ve egemenliğinin bir anıtı olmasının yanı sıra modern devletin, yurttaşın, bilginin, sanatın ve tarihin sahnesi olarak müze fikriyle bütünleşmiştir ve

'ilk kamusal' müze olarak kurulmuştur (Artun, 2021:164). Andreas Huyssen'in deyimiyle Louvre'u müze haline getiren Fransız Devrimi'dir ve ulusal ve evrenselci anlamda kültürel meşruluğun kuruluşunun ana planını sağlamıştır (1999:25). Weber'e göre kültürel bir oluşum olan ulus, ortak bir tarihe ve coğrafyaya, zaman ve mekan bilincine dayandırılırken, ulus bilincin inşası ve onun siyasi temsili olan devlete ilişkin mitolojilerin canlandırılması müze başta olmak üzere bir dizi kültürel kurum tarafından örgütlenmesi ile gerçekleşmektedir (aktaran Artun, 2021:168). Modern müze olarak Louvre'da da müze içerisindeki eserlerin sahibi, devletin ve onun eşit temsil ettiği varsayılan yurttaşlarıdır (Artun, 2021).

1970'lerde yaşanan Fordist üretim krizinin ardından kitlesel üretim modelinin terk edilmesi ile endüstri kenti olarak gelişen yerleşmelerin fiziksel ve fonksiyon açısından dönüşümü gündeme gelmiştir. Kentlerin yenilenmesinin ardından hizmet ve finans alanlarının yanı sıra kültür sanat fonksiyonlara yönelme söz konusu olmuştur. Şehirlerarası rekabetin gündeme geldiği bu dönemde mimarlık ve kültür sanat markalaşma ve yarışma unsuruna dönüşmüştür. İşlevini kaybetmiş metruk sanayi yapıları müzelerin mekanına dönüşürken, küreselleşen kentlerin simgeleri haline gelmiştir (Artun, 2021:172). Artun, tüm bu değişimlerden etkilenen müzelerin de kültürel ve küresel asimilasyona uğradığını ifade etmiş, Louvre'un temsil ettiği müze ve modernlik paradigmasının da bu noktada kırılmaya başladığını belirtmiştir (Artun, 2021:172).

Madencilikle ilgili büyük şirket sahibi olan Guggenheim ailesinden Solomon Guggenheim tarafından 1959 yılında kurulan New York Guggenheim Müzesi'nin yönetimine 1989'da küresel bir müze zinciri oluşturmayı ve bu yolla bir müze markası yaratmayı hedefleyen Thomas Krens, gelmiştir (Artun, 2021). Krens'e, başta başında bulunduğu kurum olmak üzere, müzeciliği McDonald's'laştırdığına dair eleştiriler yöneltilmiştir. Ulusun ve devletin görsel rejiminin örgütlendiği mekan olmaktan çıkan Bilbao müzesi, artık küresel şirket ağına eklenmiş, himayesindeki kültürel hegemonyanın temsil edildiği başlıca ortamlardan birine dönüşmüş ve böylelikle Louvre'un başını çektiği müzenin modern temsil sistemini de bozmuştur (Artun, 2021:173).

Müzelerin küresel şirket olarak idare edildiği yeni biçimde, kuratoryal donanım, sanat tarihinden, pazarlama ve iletişim uzmanlığına kaymıştır. Tüketime dayalı küresel bir

korporasyon kültürü tarafından ele geçirilen müzelerdeki kültürel bağlamda yurttaşlar artık bir tüketicidir ve zamanla korporasyonların himayesine giren müzeler özelleşerek kamusal ortam olma özelliklerini yitirmiştir (aktaran Ali Artun, 2021, Wu, 2019). Artun'un ifadesiyle müzeler giderek popüler medyaya, gündelik hayata, eğlence, turizm ve moda endüstrisine eklemlenen bir gösteriye (spectacle) dönüşmüştür (2021:174).

1990'larla birlikte Artun'un müze çılgınlığı, 'müzemani' olarak ifade ettiği dünya çapında müzeleşme yoğunluğu yaşanmıştır (Artun, 2021:180). Tarihin, toplumun ve sanatın sonunun ilan edildiği dönemde hızla artan çağdaş sanat müzelerinin tarih bilincinin, zamansallık duygusunu, hafızayı geri mi çağırdığı yoksa yeni bir tarih mi yazdığı sorusunu sormaktadır. Bu sorusunun cevabı ise Andreas Huyssen'in Alacakaranlık Anıları: Bellek Yitimi Kültüründe Zamanı Belirlemek kitabındadır:

Modernlikten postmodernliğe geçişte, müzenin kendisi şaşırtıcı bir dönüşüme uğramıştır: Avangard akımların tarihinde belki ilk kez, en geniş anlamıyla müzenin rolü değişmiş, kültür kurumları ailesinde şamar oğlanı iken gözde evlat konumuna yükselmiştir.... Müzenin başarısı, 1980'lerde Batı kültürünün en göze çarpan belirtilerinden biri olarak görülebilir: 'Herşeyin sonu' söyleminin pratik bir sonucu olarak giderek daha çok sayıda müze planlanıp inşa edilmiştir. Tüketim toplumunun tasarlanmış eskitimi, amansız bir müze saplantısında karşılığını bulmuştur. Müzeye biçilen rol seçkin bir koruma merkezi, geleneğin ve yüksek kültürün kalesi iken, giderek bu durum değişmiş, müze bir kitle iletişim aracına, seyirlik bir mizansen ve abartılı bir gösteriye dönüşmüştür. (Huyssen, 1999:25,26)

Husseyin, dönüşüm sonucu ortaya çıkan yeni müze ve sergileme pratiklerinin, değişen izleyicinin beklentileri ile örtüştüğünü ifade etmiş, çok sayıda seyircinin abartılı deneyimler, parlak olaylar ve çarpıcı gösteriler arayışına işaret etmiştir (1999:27). Huyssen'in ifadesiyle, "işlevi bazı insanlarda aidiyet duygusunu, bazı insanlarda ise dışlanma duygusunu pekiştirmek olan bir kurum olarak müzenin" geçerliliğini yitirmiş olduğu, artık yeni müze anlayışı, müzeyi esin perilerine (müzlere) bir tapınak olmaktan çıkarmış, onu "halk panayırı ile alışveriş merkezi" niteliklerini barındıran yeni bir mekan olarak üretmiştir (Huyssen, 1999:27).

Baudrillard'a göre, birçok biçimiyle müzeleştirme patolojik bir girişimdir: Çağdaş kültürün, benzeşimin yaygınlık kazanması nedeniyle gerçek olanın can çekişmekte olduğu gerçeğini gizlemek amacıyla gerçekliği koruma, denetleme ve ona egemen olma yönündeki patolojik girişimdir. Televizyon gibi müzeleştirme de gerçek olanın benzeşimini yaratır, korumanın

karşıtıdır. Jeudy'e göre de müzeleştirme, dondurucudur ve kısırlaştırıcıdır; tarihsizleştirir ve bağlamından kopartır.' (Huysen, 1999:46)

Artun, 1990'lara gelene kadar müzesizlikten yakınılan Türkiye'de, kültürün özelleştirilmesinin ardından müzeleşme hızının patladığına işaret etmiştir (2021:183).

Artun, günümüzdeki özel müzeler için geçerli olan 'kamuya açma', 'kamu ile paylaşma', hayırseverlik (philanthropy) üzerinden sahip olunan koleksiyonların müzeleştirilmesinin koleksiyonerlere ait beğenilerin kamusal beğeni gibi, kendi tarihlerinin sanatın tarihi gibi dayatıldığını işaret etmiştir (Artun, 2021: 188). Sonuçta şirketler bir hayırseverlik olarak, toplumsal sorumluluk ve kamuyla paylaşma retoriğiyle kamusal alanın icad edildiği müze gibi bir kurumu kendilerine mal ediyor ve insanın benliğini kurduğuna inanılan sanatın yönetimini şirketler ele geçirmiş oluyor (Artun, 2021: 188).

Günümüzde müze hakkında kimin tarafından, nasıl kurulduğu, içeriğinde neye, nasıl yer verildiği ve nasıl işletildiğinden bağımsız kamusal bir fonksiyon olduğuna dair (bazı durumlar için bir meşru kılma aracı olarak kullanılan) yaygın bir ön kabul söz konusudur. Köksal, özü itibarıyla muhtaç olduğu kamu sayesinde/aracılığıyla diğer kurumlardan ayrılan müzenin kamusal alan olarak tasavvur edilmesinin zor olduğunu ifade etmektedir (2024:26). Modernliğin olduğu kadar ulus devlet siyasetinin de bir ürünü olan müze, Köksal'ın ifadesiyle 'belli bir erki elinde tutan örgütlenme biçimi' olarak iktidar ile organik bir ilişki içindedir (2024:26). Habermas, kamusal alan yürütücüsü olarak ifade edilse de devlet otoritesinin, devletin kamusal alanın bir parçası olmadığını ifade etmektedir (Habermas, 2004). Habermas, tüm yurttaşların erişebilmesinin garanti altına alındığı kamusal alanın tanımını fiziksel olarak bir araya gelme durumunun ötesinde kamusal söylemin gerçekleşmesi durumu üzerinden tanımlamaktadır (Habermas, 2004; Köksal, 2024). Bu doğrultuda kamusal alan, kamusal öneme ait konular hakkında çeşitli araçlar vasıtasıyla tartışabilmek ve ortak bir söylem üretebilmek, dolayısıyla devleti/ toplumu/ siyaseti/ kurumu/ sistemi gerçek anlamda dönüştürme potansiyelini taşımaktadır (Köksal, 2024). Müzenin kamusal alana dönüşmesinin önündeki temel engel olarak, iktidarın örgütlenmesinde bir kültürel araç olmasını işaret eden Köksal, kamusal alanın yaratılmasına ihtiyaç duyan müzenin kendi fiziki alanı dışında, iletişimsel eylem aracı olarak kamusal alan yaratma

potansiyelinin bir mücadele alanı haline gelmesinin önemini ifade etmektedir (2024:27).

Müzeler, bir iktidar ve temsil alanı olmasının yanı sıra özellikle kent merkezlerinde hizmet sektörü ile beraber üretimin yerini alan kültür endüstrisinin bir parçası olarak değerlendirilmektedir. Yirmi birinci yüzyıla girerken, kültürel ve ekonomik kalkınma alanları arasında meydana gelen belirgin yakınlaşma, bu alanlardaki faaliyetlerin merkezi konumundaki şehirler için çağdaş kentleşme süreçlerinin de ayırt edici özelliğini oluşturmuştur (Molotch, 1996, Scott, 1997). Şehir merkezlerinde gelişen üretim alanlarına bağlı olarak oluşan emek temelli yerleşim alanları 1960'lardan itibaren kent ekonomisi ve morfolojisinde belirleyici olmuş, 1980'li yıllarda ise kentlerde hâkim olan 'post-endüstriyel' dönemle birlikte, özellikle kent merkezlerinde, tarihi kentsel alanlarda önemli değişimler yaşanmıştır. Üretim fonksiyonu sonlandırılan ve kentin tarihi merkezlerinde kalan alanların tekrar kullanımı, yerel kalkınma ekonomisinin geliştirme aracı olarak kültür endüstrisinin gelişimi, kültür turizmi eksenli kentlerin müzeleşmesi çerçevesinde değerlendirilmiştir (Miles ve Paddison, 2005).

Uluslararası Müzeler Konseyi (ICOM), müzeleşme kavramını, müzecilik bakış açısına göre bir şeyi fiziksel veya kavramsal olarak doğal kültürel çevresinden çıkarmaya çalışma ve ona müze statüsü verme, onu bir müzeye veya 'müze nesnesi'ne dönüştürme veya müze alanına yerleştirme olarak tanımlamıştır (Desvallées ve Mairesse 2010: 50). Türetilen bir kelime olarak 'müzeleşme' kavramı ile, 'dünyanın müzeleştirilmesi' hakkında eleştirel yaklaşımla bir yaşam alanının 'taşlaştırılması' (veya mumyalanması) ifade edilmektedir (Desvallées ve Mairesse 2010). Bu tanımlamalardan yola çıkarak 'müzeleşme'nin, obje, bina ya da alanları sergileme amacıyla ele aldığı anda dönüştürmesinin kaçınılmaz olduğu sonucuna varmak mümkündür.

Kentsel sit, kentsel arkeoloji ve koruma kavramlarının 1970'li yıllardan itibaren gündeme gelmeye başlamasıyla, evrensel tüzük, sözleşme ve yönetmeliklerde yer alan kriterler aracılığıyla belirlenen kurallar ile tarihi çevreler için hazırlanan plan ve proje çalışmalarında kültürel mirasın, kentsel arkeolojik varlıkların, tarihi yapı ve kentsel dokunun olumsuz etkilenmesinin önüne geçilmesi amaçlanmıştır. Kültürel ve tarihi mirası korumaya dair politikalarının belirlenme süreci ise karar vericilerin neleri

korumaya değer gördükleri ile doğrudan ilişkilidir. 20. yüzyılın ikinci yarısında uluslararası seyahat ve kültürün tüketiminin artışıyla beraber kültür turizmi kent ekonomisi bağlamında dikkat çekmeye başlamıştır (Richards, 2018). Tarihi kent merkezlerinin bölge olarak tasarlanması ya da tek tek yapı olarak yenilenmesi ve yeniden işlevlendirilmesi konusunda müzeleştirme (musealisation) ve müzeleşme (museumisation) süreçleri ile ele alınma eğilimi ortaya çıkmıştır.

Edward Relph 'Place and Placeness' başlıklı kitabında müzeleşme kavramını, belirli bir coğrafi ortamla çok az ilişkisi olan tarih, mit gerçeklik birleşiminden oluşan absürd, sentetik yer üretimi olarak ifade ettiği 'disneyleştirme'nin özel bir biçimi olarak ele almıştır (1976:101). Bu doğrultuda müzeleşme, tarihin korunması, yeniden inşası, idealleştirilmesi ve 'değişmez bir geçmişin rüya imgesi'ne (Whitehill, aktaran Lowenthal, 1968:81) karşılık gelecek şekilde düzenli ve gösterişli yerlerin üretilmesidir (Relph, 1976: 101)

Kentsel mirasın turistik veya ekonomik bir kaynağa dönüştürülmesi, yeniden canlandırma, taklit mimari ile turistleri çekecek motif ve ortamların yaratılması amaçlanmaktadır (Camprag, 2017). Kültürel mirasın, endüstri mirasının dönüşümü, tarihi yapıların yeniden inşası, onarımı ve işlevlendirme politikasında değerlendirilmesine için dikkate değer bir diğer kavram da 1990 yılında John Urry tarafından yıllar içindeki dönüşümüne, değişimine dair tartışmaların derlendiği 'turist bakışı' (the tourist gaze) kavramıdır (2022). Turist bakışı, dönemin ekonomik, sosyal koşulları çerçevesinde kentlerin şekillenmesinde etkili olmuştur. Farklı değerlendirmelere konu olan kavram sıradanın dışında, farklı duygular içeren, keyif, haz duymasını sağlayan, hatta görmenin dışında deneyim sunan ve değişen dönüşen arzuları karşılamak üzere kentlerin tarihi alanları, kıyıları ve özgün mekanlarının tasarımında etkili bir unsur olarak değerlendirilmektedir (Urry& Larsen, 2022).

Ashworth, Avrupa kentlerinde yapı mirasın zaman içinde hem yok etme hem de müze haline getirme süreçleri ile filtrelendiğini ve bu yolla özgün anlamlarından arındırılmış bir kentsel peyzaj yaratıldığını ifade etmektedir (1998). Avrupa şehirlerinde yer alan kale ve sur duvarlarının işlev değişikliği ve yapı mirasın müzeleştirilmesi örneği üzerinden, müzeleştirme terimini, mirasın turistik/ekonomik amaçlarla mirasın anlamının manipüle edilmesi ile ilişkilendirmektedir (Ashworth, 1998). Kentin geçirdiği süreçlerin (savaş, afet vb.) dışında siyasi ve kültürel rejimlerin

belirleyici olduğu koruma ve yıkma pratiklerinin yanı sıra mirasın turistik ve ekonomik bir kaynak olarak kullanılması amacı da belirleyici unsur olmuştur (Ashworth, 1998). Mirasın kolayca pazarlanmayan yönleri genellikle hem kültürel gerçekliğin hem de koruma politikasının dışında tutularak kültürün turizmle bağlantılı kullanımını yoluyla geçmişin kurgulanmakta ve sonuçta ziyaretçilerin görmeyi beledikleri resim elde edilmektedir (aktaran Campragn, Ulbricht ve Schröder-Esch, 2006).

Micheal Müller ise ‘müzeleştirme’yi kentsel mekanları dönüştürme konusunda güncel bir strateji olarak ifade etmiştir (1999:361). Michael Müller 1970’lerin ortasında etkinlik alanı ve postmodern mimarisi ile tanımlayan yeni düşünce ve ayrıcalıklı estetik deneyim, hafıza mekânı, çokkültürlü katılım için bir mekâna dönüşümüne dikkat çekmiştir (1999). Müzenin mekansal sınırlarının ortadan kalkması ve estetik bakış açısının kentsel mekâna yansıtılması, tarihsel ve geleneksel anlatıların estetik olarak donmuş görüntülere dönüşmesi müzenin kentleşmesi ile paralellik gösterdiğini ifade etmiştir (Müller, 1999:361).

Müze ve literatürde farklı biçimlerde ele alınan müzeleşme/ müzeleştirme kavramları, kültür eksenli kentsel dönüşüm politikasının da bir parçası olarak görülmektedir. 20. yüzyılın ikinci yarısıyla beraber kültür sanatın gösterileşmesi, postmodernizmin boş zaman kültürünün ve kitle turizminin etkisi ile ‘halk panayırı ile alışveriş merkezi’ arası melez bir mekâna dönüşen müzelerde köklü değişimler yaşanmıştır (Huysen, 1999:27, Schubert, 2000). Kapitalist düzende örgütlenen tüketim toplumuyla beraber dönüşüme uğrayan müzeler, kitle iletişim araçları arasında yer almaya başlamış ve kültür endüstrisinin bir unsuru haline gelmiştir.

Neoliberalizm, küresel ölçekte piyasaya dayalı kurumsal değişimlerin ve politika düzenlemeleri çerçevesinde tanımlanmaktadır. Kentsel neoliberalizm ise sadece siyaset kurumları ve coğrafi bir değişim biçimi değil, aynı zamanda temel olarak insanların kentsel deneyiminin sınırlarını ve olanaklarını dönüştürme aracı olarak tarif edilmektedir. Bu dönüşüm sadece devlet kurumlarının rolünün yeniden formüle edilmesinin ötesinde vatandaşlık, topluluk ve günlük yaşam ile ilgili kavramların da yeniden düzenlenmesini içermektedir (Brenner, Theodore, 2002). Harvey ise bu durumu sermayenin kent (li)leşmesi olarak tarif etmektedir (Harvey, 2022). Neoliberal kent politikası çerçevesinde kentsel rekabet, kentsel girişimcilik, marka kent, kent

pazarlanması gibi yaklaşımlar ortaya çıkmıştır. Bu noktada kültür, kenti pazarlama, yatırımcıyı çekme, marka kent yaratma ve turizm unsuru olarak ön plana çıkmaktadır.

Küresel ekonominin etkisi ile kentlerin planlanmasında ve projelendirilmesinde kültür turizmi giderek artan öneme sahiptir. Bu doğrultuda müzeler kentlerin piyasalaştırılmasının, pazarlanmasının, soylulaştırma ya da kentsel dönüşüm projelerinin önemli bir parçası haline gelmiştir. Çalışma kapsamında müzeleşme kavramı gerek kültür yaşamı açısından gerek turizm potansiyeli ve politik temsil açısından kentin önemli tarihi merkezlerinden birisi olan Beyoğlu'nun yapı ölçeğindeki dönüşümüne ve yeniden işlevlendirme politikalarını tartışmak amacıyla ele alınmıştır. Eş zamanlı olarak ise söz konusu projelerle beraber bütüncül olarak hedeflenen Beyoğlu tahayyülü üzerinden bölgenin müzeleşmesi tartışılmıştır. Müzeleştirilen tekil yapı ve alanlar, süreklilik içeren politikalar sonucunda mekânsal sınırlarını aşmış, diğer politikalar ve projelerle yarattıkları etki sonucu bölgenin müzeleşmesi süreci belirginleşmeye başlamıştır. Bu bağlamda müzeleşme, neoliberal kent politikaları olarak değerlendirilmektedir. 1980 sonrasında farklı niteliklerde emek ve üretim süreçlerinin tasfiyesi, Beyoğlu'nun ticaret ve turizm odaklı tahayyülü için bir başlangıç olmuştur. Beyoğlu'nun kent ve kültür politikaları doğrultusunda müzeleşmesi, yerel yönetimlerin rolü, projeleri ve söylemleri üzerinden incelenmiştir. Beyoğlu'nun bölge olarak müzeleştirilmesi ve yapıların müzeleşmesi ile kentsel dönüşüm, soylulaştırma projeleri arasındaki ilişki çalışmanın ayaklarından birisini oluşturmuştur. Dolayısıyla ekonomik, politik, mekansal ve kültürel bir dönüşümün tartışma zemini olarak görülen neoliberalizm, gentrification (soylulaştırma, mutenalaştırma), kültür endüstrisi, kültürün özelleştirilmesi, müzeleşme, müze ve kültür eksenli kentsel dönüşüm kavramları ve bu kavramların birbiriyle kurduğu ilişki tez çalışması kapsamında önemli görülmektedir.

Kentin yeniden yapılandırılması ve kent, kültür politikaları ile ilişkili olarak yerel yönetimlerin değişen rolünün irdelenmesi için neoliberalizm, gerek müzeleşme kavramı gerekse de kentsel mekanda kültür sanat işlevlerinin sonuçları açısından soylulaştırma, kültürün toplumsal ve ekonomik dönüşümündeki rolü, özelleştirilmesi, endüstrileşmesi sürecine dair kültür endüstrisi ve kültür endüstrisinin bir parçası, iktidar alanı olarak tartışılan müze kavramı ile yapı ve yapı sınırlarını aşarak kentsel alan ölçeğinde müzeleşme kavramları tez çalışması kapsamında tartışma yürütmek için gerekli görülen kavramsal çerçeveyi oluşturmaktadır.

Beyoğlu'nda özellikle son dönemde dikkat çekici biçimde artan tamamlanan ve planan müze projelerinin kente ve kentliye getirisinin ne olduğu, nasıl bir kent ve kültür politikası ile üretildiği ve bu süreçte yerel yönetimlerin bir aktör olarak rollerinin tartışılmasının kentin bütüncül olarak dönüşümüne dair önemli bir tartışma hattını oluşturduğu değerlendirilmektedir.

2. PERA'DAN BEYOĞLU'NA KÜLTÜR SANAT

2.1. Cumhuriyet Öncesi Pera

Tarihi en azından Bizans dönemine dek giden Galata ve onun uzantısı Pera, Avrupalılarla Levantenlerin ağırlıkta olduğu yerleşmelerdir (Akın, 2011). 16.yüzyılda bölgede yer almaya başlayan ve sayıları giderek artan elçilikler, çevresindeki fiziksel, sosyal yapının şekillenmesinde önemli rol oynamıştır. Elçilikler, sürdürülen uluslararası politikalar açısından siyasi bir anlam taşımanın ötesinde kültür ve sanat etkinlikleriyle de Batı'nın sanatını bölgeye taşıma işlevi görmüştür.

19. yüzyıl itibariyle savaşlarda alınan olumsuz sonuçlar ile içerde ve dışarda kaybedilen gücün de etkisiyle reform hareketi başlamıştır. 1839'da ilan edilen Tanzimat Fermanı ile modern bir ordu yaratmak ve bu modernleşmeyle paralel olarak toplumsal, ekonomik ve kültürel dönüşüm hedeflenmektedir. Genç bürokratların çoğu tarafından Osmanlı'nın askeri, siyasi ve ekonomik anlamda güç kaybetmesinin tek çözümünü sanayileşmiş Avrupa ve dünya pazarıyla bütünleşmesi olarak görülmüştür (Gül, 2018). 1853-1856 yılları arasında Osmanlı İmparatorluğunun Rusya'ya karşı Fransa ve İngiltere ile ittifak yapmış olduğu Kırım Savaşı, Avrupa ile ilişkilerde Osmanlı aleyhine kırılma noktası yaratmıştır. Avrupa ile kurulan ilişkilerin sonucunda sur içiyle Galata-Pera bölgesi arasında sosyo-kültürel ayrım daha görünür hale gelmiştir. Osmanlı'nın ekonomisinin zayıfladığı bu dönemde, sahip olduğu ayrıcalıklar ve Avrupa ile kurulan ilişkiler sayesinde Gayrimüslim kesimin bölgede ekonomik ve siyasi güçlerini arttırmasına sebep olmuştur (Gül, 2018).

Bu dönem Beyoğlu'nda tiyatro, opera, sinema gibi kültür sanat alanlarının önem kazanmasını ve kültürel yaşamın kurulmasını sağlayan önemli adımlar atılmıştır. Bu

doğrultuda öne çıkan örnekler arasında 1828 yılında II. Mahmud tarafından müzik yöneticisi olarak İstanbul'a davet edilen Guiseppe Donizetti'nin bölgede ilk opera evini kurması, Pera'da ilk sinema gösterimlerinin Meşrutiyet Caddesi'nde yer alan Sponeck Birahanesi'nde yapılmaya başlanmasının ardından Odeon, Tepebaşı ve Omonia tiyatrolarında sinema gösterimlerinin başlaması sayılmaktadır (Pelvanoğlu, 2022:22, Türkün, vd., 2021:333). 1840 yılında şehirdeki ilk Avrupa tarzı tiyatronun kurulması da bu adımlardan birisidir (Pelvanoğlu, 2022:23). 19. yüzyılın ikinci yarısında siyasi atmosfer, Osmanlı'nın giderek Batı'ya yaklaşan bir politika benimsemesine yol açmış ve yaşanan reformlar, kültür-sanat alanı da dahil olmak üzere birçok alanda etkili olmuştur. Tanzimat dönemi, Osmanlı İmparatorluğu'nda yeni bir kültüre yönelmede geçiş evresi olarak görülmektedir. Bu dönemde yukarıdan aşağıya doğru gelen, kısıtlı bir çevrede gözlemlenen, köklü ve yaygın olmayan kültürel değişim yaşanmıştır (Öndin, 2003).

İstanbul'da 1840'lı yıllardan itibaren şehrin yönetimi meselesi ve belediyeçilik gündeme gelmiştir. Tanzimat dönemindeki fikirlere uygun olarak Batılı şehircilik anlayışı uygulamasının ilk örneği Beyoğlu'nda başlamıştır (Akıncı, 2018). Paris'teki örgütlenmeye uygulama ve isim olarak benzetilen VI. Daire'nin kurulmasının ardından bölgede altyapı, aydınlatma, sokak, kaldırım bakımı ve temizliği sistematik olarak sağlanmıştır. Beyoğlu'nda 1870 yılında yaşanan büyük yangından sonra başta Cadde-i Kebir olmak üzere günümüze gelen Pera tekrar inşa edilmiştir. Batılı anlamda bir şehircilik hareketi başlatılmış, caddelerin, geniş meydanların, tiyatroların ve otellerin yer aldığı 'Yeni Şehir' (Nouvelle Ville) projesi oluşturulmuştur (Akın, 2018, aktaran Türkün, 2018). Türkün'ün ifadesiyle söz konusu dönem bölge mimari olarak Orta Avrupa ya da İtalya kentlerini çağrıştıran bir görünüm kazanmıştır (2018:18). 1856 Islahat Fermanı ile yabancılara tanınan ayrıcalıklar, bölgeye yapılan yatırımlarda ve artan talepte belirleyici olmuştur. 1867 yılında dönemin belediye başkanının kararı ile Cadde-i Kebir olan adı Grand Rue de Pera olarak değiştirilen cadde, 1870-1910 yılları arasındaki kırk senede değer kazanmıştır.

19. Yüzyılın ikinci yarısında Pera'nın kültür yaşamındaki gelişmeler arasında çeşitli kulüp ve toplulukların kurulması yer almaktadır (Akın, 2018:58). Söz konusu dönemde özellikle pasajların ve otellerin sayısı artmış, mağazalar, lokantalar, birahaneler, pastaneler ve kahvehaneler açılmıştır. Caddede bulunan tiyatroların yanı sıra çok sayıda yeni sinema faaliyete geçmiştir (Akıncı, 2018:22). 19. yüzyılın

sonunda, burada, Paris'in en ünlü sahne oyunlarını aynı zamanda gösteren üç tiyatro yer almaktadır (Dökmeci ve Çıracı, 1990:33).

Türker, bu dönem Pera'nın bu haliyle kendisine örnek aldığı Fransız kültürünün etkisiyle Batıda var olan her şeyi İstanbul'a taşımış olduğunu değerlendirmesini yapmaktadır (2016). Batılılaşma reformlarının etkisi en başta Batılı nüfusun yoğun olduğu Galata ve Pera bölgesinde görülmektedir. Söz konusu dönemde padişahların Batılı kültür, sanat ve eğitime verdikleri önem haberlere de sıkça konu olmaktadır (Akın, 2018:9). Bu dönem Pera, limanlarıyla ticaretin, eğlencenin ve ofislerin bulunduğu merkez konumundadır.

II.Meşrutiyet sonrasında, çoğunu azınlıkların işlettiği kahveler, Beyoğlu'nda sanat, sinema ve edebiyat alanlarında üretim merkezleri haline gelmişlerdir. Tanzimat sonrası Fransa'ya gönderilen sanatçı adaylarının deneyimleri ve talepleri doğrultusunda Beyoğlu'ndaki kahveler de bir atölye işlevi kazanmıştır (Pelvanoğlu, 2022). Bu yıllarda Pera'da galeri bulunmamakla birlikte, cadde üzerindeki dükkanlarda sergilere yer verilmiş, pek çok ressamın eseri vitrinlerinde sergilenmiştir (Uslu, 2021). Bu dönem İstanbul'daki farklı semtlerde bulunan tiyatro faaliyetlerinin önemlilerinin başında 1840 yılında kurulmuş olan Beyoğlu'nda bulunan Naum Tiyatrosu yer almaktadır. Aynı dönem Beyoğlu'nda önem kazanmış birçok tiyatro binası ve tiyatro evi yer almaktadır; Fransız Tiyatrosu (Palais de Cristal), Şark Tiyatrosu, Rumeli Tiyatrosu, Concordia Tiyatrosu, Tepebaşı Tiyatrosu... Galata, Beyoğlu'ndan sonra önemli bir tiyatro merkezidir (Uslu, 2015: 536). Beyoğlu kültürünün en önemli kurumlarından birisi ise 1914 yılında konservatuar olarak kurulan Darülbedayi, bugün İstanbul Şehir Tiyatroları'dır. Kısa bir süre sonra bir tiyatro grubu olarak da temsiller vermeye başlayan Darülbedayi, Tepebaşı sahnelerinde uzun yıllar boyunca hizmet vermiştir. Osmanlı İmparatorluğunda kurulan ilk tiyatro olmasının yanı sıra Türkiye'de Batılı anlamda tiyatronun gelişmesi açısından önemlidir.

Osmanlı Devleti'nin son 60 senesinde Levanten kültürü egemen olmuştur. Özellikle Beyoğlu'nda yaşanan kültür, sanat ve Batılı yaşam düzeni Türkler de dahil olmak üzere kapsayıcı bir çeşitliliğin ortak kültürünün sonucudur (Akın, 2018:12).

Osmanlı Devletinin 1914 yılında Almanya ile ittifak yaparak I.Dünya Savaşına girmesi ve savaşın müttefiklerin İstanbul'u işgali ile sonlanması, Levanten kökenli halkın yoğun olarak yaşadığı Pera'nın uzun vadede etkileneceği sürecin başlangıcı olmuştur. İşgal yıllarının ardından 1923 yılında Türk ordusunun İstanbul'u teslim alması, sosyal, kültürel ve ekonomik açıdan Türkleşme politikası uygulamalarının da miladı olarak kabul edilmektedir.

Bölüm başlığında da ifade edilen Pera ismi söz konusu dönem mevcut bulunan gayrimüslim yerleşimi ve kültürel, sosyal yaşantıyı ifade etmek için kullanılmış olsa da, üçüncü bölümde detaylı olarak tartışmaya açılan müzeleşme politikasının bir parçası olarak pazarlanan bir nostalji unsuruna da dönüştürülmüştür.

2.2. Tek Parti İktidarında Beyoğlu'nda Kültür Sanat (1920-1950)

1920-1950 Dönemi siyasi süreç ve kent politikaları

Osmanlı İmparatorluğu'nun başkenti olan, hilafet ve saltanat ile özdeşleştirilen İstanbul'un aksine, Ankara, genç ve laik ulusun kalbi olarak görülmektedir (Gül, 2018). Bu nedenle, 1923'te yeni kurulan devlet tarafından Ankara başkent ilan edilmiş ve elçilikler Ankara'ya taşınmıştır. Yeni ve modern Türkiye Cumhuriyeti'nin Büyük Millet Meclisi'nin adresi olarak Ankara tercih edilmiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde başlayan modernleşme hareketi, Cumhuriyet döneminde gerçekleştirilen reform programlarından esaslı bir şekilde ayrılmaktadır. Gül'ün ifadesiyle Cumhuriyet reform programlarının amacı;

... geleneksel Osmanlı toplumunu, İslami olarak da okunabilir, Batılılaşmış, modern ve seküler bir çizgide değiştirmektir. Sekülerizm, Türkçedeki adıyla 'laiklik', Türk modernleşmesinin temel taşıydı. Bu reformların esas amacı Osmanlı İmparatorluğu'na dair siyasi figürleri, simgeleri ve kurumları ortadan kaldırmak ve yerlerine dinin katı bir biçimde devlet denetimi altında olduğu yeni ve laik bir düzen getirmektir. Fakat her şeyin ötesinde, bu reform programı çok dilli ve çok dinli Osmanlı İmparatorluğu'nun küllerinden yeni bir Türk ulus-devleti ve Türk kimliği yaratma amacı taşıyordu. (2018:97)

Bu bağlamda, Kurtuluş Savaşı süresince İstanbul'un işgal altında olması nedeniyle Ankara'nın tercih edilmesi, stratejik bir seçim olmanın ötesinde, Ankara'nın Cumhuriyet rejiminin siyasi ve kültürel temsillerinin oluşturulabilmesi açısından potansiyele sahip olduğuna inanılmasından kaynaklanmaktaydı. Savaş sonrası

imzalanan Lozan Antlaşması ile yabancı firmalar, tüccarlar ayrıcalıklarını kaybetmiştir. Lozan Konferansı'nın sonuçlarından bir diğeri ise Türk ve Yunan halklarının mübadelesine ilişkin sözleşme ve protokol olmuştur. Mübadele ile Türkler ve Rumların karşılıklı göçü gerçekleştirilmiştir. Bu gelişmeler sonucunda yabancıların ve azınlıkların neredeyse tüm büyük firmalarının bulunduğu ve dönemin İstanbul yaşantısının merkezi olan Beyoğlu, göç vermek zorunda kalmıştır (Akıncı, 2019).

Pera'nın ticaret, eğlence ve alışverişin merkezi olma özelliğini koruduğu 1930'larda ekonominin Türkleştirilmesi için ilk adım atılarak, yabancıların çalışmasına dair kısıtlamalar gündeme getirilmiştir. Bu kanunla Türkiye'de hangi sanat, hizmet, mesleki ve ticari faaliyetlerin sadece Türk vatandaşları tarafından yapılabileceği bir bir sayılarak belirtilmektedir (Akıncı, 2019:19). Önemli bir aks, vitrin olarak görülen Grand Rue du Pera caddesi başta olmak üzere sokak ve dükkanların isimlerinin değiştirilmesi gündeme gelmiştir. Grand Rue du Pera caddesine İstiklal Caddesi, Pera'nın ikinci önemli yolu olan Fransızca Petit Champ de Morts, Rumca Mnimatakia, Türkçesi Kabristan Sokak olarak bilinen caddeye ise Meşrutiyet Caddesi adı verilmiştir. Pera adı bütün yazışmalardan kaldırılarak resmen Beyoğlu'na çevrilmiştir (Akıncı, 2019:18).

İstanbul, kaybettiği önem ve ayrıcalıklar ve Cumhuriyet rejiminin modern yüzünü temsil eden, baştan inşa edilen Ankara'ya odaklanması sebebiyle Cumhuriyet'in ilk on yılında doğru düzgün bir yatırım görmemiştir. Bu dönem Beyazıt Meydanı'nın düzenlenmesi ve Taksim Meydanı'nda gerçekleştirilen yıkımların ardından 1928 yılında Cumhuriyet Anıtı'nın açılması görünür kentsel müdahaleler arasında sayılabilmektedir (Gül, 2018).

II. Dünya Savaşı devam ederken 1942 yılında özellikle azınlıkları hedef alan Varlık Vergisi uygulaması Pera'da ticaretle uğraşan gayrimüslimlerin bir kez daha tasfiyesine sebep olmuştur.

Sanayinin gelişmesi ile kent odaklı dönüşümlerle modernleşen ülkelerin aksine birçok ülkeye benzer biçimde Türkiye'de de Osmanlı İmparatorluğu'nun on dokuzuncu yüzyılda reformcu bürokratlarından 1920 ve 1930'ların cumhuriyet liderlerine kadar birkaç kuşak modernleştirici eliti, Batı'nın kurumlarını, formlarını ve tekniklerini ithal ederek yakalamaya çalışmıştır (Bozdoğan, 2012:22). Söz konusu modernleşme

hamlelerinin mekân üzerinden okunması ve inşa edilmesi mimari ve şehirciliğe bir önem ve öncelik atfetmiştir. Jön Türk döneminde resmi üslup ilan edilen Milli Mimari Rönesansı'nın çöküşü 1927 civarında başlamıştır. Bozdoğan'ın ifadesiyle CHP'nin Batı'ya dönük laik bir kültür politikası savunması ve milli kimlik meselelerinde yapılan muhalefeti bastırması ile birlikte mimaride Osmanlı mimarisine yapılacak göndermeler hızla aforoz edilmiştir (2012:61). Sadece mimaride değil tüm reform alanlarında silinmek istenen, eskiye dair unsurlar geri kalmışlıkla özdeşleştirilerek yaratılan bir ikilik ve karşılaştırma üzerinden Cumhuriyet reformlarının modernliği, medeniliği ve yeniliği tekrar tekrar inşa edilmektedir.

1930'larda İstanbul, ekonomideki önemi, entelektüel birikimi ve limanları ile uluslararası bağlantı noktası olma potansiyelini korumaktadır. Bu durum kentin Cumhuriyet rejiminin politikaları doğrultusundan yeniden inşa edilmek istenmesine sebep olmuştur. 1933 yılında hükümet tarafından Ankara'da olduğu gibi İstanbul için imar planlama yarışması açılmıştır. Yarışmaya davet üzerine katılan mimar Hermann Ehlgötz'ün, daha sonrasında yeni kurulan İmar Müdürlüğü'ne danışman olması için davet edilen mimar, kent plancısı, teorisyen Martin Wagner'in ve ünlü mimar Le Corbusier'in İstanbul'a yönelik kentsel tasarım önerileri kabul görmemiştir. Le Corbusier ve Wagner'in planlarının neden tercih edilmediğine dair resmi bir açıklama olmamasına rağmen muhtemel sebep olarak kentin tarihsel dokusunu muhafaza etmeye ve kısıtlı müdahalelere dair önerilerinin, yeni yönetimin Osmanlı'nın eski başkentinin dönüştürme isteğini karşılamaktan uzak olması değerlendirilmektedir (Gül, 2018:124). Hükümetin bu konudaki arayışı daha önce imar planı yarışmacıları arasında olması arzu edilen Fransız şehir plancısı Henri Prost'un tekrar eden daveti kabul etmesi ile son bulmuştur. Prost'un planında temel olarak bölgeleme fikri (sanayi, ticari, yerleşim, rekreasyon vb.) ve etkili bir ulaşım sisteminin tesis edilmesi yer almaktadır.

Prost'un Beyoğlu için önerileri arasında geniş kapsamlı bir yol ağı ve Taksim Meydanı'nın düzenlenmesi ön plana çıkmaktadır. Haliç kıyılarının sanayi bölgesi olarak tasarlanması daha sonra en çok eleştiri alacak plan kararlarından biridir. Beyoğlu, Maçka, Taksim ve Şişli, şehrin ana yerleşim bölgeleri olarak önerilmektedir. Taksim'deki Topçu Kışlası'nın yıkılması, Maçka Parkı'nın inşası, Dolmabahçe'de bir stat yapılması ve Taksim ile Maçka arasında bir açık hava tiyatrosu yapılması Prost planında yer almaktadır (Gül, 2018:134).

İstiklal Caddesi ve Taksim Meydanı ayrımı

Politik, kültürel, sosyal ve ekonomik bir geçmişten kopuşun inşa edildiği Cumhuriyet rejiminde, ilk bakışta mekansal olarak geride bırakılan İstanbul'da, Taksim Meydanı'nın yeniden düzenlenmesi Prost planında merkezi önem taşımaktadır. Ulusun kuruluşunda kentsel planlama, yeni ve modern yaşamı Türkiye'ye taşıyacak sosyal reformları tamamlamada temel görevlerden biri olmuştur (Akpınar, Gümüş, 2012:39). Prost, plan raporları, notları ve ifadelerinde rejimin inşa etmeyi arzuladığı modernleşme ile önerdiği tasarımlar arasındaki bağı okunabilir kılmaktadır. Hükümet için ise hem mekânsal hem de görsel düzenlemeler sadece Cumhuriyetin vitrinini değil yaratılması planlanan yeni yurttaşları da şekillendirecek bir araç olarak görülmektedir. Bozdoğan bu tutumun tüm ölçeklerdeki farklı reformlar için geçerli olduğunu ifade etmiştir:

Biçimin içeriği dönüştürebileceği varsayımı, temsilin gücüne duyulan inançla birlikte, hiç de yeni cumhuriyetin modernleşmeci elitlerine özgü bir şey değildi. On sekizinci yüzyılda Fransız Devrimi'nin Jakobenlerinden, on dokuzuncu yüzyılda Osmanlı devletinin reformist bürokratlarına kadar, farklı farklı giysi ve başlık tercihleri olan çeşitli modernleşmecilerin savunduğu yukarıdan-aşağıya bir süreç olarak reformun ayrılmaz bir özelliği idi. 1930'lardaki Kemalist programın benzersiz yanı, şeylerin biçimini değiştirmeye yatırılan haddinden fazla zaman ve enerji ile cumhuriyete özgü görsel bir modernlik kültürünün resmen üretilmesi, denetlenmesi ve yayılmasıydı. (2012:74)

18. yüzyılda ve 19. yüzyılın başlarında Beyoğlu'nda yerleşim yerinin azaldığı, kentin periferisi konumunda olan Taksim'e su dağıtım noktası olan Maksem yapısının yanı sıra askeri yapı olarak Topçu Kışlası eklenmiştir. 19. yüzyılın başında Taksim, Grand Rue de Pera üzerinden kuzeydeki yeni gelişen bölgeleri eski şehre bağlayan bir kentsel eklem haline gelmiştir (Batuman, 2015: 884). Gayrimüslimlerin ve yabancıların etkisiyle gelişmiş, şekillenmiş semtin omurgasını oluşturan Grand Rue de Pera, 'modern eksen' dir. (Baruh 2009, Batuman 2015). Taksim kavşağı (şimdiki meydanı) ise el değmemiş hali ile her şeyin yeniden yapılacağı Ankara bozkırının İstanbul'daki muadili olarak görülmüştür (Gülersoy, 1986:27). Prost tarafından hazırlanan plan ile modern ulus devlet inşasının mekansal araçları olarak meydanlar, parklar ve bulvarlar gibi kamusal alanlar yaratılması hedeflemiştir (Türkün, 2018). Şehrin modern kesiminin geliştiği yönde kalan, eski yapılaşmış kısımdan görece uzakta, taze, bakir görülen Taksim Meydanı'na yerleştirmesi için İtalyan heykeltıraş Pietro Canonica'ya

yaptırılan Cumhuriyet anıtı sipariş edilmiştir. Anıtının yerleştirilmesi ile birlikte meydan Cumhuriyet yönetimi için devlet törenlerinin merkezi olarak kullanılmaya başlanılmıştır.

Cumhuriyetin ulus yaratma politikasının mekânsal temsilinin karşılık bulduğu Taksim Meydanı'nın bulunduğu çevre için hala Beyoğlu'na kimliğini veren gayrimüslim ve azınlıkların varoluşu, kozmopolit yapının görünürlüğü bir kriz niteliğindedir. Grand Rue de Pera, Taksim kavşağının aksine söz konusu kozmopolit yapı ile özdeşleşmiştir. Kamusal alandaki görünürlüğün ortadan kaldırılması ve bir dışlanma politikasının inşası caddenin adının geçmiş referanslar içermeyen, bağımsızlık anlamına gelen Türkçe bir isimle değiştirilmesi ile başlamıştır (Grand Rue de Pera, İstiklal Caddesi). Bu politika cadde isimleri, işletme isimleri, tabelaların değiştirilmesi ile sürdürülecek ve kentsel alanda, ticarete, eğitimde kullanılan dilin değiştirilmesine dair yaptırımlar ile uygulanması gündeme gelecektir.

Taksim Meydanı'nın kamusal alan olarak inşasını takip eden yıllar boyunca meydan, siyasi temsiliyet gücünü, önemini koruyacak ve tartışmalı inşa faaliyetlerine, politik imajlara adres olmaya devam edecektir.

1920-1950 Ulus devlet inşası dönemi kültür politikaları ve Beyoğlu

Cumhuriyet'in ilk yılları, Türkiye'de sanat piyasası açısından bakir yıllar olarak değerlendirilmektedir (Pelvanoğlu, 2022:139). Cumhuriyet'in kültür politikası, yeni yönetimin ideolojisinin ve reformlarının dolaysız okunabileceği, oluşumdaki tesirinin anlaşılabilirliği niteliktedir. Koçak, Cumhuriyet dönemi kültür politikasını 1923-38 ve 1938-50 arasında izlenen kültürel politikalar olarak ele almıştır; ilk evreyi 'tasfiye', ikinci evreyi ise görelî 'restorasyon' ya da evrensel değerlerin daha fazla öne çıktığı ve sahiplenildiği 'hümanist kültür' dönemi olarak ifade etmektedir (2006). Kemalist siyasal sistemle kültür politikaları arasında hem bir tamamlayıcılık ilişkisi hem de bir temsil ilişkisinin varlığına dikkat çekmiştir (a.g.e 2006:370).

Bu dönem kültür politikasının çerçevesi devletin bekasına göre çizilmiş, Atatürk döneminde kültür politikasının kodlarını milliyetçilik ve çağdaşlaşma ilkeleri oluşturmuştur (Öndin, 2003). Hem yakın geçmişle bağları koparmak hem tarif edilen milliyetçiliğin köklerini oluşturmak için araştırmalar yapılmış, Orta Asyalı kökenlerle bağ kurulmaya çalışılmıştır. Söz konusu tarih ve kültür inşası için öne çıkan kurumlar

Türk Tarih Kurumu ve Türk Dil Kurumu olmuştur. Mustafa Kemal Atatürk'ün teşvikiyle oluşturulan 'Türk Tarih Tezi' ve 'Güneş-Dil Teorisi', sonraki araştırmalar tarafından çürütülmüş olsalar da, 1930'larda resmi tarih, kültür ve arkeoloji anlayışları üzerinde çok etkili olmuşlardır (Bozdoğan, 2012 :263). İki tezin temel çıkış noktaları Türklerin geçmişinin Batı ile kıyaslandığında daha köklü ve medeni oluşuna dayanmaktadır. Söz konusu araştırmalar, bu dönem gündemde olan 'milli maziyi inkâr' ile 'çağdaş medeniyete' erişme ve Hristiyanlaşma meseleleri arasındaki tartışmalar için geliştirilmiş bir strateji olarak değerlendirilmiştir (Koçak, 2006). Çağdaşlaşma ilkesi ise toplumun her anlamda modern görünümüne kavuşmasına (mimari, kıyafet, kamusal alan vb.) dair atılan adımlar ile somutlaşmıştır. Söz konusu ilkeler doğrultusunda oluşturulan kültür politikasının uygulanması ve daha geniş kitlelere yayılması için 1932'de Halkevleri kurulmuştur. Cumhuriyet Partisi'nin kültür politikasının aracı olarak ifade edilen Halkevleri'nin etkinlikleri iki misyon üzerinde temellendirilmektedir: sosyal reformları benimsetmek ve çağdaşlaşmayı sağlayacak kültürel ve sanatsal etkinlikleri yürütmek (Bozdoğan, 2012 :84). Halkevleri, dil-tarih-edebiyat, güzel sanatlar, sporlar, sosyal çalışmalar, meslek eğitimi, kütüphane-neşriyat, müzeler-sergiler ve köy çalışmaları faaliyetlerinden en az üçüne yer vermekteydi (Bozdoğan, 2012 :110).

Cumhuriyetin benimsediği kentleşme politikalarından birisi de mevcuttaki köy ve kent nüfusunu olduğu gibi muhafaza edilmesi üzerinedir. Türkiye, 1930'larda nüfusunun yüzde sekseni köylerde yaşayan tarım ülkesidir (Gül, 2018). Sanayi alanında ve kentlerdeki gelişmelerin yol açabileceği olası bir göçün önüne geçmek için köyler de reformların odak noktalarından birisi olmuştur. Bu politikanın temelinde yatan köycü ideoloji ilk olarak geç Osmanlı döneminde ortaya çıkmış, 1930'larda Türkiye'de en etkili sosyo-politik akımlardan biri haline gelmişti (Boysan,1993; aktaran Gül, 2018). Köycü ideolojiye göre şehirler, kozmopolitizmi, ekonomik buhranı, işçi grevlerini, devletin kısıtlı toplumsal kontrolünü, bir anlamda kaosu ve değerler açısından yozlaşmayı temsil etmektedir. İstanbul'dan farklı olarak köyler, diğer kültürlerle temas etmemiş, saflığı bozulmamış ve korunmuş olduğu için Türk ırkının gerçek temsilcileri olduğuna inanılmaktadır. Köy Enstitüleri, köylerdeki sosyal ve ekonomik geri kalmışlığın sebebi olarak görülen eğitimdeki yetersizliğe çözüm olmanın yanı sıra toplumsal ve sosyal yapının dönüşümünü de hedefleyen bir kurum olarak gündeme gelmiştir. Bu doğrultuda İnönü'nün milli şef olduğu 1940'larda enstitüler,

Halkevlerine gelmeyen köylülere ulaşmanın da bir aracı olarak görülmektedir. Enstitüler, Cumhuriyet reformları ve ideolojisi doğrultusunda eğitim sağlayacak, köylerin eğitilmiş insan ihtiyacını karşılayacak dönemin önemli projelerindedir. Köy Enstitüleri, 1946 sonrasında çok partili geçiş sürecinde komünist yetiştirme, milli değerlere önem vermeme gibi suçlamaların hedefi olmuştur. 1954 yılında Demokrat Parti hükümeti tarafından kapatılmıştır.

Köy Enstitülerinin yanı sıra köylerin modern yapılanması için planlar hazırlanmıştır. Bunlardan birisi Burhan Arif tarafından hazırlanan örnek plandır. Örnek plan, bu dönem köylerdeki inşa edilmek istenen toplumsal kültürel hayatı anlamak açısından önemlidir. Bu plan kapsamında hükümet binalarının da bulunduğu bir meydanın yanı sıra okul, müze, köy meclisi ve çeşmenin bulunduğu kültür meydanı yer almaktadır (Bozdoğan, 2012:116). Öneri olarak hazırlanan köy planlarında dikkat çeken diğer unsur ise köy camisinin yokluğudur.

Kemalizm, ilerleme ve çağdaşlaşma konusunda ‘muasır medeniyetler seviyesi’ söylemini benimsese de Batı’yı bu konudaki mutlak adres olarak işaret etmemektedir. Politik söylem olarak benimsenen milliyetçilik doğrultusunda kozmopolitizm karşıtlığının yanı sıra emperyalizm karşıtı söylem de sahiplenilmektedir. Kemalistlerin ‘Batı’ya rağmen Batılı olmak’ sloganı tam olarak bu çelişkiyi ifade etmektedir (Bozdoğan, 2012:125). Milli kültürün ise ancak Anadolu’da yer alan ‘milli öz’ün muasır- yani Batılı- medeniyetin normlarıyla sentezlenmesinden doğabileceği ileri sürülmektedir (Bozdoğan, 2012:271). Atatürk ve İsmet İnönü dönemi kültür politikaları arasında medeniyet kaynağına dair farklılık söz konusudur; Atatürk’ün ortaya koyduğu teze göre Batı’dan önce var olan medeniyetin kaynağı Mezopotamya ve Anadolu iken İsmet İnönü döneminde Batı kültürünün kaynaklarının Yunan-Latin uygarlıklarına dayandığı görüşü hakimdir. Bu durumda İnönü de kapalı bir kültür anlayışından insanlığın ortak kültür kaynağına yönelmiştir (Öndin, 2003:56).

Cumhuriyet dönemi kültür politikalarının önemli unsurlarından birisi eğitim kurumlarıdır. 1924 yılında çıkarılan Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile, tüm eğitim kurumlarının Millî Eğitim Bakanlığı’na bağlanması öngörülmüş, bu vesileyle bir yandan eğitimde dinin etkisine dair diğer yandan yabancı eğitim kurumlarına dair düzenlemeler yaparak eğitim sistemini uluslaştırma ve laikleştirme politikası izlenmiştir (Ada, 2009:88). 1933 yılında üniversiteler ile ilgili hayata geçirilen

reformlar da kültür devriminin bir unsuru olarak tasarlanmış ve uygulanmıştır. Bu düzenlemeler ile Batılı anlamda bir yapıya kavuşan üniversiteler, bilim ve kültür hayatının gelişimi noktasında önemli bir yere sahip olmuştur.

Cumhuriyet'in ilanından itibaren kültür konusuna Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde yer verilmiş, 1935-1941 tarihleri arasında Milli Eğitim Bakanlığı'nın isminde değişiklik yapılarak Kültür Bakanlığı adını almıştır. Ancak bu durum eğitim alanında aksamalara yol açınca bakanlığın ismi yeniden Milli Eğitim Bakanlığı olarak değiştirilmiştir (Öndin, 2003).

Dönemin kültür politikaları bağlamında halkçılık ilkesinin yansıması olarak değerlendirilebilecek ve milli sanat akımına başlangıç oluşturacak Yurt Gezileri ile 1938- 1943 yılları arasında çok sayıda sanatçının katılımıyla Anadolu illeri gezilerek resmedilmiştir. Sonrasında uzun süreler eserlerin sergilenmesi sağlanmıştır. Bu vesileyle Anadolu halkının sanat ve sanatçıyla temas kurması hedeflenmiştir (Öndin, 2003:108). Milli sanat tartışmaları, Batı'nın sanat akımlarının, tekniklerinin etkisine karşı Türkiye'ye özgü, milli özün yansıtıldığı eserlerin üretilmemesi çerçevesinde gerçekleşmiştir. Milli değerlerin ifade edilmesi, halkla buluşturulması için resim sanatına ayrıcalıklı bir önem verilmektedir (Pelvanoğlu, 2022). Tarihiyle birlikte yaratılan millet tasavvuru arkeoloji, filoloji ve müzebilim tarafından desteklenmiştir. Bir yandan Osmanlı arşiv belgeleri hurda kağıt olarak Bulgaristan'a satılmış, Sultanahmet Camii'nin Cumhuriyet'in genç sanatçıları için bir sanat galerisine dönüştürülmesi önerisi gündeme gelmiş, Ayasofya müzeye dönüştürülmüş, Osmanlı sultanlarının anısına verilmiş sokak isimleri değiştirilmiş, ilk ve ortaokul müfredatından klasik Türk musikisi kaldırılmış, İstanbul Konservatuvarı'ndaki Türk müziği bölümünün kapatılmış ve radyolarda ise bir süreliğine Türkçe müziğe dair yasaklamalara gidilmiştir (Gül, 2018:100). Diğer yandan ise Anadolu'nun tarih öncesi ve İslam öncesi mirasına milli hazineler olarak sahip çıkılmış, Hitit, Urartu, Frigya ve Lidya medeniyetlerine ait kalıntılar müzelerde sergilenmiştir (Bozdoğan, 2012:264). Ressamlar tarafından üretilen eserlere benzer şekilde kentlere, mimariye, gündelik hayata dair yenilikler, imajlar kartpostallara konu edilmiş, propaganda aracına dönüştürülmüştür. Kurtuluş Savaşı, Cumhuriyet'in kuruluş süreci ve Cumhuriyet dönemi yapılan yenilikler doğrultusunda toplumsal yaşamda gerçekleşmesi arzulanan dönüşümlerin görselleştirilerek yaygınlaştırılması için sanat bir araç haline gelmiştir.

Düzenlenen sergiler, konu edilen meseleleri duyurmak ve yaygınlaştırmak açısından kullanılan bir yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır; İnkılap Sergileri, Cumhuriyet Nafia Sergisi, Milli İktisat Sergisi vb... Kamusal alanda sergilenen heykeller de benzer şekilde yaratılması amaçlanan ulus bilincine ve milli duygulara hizmet eden bir propaganda aracı olarak şekillenmektedir. Resim sanatının yaygınlaştırılması bağlamında girişimlerden birisi olarak 1937 yılında Dolmabahçe Sarayı Velihaht Dairesi'nde Resim ve Heykel Müzesi açılmıştır. Müze, Türkiye'nin ilk güzel sanatlar müzesi olma özelliği taşımaktadır.

Daha önceleri çoğunlukla konaklarda ve evlerde yapılagelen sanatçı buluşmaları, tartışmaları II.Meşrutiyet sonrasında yoğun olarak bir araya gelecekleri Beyoğlu'ndaki kahvelere taşınmaya başlayacaktır (Pelvanoğlu, 2022). Bu durum Salah Birsal, Said N. Duhani, Fikret Adil gibi birçok yazarın anılarında ve eserlerinde de yer almaktadır. Yazar, şair, ressam, eleştirmen, edebiyatçıların bir araya gelerek sosyalleştiği, tartışmalar ve üretim yaptığı Cennet Bahçesi, Taksim Bahçesi, Nisuz Pastanesi, Rejans, Petrogard, Degüstasyon, Baylan Pastanesi, Lambo'nun Meyhanesi, Kulis Bar gibi mekanlar bölgenin kültür sanat hayatı açısından merkezi durumunu, zenginliğini de yansıtmaktadır.

Cumhuriyet dönemi merkezi ideolojinin etkisi ve desteği ile sanat piyasası şekillenmektedir. Tek Partili dönemde Türkiye'deki ilk sanat galerisi, 1939'da Taksim'de açılan Daimi Resim-Heykel Satış Galerisi olmuştur. Galerideki sanat yapıtlarının alıcıları bellidir: Maarif Bakanlığı, üst düzey bürokratlar. Devlet etkisinin doğrudan okunduğu bu galeriden farklı olarak İsmail Hakkı Oygur'ın 1945 yılında, Beyoğlu'nda, Karlman Pasajı'nın karşısında yer alan atölyesini bir galeri mekanına dönüştürülmesi, Türkiye'deki özel galericilik açısından bir adım olarak görülmektedir (Pelvanoğlu, 2022: 140).

Prost tarafından İstanbul için hazırlanan planda yer alan serbest alanlar (espaces libres), ulus-devletin idari, hukuki ve kültürel reformlarını temsil ettiği, böylece 'milli kimliğin' oluşum sürecinde sekülerleştirici reformların vücut bulduğu kentsel alanlardır (Akpınar, 2010). Planda Taksim'den Nişantaşı'na kadar uzanan ve Dolmabahçe vadisinden denize inen alan 2 Nolu Park düzenlemesi olarak yer almaktadır. Taksim Gezisi ya da dönemin cumhurbaşkanının adıyla İnönü Gezisi olarak anılan parkın girişine de İnönü'nün heykeli konulması planlanmaktadır. Park

düzenlemesi içerisinde Spor ve Sergi Sarayı, Açık hava Tiyatrosu yer alması planlanan bir ‘Kültür Vadisi’ oluşturulmuştur. 1946 yılında temelleri atılan Atatürk Kültür Merkezi ve Cemil Topuzlu Açık hava Tiyatrosu ile 1943 yılında inşası başlayan İnönü Stadyumu (şu anki adıyla Tüpraş Stadyumu) söz konusu bölgede yer alacaktır. İlerleyen yıllarda ihyası krize dönüşecek ve siyasi referansları ile tartışma konusu olacak Topçu Kışlası, İnönü Gezisi’ne yer açmak için dönemin belediye başkanı Lütfü Kırdar tarafından 1940 yılında yıkılmıştır. Dolmabahçe Camii geçici olarak bir deniz müzesine dönüştürülmüş ve çevresi denziden törensel girişlere de uygun yeni bir açık alan ve bir rihtim olarak düzenlenmiştir (Gül, 2018:145).

2 No’lu Parkın gerçekleştirilmesinin yanı sıra, alanda 1940 yılında kullanıma açılan Taksim Gazinosu, 1947 yılında Taşlık Kahvesi, 1940’larda başlayıp 1960 yılında tamamlanan Atatürk Kültür Merkezi, 1947 yılında Harbiye Açık hava Tiyatrosu ve İnönü Stadı, 1949 yılında tasarlanarak inşa edilen Spor ve Sergi Sarayı (Lütfü Kırdar), 1945 yılında inşa edilen Radyoevi yer almaktadır. 1930’lu ve 1940’lı yıllarda önemli kamusal alanlar olarak Taksim Meydanı ve 2 No’lu Park’ın yanı sıra eklenen yeni yapılarla bölgenin eğlence ve kültürün merkez haline gelmesi söz konusudur.

İstanbul, özellikle de Beyoğlu, Cumhuriyet döneminde de eğlence, kültür ve eğitim açısından önemini korumaya devam etmiştir. Cumhuriyetin simgeleştiği ve inşa edildiği kent olarak Ankara seçilmesine rağmen dönemin yaşam tarzının örnek mekanları olarak Beyoğlu’nda yer alan sinema, tiyatro, lokanta ve pastaneleri çağdaş eğlence ortamı sağlamıştır (Ergut, Akpınar, Akay, 2015:564)

2.3. Çok Partili Dönemde Beyoğlu Kültür Sanat (1950-1980)

1950-1980 Dönemi siyasi süreç ve kent politikaları

1950 yılında gerçekleştirilen genel seçimlerde, uzun bir dönem siyaseten yok sayılan kesimleri temsil eden Demokrat Parti zafer elde etmiştir. Yeni yönetimle beraber kentsel formu da etkileyen, liberal ekonomik ve toplumsal değişimin önü açılmıştır (Gül, 2018). Demokrat Parti (DP), ekonomik, toplumsal ve entelektüel açıdan İstanbul’un önemini ve toplum üzerindeki etkisinin farkındadır. Bu durum 27 yıl boyunca İstanbul’u ihmal etmekle suçladığı önceki hükümetin aksine geçmişe referans vererek kenti eski görkemine döndürme söyleminin de sebebi olmuştur.

20.yüzyıl ortalarında Türkiye'nin merkezi Ankara'dan tekrar İstanbul'a kaymıştır: Kent, resmi söylemde bir kez daha "Türkiye'nin göz bebeği" olarak yer almış: Başbakan Adnan Menderes "İstanbul'u 1900'lerdeki görünümünden kurtaracağız" şeklinde demeçler vermiştir (Hürriyet, 1950, aktaran Akpınar, 2011: 41). Demokrat Parti yönetimi için İstanbul iktidarlarının icraatlerini içeriye ve dışarıya gösterebilecekleri önemli sahne özelliği taşımaktadır. Yeni yönetimin politikalarının İstanbul'da mekansal karşılığı hızlı endüstrileşme buna bağlı olarak Anadolu kırsalından İstanbul'a yoğun göç ve imar faaliyetleri olmuştur. Bu durumun kuşkusuz toplumsal, kültürel sonuçları da olacaktır.

Demokrat Parti, seçimi kazandıktan kısa bir süre sonra uzun yıllardır İstanbul'un planlaması için çalışılan Prost'u görevden almıştır. Planlamada ve imarda Prost dönemine dair eleştirilerin odak noktasını ise 14 yılda imar planının tamamlanması oluşturmaktadır (Gül, 2018:165). Prost'un görevden alınmasının ardından kurulan geçici ve daimi komisyonlar tarafından İstanbul için yeni bir imar planı hazırlanmıştır.

Menderes'in imar programı baskın olarak geniş bulvarlar açma ve 'trafiğin su gibi akması' sloganı ile karayoluna odaklı bir ulaşım politikası ile kentleri şekillendirmek üzerineydi. İki başlık için de ciddi oranda yıkım gerçekleştirilmesi gerekiyordu. Bu doğrultuda Beyoğlu yakasında yürütülen en önemli projelerden birisi Karaköy Meydanı'nın açılmasıydı.

1950'li yılların ikinci yarısında Menderes, İstanbul'un imarı ile daha yakından meşgul olmaya başlamıştır. İmar çalışmaları ile anılmaya başlanan Menderes'e yöneltilen eleştiriler, uzmanları dinlememesi, partisine yakın mimarlardan, akademisyenlerden ve Karayolları Genel Müdürlüğünde çalışan mühendislerden etkilenmesi yönelik olmuştur (Gül, 2018:196). Gerek yargılandığı dönem gerek daha öncesinde şehrin imarının hangi plan dahilinde gerçekleştirildiği ve yıkımlar sebebiyle tarihi dokulara verilen zarar ise diğer önemli eleştiri konusudur.

Menderes dönemi imar uygulamalarına yönelik eleştiriler belli kalıplar içerisinde sıkça tekrar edilen, tarihsellikten kopuk bir hal almıştır. Gül'ün yaptığı çalışma, Menderes tarafından yapılan yolların çoğunun fikri altyapısının Osmanlı İmparatorluğu'nun son yıllarında ve Cumhuriyetin erken döneminde ortaya çıktığını göstermektedir. Benzer şekilde ilerleyen tarihlerde farklı yönetimlerce gündeme getirilecek Boğaz, Haliç ve

Marmara kıyılarındaki sahil yollarının yapımı, Tarihi Yarımada'da çok geniş bulvarların yapılması Osmanlı'nın son dönemlerinde ve Prost tarafında hazırlanan planlarda yer alan önemli projelerdir (2018: 210). Geç Osmanlı ve Erken Cumhuriyet dönemine benzer olarak Demokrat Parti dönemindeki uygulamalar, başlamadan önce yasal zemin oluşturmak için çıkarılmış özel mevzuata dayandırılmaktadır (Gül, 2018:212). Benzer planlamalar ve uygulamalar arasında ise iki fark mevcuttur. Bunlardan birisi amaçlar ve arka plandaki politik motivasyonlardır. Diğer fark ise imar planlarının Demokrat Parti zamanında Marshall Planı ve diğer dış yardımlar sayesinde sağlanan finans destek ile daha yoğun bir şekilde uygulamaya geçirilmesidir.

Muhalefete, sol partilere, sendikalara ve basına karşı yok sayan baskıcı tutumu, yolsuzluk iddiaları ve giderek kötüleşen ekonomi, iktidara karşı olumsuz, gergin bir atmosfere sebep olmuştur. DP iktidarı, 27 Mayıs 1960 tarihinde askeri darbe ile son bulmuştur.

Demokrat Parti, Taksim Meydanı'nın tek partili dönemin törensel mekan imgesinden ve önceki rejime özgü büyük ölçekli siyasi törenlerden kurtulmasına dair bir tutum benimsedi. İlerleyen yıllarda tören alanı yerine 'Balkanların en büyük havuz'unun yapılmasının planlanması, Taksim Anıtı'nın yerinin değiştirilmesinin gündeme gelmesi, geçit törenlerinin kendi dönemlerinde açılan Vatan Caddesi'nde düzenleneceğini duyurması meydana temsil krizinin sürdüğünü göstermektedir (Batuman, 2015). Taksim Meydanı'na 27 Mayıs 1960 Darbesi sonrası üstünde defne yaprakları sarılı bir süngü heykeli yerleştirilmiştir. Söz konusu heykel 12 Eylül 1980 darbesinin ardından kaldırılacaktır. Cumhuriyet Anıtı'nın yerleştirilmesi ile başlayan süreçte bir temsil, iktidar mekanına dönüşen Taksim Meydanı yıllar içerisinde siyasi iktidarın varlığını inşa ettiği alan olmanın yanı sıra birçok kesim açısından da politik anlamını arttırmıştır. 1950'ler ve 1960'larda Beyazıt Meydanı'nda başlayıp Taksim Meydanı'nda biten eylemler aynı zamanda kamusal mekan olarak siyasi odağın kaymasına da işaret niteliğindedir (Batuman, 2015). Dönemin meydan algısına uygun olarak tartışmalı projelere konu olan Beyazıt Meydanı'nı boş ve büyük bir alana dönüştürülme çabasının da etkisiyle 1970'lerin ardından kentin kültürel ve ticari odağı Beyazıt'tan Beyoğlu'na doğru kaydıkça, Beyazıt Meydanı'nın önemli rolünü Taksim Meydanı'na devretmiştir (Bayrak, 2019: 91). 6- 7 Eylül 1955 yılında yaşanan olayların başlangıcında Kıbrıs Türk'tür Cemiyeti'nin bomba protestosu, 1969'da 6. Filo protestosu, birçok kişinin hayatını kaybettiği 1 Mayıs 1977'de İşçi Bayramı kutlaması,

dönemin baskıcı ortamına karşı Türkiye’de kamusal alanda yapılan İlk LGBTİ+ eylemi, 2013 yılında Gezi Parkı eylemleri, 16 Temmuz 2016’da darbe karşıtı eylemler... Yarattığı etki ve toplumsal hafızadaki yeri güçlü olan bu eylemler dışında farklı görüşlerde, kimliklerdeki insanlar için Taksim Meydanı ifade, görünürlük alanı aynı zamanda bir çatışma alanı olma özelliğini uzun yıllardır korumakta ve hala sürdürmektedir.

Ekonomi politikalarının ve sanayileşmenin sonucu olarak Anadolu kentlerinden aldığı göç ile nüfusunda artış yaşanan İstanbul’da, diğer yandan 1920’lerde başlayan Türkleştirme politikalarının devam ettirilmesi sebebiyle gayrimüslim nüfusun kentten ayrılması söz konusu olmuştur. 1954 yılında Kıbrıslı Rumlar üzerinden gerginleşen siyasi gündemin de bir devamı olarak 1955 gayrimüslimlere yılında 6- 7 Eylül Olayları (İstanbul Pogromu) olarak anılan saldırılar düzenlenmiştir. Saldırlardan en çok etkilenen yerlerden birisi Beyoğlu olmuştur. Olaylar sonrası pek çok mekân kapanmış ya da el değiştirmiştir. 1964 yılında ise Kıbrıs’taki Türk topluluğuna yapılan saldırılar, dönemin Başbakanı İnönü tarafından geliştirilen politikalar doğrultusunda Rum nüfusun sürgünü ile sonuçlanmıştır. Binlerce Rum vatandaşının göç ettiği Beyoğlu’na Anadolu göçmenler yerleşmiş, böylelikle Beyoğlu’nun çehresi toptan değişmiştir (Pelvanoğlu, 2022). Bu dönem yaşanan olaylar, çıkarılan yasalar ve uygulamalarla Türkiye’yi terk etmek zorunda kalan azınlık sermayesinin yerini Türk-müslüman tüccarlar almaya başlamış, yatırımlarını İstanbul’da gerçekleştirmiştir (Sönmez, 1996).

1960’lar, 1950’lerin aksine özel teşebbüslerin yatırımlarının arttığı ve güçlendiği bir dönem olmuştur. Devletin ekonomik hayata müdahalesinin aksine ekonomik kalkınmanın özel sektör eliyle gerçekleşebileceği savunulmuş, ekonomide liberal politikalar benimsenmiştir. 1950’lerin sonlarına doğru ekonomide yaşanan sıkıntının sebebi olarak keyfi alınan kararlar görülmüştür. Bu doğrultuda 1963 yılında ekonomik, sosyal ve kültürel amaçların belirlenmesinde hükümete danışmanlık yapması amacıyla Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) kurulmuş, birinci ‘beş yıllık kalkınma planı’ hazırlanmıştır. Böylelikle ekonomide planlı döneme geçilmiştir.

1960’lar sonrasında kurumsallaşan ithal ikameci sanayileşme politikaları ve özel sektöre verilen destekler, İstanbul’u büyük ölçekli sanayi kuruluşlarının ve çoğunlukla bunlara bağımlı çalışan küçük ve orta boy işletmelerin önemli bir merkezi haline

getirmiştir (Türkün, Şen, Aslan 2013:46) Tüketim kültürünün oluşması ve insanın tükettiği kadar var olma anlayışı, sanayileşmenin etkisiyle 1960-1970 yılları arasında belirginleşmektedir (Bek, 2014:25).

Askeri yönetimin ardından 1961’de Cumhuriyet tarihinde ilk kez Cumhuriyet Halk Partisi-Adalet Partisinden oluşan koalisyon hükümeti kurulmuştur. 1965 yılından itibaren ise Adalet Partisi birinci parti olarak mecliste yer almaya başlamıştır. Adalet Partisi, 27 Mayıs darbesinde kapatılan Demokrat Parti’ye yakın çoğu kimsenin yer aldığı, söylemlerde DP mirasçısı olarak ifade edilen bir partidir. 12 Mart 1971 yılında artan toplumsal olaylar ve kontrolün sağlanamaması sebep gösterilerek ülke yönetimine askeri müdahale gerçekleşmiştir. 1974-1980 yılları arasında AP ve CHP’nin kurduğu hükümetler görev yapmıştır. Bu dönem ‘sağ’ görüşü temsil eden Adalet Partisi ve ‘sol’ görüşü temsil eden Cumhuriyet Halk Partisi’nin yanı sıra İslami örgütlenme içinde tanımlanan ‘Milli Görüş’ ideolojisine sahip Milli Selamet Partisi, ‘milliyetçi-islami’ söylemleri temsil eden Milliyetçi Hareket Partisi ve ‘Atatürkçü’ düşünceye sahip Cumhuriyetçi Güven Partisi koalisyon hükümetlerinde yer almıştır (Bek, 2014).

1980'e kadar Türkiye'de iç pazara yönelik ithal ikamesi yoluyla ilerleyen bir sermaye birikimi süreci mevcuttur. Ancak bu modelin tıkanması üzerine dışa açık bir birikim modeline geçilmiştir. 1980’de askeri darbenin ve askeri yönetimce oluşturulan 1982 Anayasasının çerçevesinde geçilen bu modelde ihracat teşvik edilmiş, ithalat liberalleştirilmiştir. Yabancı sermaye girişi özendirilmiştir. Ancak bu sermaye, üretken sektörlerden çok finans ve hizmet kesimlerine yönelmiştir. Devlet müdahaleleri ve devlet girişimciliği azalmıştır (Sönmez, 1996:49).

Türkiye’de çok partili döneme geçişle birlikte, dünyadaki politik gelişmelerin de yansısıyla, geniş kitlelerce benimsenen siyasi görüşler ve karşıt görüşler sebebiyle kutuplaşma söz konusudur. Çatışmalı ortam ve söz konusu 30 yılda merkezi yönetime yapılan askeri müdahaleler, oluşan baskıcı ortam toplumsal ve kültürel hayatı doğrudan etkilemiştir. Savaş döneminin bir sonucu olarak komünizm karşıtlığının yaygınlaştığı bu dönemde Türkiye, NATO’ya üye olmuş ve Avrupa ekonomik sisteminin bir parçası olmak üzere ilk adımı atmıştır (Ada, 2009).

1950-1980 Kültür politikaları ve Beyoğlu

1950-1960 yılları arasındaki dönem, kültür ve kültür politikası bakımından bir ara dönem olarak nitelendirilmektedir. Cumhuriyetin ilk yıllarındaki bazı uygulamaların sona erdirildiği ‘yumuşak politika’ ya da ideolojik olmayan ‘politikasız politika’ dönemi yaşanmıştır (Ada, 2009:90). Bu dönem devlet politikası doğrultusunda tarım ve ekonomideki gelişmeler yoğun biçimde gündemdedir ve kültür geri planda kalmıştır. Kültür gündemine dair bir gelişme olarak ise, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu, fikir ve sanat alanında oluşan ya da oluşabilecek telif sorunlarının devlet güvencesi ile çözülmesine dair yasa, 1951 yılında yürürlüğe girmiştir. Siyasi iktidar tarafından Arapça ezan yasağının kaldırılması, Köy Enstitüleri ve Halkevlerinin kapatılması gibi hamleler cumhuriyetin kültür hamlelerine karşılık muhafazakâr çevreden destek almıştır. Bu dönem dünya siyaset sahnesinde görünür olan ve tehdit olarak algılanan Komünizm ideolojisi karşıtlığı kültür alanındaki bu hamlelerin gerekçeleri arasındadır. Geleneğe, milli ve ahlaki değerlere vurgu yapan ve yürüttüğü politikalar sebebiyle ‘muhafazakâr restorasyon’ süreci olarak yorumlanan Demokrat Parti iktidarı, parti programlarında kültür konusunu eksik bırakmıştır. DP iktidara geldikten sonra İslamcı, ırkçı ve şoven milliyetçi yayınlar kendilerine alan açabilmiştir. Türk-İslam sentezi bu dönemde gerçekleşmiştir (Topuz, 1998:70).

Bu dönem dünya çapında kültür alanında dönüm noktası olarak tariflenebilecek gelişmeler yaşanmıştır. Birleşmiş Milletler tarafından kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi’nde yer alan ‘kültürel haklar’ 1960’lı yıllarda UNESCO aracılığıyla gündeme getirilerek devletlere bazı yükümlülükler tanımlanmıştır. Türkiye’de ise kültürel haklar kavramından bahseden ilk anayasa 1961 Anayasası’dır. Bu dönem henüz bir kültür programına sahip olmayan devlet, kültürü kalkınma başlığı altında ele almaktadır (Gençkaya, Demirci, 2018). 1963-1967 yıllarını kapsayan Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planında (BYKP) kültür ayrı bir bölüm olarak yer almazken eğitim, araştırma ve istihdam bölümlerine dağılmış kültür politikalarından söz edilebilir. Plan kapsamında Batı ve Türk sanatının tanıtılması, kültür-sanatın ülke çapında herkes tarafından erişilebilir kılınması, eğitim ile beraber kültür ürünlerine talebin güçlendirilmesi hedeflenmektedir. 1968-1972 yıllarını kapsayan İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı kapsamında hedeflerine ulaşamamış önceki plana aynı amaç ve ilkeler doğrultusunda daha geniş kapsamlı hale getirilmiştir. Plan kapsamında toplumun yaşam düzeyinin geliştirilmesi ve yaratıcı gücünün arttırılmasında kültür

faaliyetlerinin önemi, kültürel faaliyet ve eserlerin geliştirilmesi, Türk kültürü benliğinin korunarak devlet desteği ile milletlerarası alanda yer alması ve kültür alışverişinin sağlanması, Türk kültürünün yurt çapında yayılması, korunması ve yaşatılmasına dair maddeler yer almaktadır (BYKP 2, 1968:186-191). 1973-1977 yılları arasını kapsayan Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planında diğer iki plana göre daha detaylıdır ve 'Eğitim ve Kültür' başlığı altında ilk defa kültür bağımsız bir bölüm olarak ele alınmıştır. Planda milli kültür, milli değerler, milli folklor vb. ifadelerin sıkça kullanılması, 'milli' vurgusunun baskın olması dikkat çekmektedir. Planın bu bölümünde çeşitli sanat dallarında insan yetiştirilmesine ve arşivlemeye, araştırmaya dair çalışmalar yer almaktadır. Birinci ve ikinci kalkınma planındaki amaçlara benzerlik göstermekle birlikte dönemin şartları, teknoloji koşullarıyla ve yaklaşım biçimleri ile farklılaşmaktadır (BKYP, 1973). Dönemin önemli gelişmelerinden birisi kültür ve sanat politikalarının 1965'te Kültür Müsteşarlığının kapsamına alınmasının ardından 1971 yılında Kültür Bakanlığı'nın kurulmasının tekrar gündeme gelmesidir. 1977'de Milli Eğitim Bakanlığı ile birleştirilip bir yıl sonra tekrar ayrılmıştır (Gençkaya, Demirci, 2018). Kültür Bakanlığı 12 Eylül 1980 darbesinden sonra Kültür ve Turizm Bakanlığı'na dönüşmüş, 1989 yılında tekrar ayrılmış, Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü bu bakanlık içerisinde yer almıştır. Son olarak 2003 yılında Adalet ve Kalkınma Partisi iktidarı döneminde Kültür ve Turizm bakanlıkları birleştirilmiştir. Bu bakanlık kapsamında, 'Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü' halini alan müdürlük ise varlığını sürdürmüştür.

Liberal kültür politikasının benimsendiği elli yıllık dönemde devlet kültür alanında gücünü kaybetmiş, üstlendiği işlevlerin bir kısmını vakıflar ve bankalar devralmıştır. İstanbul Kültür ve Sanat Vakfı bu durumun ilk örneklerinden birisi olmuştur (Topuz, 1998:72). İstanbul Kültür ve Sanat Vakfı (İKSV), 1973'ten itibaren dünyadan çok sayıdaki sanat (müzik, sinema, tiyatro, görsel sanatlar) ürününün Türkiye seyircisi ile buluşması adına önemli bir rol üstlenmiştir (Ada, 2009:91). 1994 yılında mekân olarak Beyoğlu'nda Luvr Apartmanı'na taşınacak olan İKSV, çeşitli kültür sanat alanlarında gerçekleştirdiği festival ve bienallerle Beyoğlu'nun kültür hayatında etkin olmuştur.

1970 ve 1980 arasında merkez sağ siyaseti temsilen Adalet Partisi, Süleyman Demirel ve sosyal demokrat görüşü temsilen de Cumhuriyet Halk Partisi, Bülent Ecevit yönetimindeki hükümetlerin varlığını sürdürdüğünden bahsetmek mümkündür. Ecevit hükümetinin programlarında kültür ve sanatın geliştirilmesi, evrensel, çağdaş insanlık

kültürüyle ilişkide olması ve halkın tüm kesimlerine yayılması, dünyaya açılması vurgusu hakimdir. Demirel hükümetinin programlarında ise milli kültür, milli dil vurgusunun öne çıktığı görülmektedir. Milli kültürün, politik olarak tehdit görülen dış etkileşimlere kapalı tutulması, Türk varlığının göstergesi olarak ise dünyada duyurulması politikası programda yer almıştır.

Özellikle 1978 yılı Ecevit hükümeti programında kültür ve sanat alanında yapılacaklara dair kapsamlı planlar yer almaktadır. Kültür-sanat alanında anayasa ve demokrasi kuralları çerçevesinde baskı ve yönlendirme olmaksızın devlet desteğinin ve bu alanlarda özgürlük ortamının koşullarının sağlanacağından bahsedilmektedir. Söz konusu programda sanatçıların sosyal güvencelerinin ve çalışmalarını sürdürebilmeleri için devlet desteğinin sağlanması, telif haklarının kurallara bağlanması, vergi konusunda kolaylıklar getirilmesine dair kamu teşvikleri ile ilgili planlar yer almaktadır (Kantarcioglu,1998).

1950’li ve 1960’lı yıllarda yaşanan siyasi krizlerin en çok etkilediği bölgelerden birisi Beyoğlu oldu. Bu duruma rağmen 1950’li yıllarda kentin neredeyse tüm eğlence yerleri Beyoğlu’ndadır. Dönemin ünlü sanatçılarının çalıştığı Taksim’deki Kristal ve Taksim Belediye gazinoları ile, Tepebaşı’ndaki Tepebaşı, Cumhuriyet gibi gazinolarının yanı sıra Ses Tiyatrosu ve Sineması, Tepebaşı Şehir Tiyatrosu, Alkazar, Elhamra, Yeni Ar, İpek, Melek, Emek, Lüks ve Saray Sinemaları da bu dönemin ünlü sinemalarıdır (Akın, 1994). 1960 yılında Rumların ve Türklerin ortak devleti olarak bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti’nin kurulması, Türk-Yunan-Rum ilişkilerini yumuşatmıştır. İstiklal Caddesi’ndeki sinema ve tiyatrolarda Yunan film ve oyunlarının gösterimi, Yunanistan’ın tüm gazete, dergileri varlığını sürdürmektedir. 1963 yılında ‘Kanlı Noel’ olarak bilinen olayların yaşanmasının ardından, 1964 yılının sonuna gelindiği zaman Pera, Yunan ve Rum nüfusunun tamamını kaybetmiştir (Türker, 2016). 1950 sonrası yoğunlaşan kırsaldan kente göç dalgası ile gelenler, hali hazırda yaşayanları olan gayrimüslimler tarafından terk edilmiş tarihi bölgelerdeki konutları satın alarak, kiralayarak veya işgal ederek yerleşmişlerdir. Bu gelişmelerle birlikte 1960’lı yıllardan sonra İstiklal Caddesi’nin prestij kaybettiği, ilginin azaldığı, eğlence mekanlarının nitelik değiştirdiği, üst gruplara hitap eden alışveriş mekanlarının kapandığı ve önceliğin Nişantaşı ve Şişli tarafına kaydığı görülmüştür (Türkün, 2018:21). Söz konusu tiyatroların bir kısmı kapanırken, ünlü Tepebaşı Tiyatrosu yanmıştır (Akın, 1994:217).

Kırsal kesimden alınan iç göç uzun süre yadırganmış, ‘kentli-köylü’ ikilemi üzerinden kültür farkı konusu gündeme gelmiştir (Erder, 2018). Kentin ekonomik, sosyal ve kültürel açıdan ‘ötekileri’ olan bu kesime ait görülen yeni bir kültür unsuru olarak arabesk müzik ortaya çıkmıştır. Kentlerin toplumsal erozyona uğraması, kültürel yozlaşma olarak ifade edilen bir dönemin başlangıcı söz konusudur. Kültürün piyasa ile ilk teması ve ilk endüstrileşme belirtileri bu dönemde görülmüştür (Gençkaya, Demirci, 2018). Arabeskin bir müzik türü ve bir kültürel ifade biçimi olarak popülerleşmesi ile müzik endüstrisinde; yerli film sektörünü temsil eden ‘Yeşilçam filmleri’ ile ise sinema endüstrisinde birçok yeni şirket kurulmuştur (İnce vd., 2011:48). Yeşilçam dönemi yapım şirketlerinin, oyuncularının, emekçilerinin, sinemaların yoğunluklu olarak kullanacağı mekanlar ise Beyoğlu’nda yer alacaktır. Yeşilçam Sokağı’nda açılan film şirketlerinin ardından 1960’lardan itibaren Türk sinemasının adı Yeşilçam olarak ifade edilmiştir.

1946 yılında temeli atılan, 1969 yılında ise hizmete giren İstanbul Kültür Sarayı geçirdiği yangının ardından Atatürk Kültür Merkezi olarak 1978 yılında açılıp 2000’li yıllara kadar hizmet vermiştir. Atatürk Kültür Merkezi, dönemin önemli kültür yapılarından birisidir. AKM, Taksim Meydanı’nın da cephesini oluşturmaktadır. Yıkıldığı güne kadar yer verdiği kültürel faaliyetler ve modern mimarisi ile Cumhuriyet döneminin simge yapılarından birisi olma özelliği göstermektedir.

1950’lerde değişen sosyal yapının ve siyasi atmosferin etkisiyle Beyoğlu’nda yeni sanat mekanları açılmaya başlamıştır. Mevcutta birçok şehirde bulunan Devlet Güzel Sanatlar Galerileri’nin yanı sıra 1954 yılında Beyoğlu Belediyesi tarafından Emekli Sandığı’ndan kiralanan bir binada açılan Şehir Galerisi ve 1967 yılında belediye tarafından açılan Taksim Sanat Galerisi dönemin kültür sanat hayatında önemli bir yer edinmiştir. 1950 yılında Adalet Cimcoz tarafından Beyoğlu Kallavi Sokak’ta Türkiye’de uzun soluklu ilk özel galerisi olma özelliğini taşıyan Maya Sanat Galerisi açılmıştır. Maya, Çağdaş Türk sanatının dönüm noktalarından birisi olan, yeni sanatsal atılımların oluşumuna kaynak teşkil eden bir buluşma noktası olarak görülmektedir. Dönemin genç sanatçılarına ve farklı sanatsal yaklaşımlara alan açmıştır. Demokrat Parti döneminin kültür politikaları doğrultusunda devletin sanata desteğinin azaldığı bu dönemde Maya, liberalleşen sanat ortamının ilk atılımı olarak da dikkat çekmektedir (Öz, 2013:46). Önceki yıllardan itibaren resim koleksiyonu oluşturan bankaların bu dönem sanat yapıtı toplamaya ağırlık verdikleri görülmüştür. Türkiye İş

Bankası, Türkiye Merkez Bankası, Ziraat Bankası, Yapı ve Kredi Bankası gibi kurumlar bu dönem sanatın destekleyicisi konumundadır (Pelvanoğlu, 2022:185). Pelvanoğlu, bu noktada dönemin bankalarının yöneticilerinin Erken Cumhuriyet dönemi kültür politikalarını benimsemelerinin de etkili olduğu görüşünü paylaşmıştır (2022:186). 1970'lere gelindiğinde sanata destek vermekte olan bu bankalar bu kez de sanat galericiliği alanında etkin olarak kamuoyunda sanat yoluyla adlarını duyurmuşlardır. Yapı ve Kredi Bankası'nın Galatasaray'daki binasının bir bölümü ilk dönemlerde geleneksel sanatlara ayrılırken 1970'lerden itibaren güncel sanat sergilerine yönelme olmuştur (Üstünlük, 1998:149, aktaran Bek, 2014). Türkiye İş Bankası ve Türk Ticaret Bankası, Beyoğlu'nda galerileri olan bankalar arasındadır.

Diğer yandan var oldukları zamandan itibaren kültür yaşamına etkisi bulunan ve çoğu Beyoğlu'nda yer alan konsolosluklar galeri sayısının az olduğu dönem olan 1950'lerden itibaren sergi ve etkinliklere mekan sağlamıştır. İstiklal Caddesi'nde 1962-2007 yılları arasında Vakko Mağazasında sanat galerisi yer almıştır. 1970-1980 yıllarına bakıldığında Odakule Sanat Galerisi, Galata Sanat Galerisi, Sıraselviler Galerisi Beyoğlu'nda yer almaktadır.

Devlet Tiyatrosu dışında oda tiyatrosu formunda yapılmış, Cumhuriyet sonrası en eski tiyatro mekanlarından birisi olan Küçük Sahne 1951 yılında İstiklal Caddesi üzerindeki Atlas pasajı içerisinde, Yapı Kredi Bankası desteği ile hayata geçirilmiştir. Destekçisi ve kadrosu konusunda zaman içerisinde değişiklikler yaşanan tiyatro, 2018 yılında müzeye dönüştürülene kadar sanat hayatına devam etmiştir. Beyoğlu'nda bu dönem yer alan tiyatrolardan bazıları; Sıraselviler Caddesi üzerindeki Arena Tiyatrosu (1961-1969), Ali Poyrazoğlu Tiyatrosu (1972-2018), Ayfer Feray- Nisa Serezli Tiyatrosu (1967-1976), Dormen Tiyatrosu (1955), Genco Erkal tarafından kurulan Dostlar Tiyatrosu (1969-2018), Gülriz Sururi-Engin Cezzar Tiyatrosu (1962-1990), Maksim'de sahne alan İstanbul Opereti (1954-1961) ve İstanbul Tiyatrosu (1962-1974), Harbiye'de kurulan Kenter Tiyatrosu (1959-2011), sanat galerisi de bulunan Muammer Karaca Tiyatrosu (1946-1973), Oda Tiyatrosu (1957-1959), Elhamra Sahnesi'nde Oraloğlu Tiyatrosu (1959-1987), Genar Tiyatrosu (1962-1974), Taksim Sıraselviler Caddesi'nde açılan ve 25 yıl Beyoğlu kültür dünyasının en önemli topluluğu olarak ifade edilen Devekuşu Kabare Tiyatrosu (1967-1992).

Beyoğlu'nda sinema kültürünün varlığı uzun yıllardır süregelmektedir. Bu dönemde var olan sinemaların çoğunun açılış tarihi eskilere dayanmaktadır; Alkazar Sineması (1919-2010), Ar Sineması (Yeni Ar, Sine Pop) (1943- 2012), Atlas Sineması (1947-2018), Cosmographe Sineması (Nouveau, Halk Opereti) (1919-1951), Dünya ve Fitaş Sinemaları (1965), Elhamra Sineması (1922-1999), Emek Sineması (Melek Sineması) (1924-2009), İpek Sineması (Opera Sineması) (1924-1950), Lale Sineması (1930-2000), Lüks Sineması (Eclair Sineması) (1914-1980), Rüya Sineması (Artistique Sineması, Sümer) (1930-1990), Saray Sineması (Gloria, Gaumont) (1920-1996), Yeni Emek Sineması (1954-1984). 1950'lerden itibaren sinema sektöründe yaşanan hareketlilik sektör ile bütünleşen Yeşilçam Sokağı ve sinemaların ağırlıklı olarak bulunduğu Beyoğlu'nda şekillenmektedir. 1965 yılında Şakir Eczacıbaşı Türk Sinematek'ini yine Beyoğlu'nda kurmuştur. Sinematek, Beyoğlu kültür hayatının önemli bir parçasını oluşturacak Uluslararası İstanbul Film Festivali'nin tohumlarının atıldığı yer olarak nitelenmektedir (Gürün, 2008:90). 1980'lerde başlayacak ve sanatın bütün dallarını etkileyecek sansür furyasına karşı sesler ve protestolar ise yine Beyoğlu'ndan yükselecektir.

2.4. 'Güzelleştirilen' Beyoğlu'nda Kültür Sanat (1980-1994)

1980-1994 Dönemi siyasi süreç ve kent politikaları

1980, Türkiye siyasi hayatı için belli periyotlarla tekrar eden askeri darbelerin sonuncusunun yaşandığı yıl olmanın yanı sıra dünya ölçeğindeki siyasi, ekonomik, toplumsal değişimlerin ülkeye yansımaları açısından bir kırılma noktasını temsil etmektedir. 1980 askeri yönetimi, söz konusu ekonomi politikasının değişiminde önemli bir aktör olarak yer almıştır. 1970'lerden itibaren yaşanan sermaye birikim krizi sonrası değişen üretim biçimleri ve ekonomi sistemleri, 1980'lerin sonunda Doğu Bloku'nun çözülmesi gibi gelişmeler sonrası hızlanan küreselleşme İstanbul'u da etkisi altına alacaktır. 1980 yılında gündeme gelen 24 Ocak Kararları ile uluslararası finans kuruluşlarının (IMF, Dünya Bankası, OECD) etkisiyle dışa açık fiyat mekanizması, ithalat politikası benimsenmiştir. Bu kararlar, ekonomide yapısal dönüşüm ve liberalizasyonun başlangıcı olarak değerlendirilmektedir. 1980'li yıllar, darbe sonrası yönetime gelen Anavatan Partisi hükümetinin benimsediği neoliberal iktisat ve sanayi politikalarının etkisinin yanı sıra bu politikalar doğrultusunda dönemin İstanbul

Büyükşehir Belediye Başkanı Bedrettin Dalan'ın izlediği kent politikaları ve kentsel dönüşümün etkisi, kentleşme konusunda başka bir kırılma noktasını işaret etmektedir.

Neoliberal iktisat politikaları bu dönemde dünyadaki birçok kentte benzer değişimlerin yaşanmasına sebep olmuştur. Kentlerin birçoğu sanayisizleşerek üretim mekanlarından hizmet ve tüketim mekanlarına evrilmiştir. Üretim alanları kent merkezlerinin dışına taşınmıştır. Sanayisizleşmenin etkisi ile kent merkezlerinde finans, sigorta ve emlak alanlarını içeren nitelikli üretici hizmetler ile film yapımı, reklam, müzik, moda ve tasarım alanları gibi 'kültür endüstrisi' ya da 'yaratıcı sektörler'in yer almaya başlaması ile 'kentsel rönesans' olarak adlandırılan bir durum ortaya çıkmıştır (Türkün, 2018:22). Sermayenin serbest dolaşıma girmesiyle uluslararası yatırımların da arttığı bu dönemde önem kazanan sektörlerden bir diğeri ise turizmdir. Yaşanan dönüşümle kentsel mekanlarda gündeme gelen fonksiyon değişimi ve oluşan rant doğrultusunda yeni üretim tüketim biçimlerine göre kentlerin yeniden dizaynı söz konusu olmuştur. Benzer süreci yaşayan İstanbul, bulunduğu bölgeye yayılan üretim alanlarının merkezi durumuna gelmiştir.

1930-1980 dönemi, iç pazarın ve dönemin birikim kaynağı olarak sanayi faaliyetlerinin ön planda olması ve sanayi işçisinin sebep olduğu gecekondulaşmanın tolere edildiği elli yıllık süre olarak değerlendirilmektedir. 1980 sonrası ise söz konusu olgular 'İstanbul'un kamburları, defoları' olarak görülmeye başlanmıştır (Sönmez, 1996:46). Böyle bir ortamda Anavatan Partisi ise, seçim öncesi gecekondulara 'tapu tahsis belgesi' dağıtarak, imar affi çıkararak elini güçlendirmiştir.

1984-1989 yılları arasında Anavatan Partisi'nin 'proje' siyasetçisi olarak nitelendirilen Bedrettin Dalan İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı yapmıştır. Bu dönemde çıkarılan 1984 tarihli 3030 sayılı Büyükşehir Belediyelerinin Yönetimi Hakkında Kanun ile merkezi yönetim, yerel yönetimin özerkliğini artırma yoluna gitmiştir. Bu doğrultuda Büyükşehir Belediye yönetimi modeli hayata geçirilerek plan yapma, onama ve uygulama yetkileri belediyelere devredilmiştir. ANAP iktidarının tercih ettiği girişimci politikacı profiline sahip olan Dalan, İstanbul'u yeniden yapılandırarak bir dünya kenti yaratma amacını benimsemiştir.

Dalan döneminde ağır sanayinin şehir dışına taşınması, kent merkezinde on dokuzuncu yüzyıldan kalma bir dizi mahallede geniş ölçekli yıkımların gerçekleştirilmesi,

uluslararası iş merkezi yaratılması, beş yıldızlı otellerin, alışveriş merkezlerinin ve lüks konut alanlarının inşasının teşvik edilmesi ve merkezi iş alanlarının, turistik alanların yollarla bağlanması, artırılan emsallerle Amerikan kentlerine benzeyen ve modernleşmenin göstergesi kabul edilen gökdelenlerin inşasının yanı sıra yüzyıllardır merkeze yerleşmiş küçük imalat kuruluşlarının yerlerinden atılması söz konusu olmuştur (Keyder, 2018, Öktem, 2016). Benimsenen kent politikaları doğrultusunda Keyder'in ifadesiyle;

İstanbul süratle kültürel tüketime göre biçimlenmiş bir kent haline gelmektedir; anıtsal yapılarını ve şehrin tarihini canlandıran restore edilmiş mahallelerini içeren sınırları tanımlanmış turizm bölgesini, yeni yapılmış otellerden hareketle ziyaret etmek kolaylaşmıştır. Modern, teknolojik donanıma sahip, küresel işlevler göz önüne alınarak tasarlanmış ofis binalarının yoğunlaştığı uluslararasılaşmış bir ticari bölge belirliyordu silüet olarak. 1980'li yıllar boyunca İstanbul, Türkiye'nin dünya sahnesine çıkışıyla tanımlanan sürecin, vitrin ve kapısı olacaktı. (2018:26)

ANAP hükümetinin ilk yıllarda sağladığı ekonomik büyümede gerilemenin başlaması, gelir eşitsizliklerinin artması, yolsuzluk ve rüşvet meselelerinin gündemleşmesi halkın desteğini yitirmeye başlamasına sebep olmuştur. Küresel kent yaratmayı amaç edinen arsa spekülasyonunu tetikleyen kent politikaları özel sektörü memnun ederken, gecekondu bölgelerinde yaşayan insanlar gibi kentli alt gelir grubunun göz ardı edilmesine yol açmıştır.

1989 yılında yapılan seçimlerde ANAP'ın kent politikalarını eleştiren, usulsüzlüklerle mücadele etme ve sosyal adaleti getirme vaadinde bulunan Sosyal Demokrat Halkçı Parti (SHP) adayı Nurettin Sözen kazanmıştır. SHP, ilk etapta küreselleşme söylemine ve ANAP'ın İstanbul için dillendirdiği dünya kenti olma projesine eleştirel bakmış, daha sonra ise söz konusu liberal kentsel politikaları demokratikleşme, insan hakları, uluslararasılaşma gibi kavramlara vurgu yaparak tekrar ele almıştır (Öktem, 2016:51). SHP, İstanbul'u tarihsel, kültürel zenginliği ve konumu ile Avrupa kentleri arasında önemli bir role sahip olabilecek potansiyelde görmüş, uluslararası platformlarda ilişkide olma eğiliminde olmuştur. Bu doğrultuda Avrupa Birliği'ne katılma konusunda İstanbul'un rolünün kritik olduğuna inanılmaktadır (İstanbul Raporu, 1992, aktaran Öktem, 2016). SHP'li yerel yönetim tarafından İstanbul'un sahip olduğu ve uzun yıllara dayanan çok kültürlü, çok milletli ve çok dinli gelenek dünya kenti olması konusunda bir potansiyel olarak değerlendirmiştir (Öktem, 2016:52).

Küresel kent yaratma amacını ANAP ile benzer biçimde benimsemesine rağmen SHP yönetimi, kentin tarihi, kültürel ve doğal değerlerine zarar verecek, belli kesimlerin çıkarlarını gözetecek, kamu kaynaklarını israf edecek yaklaşımlara ve büyük sermaye grupları ile kurulacak tavizkar ilişkilere karşı mesafeli durmuş, ANAP'a yönelik eleştirilerini sürdürmüştür. Bu dönem merkezi ve yerel yönetimlerin izlediği politikalar sebebiyle arsa spekülasyonu kentin çeperlerindeki gelişmeler biçiminde devam etmiş ve bunun etkisiyle SHP yönetiminin izlediği popülist politikalar sonucu kente göçün arttırıldığı sebep gösterilerek eleştirilmiştir (Öktem, 2016:55). Sözen zamanında kent büyümeye devam etmiş fakat altyapı sorunları için yeterli çözüm üretilmemiştir. Yaşanan su sıkıntısı, belediye işçilerinin grevde olması sebebiyle kentin temizlik işlerindeki aksamalar ve son olarak yolsuzluk tartışmaları 1994 yerel seçimlerinin sonuçlarına sebep olmuştur.

1980'ler sonrası küreselleşmenin etkisiyle geliştirilen kent politikalarının etkilediği alanların başında Beyoğlu gelmekteydi. Dalan döneminde Beyoğlu'nda gerçekleştirilen önemli projelerden birisi, 'ikinci büyük yıkımlar' olarak anılan Beyoğlu projesi kapsamında Tarlabası Caddesi'nde bulunan 350 tarihi nitelikli binanın yıkılarak 36 metre genişlikte Tarlabası Bulvarı'nın açılmasıdır (Gürsel, 1987). Başta Mimarlar Odası olmak üzere birçok kesim tarafından yürütülen tartışmalar ve itirazlara konu olan proje kapsamında yıkımlarla açılan bulvar, Tarlabası bölümünü Taksim'den kopararak bir sınıra dönüşmüştür. Dönemin belediye başkanı Bedrettin Dalan, projeyi savunurken bölgenin tekinsiz olduğunu, Levanten evlerinin korunmaya değer olmadığını ileri sürmüş ve trafik sorununun çözümü ile İstiklal Caddesi'nin yayalaştırılması için yıkımı gerekliliğini savunmuştur. Projeye gerekçe gösterilen yayalaştırma projesi ise Nurettin Sözen döneminde gerçekleştirilmiştir. Caddenin yayalaştırılmasının ardından tarihi yapılar restore edilmiş, bakımlı hale getirilmiş ve nostaljik tramvay yeniden kullanıma sokulmuştur. Bu dönem kapanmış pastaneler ve sinemaların yeniden açılması, yeni kafelerin, otellerin, restoranların, kültür yapılarının, kitapçıların yer alması, festivallerin, fuarların düzenlenmesi Beyoğlu'nu eski canlı günlerine döndürmenin önemli araçları olarak ortaya çıkmıştır (Akın, 1994). Yayalaştırma projesi ve sonrasındaki gelişmeler, İstiklal Caddesi ve çevresindeki arazi değerlerinin yükselmesine sebep olmuştur (Arslanlı, Dökmeci, 2014). Yayalaştırılarak uzun bir alışveriş ve kültürel aktivite aksına dönüştürülen İstiklal Caddesi ve çevresini eski havasından bir şeyler getirme çabaları hız kazanmıştır (Akın,1994).

Dalan döneminin Beyoğlu Belediye Başkanı Haluk Öztürkatalay göreve başladığı tarihten itibaren 'yozlaşmış' Beyoğlu'nun 'ıslahı' için projeler geliştirmiş, "...Beyoğlu'na eski saygınlığını kazandırmak, onu yeniden kentin canlı bir sanat, alışveriş merkezi haline getirme"yi amaç edinmiştir (Dorsay, 1991:111). Bu dönemde işyerleri ve mağaza sahipleriyle sanat ve bilim insanlarından oluşan Beyoğlu'nu güzelleştirmek, sosyal, kültürel, ticari, tarihi ve şehircilik açısından korumak ve geliştirmek amacıyla Beyoğlu Güzelleştirme ve Koruma Derneği kurulmuştur (Aru, 1995). Dönemin Beyoğlu Belediye Başkanı Haluk Öztürkatalay 1985-1989 tarihleri arasında aynı zamanda dernek başkanlığını yapmıştır. Dernek çalışmalarının ana amacı Beyoğlu'nun saygınlığını kazanması, kültür-sanat etkinliklerinin gerçekleştiği, otellerin, ticari işletmelerin rağbet ettiği, turizm getirisi olan bir yapıya kavuşturmadır. Bu doğrultuda 1993 yılından itibaren açtıkları mekanlar ile 'Yeni Beyoğlu'nun kültür, sanat ve tarihi yapısında olumlu katkıda bulunan firmalara bir teşekkür plaketi verilmesine dair bir uygulama hayata geçirilmiştir. İlk plaket Aksanat Merkezi binası ve sanat merkezi için Sabancı ailesine verilmiştir (Aru, 1995). Daha sonra teşekkür plaketi bulunduğu yapıyı restore ederek yenileyen mağaza, banka, tiyatro sinema gibi fonksiyonlara sahip kuruluşlara verilmeye devam edilmiştir.

Öztürkatalay'ın görevi süresinde Beyoğlu Belediyesi'nin Mimar Sinan Üniversitesi ile iş birliği yaparak kentsel tasarım projesi hazırlanması gündeme gelmiştir. Dönemin üniversite planlama bölüm başkanı Prof. Dr. Mehmet Çubuk tarafından "ulusu aşım uluslararası önem kazanmış yöre" olarak ifade edilen Beyoğlu'nun Galata Kulesi-Taksim arasında kalan bölümünde üç temel nitelik belirlenmiştir; ticari merkez, kültürel merkez ve tarihsel sit. Kültür Turizm Bakanlığı adına Turizm Bankası İstanbul Planlama Bürosu'nun Beyoğlu için yürüttüğü bir diğer projede ise sağlanacak kredi ile bölgedeki tarihi yapı stoğunun 'sıhıleştirilerek' turizme teşvik edilmesi temel amacı oluşturmaktadır (Dorsay, 1991).

Söz konusu kentsel tasarım projesi kapsamında yapılan araştırmalar sonucunda kültür-sanat alanında yapılması planan düzenlemelerde Yeşilçam Sokak, Büyük ve Küçük Bayram Sokağı odaklanılmaktadır. Bu sokaklarda sanat pazarı, antikacılar, galeriler, sanat atölyeleri gibi sanatsal etkinliklerin düzenlenebileceği kafeterya ve sinema mekanlarında olanakların yaratılması ve boş mekanların kültür-sanat faaliyetleri açısından değerlendirilmesi planlanmıştır. Daha ileri aşamada Büyük Bayram ve Küçük Bayram Sokakları üzerinde işlev yenilmesi yapılarak Sanatçılar Sokağı haline

getirilmesi, söz konusu yapı adasının Beyoğlu'nun önemli bir kültür, sanat ve eğlence merkezine dönüştürülmesi tasarlanmıştır. Yapı adası içinde bulunan ve bu dönem restore edilen Cercle d'Orient binasının zemin kat kullanımının sanat ve kültür ağırlıklı fonksiyonlarının çoğaltılması ve Yeşilçam Sokak ile ilişkilendirilmesi önerilmiştir (Aru, 1995:55-57)

Beyoğlu için geliştirilen projelerde etkin olan Beyoğlu Güzelleştirme ve Koruma Derneği çalışmalarına düzenli toplantılarla devam etmiştir. Teknik ve uygulama komitesi olarak iki komite oluşturulmuştur. Çalışmalar Beyoğlu Belediye Başkanı Haluk Öztürkatalay koordinasyonunda ilerlemektedir. Tretuvarların onarılması, tabelalara çeki düzen verilmesi, caddenin seyyar satıcılardan arındırılması, İstiklal Caddesi'ne açılan tüm ara sokakların asfaltlanması, iki taraflı olarak Tünel'den Taksim'e çiçeklendirilmesi ilk etapta gerçekleştirilmesi amaçlanan işler olarak belirlenmiştir (Berkman, 1984).

'Beyoğlu'nu temizleme' projesi, yalnızca fiziksel müdahalelerle sınırlı kalmamıştır. 1980'li yılların sonunda kirlenme, yozlaşma olarak nitelendirilen genelevler, ucuz randevu evleri, travesti ve transseksüellerin yaşadığı çevrelere kolluk güçleri tarafından operasyonlar düzenlenmeye başlanmıştır (Selek, 2007:143). Artan baskılardan dolayı 1987 yılında bir grup eşcinsel Gezi Parkı'nda kolluk güçlerinin baskı ve kötü davranışlarının son bulması talebiyle açlık grevine başladıklarını kamuoyuna duyurmuşlardır (Milliyet, 1987). Yaşadıkları ve çalıştıkları sokakları değiştireseler de Beyoğlu'nu terk etmeyen travesti ve transseksüellerin üzerinde kurulan baskı konusunda Selek, Beyoğlu ve Ayaspaşa Güzelleştirme Derneği'nin dolaylı rolüne işaret etmiş, bu rolün Beyoğlu'nun yeniden yapılanması gibi bir hedefle yerine getirildiğini ifade etmiştir (2007:161).

1950-1980 arası yoksullaşmış ve 'batakhaneleşmiş' olarak nitelendirilen İstiklal Caddesi'nin arka sokakları da dahil olmak üzere söz konusu olan yenileşmeden etkilenmiştir (Akın, 1994). Özellikle aydınlar ve sanatçılar tarafından satın alınarak yenilenen yapılar, küçük imalathanelerin, depoların bulunduğu mekanların işlev değişikliğine uğramasına neden olmuştur. Başlangıçta aktörleri mimarlar ve sanatçılardan oluşan ilk soylulaştırma, Galata'da 1980'lerin sonunda görülmeye başlamıştır (Şen, 2016). Öncü diyebileceğimiz soylulaştırıcıların organize ettiği

festivaller vb. kültürel aktiviteler insanları bu semte çekmiş, değişen dinamikler mekansal dönüşüme sebep olmuştur (Şen, 2016:152).

1993 yılında kentsel sit alanı ilan edilen Beyoğlu'nun koruma amaçlı imar planı tam 17 yıl sonra, 2011 yılında yapılmıştır. Bu 17 yıllık süreçte 'Geçiş Dönemi Yapılaşma Koşulları' kapsamında birçok mekansal müdahale gerçekleştirilmiştir. Daha sonra kamuoyunda tartışmalara ve protestolara sebep olan Narmanlı Han, Emek Sineması gibi önemli tarihi binalar için rezidans, iş merkezi ve otel yapma izinleri bu dönemde çıkarılmıştır (Türkün, 2022:22).

1980-1994 Dönemi kültür politikaları ve Beyoğlu

1980'li yıllarda, Amerika ve Britanya'da iktidara gelen Reagan ve Thatcher hükümetlerinin yönetimi ile piyasaların serbestleştirilmesi, özelleştirmeler gibi ekonomi politikaları dünya çapında da etkili olmuş, ana akımlaşmıştır. Ekonomide yaşanan söz konusu dönüşüm, kültür-sanat alanında işletme kültürünün, sponsorluk yasalarının, sanat finansmanlığının gündeme gelmesinde ve kamu-özel politikalarındaki değişimin oluşmasında etkili olacaktır (Wu, 2019). Bu doğrultuda küresel şirketlerle kurduğu ilişki üzerinden sanat, bu şirketlerin tanıtım, yayılma stratejilerinde kullanılan bir aracı haline gelmiştir (Wu, 2019).

1980'lerde gerek dünya çapında gerekse de Türkiye'de iktisadi alanda yaşanan değişimlerin sonuçlarından birisi olarak tekeli kapitalizmin gelişmesi, olumlu imaj yaratmak üzere reklamların, sosyal sorumluluk projelerinin ve kampanyaların önem kazanmasına sebep olmuştur. 1980'lerden itibaren özel sektörün, gerek dernekler ve vakıflar kurma yoluyla, gerekse kendi özel temsil biçimleriyle kamuoyundaki imajını olumluya çevirme ve güven telkin etme çabaları söz konusudur (Kösemen, 2012:153). Daha önceki dönemlerde devlet tarafından belli bir işlevsellik amacıyla kullanılan kültür ve sanat politikalarının, bu dönemden itibaren özel sektör tarafından işlevselleştirildiği görülmektedir (Kösemen, 2012:153). Kültür- sanat alanı, farklı politikalar doğrultusunda ele alınsa da kamu hizmeti algısı değişerek özelleştirilmesi teşvik edilmiştir. Kültür ve sanatı kurumlara, kentlere, ülkelere ve ekonomilere ayrıcalıklı bir kimlik, meşru bir şöret, mutlak bir güç ve kârlar sunmaktadır (Kösemen, 2012:154). Stallabrass'ın deyimiyle bu dönemde yıkıcı piyasa güçlerine açılan bazı ülkelerde sanat, 'neoliberalizmin ajanı' gibi çalışmış; özelleştirmeye ve

metalaştırmanın, tüketimciliğin sömürgeci gücüne hizmet etmiştir (2009:73, Kösemen, 2012:154).

1980 askeri darbesi ve sonrası, siyasi bir kırılmayla eş zamanlı olarak toplumsal, kültürel birikim açısından da bir kırılma yaşanmıştır. Yasaklar, kısıtlamalar ve baskılarla geçirilen süreç, aksine bir özgürleşme yanılsaması ile sunulmuştur. 1980'lerin kültürel iklimine odaklanan 'Vitrinde Yaşamak' adlı kitabında Gürbilek, bu dönemin iki farklı iktidar projesinin iki farklı söz siyasetine ve iki farklı kültür stratejisine sahne olduğundan bahsetmiştir:

1980'ler, bir yandan bir baskı ve yasaklar dönemi, diğer yandan yasaklamaktansa dönüştürmeyi yok etmektense içermeyi, bastırmaktansa kışkırtmayı hedefleyen daha modern, daha kurucu, daha kuşatıcı denilebilecek bir kültürel stratejinin kendini var etmeye çalıştığı yıllar. Bir yandan bir red, inkâr ve bastırma dönemi, diğer yandan insanların arzu ve iştahının hiç olmadığı kadar kışkırtıldığı bir fırsat ve vaatler dönemi. Bir yandan söz hakkı engellenmiş, susturulmuş Türkiye vardı, diğer yanda söze yeni kanallar, yeni çerçeveler sunan bir 'Konuşan Türkiye'. (2019 :11)

Özetle Gürbilek'e göre, Türkiye'de 1980'lerin kültürel iklimine iki durumun geçerli olduğunu ifade etmiştir; ilki 'sözün bastırılması' ise ikincisi mutlaka 'sözün patlaması' olmalıdır (2019:23).

Bu dönemdeki hükümet programları incelendiğinde 'milli kültür' vurgusunun baskın olduğu görülmektedir. Kültür ve sanat, milletlerin gelişmesinde başta gelen ölçü olarak görülmekte, milli değerlerin korunmasında, milletler arasında ilişkilerde temel unsur olarak vurgulanmaktadır (Kantarcıoğlu, 1998:83). 1980 sonrası askeri yönetim tarafından Aydınlar Ocağı'na ait Türk-İslam sentezi tasarısı benimsenmiş ve özümsemesi amaçlanan milli kültür politikası bu doğrultuda oluşturulmuştur. 1986 yılında Cumhurbaşkanı Kenan Evren başkanlığında toplanan Atatürk Kültür Dil ve

Tarih Yüksek Kurulu, bu yaklaşımı resmi kültür politikası olarak kabul etmiştir (Gençkaya, Demirci, 2018:66). 1982 ve 1989 yılında I. ve II. Milli Kültür Şuraları toplanmış, devlet tarafından yazılı olarak kültür politikalarının oluşturulması adına adım atılmıştır.

1991 tarihinde kurulan Doğru Yol Partisi başbakanlığındaki 49. Hükümet programında farklı bir yaklaşım olarak yasak ve sansürler gibi kısıtlayıcı

düzenlemelerin toplumsal yaratıcılığı özgünleştirmeye olan olumsuz etkisine karşı demokratikleştirme ülküsünün hızlandırılması amacıyla bahsedilmektedir. 49. Hükümet programında diğer dikkat çeken husus olarak ise özel sektörün kültürel yatırımlara yönelmesi için özendirilmesi, demokratik kitle örgütlerinin konuya ilişkin girişimleri ile yerel yönetimlerin etkinliklerinin desteklenmesi yer almaktadır (Kantarcioglu, 1998).

Bu dönem dünyada olduğu gibi Türkiye’de de özel sektörün kültür alanına ilgisi ve yatırımları artmaya başlamıştır. Küreselleşmenin yanı sıra darbe sonrası Avrupa Birliği’ne üyelik konusunda politikaların tekrar gündeme gelmesinin artarak devam eden etkisi söz konusu olacaktır.

Bu gelişmelerin etkisi ile Gürbilek, 1980’li yılları, kendine özgü kültürel ortamını, çatışma ve olanaklarıyla birçok şeyin aynı anda yaşandığını bir dönem olarak ifade etmiştir:

Baskı döneminin olağanüstü koşullarını, Kemalizmin bu topluma sunduğu modernleşme vaadinin çöküşünü, bu topluma biçtiği modern kimliğin parçalanmasını, Türkiye’nin Doğulu ya da taşralı yüzünü kültürel alanda yeniden keşfetmesini, seçkinliğin bastırıldığı her şeyin geri dönüşünü, tüketim toplumunun vaatlerini, birden bir bolluk toplumu görüntüsü yaratmayı başaran medya ve reklamcılığı ve bütün bunların hem kalabalıklara hem aydınlara vaat ettiği yeni imkanları... (2019:17)

Beyoğlu’nda ise 1970’lerden itibaren başlayan kültürel dönüşümün 1980’li yıllarda da devam ettiğini görmekteyiz. Değişen toplumsal dinamikler, yaşanan yoğun göç ve artan nüfus sonucunda alt kültürlerin etkisinin yaşandığı semtlerin arasında Beyoğlu da yer almaktadır. 1985 tarihli Güneş Gazetesi’nde Anakent Belediye Başkanı Bedrettin Dalan Beyoğlu ve çevresinin düzenlenmesi ile ilgili projeyi sunarken Beyoğlu’nun mevcut durumunu değerlendirmiştir:

Değişen koşullar ve taleplerle önce konutlar, işyeri ve depolara dönüştü. Beyoğlu’na özelliğini kazandıran lokanta, pastane ve kahvehaneler bir bir kapanarak yerlerini birahane, dönerci, kebabçı ve pavyonlara bıraktı. Sinemaların bir bölümü halen mevcut ise de kalitesiz filmler oynatan bakımsız ve ucuz sinemalar dönüşmektedir. Pasajlar yıkılıp iş hanları yapılmakta, Beyoğlu özelliğini gün geçtikçe yitirmektedir. Zamanla Beyoğlu’nun lüks sosyete yaşantısından eser kalmadı. Bir batakhaneye halini aldı. Beyoğlu, Türkiye’nin bir zamanlar en saygın caddesi, son yıllarda bir birahane mahşeri, bir pislik ve disiplinsizlik bölgesi, bir haşarat yatağı oldu. (Denli, 1985)

1938 yılından itibaren yürürlükte olan sinemadaki sansür tüzüğü 1977 yılında hükümet tarafından değiştirilmiştir. Bu değişiklikle artan baskı ve yasaklara tepki olarak sinema emekçileri ve oyuncular tarafından düzenlenen yürüyüşün etkisi ve değişen hükümetle elde edilen kazanımlar 12 Eylül 1980 darbesi ile ortadan kalkmıştır. Darbe sonrası filmlere uygulanan sansürün gerekçelerinden bazıları ‘müstehcenlik, küfür, suç ve şiddet’ olmuştur. Dönemin Beyoğlu Belediye Başkanı Haluk Öztürkatalay 1970’lerden itibaren Beyoğlu’ndaki sinemalarda gösterilen seks filmlerine karşı mücadele edilmesi, kamusal alanda bu filmlere dair afişlerin yasaklanması ve sansürden geçmeyen parçaları film aralarına ekleyen sinemaların gerekirse süresiz kapatılmasına dair yaptırımlardan bahsetmektedir (1984, Berkman). Kültür-sanat alanında sansürün bir başka gerekçesi ise ideolojiktir. Dikmen Gürün bu dönemi şöyle aktarır:

1980’lerde sansür sanatın tüm dallarına kol salmıştır. Sinemaya da geçit vermez. Gerek Türkiye’de çekilen gerekse Avrupa’dan, Amerika’dan gelen birçok filme Yeşilçam Sokağı’ndan İstiklal Caddesi üzerindeki sinemalara gidecek yolu bulamaz. Beyoğlu, sanatçıların bu yasaklara karşı seslerini yükselttikleri yerdir. 1988 yılında, İstanbul Film Festivali için İstanbul’a gelen yönetmen Elia Kazan’ın da aralarında bulunduğu sanatçılar, emekçiler sansürü protesto ederler. Bu direniş Sansür Yönetmeliği’nin yeniden ele alınmasını sağlar. (2008:90)

Dönemin emniyet amiri ve kaymakamı ile ‘Daha Temiz Bir Beyoğlu’ operasyonları düzenleyen belediye başkanı Haluk Öztürkatalay’ın, eğlence mekanlarında denetim sağlamasına yönelik girişimleri dönemin gazetelerinde yer almaktadır (Milliyet, 1988). Söz konusu haberde Öztürkatalay, Belediye Meclisi’nin Beyoğlu’nu güzelleştirme projesi kapsamında sabah dörde kadar açık olan bar, pavyon, diskotek gibi eğlence yerlerinin İstiklal çevresinden kaldırılarak Talimhane’ye taşınması planından bahsetmektedir.

Sanatçılar, yazarlar, semt sakinleri ve yöneticiler tarafından sıklıkla eski Beyoğlu’na özlemin dillendirildiği bu dönemde kültürel yozlaşma olarak anılan konular arasında birahaneler, pavyonlar, kebabçılar, türkü barlar, lahmacun ve kokoreç tüketiminin artması yer almaktadır. 1984 yılında Milliyet Gazetesi’nde yapılan haberde dönemin belediye başkanı Haluk Öztürkatalay, “İstanbul’un kültür, sanat ve alışveriş merkezlerinden biri olan İstiklal Caddesi’nde Çiçek Pasajı dışındaki tüm birahanelerin kapatılacağını” ifade etmektedir. Dorsay, kaleme aldığı köşe yazısında kaldırılan

birahanelerin yerine lüks restoranlar veya dükkanlar' yapılmasına dair öngörüsünü paylaşmaktadır (1991:148). Dorsay, atılan bu adımların amacının, Beyoğlu'nu 'temizleyerek', İstiklal Caddesi'ni 'rant sahiplerine, sermayeye açmak, buranın ve gelip giden kesimin sınıfsal yapısını değiştirmek olduğunu belirtmektedir. Beyoğlu'nun gerçek 'kurtuluşunun' ise Doğan Hızlan'ın yorumuyla kültürel yapısının güçlendirilmesine bağlı olduğunu belirtmektedir. Kapalı duran salonların Karaca Tiyatrosu'nun, eski Komedi Tiyatrosu'nun, Yeni Melek'in, Cercle D'Orient binasının, Alkazar'ın, Ses Tiyatrosu'nun, Rüya'nın, Elhamra'nın elden geçirilmesi, yeniden işlevlendirilmesi gerektiğini ifade etmektedir (1991:149). Benzer biçimde tiyatro sanatçısı Gülriz Sururi Beyoğlu'nda eski havayı estirmek isteyenler varsa en az 3-4 sanat merkezi açmak için kolları sıvamalıdır; "Kültür ve sanat merkezleri, yeni Beyoğulları yaratacaktır kısa zamanda." (Sururi,1991:12). Ali Poyrazoğlu 1987 tarihli bir röportajında Beyoğlu'nun eskiden olduğu gibi kültür ve sanat merkezi özelliğinin korunması gerektiğini vurgulamıştır. Söz konusu dönem Beyoğlu'nda tarihi eser olan sinemaların yıkılacağı ve yerlerine iş merkezleri yapılacağı söylentisi üzerine Beyoğlu Belediyesi'nin projelerini eleştirmiştir: "Kültür, binaları yerle bir edip, ondan sonra kültür ve sanat merkezi yapacağız demekle olmaz. Beyoğlu'nu değiştirmek kaldırımlara taş dizmek ve kenarlarına fener dikmekle olmaz. Beyoğlu'nu kurtarmak kültüre daha saygılı olmakla mümkündür." (Öcalır,1987).

1980'li yıllarda Atatürk Kültür Merkezi, İstanbul'un en gözde sergi mekanlarından birisi durumundadır. Hem kişisel sergilere hem uluslararası etkinliklere ev sahipliği yapan mekân, Türkiye'de çağdaş sanat üretiminin de kalesi olur (Pelvanoğlu, 2022:200). İstanbul Kültür Sanat Vakfı tarafından 1989 yılında düzenlenmeye başlanan Uluslararası İstanbul Tiyatro Festivali'nin ilk yıllarında kullandığı mekanlar Devlet Tiyatrosu Taksim Sahnesi ve Atatürk Kültür Merkezi'dir. Aynı yıl Halep Pasajı'nın zemin katında on üç dükkân yıkılarak inşa edilen Beyoğlu Sineması açılışından itibaren İstanbul Film Festivali filmlerine ev sahipliği yapmıştır (Türkün, vd., 2021). Bu gelişmeler kültür sanat mekânı olarak Beyoğlu'nun yeniden canlandığı döneme işaret etmektedir. 1986 yılında Beyoğlu'nun kayıplarından birisi ise en güzel sinema ve konser salonlarından biri olarak tasvir edilen Saray Sineması'nın kapanması Lüks Sineması ile birlikte Erdoğan Demirören'e satılmasıdır. Bina uzun süreli bekleyiş ve tartışmalı proje sürecinin ardından 2011 yılında Demirören AVM olarak açılacaktır.

1977 yılı 1 Mayıs'ı sonrası Taksim ve çevresinin güvensiz görülmesi ve 12 Eylül darbesi ile birlikte buradaki kitlenin güvenlik gerekçesi ile farklı semtlere taşınması ile düşen kiralar, 1980'li yılların ortalarından itibaren pek çok sanatçının Beyoğlu'nu tercih etmesinin ana sebeplerinden birisi olmuştur (Pelvanoğlu, 2022:230). Sanatçıların, yazarların Beyoğlu'na yeniden gelişi galerileri ve yayınevlerini de buraya çekmeye başlamış, bu vesileyle oluşan yeni kullanıcı profili sebebiyle yeni kitabevlerinin açılması, 1990'ların ortası itibariyle Beyoğlu'nun yeniden entelektüel bir merkez olmasında önemli etkisi olmuştur (Pelvanoğlu, 2022).

1985 yılında Bilim ve Sanat Kurumu (Bilsak), Beyoğlu'nun ilk sanat merkezlerinden birisi olarak Cihangir'de bir bina tutmuştur (Enlil, 2000). Beş katlı binada seminerler, toplantılar ve söyleşiler gerçekleştirilmesinin yanı sıra tiyatro atölyesinden caz festivaline birçok etkinlik düzenlenmiştir (Türkün, vd.,2021). Bilsak'ın Cihangir'de mekân tutması reklam ajansı, fotoğraf stüdyoları gibi kuruluşların buradan yer seçiminde, sonrasında da İstanbul'da yaşayan yabancıların, yazarların, akademisyenlerin, sanatçıların talep göstermesinde dolayısıyla soylulaşmasına yol açan sebeplerden birisi olarak değerlendirilmiştir (Enlil, 2000:5)

1980'lerin sonu 1990'ların başında İstiklal Caddesi'ni eski günlerine döndürmek için yerel yönetim tarafından bir çalışma başlatılmış, kültür ve sanatı destekleyen bir anlayış benimsenmiştir (Türkün, vd.,2021:353). Bu çalışmalarda yerel yönetimlerin dışında Beyoğlu Güzelleştirme ve Koruma Derneği de aktif rol almıştır. Sürece Beyoğlu'nu dert edinen sanatçılar, yazarlar, gazeteciler, akademisyenler ve mağaza sahipleri de dahil edilerek fikir alınmıştır. 1990 yılında İstiklal Caddesi yayalaştırılmış, yeniden alışveriş ve kültürel aktivite aksı niteliğine bürünmüştür (Enlil, 2000). Bu dönem Alkazar, Fitaş , Sinepop, Emek, Atlas sinemalarının yanında Beyoğlu Sineması ve Yeşilçam Sinemaları açılmıştır. Ses Tiyatrosu restorasyon sonrası tekrar tiyatroya dönüştürülmüş, Muammer Karaca Tiyatrosu İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından tekrar tiyatro olarak hizmete sunulmuştur (Türkün, vd., 2021).

Tepebaşı'nda yer alan TÜYAP 1990'lı yıllarda sanat ortamı açısından önemli bir mekanlar arasında yer almaktadır. Kitap fuarları ve sergilere ev sahipliği yapan mekanda 1991 yılında I.İstanbul Sanat Fuarı düzenlenmiştir. 2002 yılında Beylikdüzü'ne taşınana kadar kitap ve sanat fuarlarının yapıldığı TÜYAP, aydın kesimin Beyoğlu'na taşınmasına vesile olmuştur (Pelvanoğlu, 2022). Fuarlar, dönemin

ekonomik yapısının da getirisi olarak bir süre sonra uluslararası ilginin de odağına dönüşecektir.

1990'lı yıllarda yaşanan değişimlerin sonucunda değişen kullanıcı profili mekanların da dönüşümüne sebep olmuştur. Beyoğlu'ndaki canlanma kriterlerinden birisi de farklı bir yaşam kültürünün oluşturulduğu kahveler ve barlar olmuştur. Bunlardan bazıları 1990'larda nitelik olarak ilk kırılmanın yaşandığı mekân olarak tarif edilen 1977 yılında Mis Sokak'ta kurulan zamanla muhalif kesimlerin buluşma noktasına dönüşen Demir Kafe, 1993 yılında özellikle pavyonların olduğu bir sokakta kadınların rahat edebilecekleri bir mekân olarak açılan Kaktüs, 1992 yılında açılan ve Beyoğlu'ndaki canlı performan mekanlarının öncüsü kabul edilen Hayal Kahvesi'dir (Türkün, vd., 2021:266). Mekanlar, bu tarihlerde öğrencilerin, kadınların, entelektüellerin, muhaliflerin Beyoğlu'nda daha fazla zaman geçirmesinin nedeni ve sonucu olmuştur.

1980'li yıllar Türkiye kültür politikaları açısından küreselleşme ve özelleşmenin yaşandığı dönemin başlangıcı olma özelliği taşımaktadır. Bu doğrultuda Beyoğlu'nda da kültür-sanat mekanlarının oluşumunda ve faaliyetlerinde özel sektörün etkisi artmaya başlamıştır. 1993 yılında Akbank'a ait sanat merkezi olarak Aksanat, Beyoğlu'nda kurulmuştur. Bu yıl 12 Eylül darbesi sonrası yedinci Cumhurbaşkanlığı görevini yapan Kenan Evren'in resimlerinden oluşan bir sergiye ev sahipliği yapmıştır. Kültür-sanat çevrelerinden yoğun eleştiri alan sergiye tepki olarak bir grup sanatçı, sergide bulunan at resimlerine göndermede bulunan 'Atsanat' sergisini düzenlemiştir. Evren ise galerinin yöneticileri ve danışmanlarına değil, Akbank'ın sermayedarı Sabancı ailesine salonu kendisine tahsis ettikleri için teşekkür etmiştir (Artun, 2015). Artun bu sergiyi şöyle yorumlamıştır:

Kenan Evren olayı sanat ortamında bir kaza mıdır? Kuşkusuz değildir. Tam aksine, neyin sanat olup olmadığına piyasanın karar verdiği bir döneme geçişin işaretidir. Kültürün ve sanatın özelleştirildiği, sanat ortamlarının şirketlerin elinde işletmeleştiği, sanat tarihinin ve eleştirinin eridiği, 'her şeyin sanat, herkesin sanatçı' olabildiği çağdaş sanat çağının habercisidir. (2015)

1989 yılında Harbiye semtinde Türkiye'de klasik müzik için tasarlanmış ilk salon olan Cemal Reşit Rey Konser Salonu'nun inşaatı tamamlanıp kullanıma açılmıştır. 1984 yılında çıkan Büyükşehir Kanunu sonrası çalışmalarına başlanan konser salonunun işletmesi İstanbul Büyükşehir Belediyesine aittir. 1989 yılında Nurettin Sözen başkanlığındaki İBB'ye bağlı olarak Kültür ve Sanat Ürünleri Ticaret A.Ş.

kurulmuştur. Kültür A.Ő., kültür, sanat ve turizm hizmetleri sunmak üzere kurulmuş ticari amaçlı bir anonim Şirket olarak ifade edilmektedir. Günümüzde mülkiyeti İBB'ye ait olan Panorama 1453 Tarih Müzesi, Miniatürk, Yerebatan Sarnıcı, Şerefiye Sarnıcı ve Cemal Reşit Rey Konser salonu başta olmak üzere İBB tarafından hayata geçirilen kültür merkezlerinin iŐletmeciliĐini yapmaktadır. Kamu kurumu olarak İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin kültür sanat alanındaki politikaları dördüncü bölümde detaylı olarak ele alınacaktır.

1994 yılına gelindiğinde İstiklal Caddesi ve çevresindeki atmosferin, mekanların kullanıcılarının gerisinde kalan ve özlenen Beyoğlu vitrininde çok görünür olmayan, Beyoğlu'nun mahallelerinde yaŐayanlar yerel seçimlerin sonuçlarının belirlenmesinde etkili olmuştur. Beyoğlu'nun merkezi ile ilgili en yakın temasları kültür, sanat, eğlence ve turizm s kt r n n ara iŐlerinde çalışmak olan bu insanların beklentileri, maddi yoksunlukları ve hassasiyetlerinin göz ardı edilmiŐliĐi üzerinden yürütülecek politika Beyoğlu için uzun sürecek bir iktidar değişiminin başlangıcını oluŐturacaktır.

2.5. Bir Kırılma Noktası Olarak 1994 ve Sonrası Beyoğlu Kültür Sanat

1994 yılında gerçekleşen yerel seçimlerde İstanbul ve Beyoğlu yönetimini başta olmak üzere İstanbul'un bir çok ilçesini Refah Partisi kazanmıştır. Seçim  ncesinde Refah Partisi hariç seçime katılan tüm partiler küresel kent projesini benimsediklerini ilan etmiştir. Diğer partilerden farklı olarak RP ise özellikle kentteki yoksul kesimlerin, gecekondu bölgelerinde yaşayanların desteğini alacak 'adil düzen' ve 'yeni bir dünya' sloganlarını kullanmıŐ, 'Şehrin gerçek sahipleri' olarak ifade ettiği kesimi 'Şehri ikinci kez fethetmeye' çaĐırmıŐtır (Bartu, 2018). Öktem'in ifadesiyle Refah Partisi, ulusal kalkınmacı yaklaşımına paralel olarak sosyal adalet, yolsuzluklarla mücadele, dinsel ve etnik alanları da kapsayan eşitlik, yoksulluk, iŐsizlik ve açlık problemlerine, sosyal güvenlik, kalkınma ve adil yönetim kavramları üzerine yoğunlaşmıştır (2016:56). İslami siyaseti benimseyen Refah Partisi, ekonomi politikası olarak seçim döneminde küreselleşme karşıtı, kalkınma yanlısı söylemini kısa bir süre sonra deĐiŐtirecektir.

Türk milliyetçiliğinin ve İslamcılığı İstanbul'a dair özel bir bakış açısında sahiptir gerek Peygamberce m jdelendiğine dair inanç gerekse Osmanlı-İslam uygarlığının emperyal hegemonyasının merkezi ve simgesi olması kutlu bir Şehir olarak nitelendirilmesinin gerekçelerini oluşturmaktadır (Bora, 1997). İslami görüŐe göre 18.

Yüzyılın sonlarından itibaren modernleşme ve Batılılaşma, kentin kimliksizleşmesine yol açmıştır. Bu sebeple İslami ideoloji açısından İstanbul yeniden fethi muhtaçtır ve 1950'lerden beri İstanbul'un yeniden fethi gözde bir temadır (Bora,1997).

1995 yılında hazırlanan İstanbul Metropolitan Alan Alt Bölge Nazım Planında, İstanbul'un evrensel düzeyde taşıdığı tarihi, kültürel, doğal öz değerlerine sahip çıkılarak, tarihi-kültürel kimliği ile özdeşleşen bir dünya kenti statüsü kazandırılması hedefler arasında yer almaktadır. Söz konusu hedef kapsamında geleneksel kent dokusunun imalat, sanayi gibi fonksiyonlardan arındırılması, uluslararası düzeyde spor, kültür, ticaret, hizmet alanlarının yaratılması, İstanbul'un uluslararası bir dünya kenti olmasını sağlamak üzere uluslararası düzeyde konferans, kongre, sanat, kültür merkezleri, eğlence ve sergi mekanlarına yönelik proje geliştirilmesi, müzeler ve arşivlerin oluşturulmasını kapsayan politikalar geliştirilmiştir (1995, Nazım Plan). İstanbul'un dünya ve bölge ülkelerinin (Ortadoğu, Balkanlar, Avrupa ve İslam Ülkeleri) ekonomik yapıları ile ilişki içinde, bütünleşen bir merkez olması hedeflenmiştir (1995, Nazım Plan). Nazım planında, bölgede kültürel ve ekonomik olarak İstanbul'un avantajlı bir konumda olduğu tespit edilmiştir.

1995 yılında hazırlanan Nazım Planında yer alan değerlendirmelere göre, İstanbul'a Levantenler tarafından taşınan Batı kültürü, Osmanlı kültürü ile sentezleşmemiş olmasına karşın Cumhuriyet dönemi ile beraber yönetim kadrosu tarafından benimsenerek giderek kent kimliğine ve hayatına hâkim olma eğilimindedir. Refah Partisi, kullandığı 'fetih' metaforuyla batı kültürünün yerine ulusal kültür olarak değerlendirdiği İslami değerler ve Osmanlı kültürünü ön plana çıkararak bir dünya kenti yaratmayı amaç edinmiştir. Bu doğrultuda kültür politikası olarak Osmanlı dönemine ithafen farklı politik, ideolojik, dini ve etnik grupları kucaklayan, hoşgörü ile yaklaşan bir çokkültürlülük politikası benimsemiştir (Öktem, 2016:58).

1994 yılında İstanbul yönetimine gelmesinin ardından atılan ilk adımlardan birisi, belediyeye ait tesislerde alkol tüketiminin yasaklanması olmuştur. Bizans surlarının yıkılması projesi, seküler kesim için simgesel anlamı olan Cemal Reşit Rey Konser Salonu'nun repertuarına dini ve yerel müziklerin eklenmesi, belediye tarafından işletilen mekanlarda alkolün yasaklanması ve alkol servis edilen resepsiyon ve kokteyllerin iptal edilmesi dönemin tartışmalı konuları arasında yer almıştır (Çınar, 1997). Belediyenin yönetimindeki işletmelerde, binalarda ve kamusal alanlardaki

uygulamalarda, resmî tören, panel ve festivallere parti üyelerinin seçici katılımlarında, belediye tarafından organize edilen konferans, panel ve seminerlerde seküler eski yönetimin benimsediği Batı kültürü karşıtı İslami, yerel kültür olarak nitelendirilen unsurları gözlemlemek mümkündür (Çınar 1997, Öktem, 2016:60).

1994 yılında gerek yerel yönetimlerde gerek mecliste Refah Partisi'nin sanat ile ilgili söylemleri tepki almıştır. Dönemin İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Erdoğan'ın bale hakkında “insanı belden aşağısı ile meşgul ediyor” açıklaması yapması, kültür sanat ödeneklerinde kısıtlamaya gitmesi üzerine aynı dönem sanatçılar, tiyatrocular Refah Partililer ‘tiyatro salonları fuhuş yuvasıdır’ açıklamalarına da cevap veren eylemler yapmıştır (Milliyet, 1994). Devlet Tiyatroları ve Devlet Opera Balesi içinde oluşmuş Devlet Tiyatroları Opera ve Balesi Çalışanları Yardımlaşma Vakfı (TOBAV) öncülüğünde uzun süre devam eden ‘Sanata Evet’ kampanyası kapsamında geniş katılımlı eylemler, etkinlikler, gösteriler düzenlenmiştir (Milliyet, 1995). İlerleyen yıllarda İstanbul ile eş zamanlı olarak Ankara Büyükşehir Belediye Başkanlığını kazanan Melih Gökçek, “tükürürüm böyle sanatın içine” sözüyle Ankara Altınpark'ta yer alan Mehmet Aksoy'un heykelini hedef almış, parktan kaldırtmıştır (Sabah, 2005). Aksoy'un Gökçek'e karşı açtığı davayı kazanması sonucu 2005 yılında heykelin tekrar yerine yerleştirilmesi gündeme gelmiştir.

1994 Yerel seçimlerinde çok tartışılan konulardan birisi Beyoğlu Belediyesi'ne ait sonuçlar olmuştur. Dönemin eğlence merkezi olma potansiyeline sahip olan, barlar, lokantalar, meyhaneler ve gece kulüplerinin yoğunlaştığı semtin Refah Partisi tarafından kazanılması kaygı ile karşılanmıştır (Bartu, 2018). Beyoğlu, Refah Partisi için Batı kültürünün hegemonyasına ve kozmopolit yozlaşmaya karşı Osmanlı kültürünü yeniden inşa edebileceği bir simgeydi. Dönemin Beyoğlu Belediye başkanlığına aday olan SHP'li Halil Ergün ‘Beyoğlu kararmasın’ sloganını kullanırken, diğer aday olan RP'li Nusret Bayraktar ‘Beyoğlu kararmayacak’ diyordu (Cumhuriyet Gazetesi, 1994).

Seçim sonrası belediye tarafından ilk olarak gerçekleştirilen uygulamalardan birisi Nevizade Sokağı'nda “yoldan geçen aileleri korumak” amacıyla sokakta bulunan masaların içeri taşınması olmuştur (Avcu, 1994). Ardından belediye personeli tarafından meyhanelerin içlerinin görülmesini engelleyecek perdelerle camların kapatılması istenmiştir (Avcu, 1994). Bu uygulama bir yıl sürdürüldükten sonra

kamuoyundan gelen tepki ve eleştiriler ile turizm hedefleri açısından olumsuz değerlendirilmesi sebebiyle zaman içinde önce yumuşatılmış ve daha sonra ise tamamen vazgeçilmiştir (Ekinci, 2004).

Seçim sonrası gündeme gelen ve çok tartışılan konulardan birisi Cumhuriyet'in temsil mekânı olan, aynı zamanda İstanbul'un dönemin en büyük meydanlarından biri, turizm potansiyeline sahip olan Taksim için bir cami projesi veya 'İslam Kültür Merkezi' projesidir. Dönemin İstanbul Büyükşehir Başkanı Tayyip Erdoğan 1994'te verdiği röportajdaki bir soru üzerine şöyle diyordu:

Taksim İstanbul'un turizm açısından çok önemli bölgesidir. Burayı ziyaret ederken bir İslam şehrinde olduğunu hissetmeli insanlar. Şehrimizin tarihi ve kültürel dokusunu yavaş yavaş ortaya çıkardığımızda İstanbul'u ziyaret eden turistler müslümanların yaşadığı bir şehirde olduklarını anlayacaklardır. (30 Mart 1994, Yeni Zemin dergisi, aktaran Bartu, 2016:55)

İstanbul'un taşrasına dair gerektiğinde yaptırım uygulanacağına dair söylem değişikliği RP'nin sistem (devlet ve sermaye) nezdinde akredite olma stratejisi olarak değerlendirilmiştir (Bora, 1995). RP seçkinleri ve sistem seçkinlerinin küreselleşme eğilimine ve 'küresel şehir'in imkanlarına sırt çevrilemiyor oluşu sebebiyle, 'yeniden fethin'' bir parçası olarak İstanbul'un modern kozmopolit çehresine karşı yürütülen kültürel 'cihad' yerini, "Senin İstanbul'un sana, benim İstanbul'um bana" yaklaşımına bırakmıştır (Bora, 1995).

Milli Güvenlik Kurulu ve Refah Partisi arasında bir süre devam eden gerginliğin sonucunda Türkiye siyasi tarihinde postmodern darbe olarak ifade edilen askeri muhtıra verilmiştir. 1998 yılında ise laiklik karşıtı politikaları sebep gösterilerek Anayasa Mahkemesi tarafından RP kapatılmıştır. 1999 seçimlerinde, kapatılan Refah Partisinin devamı niteliğindeki Fazilet Partisi yerel yönetim seçimlerini kazanmıştır. Fazilet Partisi döneminde RP tarafından benimsenen Adil Düzen modelinin yerini serbest piyasa ekonomisi ve daha şeffaf bir özelleştirme modeli almıştır. Seçim öncesinde yaptığı konuşmadan dolayı ceza alan Recep Tayyip Erdoğan'ın yerine İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı olarak Ali Müfit Görtuna atanmıştır.

Görtuna yönetimi tarafından 1999 yılında 'İstanbul İçin Büyük Dönüşüm Projeleri' adıyla bir rapor hazırlanmıştır. Görtuna, Erdoğan döneminde hazırlanan ve itirazlar sonucu askıya alınan 1995 İstanbul Metropolitan Alt Bölge Nazım Planı'nda

belirlenen vizyon, hedef ve politikalar bağlamında uygulamalar gerçekleştireceklerini vurgulamıştır. Söz konusu raporda Nazım Plan'daki 2010 hedefi yerine Cumhuriyetin yüzüncü kuruluş yıldönümü olan 2023 yılı hedef alınmıştır (Öktem, 2011). Raporda yer alan 500 projeye ilişkin başlıklar; Bir Dünya Gerçeği olarak Avrasya Koridoru, Dev Bir Metropolün Dünyayla Bütünleşme ve Yarışma Vizyonunun Gereği Kent Bilgi Toplumuna Geçişin Vizyonu Prestij Merkezleri ve Bilişim Vadileri, Bölgesel Vizyonun Sonucu 'MIA'lar ve Kademelenme, Yeşilin Maviye Özlemi Vizyonu, Kuzeyden Güneye Yeşil Koridorlar, Çevre Projeleri ve Ekolojik Dönüşüm, Doğanın Yeniden Kendini Üretir Kılma Vizyonu. (Öktem, 2006).

2001 yılında Anayasa Mahkemesi, laiklik ilkesine aykırı faaliyetlerinden dolayı FP'nin temelli kapatılmasına karar vermiştir. Bu durum, son yıllarda parti içerisinde giderek belirginleşen çatışmanın tarafları olan gelenekçiler ve yenilikçilerin sürecin sonunda iki ayrı parti kurmasıyla sonuçlanmasına vesile olmuştur. 1980'lerin sonlarında RP İstanbul İl Başkanı olan Recep Tayyip Erdoğan'ın liderliğinde ortaya çıkan yenilikçiler Adalet ve Kalkınma Partisi'ni (AKP), Erbakan'a yakın olan gelenekçiler ise Saadet Partisi'ni kurmuştur. Tez çalışmasının odaklandığı dönem olan 2000 sonrasında ağırlıklı olarak merkezi ve yerel yönetimlerde Adalet ve Kalkınma Partisinin iktidarı söz konusudur. Çalışmanın ikinci bölümünde söz konusu dönemin kültür politikaları, bu alanda yapılan etkinlikler, parti beyannameleri, açıklamalar, yasaklamalar ve teşvikler detaylı olarak incelenerek bir dönemleme yapılacaktır.

3. 2000'Lİ YILLARDA KENT VE KÜLTÜR POLİTİKALARI

3.1. Merkezi ve Yerel Yönetimde Siyasi İttifak Dönemi Kent Politikaları

2002 yılında gerçekleşen genel seçimlerde AKP oyların yüzde 34,3'ünü alarak tek başına siyasi iktidarı elde etmiştir. Seçim beyannamesinde AKP, demokrat, muhafazakâr, yenilikçi ve çağdaş bir parti olarak ifade edilmiştir (2002:9). Seküler kesimler ve kurumların AKP'nin siyasi geleneğine dair duyduğu kaygıları gören söylemlerden birisi, dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan'ın 2003 yılında

tartışmalara neden olan ve bugün hala atıfta bulunulan “milli görüş gömleğini çıkardık. Geçmiş unutulmuş. Biz yeni bir partiyiz” ifadesi olmuştur (Milliyet Gazetesi, 2003).

AKP kendisini ‘yeni muhafazakâr’, ‘muhafazakar demokrat’ olarak tanımlamış, bu tanım kapsamında ise demokrasiyi, serbest piyasa ekonomisini ve bireysel özgürlükleri sahiplendiklerini beyan etmiştir (Öktem, 2011).

Adalet ve Kalkınma Partisi’nin 2002 yılındaki seçim beyannamesinde Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne tam üyeliğini modernleşme sürecinin doğal sonucu, ülkenin çağdaşlaşması yönünde atılacak önemli bir adım olarak değerlendirmiştir. Söz konusu söyleme paralel olarak AKP, iktidara geldiği 2002 yılından itibaren Avrupa Birliği uyum paketi kapsamında Türkiye’den beklenen kriterleri yerine getirme konusunda hevesli ve girişkendir. Beynamede düşünce ve ifade özgürlüğü, temel hak ve özgürlüklere verilen önem, demokrasi ve sivil toplumun güçlenmesinin gerekliliğine dair ifadeler yer almakta, partinin birçok konuya yaklaşımı, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, Avrupa Konseyi, Avrupa Sosyal Şartı vb. uluslararası belgelere ve IMF, Dünya Bankası gibi kuruluşlar tarafından belirlenen politikalara atıfta bulunarak açıklanmaktadır.

AKP’nin bu dönemdeki ekonomi politikaları IMF ve DB’nin yapısal uyum programlarına uyumludur. Acil Eylem Planı ve Hükümet Programında doğrudan yabancı yatırımların özendirilmesi, serbest piyasa koşullarının sağlanması, özelleştirmelere hız verilmesi, sıkı maliye, kur ve döviz politikaları ekonomik programda yer alan önemli kararlar iken, verimli ve etkili ekonomi olarak tarif edilen durumda istihdam ve gelir artışı gibi sosyal hakların da gerilediği bir süreç yaşanmıştır (Öktem, 2011:34).

AKP’nin kent politikaları stratejik planlama, girişimcilik, pazarlama, imaj yaratma, ve büyük kentsel projeler ekseninde tariflenmiş, ekonomik, sosyo-kültürel bakımdan uluslararası ölçekte rekabete elverişli, küresel kent yaratma amacı benimsenmiştir (Öktem, 2011). Bu amaç 2009 yılında onanan İstanbul Çevre Düzeni Planı ile “İstanbul’un evrensel düzeyde taşıdığı kültürel ve doğal öz değerlerine sahip çıkılarak, İstanbul’a doğası, yaşam kalitesi, erişilebilirliği ve sahip olduğu genç dinamik nüfusu ile dünya ölçeğinde güçlenmiş bir kent statüsü kazandırmak” olarak ifade edilmiştir (Çevre Düzeni Planı Raporu, 2009).

AKP, merkezi yönetime geldikten sonra ilki 2003 yılında ‘Kamu Yönetimi Temel Kanun Tasarısı’ olarak kamuoyuna duyurulan düzenlemeyle başlayan, merkezi yönetim ve yerel yönetim arasındaki yetki ve görevleri yeniden belirleyen değişiklikler gerçekleştirmiştir. Bu kanun önerilerinin bazıları dönemin cumhurbaşkanı tarafından veto edilmiştir. Uygulamaya konulan 03.07.2005 tarihli 5393 Sayılı Belediye Kanunu ve 10.07.2004 tarihli 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu ile belediyelere daha önce sahip olmadığı kent ekonomisi ve ticaretin geliştirilmesi, kentsel dönüşüm gibi alanlarda yeni yetki ve görevler tanımlanmıştır.

2004 yılında İBB’nin yetki alan sınırlarını genişleten 5216 sayılı Büyükşehir Kanunu çıkarılmıştır. 1990’lı yıllarda İBB bünyesinde özel şirketlerle ortaklık yoluyla kurulan ilişkilerin ardından, söz konusu yasa ile özel sermaye ve yerel yönetim arasındaki ilişki sağlamlaştırılmış, yasal bir zemine oturtulmuş, sağlık, ulaşım, kültür vb. birçok belediye hizmetinin sayıları yirmiden fazla olan şirket yoluyla uygulanabilir hale getirilmiştir (Bartu-Candan ve Kolluoğlu Kırlı, 2007:69). Yapılan değişiklik ile ilk etapta bürokratik süreç bertaraf edilmiş olsa da aynı zamanda yasa yerel yönetimlere sınırsız bir yönetsel esnekliğin sağlanması sonucunu doğurmuş, özel sermaye ile yerel yönetim arasında daha önce ilişki ise görülmedik biçimde güçlenmiştir (Bartu-Candan ve Kolluoğlu Kırlı, 2007:69).

2001 ekonomik krizi sonrası iktidara gelen AKP, diğer sektörlerle ve istihdama doğrudan, hızlı etkisi ve kısa vadeli ekonomik büyüme hedefine hizmet etmesi sebebiyle inşaat sektörünü krizden çıkma yolu olarak önemli görmüştür (Keyman, vd., 2021:72). Bu eğilime paralel olarak 1999 depremi sonrası 2000’li yıllarda inşaat faaliyetlerinin önemli bir miktarını kapsayan kentsel dönüşüm uygulamalarının önünü açan yasal düzenlemeler yapılmıştır. Bu kanunlardan ikisi yetki, uygulama ve sonuçları bakımından yoğun tartışmalara neden olmuştur. 2005 yılında çıkarılan 5366 sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkındaki Kanun, kentsel sit ve koruma alanlarında dönüşüm projelerinin önünü açmıştır. Kanun, yapılan ilk kentsel dönüşüm uygulamalarından olan ve çok eleştiri alan Sulukule ve Tarlabası projeleri ile anılmaktadır. Van Depremi sonrası 2012 yılında gündeme getirilen 6306 sayılı ‘Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkındaki Kanun’ ile ‘riskli alan’ ve ‘riskli yapı’ tanımları getirilmiş, bu alanların mülkiyet hakkının üzerine çıkan yeni bir hukuk oluşturulmuştur. Bu kanunla dönüşüm projelerine itirazın ve durdurulmasının

önündeki engeller kaldırılmıştır. Son olarak 6 Şubat depreminin ardından yakın zamanda gerçekleşme olasılığı gündeme gelen İstanbul depremi gerekçe gösterilerek bugün de kentsel dönüşüme dair yasa çalışmaları devam etmektedir. Söz konusu yasa ile ‘riskli olmayan yapıların’ da, ‘rezerv yapı alanı’ ilan edilebilmesi, mülkiyet hakkı ihlali oluşacağına ve yasa ile yeni inşaat alanları yaratarak müteahhitlere iş yaratılmasının amaçlandığına dair eleştiriler gündeme gelmektedir (Yılmaz, 2023). Turizmi Teşvik Yasasında Değişiklik, Kıyı Kanununda yapılan değişiklikler, 2B Yasası, Borçlar Kanunu vb. gibi kentsel mekanların, kıyıların, kırsalın dönüşümüne doğrudan ya da dolaylı sebep olacak birçok yasa, kanunda değişiklikler ve düzenlemeler yapılmıştır.

2005 yılında İstanbul Büyükşehir Belediyesi iştiraklerinden Boğaziçi Peyzaj İnşaat Müşavirlik Teknik Hizmetleri (BİMTAŞ) bünyesinde, uzmanlar ve akademisyenlerden oluşan bir ekip tarafından İstanbul'un stratejik planlarını üretmek amacıyla İstanbul Metropolitan Planlama ve Kentsel Tasarım Merkezi (İMP) kurulmuştur. Şirketler, profesyoneller, üniversitelerle ve sivil toplum örgütleri ile ilişkileri yürüten merkezin yönetimi, gerektiğinde uzmanlara iş veren, kamu adına karar alan bir pozisyondadır. İMP tarafından hazırlanan çevre düzen planı ile Galataport, 3'üncü köprü, Haydarpaşa Limanı gibi dönemin tartışılan projelerin önünü açtığı, planın İstanbul'un pazarlanmasının aracına dönüştüğü ve kamu yararına aykırı olduğu gerekçeleriyle yoğun eleştiri almıştır.

2005 yılında eski Şişli İETT Garajı arazisine inşa edilen Cevahir Alışveriş Merkezi'nin açılışında konuşmasında dönemin Başbakanı Erdoğan; “Ülkede yatırım yapılmasını teminen dünyanın bütün girişimcileri ile her yerde görüşürüm. Çünkü ülkemi adeta pazarlamakla mükellefim...” açıklamasında bulunmuştur (Birgün Gazetesi, 2005). Bu açıklamaya paralel olarak AKP kenti pazarlanmak ve bir dizi kentsel dönüşüm projesini gerçekleştirebilmek için kültürel organizasyonlara önem vermiş, Avrupa Kültür Başkenti, Olimpiyat girişimi, Formula 1, Eurovision Şarkı Yarışması, Dünya Mimarlık Kongresi, NATO Zirvesi vb. Uluslararası etkinlik ve organizasyonlara öncelik vermiştir (Öktem, 2011:35). 2005 yılında ilk kez İstanbul'un mega projeleri Dünya Gayrimenkul sektörünün Emlak Pazarı Dünya Gayrimenkul Fuarında (MIPIM) görücüye çıkarılmıştır. İlk yıl İBB'ye bağlı İstanbul Şehircilik Atölyesi'nin (İŞAT) organizasyonu ile katılan fuarda ilerleyen yıllarda katılımcı sayısı artmış, katılımcılar arasında yatırımcılar, mimarlık ofislerinin yanı sıra büyükşehir

belediyeleri, ilçe belediyeleri, güncel adıyla Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı ve ona bağlı TOKİ ile işbirlikli Emlak Konut Gayrimenkul Yatırım Ortaklığı Anonim Şirketi, Hazine ve Maliye Bakanlığı yabancı yatırımcılarla bir araya gelmek için yer almıştır. Beyoğlu için hazırlanan projeler ise Beyoğlu Belediyesi aracılığıyla kurulan Beyoğlu Yatırımcılar Grubu, 'Beyoğlu Investors Group' kısa adı BIG olan 32 yatırımcıdan oluşan ekip tarafından fuara taşınmıştır.

Prestij projeleri, vizyon projelerinden mega projelere ve son olarak da çığırın projelere dönüşen yatırımların ölçeği, kente sosyo-mekansal etkisi, sermaye birikim miktarı bakımından da farklılaşmıştır. 2011 yılında bir seçim vaadi olarak açıklanan 'çığırın proje' Kanal İstanbul ve bu projeye beraber kuzeyde 'yeni bir İstanbul' yaratma yaklaşımı ile kentin makro formunu radikal biçimde değiştirecek, İstanbul'un su kaynaklarının da bulunduğu Kuzey Ormanlarını yapılaşmaya açacağı için ekolojik yıkım getirecek bir boyut kazanmıştır. Özellikle gerek yerel gerek de genel seçim süreçlerinde vaat edilen, açıklanan projeler bir siyaset yapma geleneğine, propaganda biçimine dönüşmüştür. Türkiye'de muhafazakâr/sağ geleneğin 'muasır medeniyetler seviyesine' ulaşmanın 'görünür' yollarından biri olarak benimsediği bayındırlık faaliyetleri, AKP tarafından hem hızlı bir sermaye birikim aracı hem de siyasi söyleminin etkin propaganda aygıtı işlevi görmektedir (Yeşilbağ, 2016; Bora, 2016). AKP döneminde söz konusu projeler, gösterişli açılışları, temel atma törenleri ile siyasi söylemlerin etkin bir şekilde ifade edildiği bir kürsü olmanın yanı sıra 'hizmet aşkının', iş bitiriciliğinin göstergesi ve seçmeni tarafından övünülecek icraatları olma işlevi görmektedir (Yeşilbağ, 2016).

Bu dönemin belirleyici özelliklerinden birisi de özelleştirme politikasındaki artış olmuştur. Kamu hizmetleri (otoyollar, köprüler, hastaneler, okullar vb.) dahil olmak üzere birçok inşai faaliyet yap-işlet-devret (YİD) yöntemi ile kamu özel iş birliği ile hayata geçirilmiş, mega proje olarak anılan projelerin büyük bir kısmı kamu arazilerinin, kamu kurumlarına ait yapıların belli bir süre için (10, 25, 49 yıllık olabilmektedir) kiralanması biçiminde gerçekleşmiştir.

AB ile süregiden müzakere süreci ve uzlaşma 2016 yılında durmuştur. 2013 yılında hükümetin Gezi protestolarına müdahale biçimi, 2016'da yaşanan darbe girişimi ve ardından uygulanan "orantısız baskıcı tedbirler", Doğu Akdeniz'deki deniz yetki

alanlarının paylaşımı konusunda çıkan kriz, LGBTi+ hakları, hukukun üstünlüğü ve ifade özgürlüğü gibi konularda gerileme gerekçeler arasında yer almaktadır.

2019 yılında yerel seçimlerde İstanbul Büyükşehir yönetimi Cumhuriyet Halk Partisi'nin adayı olan Ekrem İmamoğlu tarafından kazanılmıştır. İmamoğlu, önceki yönetimin ajandasında olan ve desteklediği projelerden Kanal İstanbul projesine karşı olumsuz bir tavır benimsemiştir. Yeni yönetim, geçmiş dönem gündeme alınan diğer projeler için benzer nitelikte eleştirel bir söylem geliştirmemiş, bazı projeleri kısmi bazılarını da planlandığı biçimde, bazılarını ise farklı alternatifler üreterek ilerlemeyi tercih etmiştir.

Seçim öncesi Ekrem İmamoğlu, İstanbul'un sosyal ve yapısal sorunlarını çözmeyi, ekonomi açısından bir çekim merkezine dönüştürmeyi ve yaşam kalitesini yükseltmeyi somut hedefler olarak sıralamıştır (Politik Yol, 2018). Seçim sürecinde birçok sosyal projenin yanı sıra İstanbul Yatırım ve Tanıtım Ajansı kurularak kente daha çok ziyaretçi sağlanması, kongre turizminde dünyada ilk ona girilmesi, uluslararası yatırımların kente çekilmesi, girişimcilere fon sağlanması başlıkları hedefler arasında yer almaktadır. 2018 yılında İBB başkan adayı tanıtım toplantısında Ekrem İmamoğlu İstanbul'a dair görüşlerini paylaşmıştır:

Benim hayalimdeki İstanbul, küresel bir marka kent. Dünya için bir turizm ve ticaret merkezi.
Benim hayalimdeki İstanbul girişimci dostu, güvenli yatırım ortamına sahip bir İstanbul.
Benim hayalimdeki İstanbul yaratıcılığın ve inovasyonun adresi olabilen bir İstanbul.
(Politik Yol, 2018)

2019 yerel seçimleriyle uzun yıllar sonra İstanbul'un da aralarında bulunduğu bazı büyükşehirlerin yönetimlerine, merkezi yönetimden farklı siyasi partilerin adayları gelmiştir. Bu durum merkezi yönetim tarafından yerel yönetimlerin yetkilerini ve bütçesini kısıtlamaya dair girişimlere sebep olmuştur. 2024 yılında gerçekleşen yerel seçimlerde yönetimi iktidar partisinden farklı siyaset parti adayları tarafından kazanılan kentlerin ve ilçelerin sayısında ciddi oranda bir artış yaşanmıştır.

Çatışma mekânı olarak Beyoğlu'nun 2000'li yılları

1990'lı yıllarda İstiklal Caddesi'nin yayalaştırılmasından sonra yeniden dükkanların, kültür sanat mekanlarının açılması ile hem yerli kullanıcıları hem de turistler için çekim alanı olmuştur. 2000'li yıllarda 90'larda yaşanan canlanmanın etkisiyle kültür,

sanat ve eğlence mekânı olarak Beyoğlu'nun popülerliği artmıştır. 2001 yılında Büyükşehir Belediye Başkanlığı ile Beyoğlu Belediyesi ve Mimar Sinan Üniversitesi Meslek Yüksek Okulu İş birliği ile 'Güzel Beyoğlu Projesi' hazırlanmıştır. Proje kapsamında ilk uygulama İstiklal Caddesi'nde başlamış, binaların cephelerinin temizlenmesi, caddede asılan tabelalarda üslup birliği sağlanması, klima ve reklam panolarının kaldırılması gibi konularda estetik ve görünüm odaklı yaptırımlar hayata geçirilmek istenmiştir (İslam, 2003). Projenin amacı, Beyoğlu'nun yeniden canlandırılması ve 'hak ettiği imajı' yeniden elde edebilmesidir (İslam, 2003:76). 2000'li yılların başında dönemin Beyoğlu Belediye Başkanı Kadir Topbaş, 'Çiçek gibi Beyoğlu' sloganı ile sadece Beyoğlu'nun vitrini olan İstiklal Caddesi'ne dair sadece makyaj niteliğinde düzenlemeler yapmıyor aynı zamanda Beyoğlu'nun arka sokaklarında farklı bir dönüşüm için güvenlik birimleriyle beraber bir program işletiliyordu (NTV arşiv, 2000).

2000'li yıllarla birlikte kendiliğinden soylulaşma süreçlerinden farklı bir soylulaşma dalgası ortaya çıkmaya başlamıştır (İslam, 2009). Bu dalganın ilk örneği Fatih Belediyesi-Avrupa Birliği iş birliği ve koruma iyileştirme hedefleri ile başlayan rehabilitasyon projesi iken daha sonra Fener-Balat Yenileme Projesine dönüşmüştür. Daha sonra bu restorasyon çalışmalarının yerini kamu-özel sektör ortaklığı ile yürütülen yenileme çalışmaları almış son olarak da 2006 yılında 5366 sayılı kanuna dayandırılarak yenileme alanı ilan edilmiş, uygulama işleri inşaat şirketlerine ihale edilen proje kamuoyunun tepkisi sonucu durdurulmuştur (Bianet, 2017). Beyoğlu'nda ise Galata ve yakın çevresinde büyük ölçekli firmalar tarafından bina satın alınmaya başlanması, arkasında açık bir devlet gücü olmaksızın 2004 yılında Cezayir Çıkma'nda (bugünkü adı Fransız Sokağı) bulunan tüm binaların satın alınarak yeme-içme-eğlence sektörüne dönüştürülmesi mevcut yasal düzenlemelerle soylulaşma politikasının ulaştığı seviyenin örneklerini oluşturmuştur (İslam, 2009). İslam, bu süreci 2000'lerde başlayan ve halen devam etmekte olan büyük sermaye eksenli soylulaştırma, 2005 sonrasında ise devlet ya da kentsel dönüşüm eksenli soylulaştırma olarak dönemleştirmiştir (2020). Gerek kendiliğinden (spontane) gelişen 'klasik soylulaştırma', gerek 'sermaye eksenli soylulaştırma' gerekse de 'devlet ya da kentsel dönüşüm eksenli soylulaştırma' belli bir kronolojiye göre birbirini izlemekle beraber birbirinden kopuk ve bağımsız değillerdir (İslam,2020:91). Beyoğlu ilçesinin farklı

bölgeleri farklı biçimlerde dönüşmüştür; ancak bütün dönüşümlerin arkasında devlet (merkezi veya yerel) desteği ve teşvikleri önemli olmuştur (Türkün, 2022:21).

2004 yerel seçimlerinden itibaren 15 yıl boyunca Beyoğlu Belediye Başkanı olarak görev yapan Ahmet Misbah Demircan'ın döneminde Talimhane'nin oteller bölgesine dönüştürülmesi, Pera Müzesi, Salt Galata, Salt Beyoğlu, Tarlabası projesi, Haliç Kongre Merkezi, Demirören AVM, Grand Pera, Taksim Yayalaştırma Projesi, Narmanlı Han, Okçular Tekkesi tamamlanan projelerden bazılarıdır. Galataport, Taksim Cami, İstanbul Sinema Müzesi, Tersane İstanbul, yeni Atatürk Kültür Merkezi ise bu dönemde başlayan projelerdendir.

Beyoğlu 1993 yılında kentsel sit ilan edilmiştir ancak 1/1000 Koruma Amaçlı Uygulama planı ile 1/5000 Nazım İmar Planı ancak 2011 yılında yürürlüğe girmiştir. Koruma Planı'nın hazırlık sürecinde koruma kurullarının belirlediği 'Geçiş Dönemi Yapılaşma Koşulları' geçerli olmuş, bu süreçte proje bazlı verilmiş kararlar ve tescilli yapı, manzara terası, yeşil alan olarak gözüken yerler imara açılmıştır. Bu dönemde Narmanlı Hanı, Emek Sineması, Kamondo Hanı gibi önemli tarihi binalar için rezidans, iş merkezi, otel yapım izinleri çıkmıştır (Türkün, 2022:22). 2011 yılında askıya çıkarılan Beyoğlu Kentsel Sit Alanı Koruma Amaçlı İmar Planına meslek örgütleri ve semt derneklerinin itirazları sonucunda 2013 yılında planların tarihi kenti koruyamadığı, bütünsel olmadığı, şehircilik ilkelerine uymadığı gerekçesiyle iptal edilmiştir. İptal gerekçeleri arasında planların Beyoğlu'nu turistleştirip içinde yaşayanları uzaklaştırması da yer almaktadır. Bugün kentin dönüşümünde önemli etkisi bulunan Haliçport, Galataport, Tarlabası, Park Otel gibi büyük projeler bulunduğu alanlara verilen 'turizm', 'yenileme' ve özelleştirme' alanı statüleri sebebiyle imar planlarından etkilenmemiştir (Bianet, 2017).

2011 yılında Beyoğlu'nda yaya trafiğine engel olması ve görüntüsü gerekçe gösterilerek masa, sandalye yasağı getirilmiştir. Bu yasağın sadece eğlence kültürünün, içkili mekanların yoğun olduğu Beyoğlu ilçesinde hayata geçirilmesi ve özellikle alkol tüketilen mekanların yoğun olduğu sokakları kapsaması eleştiri konusu olmuştur (Demokrat Haber, 2012). Yasağın hemen arkasından dönemin Beyoğlu Belediye Başkanı Misbah Demircan tarafından Asmalı Mescit ve çevresi için 'kentsel değişim' projesi açıklanmıştır. Sokakları yenileyip güzelleştireceklerini, binaları butik otellere, alt

katlarını ise onlara hizmet edecek kafelere dönüştürüleceği bir 'kentsel değişim projesi' olarak ifade edilmiştir. Esnaf bu süreci, halka kapatılan ve eğlence sektörü tasfiye edilen bölgenin turizme açılarak rant elde edilmesi olarak değerlendirmiştir (Arkitera, 2011). Benzer biçimde 2012 yılında Demircan, içkili mekanları ile bilinen Nevizade Sokağı'nda planlanan restorasyon projesi, 'ailelerin de gidebileceği bir Nevizade oluşturma ihtiyacı ve iradesi' ile Beyoğlu'nun tarihi ve turistik mekanlarından biri olan sokağın kongre turizmine de hitap edecek şekilde yeniden düzenlenmesi gerekçeleri ile açıklamaktadır (Milliyet, 2012; Anadolu Ajansı, 2012). Daha önce benzer politikalarla turizm ve kültür eksenli mekânsal ve sosyal dönüşüm projeleri ve girişimleri söz konusu olsa da bu dönemi, birbiriyle eş zamanlı yapılan düzenlemeler ile mekânın dönüşümünün ve yaşam biçimine müdahalenin somutlaştığı, mekâna müdahalenin de farklılaştığı bir dönemin başlangıcı olarak değerlendirmek mümkündür.

2011 yılında Beyoğlu ölçeğinde uzun süre tartışma yaratan ve İstiklal Caddesi'ne kapısı açılan ilk alışveriş merkezi olan Demirören AVM (bugünkü adı İstiklal AVM) açılmıştır. Park Otel inşaatı, Cercle D Orient (Serkil Doryan) ve Emek Sinemasının AVM'ye dönüştürülmek istenmesi, Maksim Gazinosu ve Majik Sineması'nın yıkılması ve yerine 17 katlı otel yapılması, eski Şan Tiyatrosu'nun yıkımı yerine ticaret merkezinin inşası, Taksim Yayalaştırma projesi ve bu projeyle bağlantılı olarak Taksim Gezi Parkı'nın bulunduğu alana Topçu Kışlası'nın ihyası gündemdedir.

II Meşrutiyet'e karşı olan ve şeriat isteyen asker ayaklanmalarına Topçu Kışlalarının destek olduğu, 31 Mart Olayı olarak anılan bu isyana müdahale etmek için atılan top atışları ile zarar gören Topçu Kışlası, 1940 yılında İstanbul için hazırlanan imar plan kapsamında Gezi Parkı'na yer açmak için yıktırılmıştır. Tarihteki siyasi referansları işaret edilen bu yapının siyasi temsil krizinin sembol mekanlarından olan Taksim Meydanı'nda yeniden inşa edilmesinin Osmanlıyı canlandırma projesi olduğu dönemin çokça tartışılan konularından olmuştur (Sabah, 2013).

2013 yılında süre giden dönüşüm politikaları, yaşam tarzına müdahale olarak değerlendirilen yasalar, kısıtlamalar, bir kırılma anına sebep olmuştur. İtirazlara sebep olan gündemler, Gezi Parkı'na inşası planlanan Topçu Kışlası ihya projesine karşı yapılan protestolarda dile getirilen konular arasında yer almıştır. Protestolar ülke çapında birçok ilde ve yoğun bir katılımı ile gerçekleşmiştir. Taksim Meydanı'nın proje

alanı olması gerekçe gösterilerek 2013 yılında 1 Mayıs miting yeri kullanılmasına izin verilmemesinin ardından Taksim Meydanı ve İstiklal Caddesi'nde eylem yasağı getirilmiştir. İlerleyen yıllarda yasakların kapsamı kademe kademe arttırılmış ve bölgeye yayılmıştır. Toplumda birçok siyasi kesim için gösteri ve ifade alanı olan ve bu açıdan kentsel bellekte yer edinen İstiklal Caddesi ve Taksim Meydanı'nda toplumsal muhalefetin eylem ve toplantılarından tamamen arındırılma yoluna gidilmiştir. Eş zamanlı olarak iktidar tarafından kentsel dönüşüm projelerinin hafriyatları doldurularak inşa edilen ve kent morfolojisinin dışında kalan Yenikapı ve Maltepe dolgu alanları yeni miting alanları olarak işaret edilmiştir (Uzunçarşılı Baysal, 2015).

2013 yılından sonra da mekansal dönüşüm Narmanlı Han, Taksim Cami, Atatürk Kültür Merkezi, Atlas İstanbul Sinema Müzesi, Tarlabası 360, Tersane İstanbul (eski adıyla Haliç Port), Galataport projeleri ile devam etmiştir. Projeler ile hedeflenen siyasal ve kültürel dönüşüm daha fazla merkezi ve yerel yöneticilerin konuşmalarında yer bulmaya başlamıştır. Son yıllarda seçim dönemlerinde gündeme gelen projelerde inşaat temelli dönüşümün yerini restorasyon, yenileme projeleri ve kültür-sanat fonksiyonları ile yeniden işlevlendirme projeleri, festivaller almaktadır. Siyasi söylem ve ideolojiler ile kent politikalarını kesen bir unsur olarak kültür politikaları bu noktada önem kazanmaktadır. Bu doğrultuda tez çalışmasının odağını oluşturan 2000 sonrası için belirginleşen kırılma noktaları ile sürdürülen kültür politikaları dönemlere ayrılarak detaylı olarak incelenecektir.

3.2. 2000'li Yıllarda Türkiye'de Kültür Politikaları

1998 yılında İstanbul Festivali'ni düzenleyen İKSV ile bir grup entelektüel ve bürokrat tarafından yürütülen Kültür Girişimi'nin düzenlediği 'Kültürel Alanda AB'ye Yaklaşım Sempozyumu' gerçekleştirilmiştir. Sempozyumun sonuç bildirisinde kültür varlıklarının, kültür mirasının, kültür çeşitliliğinin korunması ve geliştirilmesi için kültür politikalarının oluşturulması gerekliliği belirtilmiştir (Ada, 2009:94). Sempozyum, bu politikaların oluşturulma sürecinin bakanlıkların, devlet (kamu) kurumlarının, yerel yönetimlerin, sivil toplum örgütlerinin katılımı ile yürütülmesine dair ilk çaba ve sempozyumun sonuç bildirisi ise kültür çalışmaları için esas alınabilecek ilk metin olarak değerlendirilmektedir (Ada, 2009:94). Devletin tek yönlü olarak belirlediği ya da doğrudan uygulamaya koyduğu kültür politikası geleneği söz

konusuyken, 2000’li yıllara gelinirken yayınlanmış olan ve devletin (kamunun) rolünü ‘destekle ama karışma’ biçiminde ifade eden bu bildiri önem taşımaktadır (Ada, 2009:94). Bildiride yer alan önemli ifadelerden birisi de “her insanın kültür hakkına sahip bulunması ve kültür olanaklarına ulaşabilmesi” olarak ifade edilen kültürel demokrasi kavramı olmuştur (Ada, 2009 :95).

Kültür politikasının ana yönelimlerine dair can alıcı tartışmaların 2000’lere doğru ortaya çıkması iki nedenle açıklanmaktadır; Türkiye’nin AB’ye üyeliği yolunda atılmaya başlanılan adımlar ve kültür alanına yatırım yapmaya başlayan özel kesimin düzenleme ve teşvik ihtiyacı (Ada, 2009: 95). Bu doğrultuda söz konusu bildiride yer alan ‘özel sektörün belli alanlardaki kültür etkinlikleri için yaptığı giderleri vergiden başışık tutmak’ ya da ‘ulus ötesi kültür endüstrilerinin uluslararası düzeyde belli standart ve normlar içinde çalışmalarını sağlayacak girişimlerde bulunmak ve Türkiye'nin kültür endüstrilerini kurmak’ ifadeleri dikkat çekmektedir (Ada, 2009:95). 2000’li yıllarda kültür politikalarına dair çıkarılan bazı kanunlar ve yapılan düzenlemeleri sıralarsak;

- 5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu (2006) (10. Maddenin d bendinde “Genel ve özel bütçeli kamu idareleri, il özel idareleri, belediyeler ve köyler, Bakanlar Kurulunca vergi muafiyeti tanınan vakıflar ve kamu yararına çalışan dernekler ile bilimsel araştırma ve geliştirme faaliyetinde bulunan kurum ve kuruluşlar tarafından yapılan veya Kültür ve Turizm Bakanlığınca desteklenen ya da desteklenmesi uygun görülen” maddelerde vergi indirimi uygulaması

- 5224 sayılı Sinema Filmlerinin değerlendirilmesi ve Sınıflandırılması ile Desteklenmesi Hakkında Kanun (2004)

- 5225 Sayılı Kültür Yatırımları ve Girişimleri Teşvik Kanunu (2004) (Sponsorluk yasası olarak da bilinmektedir). Bu yasaya göre Bakanlar Kurulunca vergi muafiyeti kapsamında görülen vakıflar, kurum ve kuruluşlar, kamu idareleri, kamu yararına çalışan dernekler tarafından gerçekleştirilen faaliyetler akpsamındaki harcamalar, başış ve yardımların tamamı gelir vergisinden indirilebilmektedir.

- 5226 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun (2004)

- 5228 sayılı Kültür Alanındaki Destek (Sponsor) Faaliyetlerinin Teşvik Edilmesi Kanunu (2004)

- 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu'nda yapılan değişiklik (2004) (89. Maddenin 7. bendinde 'Kültür ve Turizm Bakanlığınca desteklenen veya desteklenmesi uygun görülen maddelerde indirim uygulanması)

- 5366 sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaatılarak Kullanılması Hakkında Kanun (2005)

- 5737 sayılı Vakıflar Kanunu (2008)

5225 sayılı kanunda kültür merkezlerinin, kütüphane, arşiv, müze, galeri, sanat atölyesi, sinema, tiyatro vb. mekanların yapımı, onarımı, işletilmesi, taşınmaz kültür varlıklarının kanun amacı doğrultusunda kullandırılması, kültür varlıkları ve somut olmayan kültürel mirasın derlenmesi vb. olarak belirlenen faaliyetlere teşvik unsurları olarak taşınmaz mal tahsisi, gelir vergisi stopaj indirimi, sigorta primi işveren payı indirimi, enerji desteği, yabancı personel ve sanatçı alıtırma, hafta sonu ve tatillerde faaliyette bulunabilmesi kabul edilmiştir. Söz konusu teşvikler Kültür ve Turizm Bakanlığından yatırım ya da girişim belgesi alınması durumunda geçerlidir.

5228 sayılı yasal düzenleme ile kültüre ve kültür altyapılarına yapılan bağış, yardım ve harcamaların hepsinin gelir veya kurumlar vergisinden dlmesinin sağlanması kültüre özel yatırıma teşvik etmiş, kültürün zelleme sürecini hızlandırmıştır.

5225 ve 5228 sayılı kanunları, devletin yatırımcı olmak yerine düzenleyici bir noktaya çekilme, özel sektörü kültür sanat alanında yatırım yapmaya teşvik etme ve bu alandaki özel girişimi destekleme politikası olarak okumak mümkündür. Bu düzenlemelerin etkisiyle 2000'li yıllardan itibaren özellikle İstanbul'da büyük holdingler ve bunların kurduğu vakıflar sanat ve kültür merkezleri inşa etme, müzeler, galeriler açmak, sergiler düzenlemek, uluslararası i birlikleri kurarak yeni kültür aktivitelerini İstanbul'a çekmek için birbirleri ile yarımaktadır (Aksoy, Enlil, 2011).

1980'li yıllarla birlikte zelletirme politikalarının da temel gerekçesini oluşturan ekonomik durgunluk ve bürokratik sisteme yöneltilen eleştiriler kültür operasyonlarında karar alma süreçlerinde hiyerarşik yapı, verimlilik konuları tartışmalara sebep olmuştur. Kültür sanat alanında devlet desteğine ilişkin refah devleti

düzeninin çökmesiyle birlikte kamu sektöründe 'işletmecilik devrimi' olarak tanımlanan yeni bir döneme girilmiştir (Üstel, 2021). Üstel'in ifadesiyle, devleti bir işletme, yurttaşı da bir tüketiciye dönüştüren işletmecilik devrimi, kültür politikaları üzerinde iki önemli sonuç yaratmıştır (2021:52). İlki, 1990'larla birlikte hız kazanan kültür ve sanat sektörünün özelleştirilmesi sürecidir (Čopič, Komel, aktaran Üstel, 2021:52). İkincisi ise, kültür sanatın kendinde değeri göz ardı edilerek, farklı alanlarda yarattığı ekonomik ve toplumsal etki değeri üzerinden araçsallaştırılması eğilimidir (Üstel, 2021:52). Sıklıkla ifade edildiği üzere 1980'li yıllarda yaygınlaşan 'serbest piyasa ekonomisi' sistemi ile ilişkili olarak, özellikle kültür alanında başta Amerika ve Britanya'daki Reagan ve Thatcher yönetimlerinin izledikleri kamu politikalarıyla sosyal kurum olarak devletin yerine piyasayı yerleştirmek için çeşitli teşvik projeleri geliştirilmiştir (Wu, 2019). 5225 ve 5228 sayılı kanunlar bu çerçevede değerlendirildiğinde, iki yasa Türkiye'de benzer bir kamu politikasını oluşturması açısından önemlidir.

3.2.1. 2002-2011: Uzlaşmacı, katılımcı ve özelleştirilen kültür politikası

2000'li yıllarda, bilhassa da 2002 yılının Kasım ayında Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) iktidar olmasıyla beraber, kültürün ekonomik gelişme, yatırım alanı ve uluslararası politikada bir araç olarak değerlendirildiği bir dönemin başlaması söz konusu olmuştur. 2001 yılında parti kuruluşunda açıklanan programda, "parti söylemi, kültürel bağlarımızı biçimlendiren toplumsal değerler ile evrensel değerleri de veri olarak kabul eden sade, tutarlı ve gerçekçidir. Diyaloğa açıktır, uzlaşmacıdır." (Hürriyet, 2001) olarak ifade edilmiştir. Benzer tutum partinin 'Kalkınma ve Demokratikleşme' programındaki kültür ve sanat başlığı altında açıklanmıştır:

Partimiz, milli kültürümüzdeki esas yapıyı, üslubu koruyarak evrensel değerlerle milli kültür arasındaki etkileşimi en üst noktaya çıkarmayı amaçlamakta, gerçek bir çağdaş kültür atmosferi oluşturmanın bu yoldan geçtiğine inanmaktadır. Bu iki alanı, çatışma konusu olmaktan çıkarıp, her iki unsurun zenginliklerinden birlikte yararlanmak, kültür politikamızın temelidir. Partimiz, kültürün taşıyıcı unsurları olan dil, edebiyat, folklor, müzik, plastik sanatlar, etnografya, sinema, temsil sanatları vb. alanlardaki yapıyı, yaklaşım ve anlayışı eksik ve sağlıklı bulmaktadır. Bütün bu alanlarda konuların uzmanları ve sivil toplum örgütlerinin de görüşlerinden yararlanılarak yeni ve doyurucu politikalar geliştirilecektir. (2002:79)

Söz konusu açıklama, parti tarafından kültür sanat alanında karşıtlık üzerinden kurulacak çatışmanın bertaraf edildiği, parti kuruluşunda yer alan siyasi aktörlerin

kültür alanında farklı bir yol izleyeceği şeklinde yorumlanabilmektedir. Programda yer alan bir sonraki madde ise bu izlenecek yolun uzlaşmacı olsa da benimsenen ideolojiden tamamen ayrı düşmeyeceği konusunda fikir vermektedir:

Plastik sanatlar ve Türk-İslam sanatlarının gelişimine özel bir önem verilecektir. Tüm sanat çalışmalarının gerçekleştirilmesinde yerel yönetimler ağırlıklı olarak öne çıkarılacak, konuyla ilgili tüm yasal düzenlemeler hızla yapılacaktır. Kültürel yozlaşma, müstehcenlik ve şiddet unsurlarının ön plana çıkarılması, kitabın hayatımızdan her gün biraz daha uzaklaşması, Partimizin öncelikle mücadele edeceği konular olacaktır. (2002:79)

Programın kültür ve sanat bölümü, ülkenin sahip olduğu kültür sanat alanındaki zenginliği tanıtan ve gelişmesine katkıda bulunan tüm projelerin destekleneceği ifadeleriyle sonlanmıştır.

2002 yılındaki seçim beyannamesinde AKP'nin muhafazakâr, yenilikçi, demokrat ve çağdaş bir parti olduğu iddiası vurgulanmıştır. Kültür sanat alanına dair bir politika belirtilmemekle beraber modernleşme döneminde Türkiye'nin çağdaşlaşmasının, öncelikle geleneksel kültür ve değerlerin terk edilmesi olarak anlaşılması eleştiri konusu edilmiştir. Dikkat çeken bir diğer husus Avrupa Birliği'ne tam üyeliğin, modernleşme sürecinin doğal sonucu olarak görülmesi, AB kriterlerinin ekonomik ve siyasi hükümlerinin hayata geçirilmesinin devlet ve toplum olarak birlikte çağdaşlaşması yönünde atılan ilk adım olarak değerlendirilmesidir. İçinde bulunduğumuz çağın imkanlarını kullanarak uluslararası arenada varlık göstermek ve insanlığa mesajlarımızı iletmek için AB kriterlerinin hayata geçirilmesinin kaçınılmaz olduğu ifade edilmiştir.

2002 seçim beyannamesinde turizm ülkesi olarak 'Türkiye' markasının oluşturulması, dünya turizm pastasında önemli yer tutan iş-kongre, fuar, spor ve kültür turizmi alanlarında harekete geçilmesi, kent turizmi başlığı altında toplanabilecek alanlara yönelinmesi, turizm hedefleri doğrultusunda yerel yönetimlerin yetki ve imkanlarını artıran mevzuat altyapısının geliştirilmesi hayata geçirilecek politikalar olarak belirtilmiştir.

1971 yılında kurulmuş olan Kültür Bakanlığı, 1981 yılında Turizm Bakanlığı ile birleştirilmiş, 1989 yılında ise tekrar iki ayrı bakanlık olarak faaliyet göstermiştir. AKP hükümetinin kültürel alandaki ilk faaliyetlerinden birisi Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın tasarruf gerekçesiyle tekrar birleştirilmesi olmuştur.

2007 yılında yayınlanan AKP seçim beyannamesinde kültür, bir toplumun temel değerlerinin zaman ve mekân boyutunda tezahür etmiş en önemli kimlik unsuru, toplumsal hafızanın temelini oluşturan kültür sanat eserleri ise bir toplumun medeniyet tasavvurunu yansıttığı ifade edilmiştir. Küreselleşen dünyada Türk kültür ve sanatının milli kimliğini muhafaza ederek evrensel platformlara taşınması öncelikli hedef olarak belirlenmiştir. Kültür politikasının önemli ayaklarından biri olarak kültür ve medeniyet coğrafyamızdaki ortak tarih ve kültür varlıklarının yaşatılması, bu alanda uluslararası bir vizyon ile Türkiye dışında da projelerin gerçekleştirildiğine dikkat çekilmektedir. Bu çerçevede T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlı olarak Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin dağılmasıyla bağımsızlığını kazanan Orta Asya ve Kafkasya'daki birçok devletle dış politika kapsamında ilişkileri yürütmek için kurulan Türk İş birliği ve Koordinasyon Başkanlığı (TİKA) öncülüğünde Moğolistan, Türkmenistan, Kazakistan, Lübnan gibi ülkelerde Türk eserleri onarılmış ve koruma altına alınmıştır.

2007 seçimlerine yönelik hazırlanan beyannamede AKP'nin kültür ve sanat politikasına dair iki temel hedef belirtilmiştir; kültür-sanat faaliyetlerinin planlanması, desteklenmesi ve uygulanmasında özel sektörün aktif rol ve sorumluluk almasını sağlamak, kültür ve sanat faaliyetlerinin Türkiye coğrafyasının tamamına yaygınlaştırılması. Devletin rolünün kültür ve sanatı üreten değil koruyan ve geliştirilmesi için destek veren bir konumda değerlendirildiği, kültür alanında özel sektörün ve bireylerin özerk ve girişimci taraf olması için 'Kültür Girişimciliği Yasası' ile yasal bir altyapı sağlandığı beyanname kapsamında ifade edilmiştir. Beyannamede İstanbul'un 2010 Avrupa Kültür Başkenti ilan edilmesinin Avrupa Birliği üyelik süreci ile uyum arz eden bir proje olarak kültür değerlerimizin uluslararası platformda tanıtılmasına katkısından bahsedilmiştir.

Avrupa Birliği'ne dair politikalar ve Avrupa sistemiyle bütünleşme çabaları sebebiyle Avrupa Konseyi'nin Kültür Genel Müdürlüğü'nün görevlendireceği bağımsız uzmanlarca gözden geçirilmiş bir kültür politikasına sahip olma doğrultusunda önemli adımlar atıldığı bilinmektedir. Bu kapsamda atılan adımlardan ilki Türkiye'nin Kompendiyum belgesi hazırlayarak Avrupa Konseyi'ne sunması olmuştur (Ada, 2009:82). Nisan 2007'de taslağı hazırlanan belgeye dair Ada, Türkiye'nin 'birçok uygarlığın mirasına sahip olan ülke' olarak, Avrupa'da kültürel çeşitliliğin ve kültürlerarası diyalogun geliştirilmesine katkıda bulunacağı vurgusuna ve 'Türk

kültürü' olarak ifade edilen şeyin kaynağının Orta Asya'dan aldığı ve Roma, Bizans ve Osmanlı'nın başkenti olan İstanbul'un, Osmanlı Dönemindeki halinde ise bu kültürün en somut halini aldığına dair ifadelere dikkat çekmektedir (Ada, 2009:83). Belgede dikkat çeken bir diğer husus ise Türkiye'nin üyesi olduğu ve iş birliği kurulan uluslararası örgütlerden bahsedilen bölümde İslam Konferansı Örgütü ve Türk Kültürü ve Sanatı Ortak Yönetimi Müdürlüğü'ne (TÜRKSÖY) geniş yer verilmesi ve taşıdıkları öncelik olmuştur (Ada, 2009).

Avrupa Konseyi'ne sunulmak üzere hazırlanan Türkiye kültür politikaları raporu sürecinde, birçok belgede vurgulanan katılımcı süreç uygulanmamıştır. İstanbul Kültür Sanat Vakfı (İKSÖ), İstanbul Politikalar Merkezi, Kadın Girişimciler Derneği (KAGİDER), Tarih Vakfı, Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı (TESEV), Türkiye Kültür Bilincini Geliştirme Vakfı ve Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı'ndan (TÜSEV) ve İstanbul Bilgi Üniversitesi, Sabancı Üniversitesi gibi sivil toplum kuruluşlarından, üniversitelerden katılımcılar ile yapılan hazırlık toplantıları sonrasında sürecin dışında kalan kültür aktörleri, aktivistler, meslek kuruluşları, sivil girişimler ve sanatçılar bir araya gelerek 'Alternatif Kültür Politikaları Raporu' adı ile bir çalışma gerçekleştirmiştir. 2011 yılında 'Sivil Toplum Gözüyle Türkiye Kültür Politikası Raporu' adıyla söz konusu süreçte gerçekleştirilen konferansta yapılan konuşma ve sunuşlara dair metinler ve rapor kitaplaştırılmıştır. Raporda özetle, kültür hayatındaki rolünün, düzenleyici ve altyapı hazırlayıcı olarak tanımlanması kültürel üretimde bir aktör ya da sunucu olarak yer almayacağı; kültürün üretimi ile yaygın geniş dağıtımı, ülke çapında kültüre erişime dair altyapı ve olanakları sağlayacağı belirtilmiştir (Ada, 2011:134). Yaratıcıların ve uygulayıcıların önlerini açacak hukuki, mali ve idari düzenlemelerin şeffaflık, hesap verme sorumluluğu ve nesnellik kriterlerine göre işletilmesinin zorunlu olduğu, tüm süreçlere ve uygulamalara dair bilgilerin ise kapsamlı bir şekilde toplanması ve erişilebilir kılınmasının devletin kültür alanındaki görevleri arasında olması gerekliliği ifade edilmiştir (Ada, 2011:134). Sonuç raporunda yer alan önerilerden birisi de Kültür Vizyonu 2023 ve Eylem Planı hazırlanmasıdır. Kültür Vizyonu, bu alandaki politika geliştirme ve uygulama çalışmaları konusunda temel prensipleri ortaya koymalıdır (Ada, 2011:135). Bu ilkeler özgürlük, kültürel çeşitlilik, eşitlik ve ayrımcılığa karşı olma biçiminde özetlenmiştir (Ada, 2011:135).

2000’li yıllarda Galatasaray futbol takımının 2000 UEFA şampiyonluğu, Sertap Erener’in 2003’te Eurovision yarışmasını kazanması ve Orhan Pamuk’un 2006’da Nobel ödülü alması Türkiye’nin uluslararası bilinirliğini arttırmanın yanı sıra Türkiye’nin ve İstanbul’un profilini güçlendirmiştir. 2004 yılında Fatih Akın’ın yönetmeni olduğu ve Berlin Film Festivali ve Avrupa Festivali’nde ödül alan ‘Duvara Karşı’ filmiyle, 2005 yılında ise ‘Crossing the Bridge’ filminde ise İstanbul’da kent yaşamına dair görüntülerin yer aldığı, toplumsal, kültürel içeriklere sahiptir. İki 2006’da artistanbul adıyla düzenlenen çağdaş sanat fuarı (ilerleyen yıllarda Contemporary İstanbul adını alacaktır), yerli galeri ve kurumların yanı sıra yabancı katılımcılarında yer almasıyla uluslararası bir nitelik kazanmıştır (Coşkun, 2013). Bu döneme denk düşecek şekilde 2005 yılında Amerika haber dergisi Newsweek dergisi ‘Cool İstanbul’ başlığının yer aldığı kapak ile yayınlanmıştır. İstanbul’un ‘tam bir rönesans yaşadığı’ belirtilen haberde: “Batılılaşma çabasıyla geçen onca yılın ardından İstanbul modern kimliğini yeniden keşfederek ihtişamını yeniden inşa ediyor. Avrupalı ya da değil... İstanbul dünyanın en cool şehirlerinden biri.’ ifadelerinin yer almakta, metnin devamında ‘AB’ye girmemek Türkiye için dünyanın sonu değil. İstanbul onlara yeter” yorumu paylaşılmaktadır (Hürriyet, 2005). 2006 yılında The Guardian gazetesinin ‘The Observer’ isimli dergisi “Doğu ile Batı’nın birleştiği Türkiye’nin en büyük şehri’ olarak İstanbul’u konu almış, ‘ziyaret edildiğinde umulanın aksine dansöz yerine Boğaz’da bir gece kulübünün, kebab yerine uluslararası stillerle harmanlanmış Türk yemeklerinin görülebileceği” bir kent tasvir edilmiş ve oteller, eğlence mekanları, restoranlar, bilinen semtleri ve tarihi, kültürel mekanlarına dair öneriler sıralanmıştır (The Guardian, 2006).

1980 sonrası kültür sanat alanına neoliberal ekonomi politikasının yansımasının bu döneme uzanan yoğunlaşan adımlarından birisi 1988 yılında Nejat Eczacıbaşı’nın girişimi ile, şehre yeni bir konser salonu kazandırmak amacıyla Ayazağa’da içinde üç tarihi yapının bulunduğu askeri alanın İstanbul Kültür ve Sanat Vakfı’na verilmesidir (Aksoy, Enlil, 2011). Ayazağa Kültür ve Kongre Merkezi olarak tasarlanan projenin tasarımı tamamlanmış ve inşaatına başlanmıştır. 2000 yılında ekonomik kriz gerekçe gösterilerek ödeneğin kesilmesi sebebiyle İKSV projede zorlanmıştır. Çeşitli gerekçelerle aşılamayan kriz sonucu 2006 yılında İKSV bu projeden tamamen çekilmiş, projeyi Kültür Bakanlığı devralmıştır. 49 yıllığına kiralamak üzere bakanlık tarafından tekrar ihaleye çıkılmıştır. Ticari kullanıma açık kapasitenin az olması

nedeniyle katılım düşük olmuş, kullanım dengesi üzerine pazarlık sonucu İhaleyi alışveriş merkezleri ile tanınan Multi TurkMall Gayrimenkul Yatırım Şirketi kazanmıştır (Aksoy, 2009). İstanbul'un yeni nesil yaşam ve kültür sanat merkezi olarak UNIQ İstanbul kullanıma açılmıştır. Bakanlık tarafından kültür alanına özel sektörün girmesi için teşvik mekanizmalarının işletildiği bir başka örnek ise opera salonu olan AKM'yi kongre alanı ile beraber ele alarak yıkılması ve çok fonksiyonlu olarak yeniden inşa etme girişimi olmuştur. Bakanlık, yıkım sonrası kazanılan inşaat alanında ek bir kongre merkezi inşa etme maliyetini üstlenerek ve bu alanın kültür işlevini de sürdürmeye devam etmek şartıyla özel kuruluşlar için cazip hale getirilmesi planlanmıştır (Aksoy, 2009:188).

Türkiye, 2007 yılında Avrupa Konseyi'nin Ulusal Kültür Politikalarının Gözden Geçirilmesi Programı'na katılmayı taahhüt etmiştir. Bu kapsamda hazırlanan rapor 2013 yılında tamamlanarak Avrupa Konseyi'ne sunulmuştur. Türkiye'nin ulusal ve uluslararası düzeyde bu kapsamda hazırlanmış ilk resmi kültür politikası olan rapor, kültürel politikanın yasal ve kurumsal çerçevesi, kültürel miras, kültürel ekonomi, kültür ve sanatın desteklenmesi, kültürel alandaki çalışmalar, 2002-2012 yılları arasındaki kültürel gelişmeler başlıklarını ele almıştır (Gençkaya, Demirci, 2018). Raporda, kamu kurum ve kuruluşları, yerel yönetimler ve sivil toplum 'Kültür Politikalarının Temel Aktörleri' başlığı altında belirtilmiştir (Cultural Policy in Turkey, National Report, 2013).

1987 yılında düzenlediği Birinci Bienal sürecinde bir modern sanat müzesi kurmak için arayışlara başlayan Eczacıbaşı ailesinin kurmuş olduğu İstanbul Kültür ve Sanat Vakfı tarafından, 2004 yılında dönemin Başbakanı Erdoğan'ın desteği ile Tophane Salıpazarı'nda yer alan Denizcilik İşletmeleri'ne ait 4 no'lu Antrepo İstanbul Modern adıyla müzeye dönüştürülmüştür. Tez çalışmasının odaklandığı Beyoğlu'nun kıyı alanında yer alan antreponun müzeleşme süreci 4. Bölümde detaylı olarak incelenecektir.

Oya Eczacıbaşı, söz konusu dönem "bir modern sanat müzesinin eksikliğini kendisinin de hissettiğini" ifade eden dönemin Başbakanı Erdoğan'ın 17 Aralık 2004 tarihli Avrupa Birliği zirvesi öncesinde tamamlanmasını arzuladığı müze projesini "müthiş bir ilgiyle kucakladığından" bahsetmiştir (Merdim, 2005). Oya Eczacıbaşı, Avrupalı liderlerin gönderdikleri mesajlardan dönemin Başbakanı Erdoğan'ın konuşmasına

kadar aynı noktanın vurgulandığını belirtmiştir: “İstanbul Modern, Türkiye’nin kültürel, sanatsal birikimini evrensele açması ve İstanbul’un Avrupalılığını göstermesi açısından çok önemli bir projedir” (Merdim, 2005). Uluslararası arenada ise özellikle İstanbul’u bir markaya dönüştüren bu gelişmelerin peşi sıra hem kent hem kültür politikası olarak değerlendirilebilecek Avrupa Kültür Başkenti projesi gündeme gelmiştir.

Dünya sahnesine çıkan İstanbul: 2010 Avrupa Kültür Başkenti

Avrupa Parlamentosu ve Avrupa Konseyi’nin 1999 yılında aldığı karar doğrultusunda Avrupa Kültür Başkenti unvanı AB üyesi olmayan ülkeleri de kapsayacak şekilde genişletilmiş, İstanbul için de Avrupa Kültür Başkenti (AKB) programına katılma olanağı olmuştur. İstanbul’un adaylığı için 2000 yılında yerel yönetimden temsilcilerin ve Sivil Toplum Kuruluşlarının (STK) katılımıyla ‘Girişim Grubu’ oluşturulmuştur. 2006 yılında Avrupa Birliği projesi olarak İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti ilan edilmiştir. AKB programının amacı, seçilen kentlerde kültürel yaşamın sergilenip yerel girişimlerin bir yıl boyunca teşvik edilmesi yoluyla kentliler için daha yaşanır bir çevre ve turistler açısından ise çekici bir yer haline getirmektir (Göktürk, Sosyal, Türel, 2010:22). Bu kapsamda İstanbul 2010 AKB hakkında kanun çıkarılmış ve kanun kapsamında da belirtilmiş olan İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti Ajansı kurulmuştur. Program kapsamında birçok kültürel aktivitenin yanı sıra kentsel projeler gündeme gelmiştir. İstanbul 2010 AKB resmi açılış töreninde dönemin Başbakanı Erdoğan yaptığı konuşmada İstanbul’u ‘insanlığın ortak mirası’ olarak nitelendirmiştir:

İstanbul, bir Avrupa şehridir. İstanbul, tarihi, kültürü, medeniyeti ve insanlarıyla, geçmişi ve geleceğiyle yüzü Avrupa’ya dönmüş bir şehirdir. İstanbul, Avrupa kültürünü özümlediği kadar, Avrupa kültürünü şekillendirmiş bir şehirdir. İstanbul sadece bir yıllığına Avrupa Kültür Başkenti payesini taşıyacaktır, ancak var olduğu sürece Avrupa’nın bir kültür merkezi olma payesini hiç kaybetmeyecektir. Sadece İstanbul bile Türkiye’nin bir Avrupa ülkesi olduğunun, AB’nin tabii üyesi olduğunun somut göstergesidir. (Yeni Şafak, 2010).

İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkentliği süreci sona erdiğinde proje için alınan fonun devlet kontrolünde olmasının doğru, şeffaf şekilde kullanılmasına engel olduğu, bütçelerin gereksiz kadrolara harcandığı, halkın projeden yeterli biçimde haberdar edilemediği konularında eleştiriler gündeme gelmiştir. 2010 AKB sürecinde yapılan

proje başvurular, danışma ve yürütme kurullarındaki bazı kişilerin de kendi projelerini sunduklarına dair iddialar, projelerin değerlendirme sürecinin nasıl işlediğine dair soru işaretleri yaratan söylentiler, AKB'nin bütçesinin çok az bir kısmının kültür-sanat projelerine ayrılması, büyük bölümünün müzeler, kentsel uygulamalar ve restorasyon gibi pahalı projelere ayrılması kültür sanat çevrelerini rahatsız ettiğinden bahsedilmektedir (Çavdar, 2009). İBB yönetiminin bu dönem gündeminde bulunan kentsel projeler dikkat çekmektedir. Bu dönem eleştiri alan konulardan birisi de AKB Ajansının yanı sıra İstanbul Metropolitan Planlama (İMP) altında 2010 etkinlikleri için Proje Değerlendirme ve Koordinasyon Ofisi kurulmuş olması ve Ajans'ın danışma ve yürütme kurullarında 'gereğinden fazla' tartışılacak ya da 'reddedilecek', ancak İBB'nin hayata geçirilmesini istediği kentsel projelerin uygulanması için kurulduğu iddia edilmektedir (Çavdar, 2009). Bu doğrultuda Çavdar, İMP eliyle dahil edilen projelere UNESCO'nun 'gerçekleşirse Dünya Kültür Mirası'ndan çıkar' dediği Süleymaniye projesini örnek vermektedir:

Süleymaniye'deki ahşap evlerin yıkılıp, çoğunluğu KİPTAŞ¹ tarafından satın alınarak mülk sahipleri değiştikten sonra yeniden yapılması temeline dayanan proje, 2010'un kimliğini bütünüyle değiştirecek nitelikte. Çünkü mevcut haliyle bu projeyi kapsamanın 2010'u yoksul mahallelere yönelik soylulaştırma sürecinin aktörlerinden biri haline getireceği söyleniyor. (2009)

Ayrıca Bartu Candan ve Kolluoğlu Kırılı, söz konusu süreçte çıkarılan 2010 Avrupa Kültür Başkenti yasası ile İstanbul'u 2010'a hazırlamak amacı ile bu kapsamda sunulan projelerin, belediyelere uygulanan mali kaynak sınırından, ilgili kanunlardan bertaraf tutularak mali kontroller olmaksızın önlerinin sınırsızca açılmış olduğuna dikkat çekmektedir (2007:69).

Bu dönemde baskın olarak kültürel çoğulculuk (genellikle Osmanlı referansı ile), özgürlükçü söylem ve evrensel değerleri doğrultusunda şeffaf, katılımcı ve herkes için erişilebilir kültür politikası ile eş zamanlı, Batı değerleri ve bu değerleri referans alan Cumhuriyet dönemi kültür politikasını eleştiren, 'halktan' uzaklaşıldığını ve elit bir kültür inşa edildiğini dile getiren tepkisel politikanın da varlığını gözlemlemekteyiz. Cumhuriyet döneminde devletin tek aktör olarak yarattığı kültürel hegemonyaya karşı

¹ İstanbul Konut İmar Plan Ulaşım Turizm Sanayi ve Ticaret Anonim Şirketi.

yapılan eleştirilerin temel argümanını devletin kültürel alanda sadece destekleyen pozisyona çekilmesi, kültür sanat alanının sivilleştirilmesi gerektiği söylemi oluşturmaktadır. Bu söylem, dönemin neoliberal ekonomi politikasıyla da ilişkili olmakla beraber kültür ve sanat üretiminin ve işletmeciliğinin özel sermayeye devredilmesinin önünü açan bir yöntemle beraber ele alınmıştır. İki farklı tutum arasındaki denge ve kültür politikası açısından yaklaşımlar yıllar içerisinde değişmiştir.

Aksoy, AKP'nin kültür alanında küreselleşmeci, neoliberal politika aracı olarak özelleştirme formülüne başvurduğunu ifade etmektedir (2009). Kültürün özelleşmesi ise üniter ve yekpare kültür muhayyilesi ile şartlanmış Türkiye'deki hâkim bakışın karşısına kültürün özerkleşmesi, bağımsızlaşması ve fragmente olması gibi sonuçlar çıkarmaktadır (Aksoy, 2009:195). Küresel çağda kültür ve sanatın yerelde bir kalkınma aracı olarak kullanılması politikacılar açısından büyük avantaj ve güç sağlayabildiği gibi, kimlik inşası açısından da önemi ortadadır (Aksoy, 2009: 195). Aksoy bu noktada AKP'nin önünde yapması gereken bir seçim olduğunu ifade etmektedir; kültürde açıklığa, kozmopolitiliğe, farklılığı destekleyen politikaların önünü açarak küresel açılımını demokratik bir vizyona oturtabilecek mi, yoksa otokratik bir rota ile mi sınırlayacak (Aksoy, 2009: 197).

3.2.2. 2011-2016: Mufazakarlaşan, müdahaleci kültür politikası

2011 yılı, Adalet ve Kalkınma Partisinin genel seçimlerde en yüksek oy oranını alarak, üçüncü kez iktidar olduğu dört yıllık dönemin başlangıcıdır. Bu dönem AKP'nin seçim beyannamesinde insanı inşa eden alanlar olarak eğitim ve kültürün önemine işaret edilmiştir. Kültüre geçmişle bugün ve bugünle gelecek arasında bağ kuran bir rol atfedilmiştir. Türkiye, binlerce yılın oluşturduğu dünya ortak mirasına kültürel tüketici olarak değil, kültür inşa eden ve yayan aktör olarak tarif edilmiş, özellikle Selçuklu ve Osmanlı dönemi ile zirveye ulaşan bu kültürel inşa sürecinin, Cumhuriyetle birlikte yeni bir sentez ve özgünlük çabasına kavuştuğu ifade edilmiştir.

Geçmiş dönemde 'kamu eliyle yapılan kültür yatırımlarına destek projesi' kapsamında yerel yönetimlere sağlanan ek kaynaklarla kültür merkezleri yapımının desteklendiği, 2002 yılına göre sayısı 93 olan özel müzenin 141'e yükseldiği, müze ve ören yeri ziyaretçi sayısının arttırıldığına dair bilgiler verilmiştir (Seçim Beyannamesi,

2011:87). Kültürde 2023 hedefi olarak ise, rolünün sadece destek sağlamakla kısıtlı olmadığı ifade edilen devletin, politikalarıyla toplumsal birliği güçlendirmek ve yeni uygarlık sentezi oluşturmak yönünde ileri aşamalar kaydetmesi olarak açıklanmıştır. Beyannamede, büyük şehirlerde Milli Müze Kompleksleri kurulması ve depolarda kalan eserlerin sergilenmesi hedefler arasında sayılmıştır (2011).

2011 yılında yayınlanan AKP programında önemli yaklaşımlardan birisi kültür ve sanatta yerelleşme eğilimidir. Yıllardır sürdürülen il ve ilçelerde inşa edilen kültür merkezlerinin yapımına devam edileceği, kütüphane, kültür merkezi ve müze gibi kültürel tesislerin yerel yönetimlere devredilmelerinin tamamlanacağı ifade edilmiştir (Hızlan, 2011). Dokuzuncu Kalkınma Planı'nda (2007-2013) da amaç ve hedefler arasında kültür politikaların hayata geçirilmesinde yerel yönetimlerin ve STK'ların etkin katılımının sağlanması yer almaktadır. Özel sanat kurumları ve sanat ve kültür ile ilgilenen STK'lara verilen desteğin de artarak devam edileceğinden bahsedilmiştir. Beyannamede ayrıca 'tarihimizin önemli şahsiyetleri, olayları, masal kahramanları ve kültürel zenginlik unsurlarımız belgesel, dizi ve çizgi filmlere dönüştürülecektir' ifadesine yer verilmektedir. Özellikle bu ifade ile söz konusu dönem çok eleştirilen 'Muhteşem Yüzyıl' dizisine de göndermede bulunduğu haberlere konu olmuştur (Milliyet, 2011). Dönemin Başbakanı Erdoğan o dönem yaptėı bir konuşmada diziyi sert biçimde eleşirmiştir:

Ben o dizilerin yönetmenlerini de o televizyon sahiplerini de milletimizin huzurunda kınıyorum. Ve bu konuda da ilgilileri uyarmamıza rağmen yargının da gerekli kararı vermesini bekliyorum. Böyle bir anlayış olamaz. Bu milletin değerleriyle oynamaya, milletçe gereken dersin, milletçe gereken cevabın hukuk içinde verilmesi gerekir. (Hürriyet, 2012).

2015 yılında Muhteşem Yüzyıl dizisinin devamı niteliğindeki Muhteşem Yüzyıl Kösem dizisi, bu kez de Başbakan Erdoğan'ın teşvikiyle kurulan Osmanlı Ocakları'nın hedefi olmuştur. "Bu diziyi yapanları, göz yumanları Osmanlı Ocakları kültürel ve sanat alanlarında affetmeyecektir." açıklamasında bulunan Osmanlı Ocakları Genel Başkanı diziyi çekenler için "muhtemelen Bizans izlerini taşıyan, içinde kin ve nefret barındıran, art niyetli sözde sanat adamlarıdır." ifadelerini kullanmıştır (Diken, 2015). 1995 yılında Tanıl Bora dönemin güncel siyasi atmosferinde bir tespitte bulunmuştur: "(RP için) 'alternatif' bir ideolojik anlam yüklenerek 'global şehir' projesinin pek l  benimsenebilir olduğu sonucuna varabiliriz. Alternatif anlam, esas itibariyle 'global şehir'in İslami ve/veya neo-Osmanlı bir bölgesel hegemonyanın simgesi, hatta o

hegemonyanın kurulmasının önemli bir aracı olarak tasarlanmasıdır” (Bora, 1995). Aksoy, bu tespitin AKP 2011 yılında üçüncü iktidar dönemine girerken dış politikada başlamış olan, mimari üslup, kentsel tasarım projelerinde kendini göstermeye başlayan yeni-Osmanlılık kavramının telaffuzuyla kendini doğruladığına dikkat çekmektedir (Aksoy, 2014). İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından Beyoğlu ilçesi için hazırladığı 1/5000 ölçekli Kentsel Sit Alanı Koruma Amaçlı Uygulama İmar planı, 21 Mayıs 2009 tarihinde meclis tarafından kabul edilmiştir. Bu plan kapsamında Taksim Meydanı ve yakın çevresiyle ilgili bir dizi düzenlemeler ve inşai faaliyetlerden birisi Taksim (Topçu) Kışlası'nın sosyal ve kültürel amaçlı kullanılmak üzere yeniden inşası önerisidir. İlgili koruma kurulu tarafından reddedilen öneri ile uzunca bir tartışma süreci başlamıştır. Aksoy, AKP'nin yürüttüğü kültür politikasında bir kırılma noktası olarak gerek mimarisi gerekse de siyasi tarihiyle referansları bulunan ve yeniden inşa edilmek istediği alan ve meydan bakımından simgesel anlam taşıyan Topçu Kışlası ihya projesinin kamuoyunda yoğun tartışmalara sebep olan 2011 yılını işaret etmektedir (2014).

2011 yılında, beyannamesindeki ana beş başlıktan (ileri demokrasi, büyük ekonomi, güçlü toplum) ikisi 'marka şehirler' ve 'lider ülke' olan genel seçim sürecinde gerçekleştirilen 'Türkiye Hazır Hedef 2023' adlı toplantı ile üç kent için toplam yirmi iki proje açıklanmıştır. Bu projeler aralarında yer alan ve çılgın proje olarak sunulan Karadeniz ve Marmara arasında yeni bir kanal açılması projesi olan Kanal İstanbul, birisi Avrupa yakasında diğeri Anadolu yakasında olacak şekilde İstanbul'a iki yeni kent, Galataport ve Haydarpaşa Port da yer almaktadır (Baylan, 2011). Söz konusu çılgın ve mega projeleri, 2011 seçim sürecinde AKP için belirleyici olan küresel alanda rekabet eden marka şehirler yaratma politikasının bir aracı olarak değerlendirmek mümkündür.

2005 yılında Kars Belediye Meclisi oybirliğiyle Ermenistan'daki Soykırım Anıtı'na karşı İnsanlık Anıtı yapılması kararı üzerine heykeltıraş Mehmet Aksoy 2006 yılında 'İnsanlık Anıtı' olarak anılan bir heykel yapmıştır. 2011 yılında dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan'ın Sarıkamış şehitlerini anma töreni için gittiği sırada yaptığı konuşmada İnsanlık Anıtı için "Hasan Harakani'nin türbesinin yanına bir ucube koymuşlar, garip birşey dikmişler. Oradaki tüm vakıf eserlerinin, o sanatkarane eserlerin olduğu yerde böyle bir şey olması düşünülemez. Konuyla ilgili olarak belediye başkanımız görevini süratle yerine getirecektir. Bunu süratle bekliyoruz"

açıklaması ve yıkılmasını istemesi o dönem yoğun tepkilere neden olmuştur (Mynet, 2011). Öyle ki dönemin Başbakanı Erdoğan konuyla ilgili verdiği demeçte Kars AKP eski Belediye Başkanının ‘muhafazakâr demokrat’ anlayışına uymadığı için bir daha aday gösterilmediğini belirtmiştir (Berberoğlu, 2011). Aksoy’un yıkım kararına ilişkin Anayasa Mahkemesi, 2016 yılında ifade ve sanat özgürlüğünün ihlal edildiğine karar vermiştir. İnsanlık Anıtı, Mehmet Aksoy’un kaldırılması/yıkılması istenen ilk heykeli olmamasına rağmen heykel üzerinden yapılan tartışma ve heykelin yıkımı, bu dönemdeki diğer gelişmelerle beraber ele alındığında AKP kültür politikalarındaki değişim sürecinin gözlenmesini sağlayan olaylardan birisi olmuştur.

2012 yılına gelindiğinde daha önce de siyasi krizlerin yaşandığı Şehir Tiyatroları ile yeni bir kriz gündeme gelmiştir. Dönemin İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Kadir Topbaş’ın Şehir Tiyatroları yönetmeliğinde gerçekleştirdiği değişiklikle tiyatro repertuarının belirlenmesi konusunda yetkinin bürokratlara verilmesi protesto edilmiştir. Aynı yıl içerisinde İskender Pala, Yıldırım Fikret Urağ gibi isimlerin gazete yazılarında tiyatro oyunlarının müstehcen olması gerekçe gösterilerek seyirciyi ahlaksızlığa teşvik etmekle itham edilmiş, izlenmeyen oyunların İstanbulluların parasını çarçur ettiği ifade edilmiştir. Söz konusu yazılar Şehir Tiyatrolarında yapılan yönetmelik değişikliği için atmosfer hazırlamıştır (Bianet, 2012). Değişikliğe verilen tepkilerin ardından dönemin Başbakanı Erdoğan yaptığı bir açıklamada devlet eliyle tiyatro olmayacağını ve tiyatroları özelleştireceğini, gerektiği zaman hükümet olarak istenilen oyunlara sponsor olunacağını belirtirken, yönetmelik değişikliğine dair itirazlara tepki göstermiştir:

Şehir Tiyatroları’nda yapılan bir yönetmelik değişikliği üzerinden hem bizi hem de tüm muhafazakarları aşağılamaya, küçümsemeye başladılar. Soruyorum, yahu siz kimsiniz? Bu ülkede tiyatro sizin tekelinizde mi? Bu ülkede sanat sizin tekelinizde mi? Sanat konusunda söz söyleme ehliyetine sahip olan sadece sizler misiniz? Geçti o günler. Artık despot aydın tavrıyla parmağımızı sallayarak bu milleti küçümseme, bu milleti azarlama dönemi geride kalmıştır. (Bianet, 2012a)

Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreteri Mustafa İsen’in katıldığı bir konferansta, “Nasıl muhafazakâr kesimin bir demokrasi anlayışı varsa, 'muhafazakâr estetik', ve 'muhafazakâr sanatın' normlarını ve yapısını oluşturmak gibi bir yükümlülük içindeyiz...” ifadesini kullanması haberlere yansımış, söz konusu dönem kültür sanat alanındaki diğer uygulamalarla beraber değerlendirilmiş, tartışmalara sebep olmuştur.

Bu tartışmalar kapsamında İsen verdiği bir röportajda diğer alanlarda olduğu gibi 1950’li yılların mevzuatına tabi olan kültür sanat alanında da merkezi yönetim tarafından mevzuat değişikliğine gidilerek başarı sağlanabileceğinden bahsetmiştir. Muhafazakâr sanat ile kastettiği içeriğin ise (batılı sanatın karşısında) doğu sanatlarının geleneksel yapısı içinden gelen Türk İslam geleneğinin birikimlerinden esinlenerek gerçekleştirilen kültürel üretim olduğunu ifade etmektedir. İsen, kültüre destek projesi olarak KÜLDES projesinden de bahsetmiştir. Projeyi, nüfusu beş binin üzerinde olan tüm yerleşim alanlarında yerel yönetimler tarafından işletilen kültür merkezleri inşa edilmesi olarak açıklamıştır. Cumhuriyet döneminde hayata geçirilen halkevlerinden farklı olarak ise “on altıncı yüzyılda olmuş bitmiş bir hadiseyi dayatmayacaklarını”, bu topraklardaki birikimin temel alınacağını dolayısıyla söz konusu yapıların dönüştürmeyeceğini, geliştireceğini ifade etmiştir (Türkiye, 2013).

Muhafazakâr sanat tartışmalarına yazar İskender Pala, Zaman Gazetesi köşesinde yayınladığı ‘Muhafazakâr Sanat Manifestosu’ başlıklı yazısıyla katılmıştır. İsen’in ifadesine benzer şekilde ruhuna mesafeli durulan modern çağın bütün imkân ve tekniklerini, bilgi ve enstrümanlarını kullanan ama kendi geçmişinden aldığı ilhamla gerçekleştirilen kültürel üretimi temel alan ve muhafazakarların sanat anlayışlarını yok sayılmasına duyduğu tepkiyi dile getirmiştir (Pala, 2012). Kültür sanat alanında muhafazakâr üretimin hem siyaset hem de yeni Türkiye sermayesi tarafından desteklenmemesine dair bir süredir devam eden eleştirilerin yoğunlaştığı bu dönemde eş zamanlı olarak şehir tiyatrosu gibi kurumlara müdahalelerin gerçekleşmesi farklı bir döneme geçiş olarak yorumlanmıştır.

Keten, muhafazakâr sanat tartışmaları ile paralel olarak İslamcı şair Hakan Arslanbenzer tarafından sonraki yıllar sürekli duyacağımız ‘kültürel iktidar’ kavramının kullanımına dikkat çekmiştir (2020). Keten’in ifadesiyle 2011 yılında Arslanbenzer’in ‘Kültürel İktidar Solda mı?’ isimli kitabından önce ‘kültürel iktidar’ kavramı son yıllarda iktidar sahiplerinin kullandığı anlamda hiç kullanılmamıştır (2020).

2008 yılında, 1995 tarihinden itibaren kültür ve sanat hayatına önemli katkılarda bulunan kişi ve kurumları onurlandırmak ve özendirmek amacıyla Cumhurbaşkanlığı tarafından verilen Türkiye Cumhurbaşkanlığı Kültür ve Sanat Ödülleri için ödül takdim törenleri düzenlenmeye başlanmıştır (Cumhurbaşkanlığı sitesi, 2008). Söz

konusu törende yapılan konuşmalar ve ödüle değer görülen isimler incelendiğinde muhafazakâr değerlere ve söylemlere sahip, kültürel üretimlerin bu kesimlerce sahiplenilen isimlere yönelindiğini, konuşmaların içeriklerinin de bu minvalde değiştiğini gözlemlemek mümkündür. 2012 yılında düzenlenen ödül töreninde dönemin Cumhurbaşkanı Abdullah Gül, ekonomi, hukuk, eğitim gibi alanlarda yapılan reformların sayesinde Türkiye'nin güçlendiğini ve başarı sağlandığını ama ülkelerin, medeniyetlerin başarılarını taçlandırmanın ise esas olarak kültür, sanat, bilim alanındaki kazanımlar olduğunu vurgulamıştır. Gül, devam eden bu değişim sürecinde kültür, sanat ve bilim alanına çok daha fazla önem verilmesi gerektiğini işaret etmiştir (Cumhurbaşkanlığı sitesi, 2012). 2014 yılından itibaren itirazlara ve hukuki mücadelelere konu olan Cumhurbaşkanlığı Beştepe Yerleşkesi'nde gerçekleştirilen törende dönemin Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, yaptığı konuşmasında kültür sanat alanında Uluslararası, bilinen ödüllerin bir kriter olarak görülmesini eleştirmiştir.

2013 senesinde İstanbul Taksim'de Gezi Parkı'nın yerine Topçu Kışlası'nın inşası projesine karşı uzun süre devam eden ve tüm ülkeye yayılan protestolar, mevcut siyasi yönetimin kültürel iktidar mücadelesini keskinleştirmiştir. Gezi Parkı protestolarından sonra Recep Tayyip Erdoğan bizzat konuşmalarında 'kültürel iktidar' kavramını defalarca kullanmıştır (Keten, 2020). Gezi protestolarına ülkenin her kesiminden olduğu gibi kültür sanat camiasında da katılımın olması, kışla inşasına karşı çıkan söylemin kültür sanat çevresinden çoğu kimse tarafından sahiplenilmesi ve yaygınlaştırılması, sonraki süreçte artan baskı ve 'onlar/bizler' kutuplaşmasının nedeni olmuştur. Öyle ki eylemlere katılan, destek veren ünlü isimlerin, sanatçıların, şarkıcıların tek tek isimlerinin listelendiği haberler hazırlanmıştır. Siyasi yönetimin söylem ve eylem bakımından otoriterleşme eğiliminin eleştirildiği bu dönemde, kültür sanat aktörleri arasında da 'onlar/bizler' ayrımı hayata geçirilmiş ve belirginleştirilmiştir. AKP, bu dönem sonrasında kültür sanat alanında 'bizleri' inşa etme yoluna gitmiştir.

İlerleyen yıllarda AKP yönetimi tarafından yürütülen kültürel mücadele, belli kesimlerin tekelinde olduğu iddia edilen bazı mecralarda yeni alternatiflerin yaratılması ile sürdürüldü. Muhafif çevrelerde popüler olan Leman, Penguen, Ot, Kafa gibi dergilerin karşısına Cins, Lacivert, İzdiham, Misvak, Hacamat gibi yayınların çıkarılmasını, daha öncesinde eleştirilen Muhteşem Yüzyıl dizisinin yerine Diriliş: Ertuğrul, 7 Güzel Adam, Payitaht Abdülhamid dizilerinin yayınlanmaya

başlanılmasını bu duruma örnek olarak değerlendirmek mümkündür (Keten, 2019, 2020).

2014 yılında Türkiye kültür sanat hayatının en tartışmalı konularından birisi amacı ‘sanatı yaygınlaştırmak ve desteklemek’ olarak ifade edilen, kısaltması TÜSAK olan Türkiye Sanat Kurumu Kurulmasına dair kanun tasarısıdır. Kanun tasarısına göre Bakanlar Kurulu tarafından seçilecek 11 kişilik Türk Sanat Kurulu ile TÜSAK sahne sanatlarından edebiyata kadar idari faaliyetleri, destek ve teşvikleri ile bütün sanat ortamında etkili olacak bir çatı kurum olarak tasarlanmıştır. TÜSAK yasa tasarısı ile dönemin Başbakanı Erdoğan’ın sanatta karar verici olacağına, sanatın ticarileştirileceğine, birileri tasfiye edilirken birilerine rant sağlanacağına, sanatın politik müdahaleye açık hale getirileceğine dair düşünce ve itirazlar dillendirilmiştir (Uluşahin, 2014).

Kültürün yaygınlaştırılması tartışmalarının bir ayağını da yerel yönetimler oluşturmuştur. 2014 yılında AKP tarafından düzenlenen Kültür-Sanat Politikaları Çalıştayında, AKP belediyeciliğinin ayırt edici bir özelliği olarak ‘Kültürel Belediyecilik’ yaklaşımı öne çıkarılmıştır. Bu kapsamdan belediyeler tarafından kültürel mirasın korunması, medeniyet değerlerimizin ihya edilmesi için kongre ve kültür merkezleri, konser salonları inşası edilmesi, tarihi eserlerin restore edilerek sanat galerilerine dönüştürülmesi, festivaller, konferanslar vb. düzenlenmesi, müzeler, kütüphaneler, tiyatrolar kurulması, kitap yayınlanması, geleneksel müziği ihya edecek işler yapılması vb. çalışmalardan bahsedilmiştir. Çalıştayın amacı ise 2023 vizyonunu merkeze alarak partinin ‘Medeniyet Tasavvuruna’ dayalı yeni bir kültürel belediyecilik örneği oluşturmak olarak ifade edilmiştir. AKP yönetimindeki belediyelerin kültür alanında iş birliği yaptığı kurumların başında Türkiye Gençlik ve Eğitime Hizmet Vakfı (TÜRGEV), Ensar Vakfı, İnsan Hak ve Hürriyetleri (İHH) İnsani Yardım Vakfı, Türkiye Gençlik Vakfı (TÜGVA) ve İlim Yayma Cemiyeti gelmesi ve bu noktada harcanan bütçenin şeffaf olmaması haberlere konu olmuştur (Yeniçağ, 2019). Deutsche Welle'den Burcu Karakaş'ın haberi kapsamında konuyla ilgili akademik çalışmaları bulunan Dr. İrfan Özet değerlendirmelerde bulunmuştur:

Muhafazakârlığın 2000 sonrası dönem boyunca deneyimlediği kesintisiz iktidar, dikkatlerin hızla kültüre yönelmesini sağladı. İktidarın kontrolündeki belediyeler makro düzeyde gelişen arayışların önemli bir cephesini oluşturuyor. (Karakaş, 2019)

Gerek İBB gerekse de ilçe belediyelerinin kültür sanat faaliyetleri incelendiğinde merkezi hükümetin ideolojisinin etkisi görülmektedir. Etkinliklerin bazı başlıkları; ‘Peygamberimizin Aile Eğitim Metodu’, ‘Yeni Küresel Düzendeki Oyun Kurucu Türkiye’, ‘Uluslararası İslam Ülkeleri ve Toplulukları’nda Aile Sempozyumu’, ‘Dünya 5'ten Büyüktür’ temalı karikatür yarışması, ‘Fetih Ruhu, Fatih ve Gençlik Kompozisyon Yarışması’... (Yeniçağ, 2019).

Türkiye-Katar ilişkileri açısından önemli bir dönüm noktası olan bir gelişme, 19 Aralık 2014’te Ankara’da Katar Emiri Şeyh Tamim ile Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan tarafından “Türkiye Cumhuriyeti ile Katar Devleti Arasında Yüksek Stratejik Komite Kurulmasına İlişkin Ortak Mutabakat” anlaşmasının imzalanması olmuştur. Anlaşma gereği olarak Yüksek Stratejik Komite kurulmuştur. Komite tarafından ilki 2015’te olmak üzere 2021 yılı itibarıyla yedi toplantı gerçekleştirilmiş ve bu toplantılar sonucunda ise iki ülke arasında turizm, sağlık, kültür, yatırım ve akademik iş birliği, savunma, ekonomi ve enerji alanlarında ise yaklaşık 70 anlaşma imzalanmıştır. Merkezi yönetimin yürüttüğü siyasete paralel olarak değişen, dönüşen kültür politikası ve kültür stratejisi açısından bu anlaşma ile Avrupa ve Batı kültürü konusunda süregiden pozisyonlanmanın değişimini gözlemlemek mümkündür.

3.2.3. 2016 sonrası: Otoriterleşen ve yerli-milli kültür politikası

Gezi Parkı için yapılan protestoların hemen ardından aynı yıl 17-25 Aralık yolsuzluk ve rüşvet operasyonları olarak anılacak olan soruşturmalar gündeme gelmiştir. Gülen örgütlenmesi ile AKP arasındaki gerilimi işaret eden süreç 2016 yılının 15 Temmuz günü bir darbe girişiminin yaşanması noktasına evrilmiştir. Söz konusu darbe girişimi sonrasında yaşanan gelişmeler, otoriterleşme eğilimi olan siyasi iktidarın bu tutumla atacağı çoğu hamle için meşru bir zemin hazırladığına dair değerlendirmelere gerekçe olmuştur. Olağanüstü hâl ilan edilmesinin ardından kanun hükmünde kararname ile birçok konuda hızlı uygulamalar yapılmıştır. Gazeteler, radyolar, yayınevleri, televizyon kanalları, dergiler, dernekler kapatılmıştır. Bu süreçle eş zamanlı yaratılan çatışma ortamının sona erdirilmesi ve Kürt sorununda barışçı çözüm talebini dile getiren ‘Bu Suça Ortak Olmayacağız’ başlıklı bildiriye imzalayan birçok akademisyenin üniversitedeki görevine son verilmiştir. Türkiye siyasi hayatında yaşanan tüm bu gelişmeler, AKP kültür politikalarında 2011 yılında yaşanan kırılmayı derinleştirmiştir. Gülen örgütlenmesinin kültür, sanat ve eğitim alanındaki birikiminin,

yetiştirmiş olduğu aktörlerin sonraki dönemde etkisini yitirmesi yaşanan değişimin sebeplerinden birisi olarak değerlendirilmektedir (Çakır, 2017).

Darbe Girişimi sonrası gündeme gelen idam cezası tartişmaları, olağanüstü hâl uygulamaları ile demokrasi, insan hakları ve hukukun üstünlüğü konularında geriye gidiş sebebiyle 2016 yılında Türkiye'nin AB katılım müzakerelerinin askıya alınması önemli bir gelişmedir. Uzakdoğu ülkeleri, Çin, Rusya, Orta Asya ülkelerinin bulunduğu Şangay İş birliği Örgütü ile ekonomik ve siyasi ilişkilerin gündeme gelmesi AB yerine yönelinen bir alternatif olarak görülüp görülmediğine dair soru işaretleri oluşturmuştur.

Türkiye özellikle Arap Baharı sonrasında Suriye ve Mısır'a yönelik politikalarda ortak paydada bulunduğu Katar ile ilişkisi açısından dönüm noktası sayılabilecek bir gelişme 2014 yılında Katar ile yapılan mutabakat anlaşması ve kurulan strateji komitesi olmuştur (Kınık, 2022). Komite tarafından 2015 yılından itibaren bir dizi toplantı gerçekleştirilmiş, bu toplantılar sonucunda iki ülke arasında turizm, sağlık, kültür, yatırım ve akademik iş birliği, savunma, ekonomi ve enerji alanlarında anlaşmalar imzalanmıştır (Kınık, 2022). İki ülke arasındaki söz konusu toplantılar ve anlaşmalar devam etmektedir (Sputnik, 2023). Bu doğrultuda '2015 Türkiye-Katar Karşılıklı Kültür Yılı' açılış gecesinde dönemin Kültür ve Turizm Bakanı Ömer Çelik, kardeş ülke olarak tarif ettiği Katar ve Türkiye arasında çok güçlü siyasi ve ekonomik ilişkilerin bulunduğunu ve kültürel boyutun eksik kaldığını ifade etmektedir. 2014 yılında alınan bir kararla Türkiye ve Katar arasında kültür yılları düzenleneceğini ve Katar'ın Türkiye'de gerçekleştirilmek istediği tüm kültürel faaliyetlerin bakanlık tarafından destekleneceğini konuşmasında ifade etmektedir. Sıraladığımız tüm gelişmeler, Türkiye'nin siyasi ve ekonomik yöneliminin yanı sıra kültürel yönelimini hakkında da fikir vermektedir.

2016 yılında muhalif çevrelerce TÜSAK girişimine benzetilen 'Kültürel Kalkınma Eylem Planı' açıklanmıştır. Eylem Planı doğrultusunda Ankara'da Anadolu Kültür Külliyesi, İstanbul'da İstanbul Kültür Külliyesi yapılması, her şehrin Şehir Kültür Yönetim Programı'nın çıkarılması ve Türkiye Kültür Şehirleri Programı'nın başlatılması, müzeciliğin teşviki için gerekli düzenlemelerin hayata geçirilmesi ve 2016 yılında 18 yeni müze açılması, özel tiyatrolara desteğin artırılması, sanatçıların emekli olmasının kolaylaştırılması, İstanbul ve Ankara'da büyük opera salonları

yapılması eylem planı kapsamında ele alınan başlıklar arasında yer almıştır (Anadolu Ajansı, 2016; T24, 2016).

2016 yılında gerçekleştirilen Cumhurbaşkanı Kültür ve Sanat Ödülleri Töreninde, Cumhurbaşkanı Erdoğan, Türkiye'nin 14 yıllık iktidar sürecinde dış politika, ekonomi, altyapı, sağlık gibi alanlarda tarihi başarı hikayeleriyle dolu olmasına rağmen, iki alanda arzu edilen seviyeye ulaşamadığını ifade etmiştir; eğitim ve kültür alanı (T.C. Cumhurbaşkanlığı YouTube sayfası, 2016). 2017 yılında gerçekleştirilen ödül töreninde ise Cumhurbaşkanı genç nesillerin dünyasına, diline, hayallerine erişemeyen bir kültürün müzelerde, kütüphanelerin tozlu raflarında kalmaya mahkum olacağını vurgulayarak, siyasi iktidar olmakla, hatta bağımsız bir ülke olmak ile kültürel iktidar olmak arasında fark olduğunu ifade etmiştir (Habertürk YouTube, 2017). Konuşmasının devamında kültür sanat alanında sadece alan, tüketen tarafta olmak yerine kendi kültür ve sanatının gücüyle küresel düzeyde etki sahibi olunması halinde kendini var ederek bir cazibe merkezi haline gelinebileceğinin altını çizmektedir. Bunun yolunun ise yeni nesillere erişebilecek kültür sanat ürünlerinin üretilmesinden geçtiğini ifade etmiştir. Kültür, sanat ve bunun zemini olarak eğitimde istenilen noktada olunmadığını ve önümüzdeki süreçte önceliğin bu alanlar olacağını belirtmiştir. Aynı yıl Cumhurbaşkanı Erdoğan İstanbul Kongre Merkezi'nde düzenlenen Ensar Vakfı Genel Kurulu'nda yaptığı konuşmasında 14 yıldır kesintisiz iktidar olmalarına rağmen sosyal ve kültürel iktidar olma konusunda sıkıntı yaşadıklarından bahsetmiştir (Hürriyet, 2017a). Bu dönem siyasi iktidar için hem geçmişle bugünü bağlayan, muhafazakâr, geleneksel kültürel üretimi sürecinin inşası söz konusu iken hem de var olan Batı'dan çekilmiş kötü bir kopya olarak tasvir edilen kültür sanat yaşamına dair kısıtlamalar yoğunlaşmıştır.

Yirmi sekiz yıl aradan sonra 2017 yılında 3. Milli Kültür Şurası gerçekleştirilmiştir. Şura açılışında Cumhurbaşkanı Erdoğan tarafından yapılan konuşmada ve şura sonuç raporunda kültürel yabancılaşma ve kültür emperyalizmine karşı *yerli ve milli kültür* vurgusu yer almıştır. Raporda bir süredir tartışmaların sürdüğü devlet tiyatrolarında ödenek kısıtlamasına gidilmesi ve 'sivilleştirilmesi' yer almaktadır. Ayrıca kamu kuruluşlarının, kültür sanat ürünlerini özel sektörden satın alınması ve yaratıcı endüstrilerin finansmanında kullanılabilecek kültür fonu oluşturulması, özel sektörün sponsorlukları ve yatırımlarının, vergi muafiyeti gibi araçların özendirilmesi, kültür ürünleri ekonomisini geliştirmek için kültür ürünlerinin üretimi ve ticarileştirilmesinin

teşvik edilmesi, kültürün özelleştirilmesine dair öneriler raporda yer almaktadır (III.Milli Şura raporu, 2017). Alışveriş merkezi benzeri binalarda müze/galeri gibi kültür sanat mekanlarının açılmasının ruhsata ilişkin şart haline getirilmesi önerisi raporda dikkat çeken bir diğer öneridir (III.Milli Şura raporu, 2017).

2018 yılında, seküler sermayenin kültür kurumu olarak nitelendirilen İKSV'nin baş aktör olduğu bienallere alternatif olarak yorumlanan Yeditepe Bienali'nin ilki düzenlenmiştir. Bienal açılışı, Ayasofya'da Cumhurbaşkanı Erdoğan tarafından Kuran okuyarak yapılmıştır. 'Senin Bir Sanatın var' sloganı ile düzenlenen bienal Cumhurbaşkanlığı himayesinde, Klâsik Türk Sanatları Vakfı ve Fatih Belediyesi iş birliğinde ve farklı şirket ve kurumların sponsorluğunda gerçekleştirilmiştir. Bienalin açılış konuşmasındaki Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Atatürk Kültür Merkezi (AKM) için yıkımına karşı çıkan, kendi tarifiyle 'Geziciler'e seslenerek "çatlayın, patlayın, bak yıktık..." ifadeleri tartışma yaratmıştır. Fırat, bu sesleniş biçimini, sergi kuratörleri, sergi içeriğiyle beraber değerlendirerek, Yeditepe Bienali'nin çağdaş sanat alanını yeni bir savaş mevzisi olarak kuşatmakta olduğu değerlendirmesini yapmıştır (2018). Bienal açılışında Cumhurbaşkanı Erdoğan tarafından yapılan konuşmalarda, konu edilen yerli ve milli duruş sergilemeyen 'diğer' sanatçılara dair yoğun eleştirel dil ve "On yıllar boyunca kültür ve sanat alanına hakim olan, adeta burayı kendi arka bahçeleri gibi gören zümrenin tahakkümüne son verdik(...) Sadece belli sanat dallarının himaye edildiği, belli sanatçıların desteklendiği eski düzeni biz tamamen değiştirdik" ifadeleri inşa edilmek istenen karşıtlığı ve meydan okumanın anlaşılması açısından kritiktir (Fırat, 2018). Bu konuşma esnasında 'camiden müzeye' dönüşümünü vurguladığı Ayasofya ise 2020 yılında Danıştay kararı ile camiye dönüştürülecektir. Diyanet İşleri Ali Erbaş, söz konusu fonksiyon değişimini Ayasofya'da kılınan cuma namazında minbere kılıçla çıkararak kutlamış, müze statüsünü kaldırılışı Cumhurbaşkanı Erdoğan tarafından "Ayasofya'nın dirilişi ve dünyanın dört bir yanındaki Müslümanların fetret devrinden çıkış iradesinin ayak sesleri" olarak nitelendirilmiştir (Yeni Şafak, 2020).

2018 yılında yıkılmasının ardından yeni AKM'nin 2019 yılında temel atma töreni yapılmıştır. Törende konuşan Cumhurbaşkanı Tayyip Erdoğan, yeni AKM yapısını sadece bir kültür merkezi değil "jakoben zihniyete karşı dikilmiş bir zafer anıtı" ve "son beş yıldır milli iradeye kasteden, vatan, millet düşmanlarına verilmiş en güzel cevap" olarak değerlendirmiş, "Artık hiç kimse, hiçbir kesim kültür ve sanatta

ülkemizi vasata mahkûm edemeyecek. Sanat ve sanatçı istismarını siyasetlerinin aracı görenler, Türkiye'nin kültür ve sanatçı istismarını siyasetlerinin aracı görenler, Türkiye'nin kültür ve sanat hayatını körleştiremeyecek” ifadelerini kullanmıştır (Diken, 2019). Bu dönem yerli ve milli anlayış birçok konuda olduğu gibi kültür sanat için de ana söylem haline gelmiştir. AKM'nin yıkılması ile eş zamanlı olarak Taksim Camisi'nin inşasının Taksim Meydanı'nda oluşturduğu görüntü bir kültür yapısı ve ibadet yapısı arasında çatışmanın sembolik sahnesine dönüşmüştür. 2020 yılında tamamlanan ve Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın projesi olan Beyoğlu Kültür Yolu'nun duraklarından birisi olan Taksim Camisi'nin alt katları aynı zamanda kültür ve sanat merkezi olarak kullanılmaktadır. 2018 yılında Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanı Fahrettin Altun'un tweetine konu olan, İstiklal Caddesi'ndeki kitapçının karşıtı olarak 'yerli ve milli' kültür politikasını temsil edecek örneği olarak değerlendirilebilecek olan Taksim Kitabevi de yine Taksim Camisi yapısının içinde yer almıştır (Çakır, 2018).

Yerli ve milli olmayan, geçmişinden kopuk, milleti hor gören, muhalefetini sosyal medyadan siyasi polemiklerle gösteren, yabancı olana öykünüp körü körüne taklit eden kültür üreticileri ve sanatçı tasviri merkezi hükümetin kültür sanat alanında 'onlar' olarak işaret ettiği bir kesimin özellikleri olarak çoğu konuşmada, açıklamada yer almaktadır. Sanatta tekelleşmeden ve kültür üretiminde tek bir ideoloji ve yönelimden şikayet edilirken, geliştirilen kültür politikalarında, tasvir edilen sanatçı profillerinde bir çeşitlenmeye yer olmadığı anlaşılmaktadır. Yozlaşmış olarak tasvir edilen bu kesime dair yaptırımların son yıllarda arttığını ve eleştiri konusu olduğunu çeşitli kesimlerce yürütülen tartışmalarda izlemek mümkündür. Salgın (Covid19) döneminde tüm yasakların kalkmasına rağmen uzun süre canlı müzik yasağının kalkmaması, bazen bir şarkı sözü, bazen konser esnasında yada ödül töreninde yapılan bir konuşma üzerinden siyasi yöneticilerin konuşmalarında sert bir üslupla işaret edilen şarkıcılar, bazen oyunu yasaklanan veya yaptığı politik eleştiri sebebiyle dava edilen tiyatrocular, son zamanlarda giderek artan bir yaptırım olarak etkinliklerin, festivallerin, film gösterimlerinin yasaklanması, politik bir gündem sebebiyle sanatçıların konserlerinin iptal edilmesi, birçok kültür sanat üretiminin sansürlenmesi ve hatta kültür kurumlarının, festivallerin otosansür uygulamasına dair örnekler merkezi yönetimin kültür sanat alanında giderek otoriterleştiğini göstermektedir (Detaylı bilgi için bkz. Susma Platformu, Freemuse).

AKP'nin iktidar olduğu 2000'li yılların başında hoşgörölü, çokkültürlü, kozmopolit, farklılıklara kucak açan kültür politikası söylemi, önce yerini muhafazakarlaşan ve kültürel üretim noktasında müdahaleci bir anlayışa daha sonra ise tek bir doğru (yerli ve milli) dışında kalanları otoriter bir tavırla karşılayan, yasaklayan, sansürleyen politikalara bırakmıştır. Bu durumun gerek ulusal gerek uluslararası siyasetle bağıını okumak mümkündür. Ketten, AKP'nin kültürü siyasetin basit bir aracına indirgeyerek çoraklaştırmış olduğunu ifade etmektedir (2020). Yaklaşık on yıllık kültür iktidarı savaşına bakıldığında bugün gelinen noktada iktidar sahipleri tarafından hedeflenen noktaya hala gelinemediğine dair şikayetler dillendirilmeye devam etmektedir.

Merkezi iktidarın benimsediğı kültür politikaları, yerellerdeki iktidarın da aynı siyasi parti tarafından yönetilmesi sebebiyle doğrudan etkili olmuştur. Dolayısıyla merkezi ölçekteki kültür politikası değerlendirmesini, 2019 yerel seçimlerine kadar yerel yönetimlerin kültür politikalarından ayrı düşünmek olanaklı görünmemektedir.

3.3. İstanbul ve Beyoğlu Yerel Yönetimlerinin Kültür Sanat Politikaları

Bu bölümde, merkezi yönetimin ulus düzeyinde yürüttüğü kültür politikalarındaki süreklilik ve kırılmalara eş zamanlı olarak İstanbul ve Beyoğlu ölçeğinde yerel yönetimlerin yöneticileri tarafından yürütülen kültür politikaları, bu politikaları uygulama araçları ve politikaların sonucu olarak planlanan, gerçekleşen, desteklenen kültür sanat projeleri incelenecektir. Bu doğrultuda yerel yönetimler tarafından üretilen planlar, raporlar ve strateji belgelerinin yanı sıra projelerinin, yayınlarının incelenmesi, kültür sanat alanına dair bölgedeki diğer aktörlerce hayata geçirilen projelere yaklaşım ve eleştirilerinin değerlendirilerek yürütülen kültür politikalarının analizi amaçlanmıştır. Yerel yönetimler kapsamında, İstanbul Büyükşehir Belediyesi ve Beyoğlu Belediyesi'nin kamu aktörü olarak kültür alanındaki rolü ve politikalarına odaklanılmıştır.

Refah Partisi'nin başarı sağladığı 1994 yılında gerçekleşen yerel seçimlerde 'Adil Düzen' politikası çerçevesinde 'hizmet etme', 'icraat yapma' ve 'katılımcı yönetim' yaklaşımları birbirinden farklı birçok kademedeki partili tarafından söylem olarak öne çıkarılmıştır. RP tarafından yürütülen İstanbul Büyükşehir Belediyesi, görev süresince ise gerek düşük gelirli kesimlerle sosyal yardım ve dayanışma, altyapıya dair hizmetler gerekse de yönetime halkın katılımı ve halkın yönetimi denetlemesi politikası ön plana

çıkarılmıştır. Katılım ve denetleme politikası, İBB bünyesinde, ‘Beyaz Masa’, ‘Halk Meclisleri’, ‘Halk Saatleri’ ve ‘Sosyal Belediyecilik’ gibi somut uygulamalara dönüştürülmüştür. Yerel düzeyde 1994 yılında RP ile başlayıp 2000’lerde AKP ile devam eden iktidarın uygulamalarında ve kendini sunuş biçiminde Bartu Candan ve Kolluoğlu Kırılı’nın dikkat çektiği yeni bir dil söz konusudur (2007:70). Vizyon, misyon, şeffaflık, etkinlik, katılımcılık, esneklik, hesap verilebilirlik kavramları İBB raporlarının, tanıtım broşürlerinin, yayınlarının, web sayfalarının olmazsa olmazı haline gelmiştir (Bartu Candan, Kolluoğlu Kırılı, 2007: 70).

Kültür sanat alanında, birçok alanda olduğu gibi cumhuriyetin kuruluş dönemine yönelik eleştiriyi ve karşı çıkışı da içinde barındıran ‘sivilleşme’ politikası benimsenmiştir. Recep Tayyip Erdoğan’ın İstanbul Büyükşehir Belediye başkanlığı yapmış olduğu dönem için hazırlanan ‘İstanbul’un Altın Yılları 94/98’ yayınında, demokratikleşme, sivilleşme ve çoksesselikten yana bir kültür ortamının sağlanmasının amaç edinildiği belirtilmektedir (1998). İstanbul’u tarihi dokusuyla beraber, çok dinli, çok kültürlü yapısını öne çıkararak tüm dünyaya açmak için izlenen yollardan birinin kültür etkinliklerinin, profesyonellerin dışında icra edilebilmesi için insan yetiştirmek üzere Görsel Sanatlar Merkezi, Karikatür ve Mizah Merkezi ve İstanbul Araştırmaları Merkezi kurulduğu ifade edilmektedir (1998). Bu dönem sergiler, gösteriler ve film gösterimleri için çok amaçlı bir merkez niteliği taşıyan Beyoğlu, Şişhane tarafında Tarık Zafer Tunaya Kültür Merkezi hizmet vermeye başlamıştır. Söz konusu yayında Uluslararası Konferanslar Dizisi, Uluslararası Mistik Müzik Festivali, Uluslararası Boğaziçi Festivali, Uluslararası İslam Düşüncesi Konferansı, Uluslararası Kent Zirvesi Toplantıları, Ülke Kültür Günleri ve Uluslararası Fetih Konferansı vb. her yıl düzenlenen bu etkinliklerin İstanbul’u dünya aydınlarının buluşma merkezi haline getirildiği ifade edilmiştir (1998).

1998 yılında Büyükşehir Belediye Başkanı Erdoğan, hakkında verilen mahkumiyet kararı sebebiyle görevini tamamlayamamıştır. İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı görevi 1998 ve 2004 yılları arasında Ali Müfit Görtuna tarafından yapılmıştır. Ağırlıklı olarak kendisinden bir önceki dönemde ana hatları çizilen yolu sürdürecektir projelere ağırlık vermiştir (İnce, 2012). 1999 yılında Görtuna tarafından tanıtılan ‘İstanbul 2023 Vizyon Projeleri’ kapsamında kültür projesi yer almazken, projelerin anlatıldığı katalogun giriş yazısında İstanbul büyük ve önemli kültür merkezi, açık hava müzesine benzetilmiş, tarihsel ve kültürel dokunun korunmasını

vurgulanmıştır (İnce, 2012). Aynı yıl Gürtuna, ‘katılımcı demokrasi’ vurgusuyla kente dair sözü olan herkesi davet ettiği 1. İstanbul Şurası düzenlemiştir. Gürtuna, Şura’da yaptığı konuşmasında yetki alanındaki kısıtlılıktan, projelerin yavaş ilerlemesinden şikayet etmiş, hazırlıkların devam ettiği ‘Yerel Yönetim Yasası’ını değerlendirerek, yerel halktan aldığı güçle belli bir olgunluğa erişmiş kurumların üstündeki vesayetini kaldırılmasını istemiştir (Yeni Şafak, 1999).

Gürtuna döneminde İBB bünyesindeki Kültür ve Sosyal İşler Daire Başkanlığı’na bağlı müdürlükler: Orkestra Müdürlüğü, Basın Yayın Şube Müdürlüğü, Şehir Tiyatroları Müdürlüğü ve Kütüphane ve Müzeler Müdürlüğü’dür. Dönemin belirgin kültür hizmetlerinden birisi İstanbul’un ilçelerine kültür merkezi açmak olmuştur (İnce, 2012).

Gürtuna’nın İBB başkanlığı döneminde kültür alanındaki önemli projelerden birisi Cemal Reşit Rey ve Lütfi Kırdar’ın çevresinin yeniden düzenlenmesidir. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından desteklenen ve TMMOB Mimarlar Odası tarafından düzenlenen UIA (Union of International Architects- Uluslararası Mimarlar Birliği) 2005 İstanbul Kongresi için kullanılmak üzere alanın tasarlanması amacı ile Kongre Vadisi Ulusal Tasarım yarışması açılmıştır. Beyoğlu’nda bu dönem hayata geçirilen projelerinden birisi ise ‘Miniatürk-Mini Türkiye Parkı’ projesi olmuştur. Temeli 2001’de döneminde İstanbul Büyükşehir Belediye başkanı olan Gürtuna tarafından atılan projenin işletmesini ise İBB iştiraki olan Kültür A.Ş. üstlenmiştir. Proje kapsamında yer alan tarihi eser maketlerindeki yapıların 50 adedi İstanbul’da, 50 adedi Türkiye genelinde, 25 adedi ise Türkiye dışında yer alan eski Osmanlı topraklarından seçilmiştir. Dönemin Kültür A.Ş. Müdürü Cengiz Özdemir, konuya dair verdiği röportajda, projenin özel temasının ‘Osmanlı Devleti’nin 700. Kuruluş Yılı’ anısına tanzim edilecek Osmanlı Bölgesi olduğundan bahsetmiştir (Yeni Şafak, 2001). Proje, iki yıl içerisinde tamamlanmış, dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan tarafından 2003 yılında açılmıştır.

Gürtuna döneminde gündeme gelen Beyoğlu’nun kıyısının bir bölümünü de kapsayan Haliç ile ilgili önemli bir başka önemli proje, Haliç Kültür ve Sanat Vadisi’dir. Kadir Has Üniversitesi’ne dönüştürülen Cibali Tütün Fabrikası, Söğütözü Uluslararası Kongre ve Kültür Etkinlikleri Merkezine dönüştürülmesi planlanan Söğütözü Mezbahası, Miniatürk, restore edilerek kültür merkezi olarak faaliyet gösteren Feshane, Üniversite

kampüsü ve müze olarak kullanılmak üzere restore edilen Silaharağa Elektrik Fabrikası bu proje kapsamında değerlendirilmiştir. 1999 yılında Gürtuna yaptığı açıklamada Haliç ve iki kıyısının bir kültür ve sanat vadisi olmasını istediklerini, bu süreçte belediye olarak Eyüp Meydanı'nı yeniden düzenlediklerini, Piyer Loti'deki tarihi eserleri onardıklarını, Feshane'yi restore ettiklerini, Sütlüce'deki eski mezbaha binasını kongre kültür merkezine, Perşembe Pazarı'nı bir turizm ve kültür alanına dönüştürmek için proje hazırlığında olduklarından bahsetmiştir. Toplu Konut İdaresi, UNESCO, Avrupa Birliği, Fener Gönüllüleri Derneği, İstanbul Teknik Üniversitesi ile Berlin Teknik Üniversitesi'nin beraber hazırladığı 'Fener ve Balat Rehabilitasyon Projesi' bölgede belediyenin desteklediği bir diğer proje olarak ifade edilmiştir (Hürriyet, 1999). 2003 yılında Miniaturk'te gerçekleşen bir sergide Gürtuna, projenin sürekliliğini de vurgulayan "önümüzdeki yıl Avrupa'nın en büyük kültür merkezi ve kongre merkezinin açılacağı Haliç'in, doğal yapısı ve kültür vadisi olarak kazanılmasının ardından turizm merkezi olarak kazanılacağı" açıklamasını yapmıştır. İstanbul'a dair hedeflerinin ise 'Yöneten Şehir İstanbul, Avrupa ve Dünyanın Kültür Başkenti İstanbul ve Lider Şehir İstanbul'u yakalamak olarak açıklamıştır (Yeni Mesaj, 2003).

1999 ile 2004 yılları arasında Beyoğlu Belediye Başkanı olarak görev yapan Kadir Topbaş, görev süresinde aday olduğu Fazilet Partisi'nin kapatılmasıyla yeni kurulan Adalet ve Kalkınma Partisi'ne geçmiştir. Beyoğlu ilçesinde kapsamlı bir proje olan Güzel Beyoğlu Projesi'ni geliştirmiş ve uygulamaya koymuştur. Beyoğlu'nda kültür sanat yaklaşımı olarak çoksesli kültür yaklaşımını sürdürmüştür. 2003 yılında gerçekleştirilen üç dinin korolarının sahne aldığı 'Asırlarda İstanbul'u Birlikte Yaşamak' konseri sırasında verdiği demeçte düşüncelerini ifade etmiştir:

İstanbul'un fethinin militarist bir olay olarak ele alınmasına karşıyım. Fethi kültürlerin buluşması olarak görüyorum. Herkesin kimliğine, inanışına saygı gösteren, hoşgörülü bir yaşam biçimini ortaya koyan bir anlayış var. 550'nci yıl kutlamalarında bunu ön plana çıkarmak istedik. (Milliyet, 2003a)

Bu dönem Beyoğlu'nda Orhan Kemal Müzesi (2000), 500.Yıl Vakfı Türk Museviler Müzesi (2001), Fransız Sokağı (2004), Passage Markiz projesi (2004), Doğançay Müzesi (2004), Siemens Sanat (2004) tamamlanmış, Santral İstanbul projesi kapsamında Santral İstanbul Çağdaş Sanat Müzesi (2004) projesi başlamış, Galataport

(Salıpazarı Kruvaziyer Liman Alanı) (2002), İstiklal Caddesi üzerindeki ilk alışveriş merkezi yapısı Demirören AVM projesi kamuoyuna açıklanmıştır.

İBB'nin 2004 senesine ait Faaliyet Raporunda Kadir Topbaş, İstanbul Büyükşehir Belediyesinin, 1994 yılından itibaren 'İstanbul halkının bütününe kucaklayan bir kültür politikası' ilan etmiş ve 1994-2004 döneminde de bu politikasını ısrarla sürdürdüğünü ifade etmiştir (aktaran İnce, 2012:129).

İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nde küreselleşen ve çoksesli kültür perspektifi: Kadir Topbaş dönemi (2004-2017)

2004 yılında gerçekleşen yerel seçimlerinde İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığını AKP'nin adayı Kadir Topbaş, Beyoğlu Belediye Başkanlığını ise yine AKP'den aday gösterilen Ahmet Misbah Demircan kazanmıştır. 2002 yılında gerçekleşen genel seçimlerini de AKP'nin meclis çoğunluğunu sağlayarak kazanması ile İstanbul ve Beyoğlu için merkezi yönetim ve yerel yönetimlerde uzun süre devam edecek siyasi birlik, ittifak oluşmuştur.

2004 yılında yerel ve merkezi yönetimler arasında oluşan siyasi ittifakın önemli bir getirisi olarak aynı yılın başından itibaren hazırlığı yapılan 10.07.2004 tarihinde kabul edilen 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi kanunu ve 13.07.2005 tarihli 5393 sayılı Belediye Kanunu çıkarılmıştır. Söz konusu kanunlarda belediyelerin görev, yetki ve sorumlulukları kapsamında kültür ile ilgili yapılan değişiklikler yer almaktadır:

“... kültür ve sanat, turizm ve tanıtım hizmetlerini yapmak ve yaptırmak; kültür tabiat varlıkları ile tarihi dokunun ve kent tarihi bakımından önem taşıyan mekanların ve işlevlerin korunmasını sağlayabilir; bu amaçla bakım ve onarımını yapabilir, korunması mümkün olmayanları aslında uygun olarak yeniden inşa edebilir.” (5393 sayılı kanun, 14. Madde, b.) bendi)

“Büyükşehir bütünlüğüne hizmet eden sosyal donatılar, bölge parkları, hayvanat bahçeleri, hayvan barınakları, kütüphane, müze, spor, dinlence, eğlence ve benzeri yerleri yapmak, yaptırmak, işletmek veya işlettirmek” (5216 sayılı Büyükşehir Kanunu, 7.Madde, m.) bendi)

“Gerektiğinde sağlık, eğitim ve kültür hizmetleri için bina ve tesisler yapmak, kamu kurum ve kuruluşlarına ait bu hizmetlerin ilgili bina ve tesislerin her türlü bakımını, onarımını yapmak ve gerekli malzeme desteği sağlamak” (5393 sayılı Belediye Kanunu, 14. Madde, a.) bendi)

Yapılan değişiklikler ile belediyeler, kent içerisinde ekonomi, turizm, kentsel dönüşüm ve kültürel alanda etkin bir aktöre dönüşmektedir. 2004 yılında

gerçekleştirilen diğer önemli yasal değişiklik TOKİ'nin imar planında yetkili kılınıyor oluşudur. Dar gelirlilere konut ihtiyacını gidermek, bunlarla ilgili politika üretmek üzere görevli kuruluşun, sanayiden turizme kadar birçok alanda arsa üretme görevini de üstlenmesinin ne kadar sağlıklı olacağına dair eleştiriler mevcuttur (Bozkurt, 2005).

2005 yılına kadar Büyükşehir Belediyesi'nin kültür faaliyetleri Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü altında faaliyet gösteren Basın Yayın Müdürlüğü tarafından idare edilirken, bu yıldan itibaren Kültür İşleri Müdürlüğü'nün kurulması ile belediye bünyesinde salt kültür alanına ilişkin bir birim oluşturulmuştur.

1996 yılına geri dönersek İstanbul'da düzenlenen Habitat II, daha önce kabul görmüş ve kültür politikalarında 'desantralizasyon' kavramına dikkat çeken 1985 tarihli Avrupa Konseyi Yerel Yönetimler Özerklik Şartı ve 1992 tarihli Avrupa Kentsel Şartı anlaşmalarının yeniden hatırlatan niteliktedir (İnce, 2012). Habitat II, yetkileri ve işleyişi açısından yönetimde demokratikleşme, yönetime katılım konusunda yerel yönetimlerin önemini vurgulayan bir içeriğe sahiptir. Habitat II kapsamında hazırlanan 'Ulusal Rapor ve Eylem Planı'nda ele alınan 'yerel yönetimlerin kapasitelerinin geliştirilmesi ve yapabilir kılınması' öncelikli konular arasında yer almaktadır. Habitat Toplantıları'nın altını çizdiği 'yönetişim anlayışında, yerel yönetimler, merkezi yönetimden ayrı ve yeri geldiğinde merkezi yönetime alternatif birer paydaştır (İnce, 2012:112). Devletin kültür politikası değişiklikleri kapsamında devlete ait kütüphane, kültür merkezi ve müze gibi taşra kuruluşlarının yerel yönetimlere devri ile gündeme gelen kültürün erişilebilir kılınması süreci, Büyükşehir Belediyesi ve Belediyeler Kanunları'nın değişmesi ile yeni bir boyuta ulaşmıştır (İnce, 2012:112).

İstanbul Belediye Başkanı (2004-2017) Kadir Topbaş, seçilmiş olduğu yıldan itibaren kent ve kent yönetimi üzerinden uluslararası ağlarda varlık gösterme ve İstanbul'u küresel ağın bir parçası olarak yapılandırma politikası benimsemiştir. Topbaş 2004-2007 yılları arasında United Cities and Local Governments Middle East and West Asia Section (UCLG MEWA) başkanlığı, 2007-2010 yılları arasında dünyadaki yerel yönetimleri birleştiren ve belediyeler arasında etkileşimi sağlayan Dünya Birleşmiş Kentler ve Yerel Yönetimler Teşkilatı'nın (UCLG) eş başkanlığını yürütmüştür. 2011 yılında tek aday olarak girdiği UCLG seçiminden oy birliği ile başkan seçilmiştir. İstanbul'u uluslararası arenada lider kente dönüştürecek politikaları benimsemiş, İBB

başkanı seçildiği 2004 yılında kente dair yaptığı çoğu açıklamada hedeflerinin İstanbul'u bir turizm, fuarcılık, finans, kültür ve sanat merkezi yapmak olduğunu vurgulamıştır.

Union of International Architects (UIA) tarafından organize edilen Dünya Mimarlık Fuarı'nın 22'ncisi 2005 yılında İstanbul'da gerçekleştirilmiştir. Dünyanın bu alandaki en önemli organizasyonu olarak bilinen ve uzun süredir İstanbul'un ev sahipliği yapması arzu edilen fuar, dünyaca ünlü mimarların da aralarında bulunduğu binlerce katılımcının kente gelmesini sağlamıştır. Dönemin İBB başkanı Kadir Topbaş, 22. Dünya Mimarlık Kongresi'nin tanıtım toplantısında “Kongrenin kentin değişim ve dönüşüm açısından önemli bir başlangıç olacağını” ifade ederken, kentsel dönüşüm kavramının içinin boşaltılacağına dair endişelerinden konuşması kapsamında bahsetmiştir: “Dünyada birçok yerleşim yerinin kentsel dönüşüm modeli çerçevesinde yeni yaşam alanları oluşturduğunu, İstanbul'daki yapılaşmanın ise daha çok barınma amaçlı olduğunu” dile getirmiştir (Milliyet, 2005). Kongrede, metalaşma, ticarileşme çağrışimleri yapan ‘Mimarların Pazaryeri’ teması kapsamında, isteyen mimarların projelerini video, enstalasyon, konferans ya da müzik eşliğinde sunacakları sembolik bir pazar yeri yaratılmıştır (Milliyet, 2005). Kongrenin katılımcılarına dağıtılan İngilizce İstanbul'a dair Rehber kitabı, Cumhuriyet karşıtı ifadelerle yer verilmesi gerekçesiyle haberlere konu olmuştur (Milliyet, 2005a).

2008 yılında Brüksel'de İBB ve Kültür A.Ş.'nin iletişim ve kültür platformu olan İstanbul Merkezi açılmıştır. Bu merkez ile 2010 Avrupa Kültür Başkenti öncesi sanat, bilgi ve düşünce temaları ile düzenlenecek etkinlikler ile Topbaş'ın “evrensel hazine” olarak ifade ettiği İstanbul'un Avrupa'ya tanıtılması planlanmaktadır (Dünya, 2008).

İBB'nin bürokrasiyi bertaraf ederek özel sermaye ile yerel yönetim arasındaki ilişkiye ve işleyişe bir örnek, İBB'nin ortak olduğu şirketlerden BİMTAŞ altında kurulan ve 5216 sayılı Belediye yasasının getirdiği esnekliklerin de etkisiyle İstanbul Metropolitan Planlama ve Kentsel Tasarım Merkezi (İMP)'dir (Bartu Candan, Kolluoğlu Kırılı, 2007). 2004'te Çevre ve Orman Bakanlığı'nda olan Çevre Düzeni Planı (ÇDP) yapma yetkisi yapılan protokolle Büyükşehir'e devredilmiş ve ÇDP yapma işi İMP ihale edilerek İBB'nin idari yapısı içinde üst ölçekli plan yapma görevi ve yetkisi olan Şehir Planlama Ofisi etkisiz hale getirilmiştir (Bartu Candan, Kolluoğlu Kırılı, 2007: 69). Bu durum doğrudan belediye başkanının imzası ile onaylanan

planlama ve kentsel dönüşüm süreci mümkün kılarak İBB içindeki kontrol mekanizması işlevsizleştirmiş ve yönetime çok geniş ve esnek bir hareket alanı tanınmasını sağlamıştır (Bartu Candan, Kolluoğlu Kırılı, 2007: 69).

İstanbul Büyükşehir Belediyesi'ne bağlı olarak kurulan fakat kısmen özerk bir yapı niteliğine sahip İstanbul Metropolitan Planlama ve Kentsel Tasarım Merkezi (İMP) tarafından 2006 yılında İstanbul İl Çevre Düzeni Planı hazırlanmıştır. Plan, yapılan itirazlar sonucunda iptal edilmiştir. TMMOB'ye bağlı meslek odaları itiraz gerekçesi olarak hazırlanan planın, kente insan öncelikli değil, rant ve pazarlama öncelikli bakan yaklaşımın ürünü olduğunu ifade etmiştir (Mimarlar Odası Büyükkent Şubesi 39. Dönem Çalışma Raporları, 2006). 2009 yılında hazırlanıp onaylanan İstanbul Çevre Düzeni Plan raporunda, kapsamlı bir yapısal dönüşüm süreci ile İstanbul'un küresel ölçekte güçlenmiş bir kent olması amaçlandığı ifade edilmektedir (ÇDP Raporu, 2009). 2006 ve 2009 yıllarında hazırlanan İstanbul Çevre Düzeni Planının içeriği ve bugün ortaya çıkan sonuçları, planı hazırlayan yapı olarak İMP'nin kurulma süreci ile beraber değerlendirildiğinde meslek odalarının plana dair itirazlarının önemli olduğu sonucuna ulaşmaktayız.

2006 yılında hazırlanan ÇDP araştırma ve sentezler olarak iki ayrı rapordan oluşmaktadır. Söz konusu belgelerde küresel rekabetin arttığı dönemde önemi vurgulanan kültür endüstrileri başlığı altında genel bir değerlendirme söz konusudur. Ekonomik açıdan kültür endüstrileri, kentlerin uluslararası imajını yükselten, onları sermaye için çekici mekanlar haline getiren aynı zamanda düşük başlangıç maliyetleri ve esnek yapıları ile yerel ekonominin gelişimine katkı sağlayan, ekonomik eşitsizlikleri ve toplumsal gerilimleri azaltmada aracı olarak ifade edilmiştir (ÇDP, 2006). Bu planı, dönemin belediye başkanı Topbaş'ın ifadesiyle sanayi kenti profilini atıp, finans, kültür ve kongre turizmi merkezi haline getirilmesi amaçlanan İstanbul'un, kapsamlı bir yapısal dönüşüm süreci geçirme aracı olarak değerlendirebiliriz (Aksoy, Enlil, 2011:62,63).

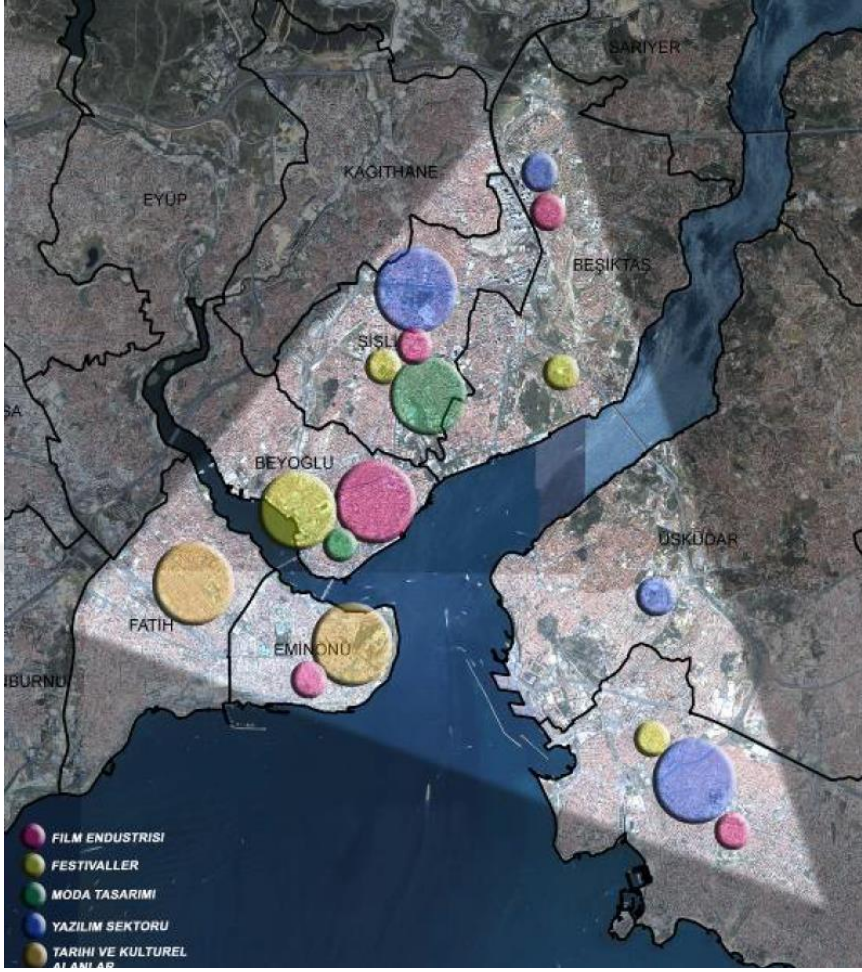
Kültür endüstrilerinin aynı zamanda kültür turizmi için gerekli olan sanatsal aktiviteler, eğlence mekanlarının gelişmesinde, *çöküntüye uğramış* kent parçalarının yeniden canlanmasında ve *atıl kalan* tarihi yapı stoğunun ve endüstriyel yapıların yeniden işlevlendirilmesine yönelik fırsatlar sunacağı ifade edilmiştir (vurgular yazara aittir). Kentlerin 'markalaşmasını' ve kültür turizmi açısından önemli bir destinasyon

olma kapasitesini destekleyen kültür endüstrileri, tursitlerin kalış sürelerinin uzamasını ve tekrar gelmelerini sağlamak açısından gerekli zemini oluşturduklarına dair değerlendirme yapılmıştır (ÇDP, 2006).

Raporda kültürel sektörlerin kültürel yaşam ile kültürel ekonomi arasındaki bağların güçlenmesi ve çeşitlenmesinde aracı rol üstlendiği, bu kapsamda kültür artık kamuya ekstra maliyetler getiren bir alan olmaktan da çıktığı ifade edilmektedir (ÇDP, 2006). Diğer değerlendirme ise, 1980’li yıllarla birlikte değişen tüketim kalıpları ve biçimleri kültürel ürünlerin ekonomik değerini yükseltmiş ve pazar payını genişletmiş olması sebebiyle cazip yatırım alanları olarak özel sektörün ilgisini çekmesine dairdir (ÇDP, 2006).

Gerek 2006 yılında gerekse de 2009 yılında hazırlanan ÇDP raporlarında kültür endüstrisi olarak film sektörü, kültür ve sanat festivalleri, moda tasarım sektörü ve yazılım başlıkları ele alınmıştır. 2004 yılında yapılan araştırmaları baz alan değerlendirmelerin sonucunda ele alınan dört kültür endüstrisinin mekansal özellikleri değerlendirildiğinde belirli bölgelerde kümelenme eğiliminde olduğu tespit edilmiştir. Uluslararası literatüre göre, kültür endüstrilerinin tanımladığı en belirgin mekansal form coğrafi yığılmadır (clustering) (ÇDP, 2006:58). Çevre Düzeni Raporu’nda İstanbul’da kendiliğinden oluşan, Eminönü, Beyoğlu, Beşiktaş, Şişli ve Kadıköy ilçelerini kapsayan bu kümelenme ‘kültür üçgeni’ olarak ifade edilmiştir (Şekil 3.1). Kültür üçgeni tanımlaması ilk kez İstanbul Büyükşehir Nazım İmar Planı Analitik Etütler İşi ve 1/100.000 ölçekli İstanbul Çevre Düzeni Plan çalışmaları kapsamında İstanbul Metropoliten Planlama ve Kentsel Tasarımı Merkezi bünyesinde kurulan Kültür Endüstrileri, Kültür ve Turizm Grubu tarafından metropolün gelecek vizyonunun oluşturulmasına yönelik olarak yapılan araştırmalar sonucu oluşmuştur (Aksoy, Enlil, 2011:150).

Şekil 3.1: İstanbul Kültür Üçgeni

Kaynak: İstanbul Çevre Düzeni Planı, 2006

2006 yılında hazırlanan Çevre Düzeni Planında, İstanbul Metropolitlen Alanı'nın merkezinde bulunan kültür üçgeninin, sektörün gelişimi açısından yığılma odaklı bir mekansal strateji için hazır bir altyapı sunduğu, stratejik planın bu üçgenin özgün yapısını koruyarak kapasitesini arttırmak olduğu ifade edilmektedir. Bu doğrultuda, kent merkezinde kültür eksenli canlandırma, yenileme ve dönüşüm projeleri birer araç olarak ele alınabileceği değerlendirmesi yapılmıştır (ÇDP, 2006).

ÇDP kapsamında kültür endüstrilerinin geniş alan ihtiyacı, ucuz kira tercihi gibi sebeplerle kültür üçgeni dışındaki alanlara yönelimi, mekansal tercihlerin statik yapıda olmadığı 'sıçramalar' yaparak genişleyebileceğinin göstergesi olarak yorumlanmış, söz konusu sektörler için stratejik planın, kültür üçgeni dışında gelişme alanları yaratması gerekliliğinden bahsedilmiştir. Bu doğrultuda kullanılması için boşalan sanayi alanlarının potansiyeli örnek olarak verilmiştir.

ÇDP, 2006 yılında İMP tarafından detaylı araştırmalar ve raporlarla hazırlandıktan sonra açılan davalar sonucunda 2008 yılında iptal edilmiştir. 2009 yılında aynı verilerle tekrar hazırlanan, onaylanan ve halihazırda geçerliliğini sürdüren Çevre Düzeni Planının, İstanbul'un kapsamlı bir yapısal dönüşüm geçirmesi sağlanarak; sahip olduğu doğal, kültürel ve tarihi kimlik değerleri ile özdeşleşen, kentin öncelikle kültür ve turizm alanlarındaki üstünlüklerini ön plana çıkartan, hizmet ağırlıklı ve bilime, teknolojiye ve ticarete dayalı bir ekonomik yapıya kavuşması, kurumsal ve mekansal planlarını verimli bir araç olarak kullanan küresel ölçekte güçlenmiş bir kent statüsü kazandırılması amaçladığı belirtilmektedir (2009:520-571). Aksoy, söz konusu raporda 'yapısal dönüşüm' ifadesinin, kent arazisinin bir sermaye birikim kaynağı olarak değerlendirilerek sanayinin ve enformel yerleşimlerin, plansız ve emlak değeri düşük alanları yüksek vasıflı hizmet sektörü çalışanlarına, küresel şirketlerin finans sektörünün yöneticilerine cazip gelecek şekilde düzenlemek için kentin tümüyle dönüşüm girdabına sokulmasının temellerinin atıldığı dönemi işaret etmesi açısından önemli olduğunu ifade etmektedir (2014: 31).

2009 Çevre Düzeni Planından kısa bir süre sonra ise plan kapsamında belirlenen temel ilkelere ters düşecek köprü, havaalanı ve kanal projeleri gündeme gelmiş, yapılan değişikliklerle plan kadük hale getirilmiştir (Çavuşoğlu, 2014)

2011 yılında gerçekleştirilen AKP Siyaset Akademisi Yerel Yönetimler Programı kapsamında konuşan dönemin İBB Başkanı Topbaş yerel yönetim vizyonu ifade etmiştir:

Globalleşme nedeniyle mesafelerin kısaldığı, sınırların kalktığı ve dünyanın adeta tek bir köy haline geldiği büyük bir küreselleşme çağında, dünyada, kalkınmanın yerel yönetimlerle geleceğinin herkes farkına vardı. Yerel yönetimler artık sadece altyapı ve fen işleriyle sınırlı klasik belediycilik anlayışının çok ötesine geçti. Artık insan odaklı hizmet, yaşam kalitesini yükseltme yolunda gayret dönemi başladı. (Türkiye Turizm, 2008)

Topbaş, İstanbul 2023 vizyonu ile ilgili olarak Cumhuriyetin 100. Yılında dünyanın en modern kenti konumuna kavuşturmayı, bugün sanayi kenti görünümünde olan kentin bu özelliğinin yanına 'kültür başkenti' niteliği ve kavramını da eklemeyi planladıklarını vurgulamıştır (Türkiye Turizm, 2008).

1998 yılında dönemin İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Recep Tayyip Erdoğan, Dalan döneminde kültür merkezine dönüştürülmesine karar verilmiş Sütlüce

Mezbahası'na ait binaları yıkarak kültür merkezi inşasına başlamıştır. Haliç Kültür ve Kongre Merkezi olarak 2009 yılında tamamlanan yapı 29 yıllığına kiraya çıkarılmıştır (Demirkaya, 2010). 2008 yılında yapımına başlanan İstanbul Kongre Merkezi ise 2009 tarihinde tamamlanmıştır. Söz konusu projeler, yerel yetkililerin İstanbul'un cazip yanlarını arttırmayı amaçladıkları büyük ölçekli kültürel altyapı projeleri olarak değerlendirilmektedir (Enlil, 2000:126).

2010 Avrupa Kültür Başkenti İstanbul

Kadir Topbaş'ın İstanbul Büyükşehir Başkanlığı döneminde ciddi oranda Beyoğlu bölgesinde etkisi olan, söz konusu dönem için benimsenen kültür politikasını anlama açısından değerlendirebileceğimiz önemli projelerden birisi 2010 Avrupa Kültür Başkenti'dir. Türk kültürünün tanıtılması, kültür turizminin gelişmesi ve markalaşması amacı ile başvuru için oluşturulan 2010 Girişim Grubu, Aristo'nun 'evrenin dört temel unsuru olarak gösterdiği toprak, su, hava ve ateş' üzerine oturtulan bir proje hazırlamıştır. İstanbul'un tarihi eserleri toprak, minareleriyle ve çan kuleleriyle dini zenginlik ve hoşgörü ortamı hava, İstanbul Boğazı ve Haliç su, modern sanatlar, gençlik ve teknoloji ise ateş elementini temsil etmektedir (Milliyet, 2006). 2010 Kültür Başkenti kapsamında Beyoğlu bölgesinde gerçekleştirilen, desteklenen ya da planlanan projeler:

- Haliç'in kuzey kıyısında Osmanlı İmparatorluğu'nun ilk enerji tesisi olan 'Silahtarağa Elektrik Santrali'nin modern sanat müzesi, enerji müzesi, kütüphane, bilgi merkezi, uluslararası rezidans ve eğitim alanına dönüştüren 'Santral İstanbul' projesi.
- Haliç'in kıyısında yer alan endüstri mirası 'Tersane-i Amire'nin (Haliç Tersanesi'nin), 2010 süreci için yenilenmesi ve işlevlendirilmesi. Planlanan dönüşüm gerçekleşmemiş olsa da 2010 AKB sürecinde çeşitli etkinlikler için mekan olarak kullanılmıştır.
- Atatürk Kültür Merkezi'nin restorasyon projesinin gerçekleştirilmesi. 2010 AKB sürecinde kapalı bir halde kalan AKM'nin restorasyonu için bütçe oluşturulmuş, hazırlanan projeye yapılan itirazlar sonucunda restorasyon gerçekleştirilememiştir. Yıllara yayılan tartışmalara sebep olan süreç daha detaylı olarak ilerleyen bölümlerde ele alınacaktır.

- Tophane'deki Antrepolardan 5 numaralı bina ise yenilenerek 2010 yılının Haziran ayında 'İstanbul 2010 AKB Sanat Limanı' adıyla hizmete açılmıştır. Söz konusu yapı ilerleyen yıllarda açılması uzun süren tartışmaların konusu olan Resim ve Heykel Müzesi için kullanılmak üzere tekrar tasarlanacaktır.
- Beyoğlu Belediyesi, Kültür Bakanlığı ve 2010 Ajansı tarafından desteklenen proje kapsamında Emek, İpek ve Rüya sinemalarının bulunduğu parsellerde bulunan yapıların cepheleri korunarak iç bölümün üst katların otel, konferans ve toplantı salonlarına dönüştürülerek turizm amaçlı kullanılması amaçlanmıştır. Yeşilçam Sokağ'ının simgesi olarak ifade edilen Emek Sineması'nın ise duvarları ve tavanındaki süslemeler sökülerek en üst kata taşınması gündeme gelmiştir (Kireççi, 2010).

Avrupa Kültür Başkenti kapsamında başvurusu kabul edilen, hayata geçirilen projelerin, yanı sıra, kentin yenilenmesi olarak ifade edilen ve kent politikasının bir parçası olan Tarlabası Yenileme Projesi gündeme gelmiştir. 2008 yılında Beyoğlu Belediyesi Sanat Galerisi'nde düzenlenen 'Tarlabası Geleceğini Paylaşıyor' sergisi dönemin Kültür ve Turizm Bakanı Ertuğrul Günay'ın katıldığı davetle açılmış, bu davette dönemin Beyoğlu Belediye Başkanı Ahmet Misbah Demircan tarafından Tarlabası'nın büyük bir dönüşüme hazırlandığı duyurulmuştur. Misbah, Tarlabası Yenileme Projesi kapsamında 20 bin metrekarelik alanda 278 binanın restore edileceği, çağdaş ve modern bir görünüme kavuşacağını dile getirmiştir. Günay, proje ile yeniden kazanılması planan Tarlabası'nın İstanbul'un ve dünyanın çok özel yerleşim alanlarından bir olduğunu belirterek 2010 Avrupa Kültür Başkenti projesinin bu kıymetin bilinmesini sağlayacağını, 2010'a hazırlık çerçevesinde fiziki mekanların tarihi dokuya uygun hale getirildiğini anlatmıştır (Habertürk, 2008). Tarlabası projesi ilerleyen yıllarda bölgede yaşayan insanların mahallelerini terketmek zorunda kaldığı, yapıların (çoğunlukla yurtdışından müşteri bulmayı amaçlayan) lüks konut ve işyerlerine dönüştürüldüğü bir tablo ile sonuçlanmıştır.

Dönemin Mimarlar Odası İstanbul Büyükşehir Şube Başkanı ve İstanbul 2010 AKB Danışma Kurulu üyesi Eyüp Muhcu, Sulukule, Süleymaniye, Tarlabası projelerinin Fatih, Eminönü ve Beyoğlu Belediyelerinin yenileme projeleri olduğunu ve hazırda bulunan bu projelerin 2010'a dahil edildiğini ifade etmiştir (Arkitera, 2008). Uygulanan projelerin 'turist merkezli' olmasını, devletin AKB için ayırdığı bütçe,

yerel yönetimlerin katkı payları, AB fonları ve sponsorlukları ile oluşan toplam bütçenin sadece İstanbul'a gelecek turistlerin sayısı dikkate alınarak harcanmasını eleştirmiştir (Arkitera, 2008). Mimarlar Odası'ndan diğer 2010 AKB Danışma Kurulu üyesi Mücella Yapıcı, ajansın desteklediği Sulukule'nin dönüşüm projesi ile bölgenin sahip olduğu üç bin yıllık kültürün yok edilmesini, TOKİ Başkanı'nın ifadesiyle Süleymaniye kentsel dönüşüm projesi kapsamında Osmanlı ve Selçuklu mimarisinin egemen kılınmasını, Haliç'te tarihi eser olan doku ve mirasın reddedilmesini, yüzde doksanı tarihi eser olan Tarlabası'nın çöküntü alanı ilan edilip tarihi eserlerin yıkılmasını işaret ederek: Kültür bunun neresinde? sorusunu yöneltmiştir (Ültekin, 2009). Ardından Yapıcı, "Eski tarihi mekanlar ve var olan kültür satış kabiliyetini arttırmak için kullanıyor" cevabını veriyor (Ültekin, 2009). Yapıcı, devlet tarafından yönetilen AKB gibi projelerin temel derdinin kentlerin postfordizmle birlikte içerik değiştirmesi olduğunu ifade etmiştir: "Sanayi devriminin ürünü olan kentler artık üretimin değil, tüketimin örgütlendiği yerler haline geldi." (Ültekin, 2009).

Kentlerde tüketimin bir unsuruna dönüşen kültür ise alınıp satılabilir metaya, bir endüstriye dönüşmekte, Yapıcı'nın bahsettiği küresel kentlerin kültürel imajlarını düzeltip yarıştırmaları sonucunu doğurmaktadır (Ültekin, 2009).

İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti projesi için aktif olarak sürecin içinde yer alan çoğu aktörün yaptığı temel değerlendirmelerden birisi kentin kültür hayatında yeni bir yönetişim denemesinin yaşanmasının önemi olduğu yönündedir. Bu durumla çelişkili olarak İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti Danışma Kurulu ve Girişim Grubu üyesi Nuri Çolakoğlu projenin tıkandığı nokta olarak yönetişim modelini işaret etmektedir:

Sivil toplum, yerel yönetim ve merkezi hükümeti bir araya getiren; bunlardan eşit paydaşlar olarak davranarak, birlikte hareket edip, karar oluşturabilecekleri bir mekanizma yaratmaya çalıştık. Ancak Türkiye'de paylaşım kültürü olmadığı için burada duvara çarptık. (Çolakoğlu, 2011:43)

Nuri Çolakoğlu ile beraber birçok insan sürecin işletilişine dair itirazları sebebiyle 2009 yılında görevlerinden istifa etmiştir.

İstanbul'un Kültür Başkenti olması gündeme geldiği ilk andan itibaren kent yönetimindeki aktörlerin bu programı kentsel dönüşüm için araç, İstanbul'un tanıtılması ve daha fazla turist çekmesi için fırsat olarak değerlendirmiştir (Haber 7,

2006). Yapılan açıklamalar, daha sonrasında AKB projesinin ele alınış biçimi incelendiğinde kentin kültür programları aracılığıyla tasarlanması ve pazarlanmasının amaçlandığı anlaşılmaktadır. Bu süreçte yenilenmesi, inşa edilmesi ve/veya yeni programlarla işlevlendirilmesi gündeme gelen yapılarda ve bölgelerde ilerleyen yıllarda yaşanan gelişmeler o dönem yapılan itirazları haklı çıkarmıştır. Süleymaniye, Haliç kıyıları, Tarlabası, Fener-Balat, Cercle d'Orient binası ve tarihi Emek Sinemasının bulunduğu parselin dönüşümü (bugün Grand Pera alışveriş merkezi) gibi projeler zaman içinde kısmi veya tamamen uygulanmış, bu projeler sonucunda bugün gelinen noktada tarihi yapıların onarılamaz zararlar gördüğü, kullanıcılarının ve yaşayanlarının uzaklaştırıldığı, ekonomik ve sosyal dönüşümlerin hem parçası hem de öncüsü olan kentsel uygulamalar olarak değerlendirilmektedir. 2010 Kültür Başkenti programı kentin kültür eksenli dönüşümü tartışmalarının somutlaştığı bir süreç olması bakımından önemlidir. Haliç Kongre Merkezi'nde gerçekleşen 2010 Kültür Başkenti İstanbul açılış gecesi yayınında 2010 Ajansının kentsel uygulamalar direktörü ve danışma kurulu üyesi mimar Korhan Gümüş, endüstrinin desantralize edilmesi ve kentin dönüşümü için kültürün ciddi, stratejik bir enstrüman olduğunu, kentin geleceğinin biçimlenmesinin sadece ticari ve resmi kuruluşlarla yapılamayacağını, kültür konusunda özel kuruluşların büyük işlevler yerine getirdiğini ifade etmiştir (TRT 2, 2010).

2014 yılında AKP tarafından gerçekleştirilen 'Yerel Yönetimlerde Kültür-Sanat Politikaları' konulu çalıştayda teşkilat olarak AKP yönetimindeki belediyelerde kültür-sanat politikaları üzerine bir komisyon faaliyeti sürdürüldüğünden bahsedilmektedir. Çalıştayda dönemin Kültür Bakanı Ömer Çelik, devletin kültür politikası olmasının kültürel hayatı felç edeceğini ifade etmiş, kültürel hayatın sivil olduğunu ve özgürleşmesi gerektiğini belirtmiştir (İHA, 2014). İBB Başkanı Kadir Topbaş ise toplumun değerlerini tekrar özgüvenle gündeme getirerek, milletin bin yıllık kökleriyle buluşabileceğini vurgulamıştır. Söz konusu çalıştayda AKP'nin benimsediği kültürel belediyeçilik anlayışı kapsamında, parti yönetiminde olan belediyelerin kültür sanat faaliyetleri değerlendirilmiştir (İHA, 2014).

İstanbul Büyükşehir Belediyesine ait Stratejik Planlar (2007-2019 yılları arasını kapsayan) incelendiğinde, beraber ele alınan kültür, turizm ve tanıtım başlıkları altında İstanbul'un bölgesel ve küresel alanda kültür, turizm, ticaret ve finans merkezi olma potansiyelini ortaya çıkarmak amacıyla yabancı şehirlerle uluslararası işbirliğinin

artırılması, uluslararası toplantılar vasıtasıyla ve İstanbul'un ilgi odağı olmasının sağlanması hedeflenmektedir. İstanbul halkının talepleri doğrultusunda kültürel etkinliklerin geliştirilmesi, İstanbul'un doğal, tarihi, kültürel, sanatsal ve turistik değerlerinin tespitini yapıp, bütün dünyaya tanıtılmasını, paylaşılmasını sağlayarak tarihi ve kültürel birikimi ile İstanbul'u dünyanın en büyük turizm, kültür ve sanat kenti yapılması, kültürel tesis, alan ve gerekli kadroların sağlanması ve katılımın artırılması, stratejik belgelerde yer alan amaçlardır. Türkiye'nin görünen yüzü ve dünyaya açılan penceresi olarak tasvir edilen İstanbul'un mirasına sahip çıkarak, dünya kenti yapan öncü ve önder belediye olma vizyonuna 2015 yılında şehircilik ve medeniyet adına küresel değer üreten marka kentin yerel yönetimi olmak eklenmiştir (Strateji Belgesi 07-11, 10-14, 15-19).

Ayrıca İBB 2010-2014 Kurumsal Stratejik Planı'nda "kültür hizmetlerine tüm İstanbulluların daha rahat ve kolay erişimini ve kültür hizmetlerinin yaygınlığını sağlamak amacıyla yeni kültür merkezleri, kongre merkezleri ve kütüphaneler için yatırımlar yapılmakta" olduğu ifade edilmektedir (2020-2014 Kurumsal Stratejik Plan, aktaran Aksoy, Enlil, 2011).

Strateji belgelerinde belirlenen vizyon çerçevesinde 2011-2019 yılları arasında yayınlanmış faaliyet raporlarında yer alan kültür hizmetleri yönetimi başlığı altında belediye tarafından söz konusu dönemde hayata geçirilen etkinlikler incelenmiştir. Kültürel hizmetlerin erişilebilirliğinin artırılması, kültür hizmetleri konusunda paydaşlarla işbirliğini güçlendirmek, İstanbul'un kültür yaşamının zenginliğine yönelik farkındalığı artırmak, kültür turizmi faaliyetlerini etkinleştirmek, kültür ve tanıtım hizmet birimleri arasındaki koordinasyonu güçlendirmek, kültürel mirasın korunması amaç ve hedefleri doğrultusunda planlanan ve uygulanan projeler, kültür mekanlarının kullanımı ve etkinlikler raporlanmıştır. Kültürel etkinlikler olarak sergiler, konserler, film gösterileri, seminer, söyleşi programları, sergiler ve özel etkinlikler, kültürel mekanlar olarak şehir tiyatroları, kütüphaneler, müzelere dair bilgiler yer almaktadır. Raporla dikkat çeken noktalardan birisi kültürel erişilebilirlik hedefi için birçok etkinliğe mekan olabilen ve birçok fonksiyonu bünyesinde barındırabilen kültür merkezlerinin yaygınlaştırılması politikasının sürdürülmüş olmasıdır. Kentsel ve küresel tanıtımın gerçekleştirilmesi için Güney Kore, Azerbaycan, Romanya, Kazakistan, Bosna Hersek gibi ülkelerle karşılıklı kültürel etkinlikler düzenlenmiştir. Raporlanan birçok etkinliğin yanı sıra İslam Coğrafyasını

Aydınlatanlar Uluslararası Sempozyumu, Üstad Necip Fazılı anma programı, Tasavvuf Sohbetleri, Lale Festivali, Kutlu Doğum Haftası, İslam Sanatında Geometrik Desenler, Uluslararası Osmanlı Döneminde Kudüs Sempozyumu, Osmanlı İstanbul’u Uluslararası Sempozyumu, Torununun dilinden Mehmet Akif ve benzeri etkinlikler ile Osmanlı ve İslama dair referanslar içeren birçok ulusal ve uluslararası etkinlik ve programın varlığı dikkat çekicidir. İlk yerel seçimlerin kazanılmasından itibaren İstanbul için Osmanlı ve İslam Medeniyeti’nin başkenti olmasına dair vurgu kültürel üretimlerde, korunması ve tanıtılması gereken kültürel mirasın seçiminde ve kültür hizmetleri kapsamında restore edilerek yenilenen yapıların kullanım biçim ve içeriklerinde kendini göstermektedir.

2011 yılında dönemin İBB Kültür Müdürü Hüseyin Öztürk, yapılan bir röportajda, 2004 yılında Kadir Topbaş’ın göreve gelmesiyle kurulan Kültür ve Sosyal İşler Daire Başkanlığı’nı bir lokomotif birim olarak ifade etmektedir (Ünsal, 2011). Bu başkanlığın altında Kent Orkestrası, Şehir Tiyatroları, Kütüphaneler ve Müzeler Müdürlüğü, 2005 yılında kurulan Kültür Müdürlüğü ve son olarak 2006 yılında kurulan Turizm Müdürlüğü yer almaktadır. Daire başkanlığı bir koordinasyon yeri işlevi görmektedir. Yapılan koordinasyon toplantılarına başkan da katılır ve burada alınan kararlar ilgili birim amirleri tarafından aşağıya iletilir (Ünsal, 2011). Öztürk işleyişe dair şunları ifade etmiştir:

Beş müdürlük kamu kurumunun bir birimi oldukları için Kamu İhale Kanunu’na tabidir; bu sebeple tüm işleri ihale ile yapmak durumundadır. Hiçbir kamu kurumu parayı doğrudan, bağımsız olarak kullanamaz. Bağımsız olarak kullanamadığı için, Büyükşehir Belediyesi’ne bağlı çeşitli iştirak şirketleri var. Bunlar normal ticari şirket hükmünde, Türk Ticaret Kanunu’na göre faaliyet gösteriyor; ama bütün sermayelerini belediye verir. Kültür A.Ş. de bunlardan bir tanesi. (Ünsal, 2011)

Öztürk, İBB tarafından düzenlenen büyük kültür sanat organizasyonlarını belirlemek için istatistikler ve raporlar hazırlandığını, raporların müdürlük ve daire başkanlığınca gelecek programlar düzenlenirken dikkate alındığını ve ayrıca belediyenin kültür ve sanat perspektifini belirleyen İBB bünyesinde Kültür Sanat Üst Kurulu bulunduğunu ifade etmiştir (Ünsal, 2011). Ancak İstanbul’a dair kültür alanındaki plan ve politikaların belediye başkanlığı seviyesinde kararlaştırıldığını, kendilerinin plan ve politikalara altlık oluşturabilecek öneriler getirebildiklerini açıklamıştır (Ünsal, 2011:26).

Dönemin Kültür A.Ş. Genel Müdürü Nevzat Bayhan amaçlarını “İstanbul’u, kente gelen herkesin neredeyse her metrede kültürel etkinlikle karşılaşabileceği bir noktaya taşımak” olarak açıklamıştır (Ünsal,2011:35). Dünyada, askeri güç, ekonomik güç, diplomatik güç, politik güç ve kültürel güç olmak üzere beş güçten bahsedildiğini ve beşinci sırada olan kültürel gücü birinci sıraya taşımak için uğraştıklarını açıklamıştır. Çünkü “İstanbul’u marka yapan da, yapacak olan da kültür ve sanattır!” (Ünsal, 2011:35).

Topbaş yönetiminin son yılı olan 2017 senesine ait belediye faaliyet raporunda yapımı devam eden Okçuluk Müzesi², Haliç Bilim Merkezi, Feshane Tasavvuf Müzesi, Taksim CER Atölyesi Ulaşım Müzesi projesi, Taksim Maksemi ve su deposu sanat galerisi projesi, Perşembe Pazarı Meydan ve kıyı düzenleme projesi Beyoğlu ve Haliç bölgesinde dikkat çeken başlıca kültürel mekan projeleri arasında yer almaktadır (İBB Faaliyet raporu, 2017:202). Söz konusu projelerin son birkaç yılın faaliyet raporlarında bazen içeriği de değiştirilerek yer aldığı görülmektedir.

Topbaş yönetimindeki belediyeye ait iştiraklerden Kültür A.Ş. tarafından yayınlanan ‘1453 İstanbul Kültür ve Sanat Dergisi’ni bu dönem belediyenin kültürel üretimine örnek olarak ele alabiliriz. İBB mülkiyetindeki kültür merkezlerinin işletilmesinden, kültürel etkinlik düzenlenmesinden ve İstanbul’u tanıtan bazı yayınların hazırlanmasından sorumlu olan Kültür A.Ş. tarafından 2007 yılında Türkiye’yi ziyaret eden yabancılara da ulaşmak amacıyla Türkçe ve İngilizce içerikle ‘1453 İstanbul Kültür ve Sanat Dergisi’ adlı dergi yayınlanmaya başlanmıştır. Derginin adının “İstanbul’da birlikte yaşamının dönüm noktası, bu tarihle farklı dinlerin, farklı ırkların bir arada yaşamaya başlaması” referansı ile 1453 olarak belirlendiği ifade edilmiştir (İspirli, 2007). Derginin çıkış amacını ikinci yılında yayınlanan ilk sayısında dönemin İBB Kültür A.Ş. Genel Müdürü Nevzat Bayhan şöyle açıklıyor:

1453 Dergisi, her sayısında bir perdeyi kaldırarak, İstanbul ile sahil yüzleşmeler için yola çıktı... İstanbul isimli “giz”in sırrını aşınasına ifşa etmeyi buradımız... Bu yolda 1. yılımızı geride bıraktık... Yol aldıkça yolun uzayacağını; anladıkça “sır”ların artacağını; gözümüze gördükçe kaybolacağını biliyorduk... Bizimkisi, önceden bildiğimiz bir yolculukta,

² Okçuluk Vakfı’na destek olmak için müze projesi için İBB tarafından ayrılan bütçe sonrasında tartışma konusu olmuştur (Sözcü, 2019a). Müze için günümüzde (2024) İBB birimlerinin veya iştiraklerinin kullanımı söz konusu değildir.

cismimizle değilse de yüreğimizle adım atacağımız ve bilgiden daha çok sezginin kapılarını aralayacağımız bir yolculuktu... İstanbul ister ise bizi ağırlayacak istemez ise bir yetimhanede gaip edecekti!... (Haber 7, 2009)

Derginin içerik ve başlıkları incelendiğinde Osmanlı tarihi ve kültürüne dair konuların hakimiyeti dikkat çekmektedir. Derginin 2017 yılında çıkarılan sayısı, söz konusu dönemin siyasi ortamında bir kriz unsuruna dönüşmüştür. Derginin bu sayısında “Erdo-Gone!, İnşallah, Maşallah” yazılı bir duvarın önünde duran bir kedinin çekilmiş fotoğrafının³ yer alması başta İBB Başkanı Kadir Topbaş’a yönelen ciddi eleştirilerin sebebi olmuştur. Bu fotoğraf sebebiyle toplatılan derginin yayın hayatına son verilmiş, derginin yazı işleri müdürü, içerikten sorumlu yayın koordinatörü ve editörünün iş akti ise sonlandırılmıştır (Susma Platformu, 2017). Bu durum, seçilmiş olduğu İstanbul Büyükşehir Belediye başkanlığından istifası ile sonuçlanacak giderek artan bir siyasi krizin yerel yönetim tarafından yayınlanan kültür sanat ürününe yansımadır. Belediye yönetiminin kültür politikasının ürünü olan dergi ile yönetimdeki siyasi ideoloji arasından doğrudan ilişkinin tespiti açısından önemli görülen bu örnek, dönemin siyasi gündeminin içerik belirlenmesi ve derginin devamlılığı açısından doğrudan etkisini okumayı da mümkün kılmaktadır.

2017 yılında yaşanan ve gerekçeleri hakkında çeşitli haberler yayınlanan siyasi kriz sebebiyle İBB Başkanı Kadir Topbaş görevinden istifa etmiştir.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi’nde yerli ve milli kültür perspektifi: Mevlüt Uysal dönemi (2017-2019)

2017, 2018 ve 2019 faaliyet raporları incelendiğinde Kadir Topbaş’ın istifasının ardından İBB Başkanlığı görevine gelen Mevlüt Uysal tarafından, belediyenin gündeminde olan kültür projelerinin devam ettirildiği görülmektedir. Görevde olduğu süreç içerisinde yaptığı açıklamalarda dikkat çeken bir husus yerli ve milli kültür vurgusu olmuştur. 2016 yılı itibarıyla merkezi yönetimin kültür politikası doğrultusunda benimsediği bir söylem olan ‘yerli ve milli’ vurgusu eş zamanlı olarak Uysal tarafından yapılmıştır.

³ Söz konusu fotoğraf, yönetmenliği Ceyda Torun tarafından üstlenilen 2016 yılı !f İstanbul Uluslararası Bağımsız Filmler Festivali’nde prömiyeri gerçekleştirilen Kedi adlı belgesel filminden bir karedir.

Uysal, İBB 2018-2019 Kültür Sanat Sezonu açılışında yaptığı konuşmada birçok alanda başlatılan yerli ve milli seferberliğinin kültür sanat alanında da geçerli olması konusunda bir çağrı yapmıştır:

İstanbul'un, her alanda olduğu gibi kültür sanatta da çığır açmasını arzu ediyoruz. Bu idealin gerçekleşmesinin ilk şartı; öncelikle kendi hikâyemizin anlatılmasıdır. Kendi memleketinin hissedişini yansıtmayan bir eser, başka ruhlara dokunamaz. İlhamını kendi köklerinden almayan bir eserin, evrensel olması mümkün değildir. (Yeni Şafak, 2018)

Adalet ve Kalkınma Partisi'nin yönetimindeki İBB'nin kültür politikalarına dair belirleyici bir unsur ve politika aracı olarak İstanbul'un çoğu ilçesine açılan kültür merkezlerini sayabiliriz. Başta il ve ilçe belediyeleri olmak üzere kamu kuruluşları tarafından kültüre erişimin sağlanması ve kültür hizmetlerinin yaygınlaşması söylemi ile çok sayıda kültür merkezi inşa edilmiştir. İçerikleri milli kültürün tanıtılması çerçevesinde toplantı, eğitim, kütüphane, sergi, kurs vb. işlevler olarak belirlenen yapılar⁴ uygulamada aynı zamanda mikro ölçekte yereldeki insanlarla bağ kurma işlevini de yerine getirmektedir. Siyaseti yaygınlaştırma aracı olarak da yorumlanabilen merkezler, bu yönüyle cumhuriyet dönemi halkevlerine benzerliği üzerine çalışılmıştır (İnce, 2012). Diğer taraftan içeriğin ve işlevinin ötesinde, benimsenen 'hizmet yarışı' siyasetinin ürünü olarak her bina hizmet heykeli olarak dikilmektedir (Bora, 2016:14).

2018 seçimlerinin öncesinde ise benzer amaç ve yapma biçimiyle millet kıraathaneleri ve Osmanlı referansı ile millet bahçeleri seçim vaatleri arasında yerini almıştır. Adıyla tezat biçimde bir imar projesine dönüşen millet bahçesi projeleri ilerleyen yıllarda büyük bütçelerle hayata geçirilmesi sebebiyle haberlere konu olmuştur (Cumhuriyet, 2022). Millet kıraathanelerinin ise, kütüphane işlevinin yanı sıra yeme içme fonksiyonu ile 7/24 açık olması vaatler arasında yer almıştır (BBC, 2018). Günümüzde (2024) il ve ilçe belediyelerinin uygulamaya koyduğu projeler arasında iki uygulama yer almaktadır.

2018 yılında ayrıca Taksim Meydanı metro girişinde eski İstanbul Kitapçısının bulunduğu alan Taksim sanat adıyla yeni bir sanat galerisine dönüştürülmüştür. Açılış

⁴ T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Merkezleri, <https://yigm.ktb.gov.tr/tr-9785/kultur-merkezleri.html>

İBB Koleksiyonundan seçkileri ile birlikte sergi küratörü Mehmet Lütfü Şen tarafından Batı taklitçiliğinin karşısında durduğu belirtilen ‘Geleneksel Kültüre Çağdaş Yorum ‘66 Kare’ projesinin yer aldığı ‘Resmemaneti’ isimli sergi ile yapılmıştır (Alcan, 2018).

Uysal döneminde çocuklara İstanbul’u tanıtmayı hedeflenen ‘İstanbul Muhafızları Ab-1 Hayat Çeşmesi’ animasyon filmi Neher Yapım ve Kültür A.Ş. ortak yapımı olarak vizyona girmiş, çalışmalarını geçmiş yönetim dönemine dayanan ‘İstanbul Kültür Varlıkları Envanteri’ projesi kapsamında 45 ciltlik kitap ile 4 ciltlik “İstanbul’un Türbe, Hazire ve Kabir Yerleri” kitapları yayınlanmıştır. Uysal yönetiminde İstanbul’da 7/24 hizmet veren 4 yeni kütüphanenin açılışı gerçekleştirilmiştir (İnternet Haber, 2019). Ayrıca yine bu dönemde İBB tarafından ‘İstanbul’da yaşayan Arap Aydınlar Çalıştayı’ düzenlenmiştir (Milliyet, 2018). Dönemin İBB Başkanı Mevlüt Uysal şair Necip Fazıl Kısakürek adına bir müze veya kültürevi açmayı planladığını açıklamış fakat proje hayata geçmemiştir (Anadolu Ajansı, 2018).

İstanbul Büyükşehir Belediyesi’nde popülist kültür perspektifi: Ekrem İmamoğlu dönemi (2019’dan itibaren)

2019 yerel seçimleri, başta İstanbul ve Ankara yönetiminde olmak üzere uzun yıllar boyunca söz konusu olan siyasi süreklilikte önemli bir kırılmaya sebep olmuştur. İtirazlar sonucu ikinci kez tekrar eden İstanbul seçimlerinin sonucunda CHP adayı Ekrem İmamoğlu İstanbul Büyükşehir Belediyesi Başkanlığına kazanmıştır.

2019 yerel seçim sürecinde CHP adayı Ekrem İmamoğlu’nun vaatlerinin birçoğunu sosyal belediyeçilik kapsamında değerlendirilebilir. Belediye kaynaklarını İstanbul’da belli bir kesime değil, kent nüfusunun tamamına adil hizmet için kullanacağı vurgusunu temel alan seçim sürecinde beş hedef açıklamıştır. Bunların arasında; “İstanbul’un yaşam kalitesini yükseltmek, kültür, sanat ve spor faaliyetlerini, İstanbul’un tamamına yaymak” amaçları yer almaktadır (Bianet, 2018). İmamoğlu adaylık sürecinde ‘Sanatçılar ve Edebiyatçılar Buluşması’nda yaptığı konuşmasında kültür sanata dair düşüncelerini paylaşmıştır:

Bu kentte kültür ve sanatta yoksulluk yaşıyor. Nitelikli kültür-sanat etkinliklerinde katılmak pahalı bir uğraş olmaktan çıkmalı. Kadınların ve gençlerin kültürel faaliyetlere katılımını arttıracacağız. Şehir tiyatrosu sayısı 2 katına çıkartılacak ve sanatçıların yöneteceği özerk bir yapı

oluşturulacak. Nitelikli kültür-sanat etkinliklerine katılmak pahalı bir uğraş olmaktan çıkacak. Kültür, İstanbulluların bir arada, barış içerisinde yaşaması, dünyanın geri kalanı ile bağ kurması için olmazsa olmaz bir alan. Kentin farklı sosyo ekonomik semtlerinde oluşan kültür ve sanat birikimini çevre ilçelere de ulaştıracağız. Beyoğlu ve Galata Kültür-Sanat- Turizm Projesiyle bu bölgeyi yeniden kültür ve sanatın odağı haline getireceğiz. Sadece üst gelir gruplarına veya turistlere değil, özellikle gençlere ve dezavantajlı gruplara yönelik etkinliklerle Beyoğlu'nu yeniden İstanbul'un dinamizminin aynası haline getireceğiz. (Evrensel, 2019)

Söz konusu buluşmada belediyenin kültür sanat alanındaki amacına dair açıklamalarda bulunulmuştur. Belediyenin kültür sanat alanındaki amacının üretim yapmak değil, kültür ve sanat aktörlerini kentle buluşturma ve onlara sağlıklı çalışma alanları sunmak adına altyapı sağlamak olduğu ve bu doğrultuda ise kent kültür sanat meclisi kurulacağı ifade edilmiştir. Meclis, belediyenin kültür sanat çalışmalarının çerçevesi, kentteki kamusal kültür alanlarının, kültür-sanat merkezlerinin kullanımı, programları ve etkinlikleri konularında söz sahibi olacağı belirtilmiştir. Kültür sanat alanından her türlü insanın katılımı ve rotasyonu ile oluşturulması amaçlanan meclisin yapısının özerk olacağı ve kamu görevinde bulunan üyesi bulunmayacağı açıklanmıştır (Haberler.com, 2019).

2019-2020 Kültür Sanat Sezonu'nun açılışında konuşan İBB Başkanı İmamoğlu, kültür ve sanat kenti haline getirmeyi amaçladıkları İstanbul'u, yeni bir vizyonla dünyanın en nitelikli etkinliklerinin gerçekleştirildiği merkezler arasında anılmasını sağlamayı ve yeni nesil yönetim anlayışı ile İstanbul'un geçmişinden aldığı güçle birikimlerini geleceğe taşınmasını ve evrensel dile katkılar yapmasını hedeflediklerini ifade etmiştir (T24, 2019).

Yeni yönetim tarafından hazırlanan Strateji Belgesinde misyon olarak “yeni nesil belediyecilik anlayışıyla şehrin tüm değerlerine sahip çıkarak üreten, kültürel ve sosyal yaşamı ile 24 saat yaşayan bir İstanbul için erişilebilir hizmetler sunmak” olarak belirtilmiş, vizyon ise; “adil, yeşil ve yaratıcı şehir, mutlu İstanbullu” olarak ifade edilmiştir (20-24 Strateji Belgesi:14). Amaç ve hedefler başlığı altında kültürel, mimari, doğal ve şehir mirasını korumak ve geliştirmek amacına yönelik;

- Katılımcı süreçlerle bağımsız modeller oluşturarak kültürel mirası korumak, önleyici koruma süreçlerini katılımcılık ile kalıcı ve etkin kılmak

- İstanbul'un kültürel ve tarihsel kimliğini yansıtacak çağdaş müzeleri turizm ve kültür ihtiyaçları açısından planlayarak oluşturmak

-İstanbul'un somut ve somut olmayan kültürel miras envanterini ve koleksiyonlarını oluşturmak ve geliştirmek, eğitici, bilgilendirici araştırma faaliyetleri ile kamuoyuna sunmak hedeflerine yer verilmiştir. (20-24 Strateji Belgesi:14).

Söz konusu stratejiler ve hedefler doğrultusunda 2019, 2020, 2021, 2022 yıllarına ait faaliyet raporları incelendiğinde kültür sanat alanında yürütülen politikalar doğrultusunda daha önceden başlanmış, planlanmış bazı faaliyetlerin devam ettirildiği, bazılarının içeriğinin dönüştürüldüğü ve bazılarının ise yeni yönetim tarafından eklendiği görülmektedir. Söz konusu projeler özellikle tez çalışması kapsamında ele alınan Beyoğlu bölgesi ve Haliç kıyısı kapsamında incelendiğinde Haliç Tersane Müze Kompleksi (Haliç Bilim Merkezi projesinden dönüştürülmüştür), Feshane Tasavvuf Kültürleri Müzesi/Edebiyat Müzesi (Feshane Tasavvuf ve Osmanlı Kıyafetleri Müzesi projesinden dönüştürülmüş, Artİstanbul Feshane olarak uygulanmıştır), Tünel Metrohan, Muammer Karaca Tiyatrosu restorasyonu, Beyoğlu Okçuluk Müzesi, Ceneviz Surları Müzesi ve Seyir Terası Projesi, Haliç Kültür Vadisi (Haliç Sur Duvarları) Restorasyonu, Saint Pierre Han restorasyonu, Botter Apartmanı restorasyonu projeleri yer almaktadır. Ayrıca Haliç'in güney kıyısında yer alan Fener evlerinin restore edilerek sergi salonlarına dönüştürülen Haliç Sanat, Sütlüce kıyı hattında açılan İBB Kültür A.Ş. Dijital Deneyim Müzesi, İBB Şehir Planlama sayfasında yer alan bilgiye göre ise yine Miniatürk'ün yakınında İETT Müzesi projesinin yer aldığı görülmektedir.

İBB bünyesinde yer alan Kültür Dairesi Başkanlığı, kültürel faaliyetler ve kültür politikaları ile ilgilenmektedir. Kültürel Etkinlikler, Şehir Tiyatroları, Turizm Şube Müdürlükleri ve Orkestralar söz konusu daire başkanlığına bağlıdır. Kültür Varlıkları Projeler, Koruma ve Uygulama Denetim, Kültürel Mirası Koruma ile Kütüphane ve Müze Şube Müdürlükleri ise Kültür Varlıkları Dairesi başkanlığına bağlı bulunmaktadır. 2019 yılı itibariyle göreve gelen İBB yönetiminin önemli ve farklılaşan kültür politikaları araçlarından birisi, söz konusu dönemin Kültür Varlıkları Daire Başkanı Mahir Polat'ın yönetiminde kurulan İBB Miras olmuştur. İstanbul'da yaşayan herkesin kültürel mirasa eşit erişim hakkına sahip olabilmesi amacı ile kurulduğu ve İstanbul'a ait bir dünya markasına dönüştüğü ifade edilen İBB Miras,

kentte bulunan kültür varlıklarının ‘doğru işlevlendirilmesi’ ve ‘doğru mimari tasarım’ çalışmalarıyla korunarak geleceğe aktarılması amacı taşımaktadır (Ozar, vd. 2024:17). Bu kapsamda mimar, restoratör, sanat tarihçisi, grafik tasarımcı gibi çeşitli meslek uzmanlarını barındıran ekip tarafından kültür varlıklarına periyodik bakım, eser ve sivil mimarlık eserlerinde, kamusal sanat eserlerinde restorasyon çalışmaları, bakım onarım çalışmaları ile yeniden işlevlendirme çalışmaları yapılmıştır. İstanbul’daki tarihi kalelerin ve kara, deniz, Haliç surlarının restorasyonu, türbe, hazire vb. kutsal mekanların bakım onarımı, feshane, gazhane, baruthane vb. endüstri mirası yapıların restorasyonu, arkeolojik alanlar için arkeopark projeleri, vapur iskelelerinde kitap kafe gibi kültür sanat fonksiyonlarına dair düzenlemeler, tarihi tiyatroların yenilenmesi ve Tarihi Yarımada yenileme projeleri bu kapsamda değerlendirilmiştir.

Yaklaşık 5 yıllık (2019- 2024) zamanda kamusal müzelerin sayısı ise 4’ten 22’ye çıkarılmıştır (Ozar, vd. 2024:17). İstanbul Tasarım Müzesi, İstanbul Sanat Müzesi, Bulgur Palas, Artİstanbul Feshane, Anadolu Hisarı Müzesi, Baruthane Müze, Belgradkapı Ziyaretçi Merkezi, Mevlanakapı Ziyaretçi Merkezi, Casa Botter Sanat ve Tasarım Merkezi, Cendere Sanat Müzesi, Çubuklu Silolar Doğa ve Bilim Müzesi ile Dijital Sanatlar Müzesi, Haliç Sanat: Fenerevleri, Gülhane Sarnıcı, Kağıthane Sanat Galerisi, Kemal Sunal Müzesi, Maltepe Sanat Galerisi, Mecidiyeköy Sanat Galerisi, Müze Gazhane kapsamında Çocuk Bilim Merkezi, Karikatür ve Mizah Müzesi, İklim Müzesi, Taş Mektep ve son olarak İBB Kültür A.Ş.’ye bağlı olan Dijital Deneyim Müzesi hizmete açılmıştır. Kültür Dairesi Başkanlığı’nın sahip olduğu 30’dan fazla mekânın bir kısmı faaliyetlerini Kültür A.Ş.’ye bağlı olarak sürdürmektedir. İBB Kültür A.Ş.’ye bağlı diğer müzeler gibi girişi ücrete tabidir.

İBB Miras markasına benzer biçimde, İBB tarafından hazırlanan ve yönetilen kültür sanat mekanlarındaki etkinlikleri duyuran bir diğer oluşum ise İBB Kültür olmuştur. İBB Genel Sekreter Yardımcısı ve Kültür Varlıkları Dairesi Başkanı Oktay Özel, İBB Miras tarafından İstanbul’un mirası korunurken İBB Kültür’ün ürettiği kültür politikaları doğrultusunda bu mirası yaşatmayı amaçladıklarını ifade etmiştir (Can, 2024). Söz konusu iki yeni oluşum bu dönemin kültür politikaları aracı olarak öne çıkmaktadır.

2019- 2024 yıllarını kapsayan dönemde İBB’nin kültür politikalarından birisi olarak kültürün demokratikleşmesi amacıyla bahsedilmektedir (Demirbağ, 2023). Bu

doğrultuda İBB Kültür Dairesi Başkanı Volkan Aslan'ın ifadesiyle Kültür Daire Başkanlığı'nın etkinlik üretme ve sunmanın ötesinde kültürel alanda bir politika üretim merkezi olarak değerlendirilmesi, özel ve bağımsız herkesin içerisinde olabileceği bir yapı olarak kurgulanmasının sağlanması üzerine çalışmalar söz konusudur. Buna ek olarak ise 'kültür hakkı olarak kentin her kesiminin kendini ifade edebileceği alanlar oluşturma' önceliği ifade edilmektedir (Demirbağ, 2023). 'Ben organize ediyorum, yapıyorum zaten' anlayışı dışında kültür politikası yürütme anlayışı geliştirme, bağımsız sanatçılar, topluluklar, sendika ve topluluklar ile ilişkilerin geliştirilmesi hedef olarak ifade edilmiştir. 2020 yılında İstanbul Kültür Sanat Platformu Oluşum Çalıştayı düzenlenmiştir. Bu çalıştay, "İstanbul'un kültür sanat politikalarını katılımcı ve kapsayıcı bir şekilde planlamak, kültür sanat yaşamının sorunlarının, önceliklerinin, vizyonlarının sürdürülebilir kalkınma ilkeleri temelinde belirlendiği, tartışıldığı, çözümlerinin geliştirildiği, ortak aklın ve uzlaşmanın esas olduğu demokratik bir yapı" olarak tasvir edilmiş ve sonucunda kamuoyuyla paylaşılmayan bir rapor oluşturulmuştur (Erbirer, 2024). Devamında ise sürekliliği sağlanamayan İstanbul Kültür Sanat Platformu Danışma Kurulu kurulmuştur (Erbirer, 2024). Ayrıca İBB kültür sanat çalışmaları kapsamında değerlendirilebilecek İstanbul Turizm Platformu Kültür-Sanat Komisyonu ve İstanbul Kent Konseyi Kültür-Sanat Çalışma Grubu olmak üzere iki yapı daha mevcuttur. Henüz gerçekleşmemiş olmakla birlikte, 2023 yılında ise İBB Genel Sekreteri Mahir Polat, bir süredir üzerine çalışılan, kültür-sanat dünyasındaki paydaşları bir araya getirecek, yabancı iş birlikleri ile güçlenecek Kültür Çalışma Ağı Modeli'nin tasarımından bahsetmiştir (Tokyay, 2023). İBB Kültür Dairesi Başkanlığı, 2023-2024 kültür sanat sezonu açılışında İstanbul Kültür Politikaları Merkezi kurulacağını duyurmuştur (Sanat Okur, 2023).

2023 yılında tarihi Feshane yapısı Artİstanbul Feshane olarak 'Ortadan Başlamak' isimli sergi ile açılmıştır. İBB Kültür sitesinde yer verilen konuya dair haberde, serginin hazırlığında yer alan İstanbul Sanat Meclisi oluşumu hakkında açıklamaya yer verilmektedir:

Meclis, kentin bütün paydaşlarını; sanat üreticilerini, kurumlarını, teorisyenlerini ve sektörün diğer aktörlerini bir araya getirerek İstanbul'un kültür ve sanat üretimini geliştirmeyi amaçlıyor. Kolektif güce inanan, yatay bir hiyerarşide çalışan, tüm kültür sanat emekçilerini

kucaklayan ve organik üyesi kabul eden İstanbul Sanat Meclisi; eşitlikçi, çoğulcu ve daha özgür bir sanat ortamı için bir araya geliyor. (2023)

İstanbul Kültür Sanat Platformu Danışma Kurulu'nun kuruluşu ve içinde yer alan üyelere dair haberler basına yansımıştır. Üyeler arasında İBB'nin ilgili kadorlarından, özel sanat kurumlarından ve kültür alanında tanınmış isimler bulunmaktadır (Bianet, 2020). Bu isimler arasında ünlü turist rehberi olarak tanınan, pazarlama ve iletişim alanında bilinen isimlerin yer alması kültür politikası açısından önemlidir (Bianet, 2020). Gerek söz konusu danışma kurulunun gerekse de İstanbul Sanat Meclisi'nin güncel durumu ve işlerliğine dair bilgiye ulaşılamamaktadır.

2022 Faaliyet Raporunda vizyonunu “İstanbul'un kültürel değerlerinin yurt içinde ve yurt dışında bilinirliğini artırmak, herkes için erişilebilir organizasyonlar ve faaliyetlerle kapsayıcı bir kültür bilinci oluşturup İstanbul'a ve İstanbullulara değer katmak” olarak ifade edilmiştir. Bu dönem Kültür A.Ş. tarafından Panorama 1453 Tarih Müzesi, Miniatürk, Yerebatan Sarnıcı, Şerefiye Sarnıcı ve Topkapı Türk Dünyası Kültür Mahallesi'nin işletmeciliği yürütülmektedir. İstanbul'un kültürünü tanıtmak için müze ve kültürel mekân işletmeciliği, kültürel organizasyonlar, yayıncılık faaliyetleri, açık alan reklamcılığı, ulusal ve uluslararası panel, sempozyum ve festivaller gerçekleştiren Kültür A.Ş.'ye ait rapor kapsamında özel şirketler, alışveriş merkezleri, sanat fuarları, şirketlere ait sanat kurumları ve bu kurumlar tarafından düzenlenen festival ve etkinliklere dair gerçekleştirilmiş iş birliklerine, sponsorluk anlaşmalarına da yer verilmektedir. Bu iş birlikleri kapsamında kamuya ücretsiz, erişilebilir koşullar sağlanırken (firmaya ait ürünlerin ücretsiz dağıtımı veya kullanımı vb.) bazı iş birliklerinde erişilebilirliği kısıtlı (Contemporary İstanbul vb.) ücretli konseptlere de dahil olunmuştur (2022 Kültür Faaliyet Raporu). Ayrıca Kültür A.Ş. yönetimindeki tarihi, kültür mekanlarının lansman, konser, tiyatro gösterileri, klip çekimi gibi birçok etkinlik için kiralanması söz konusudur. İstanbul Yatırım Ajansı internet sayfasında yer alan Kültür sekmesinde de Yerebatan Sarnıcı, Miniatürk, Tekfur Sarayı, Panorama 1453 Tarih Müzesi, Şerefiye Sarnıcı, Türk Dünyası Kültür Evleri ve İstanbul Kitapçıları için tarihe, kültüre ve sanata kıymet veren yatırımcıların değerlendirmesi için iş birliği tekliflerini iletilebileceği bir iletişim bulunmaktadır. Kamu-özel iş birliği prensipleri çerçevesinde, kamu mülkiyeti içinde gelir getirici projelerde hasılat paylaşımı, yap-işlet-devret, proje bazlı ortak girişim ve benzer

modellerin değerlendirmeye alınacağı belirtilmektedir⁵. Kuşkusuz kültürel, tarihi miras ve kültür mekanlarının işletilmesinde sermaye ve yatırımcılar ile söz konusu iş birliklerine dair uygulamalar bu döneme özgü değildir.

İBB bünyesinde kültür alanında uluslararası ilişkiler ve iş birliklerini geliştirmek amacıyla Kültürel Diplomasi Ofisi bu dönemde kurulmuştur. İnternet sitesi üzerinden görevine ve bağlı olduğu birimlere dair tam olarak bilgiye ulaşılamamak ile birlikte 2020 yılında kurulan İstanbul Yatırım Ajansı kapsamında görülen Kültürel Diplomasi Ofisinin, dönem dönem yurt dışına çıkararak önde gelen sanat kurumlarıyla görüşmeler yaptığı ve İstanbul'un tanıtılması amacına hizmet ettiği ifade edilmektedir (Benmayor, 2024). Ofis bu süreç içerisinde İngiltere'den Fransa'ya, İtalya'ya, İsviçre'ye, Norveç ve Almanya'ya dek birçok ülkede toplamda 16 kültür kurumuyla kültür alanında iş birliği amacıyla temas içerisindedir (Tokyay, 2023). Kültürel Diplomasi Ofisi, 2023 yılının yaz aylarında restorasyonu tamamlanıp faaliyete geçen Artistanbul Feshane'de İngiltere'nin bilinen müzesi Tate Modern'in koleksiyonunun sergilenmesi ile sonuçlanan görüşmelerin parçası olmuş, 2024 yılında halka açılan Bulgur Palas için ise dünyada bilinen fotoğraf ajansı Magnum Photos ile iş birliği yapmıştır (Benmayor, 2024; Bayrak, 2024). Kültürel Diplomasi Ofisi Direktörü Ozan Şakar'ın kültür alanı ile ilişkisiz ekonomi ve yatırım bankacılığı alanlarındaki uzmanlığı ise eleştirilere neden olmuştur (Erbirer, 2024). Vizyon 2050 Strateji Belgesi'nde, İstanbul'un 2050 yılı vizyonu, "hayatın tüm çeşitliliği ile canlı ve özgür olduğu, herkesin iyi yaşadığı bir dünya şehri" olarak ifade edilmiştir. Belgede 'İyi Yaşam Sağlayan Canlı ve Duyarlı Mekanlar' teması altında "Kültürel mirası korumak, yaratıcı ve yenilikçi yaklaşımlarla kentsel yaşamla bağını güçlendirmek" amacına, 'Herkes için erişilebilir ve adil kentsel olanaklar' teması altında "İstanbulluların aktif katılımıyla kenti sanat ve kültür alanında odak haline getirmek" amacına, 'Eşit ve özgür toplum' teması altında ise "Bütün toplumsal ve kültürel grupların özgünlükleriyle birlikte yaşayabilmesine imkan sağlamak" amacına yer verilmiştir.

Vizyon 2050 Strateji Belgesi'nde özellikle kültürel miras alanlarının nitelikleri bütüncül olarak ele alınarak, katılımcı yollarla, toplumun ihtiyaçları doğrultusunda

⁵ İstanbul Yatırım Ajansı, Kültür, <https://istanbulyatirimajansi.istanbul/kultur/>

yeniden işlevlendirmesine dair hedefler tezin ilerleyen bölümlerinde çalışmanın odaklandığı bölümlerde detaylı olarak tartışılacaktır.

Vizyon 2050 Strateji Belgesi'nde önemli bir hususa dikkat çekilmektedir:

İstanbul'da sivil toplumun kültürel miras hakkı bağlamında Emek Sineması, Taksim Meydanı ve Gezi Parkı, Haydarpaşa Garı, Validebağ Korusu, Hasanpaşa Gazhanesi, tarihi kent bostanları gibi kültürel miras değeri atfedilen alanların korunmasına yönelik önemli deneyimleri vardır. Ancak İstanbul, kültürel mirasın korunmasına ilişkin toplumsal taleplerin güçlenebileceği katılım ve izleme araçlarına sahip değildir. Bu açıdan İstanbulluların kültürel mirası belirleme, mirasa erişme ve ondan yararlanma, koruma, yönetme, geliştirmede söz sahibi olmasını sağlayacak katılım ve izleme araçları geliştirilmelidir. (Vizyon 2050 Strateji Belgesi, 214)

Strateji Belgesinde önemi işaret edilen katılım araçlarının geliştirilmesinde eksik kalındığı görülmektedir. Müze Gazhane, Haliç Tersanesi, Yedikule Bostanları ve Piyalepaşa Bostanları gibi miras alanlarında alanı savunan kolektif topluluklar, yaşatan, üreten gruplar tarafından sürece dahil edilmedikleri ve itirazlarının duyulmadığı konusunda eleştiriler gündeme gelmiştir (Coşkun, 2023, Bianet, 2024, İçer, 2021).

Son 5 yıl içerisinde İBB birimleri tarafından restorasyonu gerçekleştirilerek yeniden işlevlendirilen tarihi yapılar, endüstri mirası ve kültürel miras alanlarının bulunduğu bölgedeki mahallelerin ihtiyacı, özgün tarihsel birikimi, işlevlerinin ve değerler bütünlüğünün korunması ve geliştirilmesi hedefinin uygulamada yer bulup bulmadığı konusunun tartışılması gerekli görülmektedir. Kültürel mirası belirleme, mirası koruma, yönetme ve geliştirme konusunda İstanbulluların yeterli ve etkili katılımını sağlayacak araçların yaratılmamış olması da eleştiri konusu olan bir diğer kriterdir (Erbirer, 2024).

Gerek İBB'nin farklı birimlerindeki yöneticiler gerekse de İBB Başkanı İmamoğlu tarafından hayata geçirilen kültür sanat projeleri ile kente gelecek olan turistlerin daha uzun kalmalarının sağlanması amacına verilen önem sıklıkla dile getirilmektedir. Diğer taraftan İBB Genel sekreterlik görevinde bulunan Mahir Polat, yapmış olduğu bir söyleşide “kültürün küresel pazarda bir piyasa ilişkisine dönüştüğü, kültür kurumlarının kamusal anlamda güçlendirilmediği için de pazar ilişkilerine maruz kaldığını, sanatın metalaştığını” belirtmiştir (Tokyay, 2023). Polat, sanatın

özgürleşmesi ve bunun için belediyelerin sanata gerekli altyapıyı sağlama gerekliliğini ifade etmiştir (Tokyay, 2023). Kültürel Diplomasi Ofisi direktörü Ozan Şakar ise katıldığı bir radyo programında yaşam merkezlerinin, müzelerin ve diğer kültür mekanlarının sürdürülebilirliği için kent içinde yaratılan ekonomik katkı ve değerlerin önemine işaret etmektedir (Bayraktar, 2024). Söz konusu radyo programında New York Times gazetesinin 2023 yılında ‘52 Places to Go in 2023’ başlıklı haberi ile Times Gazetesi’nin ‘İstanbul Has Been Reborn-Here’s The Ultimate Weekend Guide’ başlıklı haberleri örnek verilerek İBB öncülüğünde gerçekleşen değişim ve dönüşümün dünyadaki karşılığına ve İstanbul’un nitelikli turist çekme potansiyelini yükselttiğine dikkat çekilmektedir (Bayraktar, 2024). Programda bahsi geçen Times gazetesindeki haberi incelediğimizde Galataport kapsamında inşa edilen Peninsula İstanbul ve Bomonti gibi lüks mekanların da listede yer aldığını görmekteyiz (Redman, 2024). Söz konusu mekanlar yarattıkları turizm potansiyelinin de etkisiyle çevrelerinde ciddi bir soylulaşma hareketi ve potansiyeli yaratarak, yaşayanlarını uzaklaşmasına ve mülklerin el değişimine sebep olmuştur (Tuna, 2021). Bölgede oluşturulan turizm potansiyelinin bir diğer etkisi ise turistik amaçlı gelen ziyaretçilere gündelik ya da aylık kiralama pratiğinin semtin tamamına giderek yayılmasıdır. Bu durum kira ve mülk değerlerinde artış yaratırken, mahallede yaşayan profilin hızlı değişimi söz konusudur. Vizyon 2050 Strateji Belgesi’nde de vurgulandığı üzere hedeflenen “turizmin getirdiği yoğunluk İstanbulluların bu alanlarla etkileşimini zayıflatabilmekte ya da uzaklaşmasına neden olmaktadır. Oysa bu mekanların hafızasını taşıyan ve kültürel mirasın yaşayan değerler olarak sürdürülebilirliğini sağlayan İstanbullulardır.” yaklaşımı ile tezatlık içermektedir (Vizyon 2050 Strateji Belgesi, 214). Bunlara ek olarak özellikle kent merkezinde tamamlanan ve devam eden öncü projelerin İBB tarafından dönüştürülen mekanlar ile ilişkisi de göz önünde tutularak, bölgenin turizm ve kültür eksenli dönüşümüne dair geliştirilmiş bir kamu politikasından bahsedilmemektedir.

Söz konusu dönemde İBB kültür politikalarında kültürel demokrasi, bir kent hakkı olarak kabul edilen kültür hakkı, kentin tamamına yayılan ve herkes için erişilebilir, kapsayıcı, nitelikli kültür hizmetleri ve mekanlarının yaratılması öne çıkmaktadır. Bu hedeflerden katılımcı süreçlerin oluşturulabilmesi için yeterli mekanizmanın kurulmadığı, kurulan mekanizmaların işletilmediği görülmektedir. Bu doğrultuda

2019 öncesi İBB yönetimlerine benzer biçimde katılımcılık, şeffaflık gibi ilkelerin belgelerde yer almanın ötesine geçemediği görülmektedir.

Kamucu bir kültür politikası iddiası ile marka kent, uluslararası turizm destinasyonu yaratma hedefleri arasındaki çelişkiler ile projelerin kente, kentte yaşayana dair etkilerinin değerlendirilmesi ise eksik bırakılmıştır. Ayrıca İBB Genel Sekreter Yardımcısı ve Kültür Varlıkları Dairesi Başkanı Oktay Özel ifadesiyle ‘mahallelinin gündelik hayatına dahil olması’, İBB Kültür Daire Başkanı T. Volkan Aslan’ın ifadesiyle bir sivilleşme politikası olarak “kim kullanacaksa ona sor” anlayışı ifade edilmesine rağmen planlanan mekanların populist ve tekdüze bir işlevlendirme ve programlama ile ele alınması eleştirilere sebep olmuştur (Can, 2024; Erbirer, 2024).

Erbirer, İBB’nin yaklaşık 5 yıllık kültür politikalarını, stratejisini ve çalışmalarını incelediği yazısında hayata geçirilen örnekler üzerinden sanatçı, tasarımcı, kurum ve küratör seçimlerinin hangi kriter doğrultusunda yapıldığını sormaktadır (2024). Açık çağrıya çıkılmaksızın, bağımsız seçici kurullarca değerlendirilmeden belirlenen, bazen tekrar eden sanat aktörleri ve kaynakların paylaşımının şeffaf, adil, kapsayıcı bir sürecin yürütülmediğine dikkat çekilmektedir (Erbirer, 2024). İBB’nin kültür mekanlarının kuratörlerinden, kiracılarına ve genel müdürlerine kadar yapılan seçimlerin büyük sermayelerin sanat kurumları (İstanbul Modern, İKSV, Salt, Zorlu PSM vb.), şirketleri veya bu kurumlarda çalışmış kişilerden oluşması bir politika ve strateji olarak özel sektörle benzerlikler içermesine dair soruları gündeme getirmektedir (Aldoğan, 2024; Erbirer, 2024; Cumhuriyet, 2020; NTV, 2020). Bağımsız sanat kurumlarını destekleme ve altyapı sağlama politikasını benimsediğini ifade eden İBB tarafından İstanbul Tasarım Müzesi başlığı altında Süleymaniye Sıra Dükkanlarının restorasyonu sonrası müze bileşenleri olarak ifade edilen ve kent içerisinde kolaylıkla yer bulabilen/inşa edebilen özel sanat kurumları olan Salt, İstanbul Modern, İKSV ve Tepta Aydınlatma gibi firmaların dükkanlarının yer alması çelişkili başka durumu ortaya koymaktadır (Cansız, 2024).

31 Mart 2024 tarihli yerel seçimler çerçevesinde dönemin İBB Başkanı Ekrem İmamoğlu tarafından belirli konu başlıklarında tematik sunumlar gerçekleştirilmiştir. Bu temalardan bir tanesi ise ‘Yaratıcı İstanbul’ olmuştur. Bu sunumun ardından yayınlanan ve İBB’nin 2024-2030 İstanbul Kültür Atılımı olarak ifade ettiği, ‘Kültür Hakkı Kent Hakkı’ başlıklı beş yıllık kültür sanat strateji belgesi, kültür ve sanat

politikasının temel unsurları olarak kent yaşamındaki tüm paydaşlara eşit biçimde ulaşılması, kentte yaşayan herkese kültür ve sanat hizmetlerinin demokratik olarak ulaşmasının sağlanması, kentin her köşesine yayılan, kentte yaşayanların kültüre erişimi, katılımını kolaylaştıracak yeni mekanların kurulması ve kamusal alanda ifade özgürlüğü bakımından vazgeçilmez olan kent hakkı ile ayırım gözetmeksizin herkesin kültür hayatından eşit biçimde yararlanmasını öngören kültür hakkının birlikte ele alınması tarif edilmektedir. Bu doğrultuda her türlü kültür mekânı, etkinliği ve hizmetinin sinerji içinde kümeleneyeceği 39 ilçenin her birinde en az iki olmak üzere 100 adet 'Kültür Bölgesi' geliştirme hedefinden bahsedilmektedir (Kültür Hakkı, Kent Hakkı; 2024:9). 2021'den bu yana, tarihi, kültürel ve endüstriyel miras yapı ve alanları restore edilmiş veya yenilenmiş ve işlevlendirilmiştir; Feshane, Botter Apartmanı, Metrohan, Müze Gazhane, Cendere Sanat, Anadoluhisarı, Gülhane Sarnıcı, Haliç Evleri, Moda İskelesi, Yedikule Gazhane, Bebek Sarnıcı, Baruthane, Süleymaniye Sıra Dükkanlar'ı, Büyükkada Tasmektep ve Beyoğlu Sineması. Belgede yer alan Kültür Bölgeleri örnekleri arasında Beyoğlu özelinde, Haliç Kültür Bölgesi (Feshane, Haliç Evleri, İstanbul Sanat Müzesi) yer almaktadır (Kültür Hakkı, Kent Hakkı; 2024:12).

Bağımsız sanatçıların eş zamanlı olarak üretim alanı olarak kullanacağı, kütüphane ve yeme içme olanaklarıyla Katılımcı Kültür Merkezleri, açık hava etkinlik alanları (gazhane projeler, karasurları, arkeoparklar vd.), Yenikapı Eğlence Parkı, 28 yeni müze, kent kütüphaneleri/ yeni nesil kütüphaneler, Kitap-Mağaza, Müzik Çalışma Merkezi, yayıncılık sektörünün depolama, dağıtım gibi tesislerinin bulunacağı KitapKent, restorasyonu devam eden Kuyumcu Han'da açılacak olan Edebiyat Evi, tüm mahallelerde mobil kültür çalışmaları ve gezici festivaller, kültürel çeşitliliği geliştirme projeleri, çocuk sanat merkezleri, İstanbul Sanat Akademisi projeleri belgede yer almaktadır. Ayrıca kültürde sivilleşme başlığı altında bağımsız ve sivil sanat hareketliliğinin bir parçası olma hedefiyle paydaş ve topluluklarla birlikte çalışma ilkesiyle herkese açık kültür merkezleri projesi, Türkiye'de bir ilk olarak ifade edilen İstanbul Kültür Politikaları Merkezi (İKPM), İstanbul Kültür Fonu (İKF), her yıl belirlenecek 'İstanbul Kültür İlçesi' ve çeşitli içeriklerde festivaller yapılması kültür sanat alanında planlanan çalışmalar arasında yer almıştır. Uluslararası kültürel iş birliği başlığı altında uluslararası konuk sanatçı programının başlatılacağı ve bu doğrultuda geçtiğimiz dönem oluşturulan Kültürel Diplomasi Biriminin İBB Kültür,

İBB Miras ve İBB'nin Dış İlişkiler Dairesi ile diyalog halinde çalışmalarına devam edeceği belirtilmiştir (Kültür Hakkı, Kent Hakkı; 2024:38).

İBB'nin benimsediği kültür politikası, kendine has değerleriyle ve kültürel birikimiyle ama evrenselliğe, etkileşime açık, dolayısıyla milli değerlere referanslar içermekle birlikte önceki yönetimin aksine salt yerli-milli anlayıştan oluşmamaktadır. Diğer taraftan kamu aktörü olarak belediyenin altyapı sağladığı bir konuma çekilmesi, üretim ve içeriğin sivilleşmesi, özgür ve kapsayıcı olmasını temel alan kültür politikasının yürütülmesi amaçlanmaktadır. Son beş yıllık dönemdeki belgeler ve açıklamalar üzerinden yapılan incelemede kültür politikası alanında söz konusu amaç ve ilkelerin, 2000'lerin başındaki AKP yönetimindeki İBB'nin kültür alanındaki vizyonu ile benzerlik gösterdiği görülmektedir.

Beyoğlu Belediyesi'nde turizm odaklı kültür perspektifi: Ahmet Misbah Demircan dönemi (2004-2019)

Ahmet Misbah Demircan'ın Beyoğlu Belediyesi Başkanlığı yaptığı 2004 -2019 yılları arasında belediyenin bölgeye dair politikalarının ağırlık merkezini turizm oluşturmaktadır. Özellikle İstiklal Caddesi aksını merkezine alan politikaların parçası olarak belediye çalışanlarının kıyafet tasarımından, yapıların ve sokakların daha estetik hale gelmesini amaçlayan 'Güzel Beyoğlu' projesine, turistik tanıtım hamlesi olarak otellere yerleşen turistlere nazar boncuğu, Türk kahvesi, çay ve lokum ikramına kadar birçok yaklaşımın temelinde öncelik turizm olmuştur. Beyoğlu Belediye Başkanı olduğu dönem süresince Misbah, ilçe ve ilçeye dair tüm projeler hakkında verdiği demeçler incelendiğinde sık sık Beyoğlu'ndaki konaklama amaçlı yatak sayısına dair verilere yer verdiği ve bu sayıların artması ile Beyoğlu'nun gelişimi arasında doğrudan olumlu bir ilişki kurduğu görülmektedir. 2012 yılında Beyoğlu'nun dönüşümü hakkında verdiği demeçte turizm ile kültür sanat arasındaki ilişkiye dikkat çekmektedir: "Beyoğlu için sanat, kültür ve eğitim faaliyetleri önemli ancak bunların temelini turizm oluşturuyor. 2002'de Beyoğlu'ndaki otellerin yatak kapasitesi 8 binlerdeyken, şu anda ise rakam 21 bine çıktı. Bunu da yetersiz görüyoruz." (Emlak Dream, 2012)

Bu dönem, daha genel bir değerlendirme ile, AKP yönetimi tarafından kültür alanında yapılan yatırımlardaki yoğunluk ve kültürün ekonomik gelişmeyle beraber

düşünülmesi, Demircan'ın söyleminin çerçevesini oluşturduğu yorumunu mümkün kılmaktadır (Keten, 2020).

2007 yılı için hazırlanan Beyoğlu Belediyesi'ne ait faaliyet raporunda vizyon; “Beyoğlu'nun tarihi ve kültürel dokusunu yaşatarak ve koruyarak, küresel bir sanat, turizm ve eğlence merkezinin yanı sıra; çağdaş ve yaşanabilir özgün bir kent haline getirmek” olarak, 2015 yılı için hazırlanan raporda ise belediyenin vizyonu farklılaşmıştır:

Beyoğlu'nun her bir mahallesini şehrin yapı taşı kabul ederek kent hizmetlerini mahalleden başlayarak ifa etmek; kentsel yenileme, sosyal hizmetler, kültürel faaliyetler ve bunlar için gerekli olan fiziki ve sosyal yatırımları gerçekleştirmek, düzenleme ve organizasyonları yapmak: Beyoğlu'nun kültür, sanat ve turizm endüstrileri bakımından merkezi konumu güçlendirmek için ulusal ve uluslararası faaliyetler yapmak: Beyoğlu'nun tarihi ve kültürel mirasını yaşatarak korumak; bilgi teknolojileri, katılımcı demokrasi ve yenilikçi uygulamalarla kentin ve kentlinin yaşam kalitesini geliştirmektir. (Beyoğlu Belediyesi Faaliyet Raporu, 2015)

Beyoğlu Belediyesi bünyesindeki Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü 2007 yılında kurulmuştur. 2011 yılında yeniden düzenlenen teşkilat yapısı ile AB Dış İlişkiler Şefliği ve Kültür Turizm ve Sanat Şefliği müdürlüğe bağlı olarak faaliyet yürütmeye başlamıştır⁶.

2015-2019 yılları için hazırlanan Beyoğlu Belediyesi Strateji Belgesinde Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü'nün temel fonksiyonu: “kent genelinde gerçekleştirdiği kültürel ve sosyal etkinliklerle kentlilik bilinci oluşturmak, vatandaşların yaşadığımız yüzyılın gelişen ihtiyaçlarına cevap verebilecek bilgi ve becerileri kazanmış, kültürel ve sosyal açıdan gelişen yaşadığı yerin ve toplumun sorunları ile ilgilenen duyarlı bireyler haline gelmesine katkı sunmak” olarak ifade edilmiştir. Sosyal dayanışmanın geliştirilmesi ve eğitime destek, dış ilişkiler, halkla ilişkilerin geliştirilmesi ve tanıtım, kentlilik bilincinin geliştirilmesi, tarih, kültür, sanat ve turizm faaliyetleri müdürlüğün hizmet alanları olarak tanımlanmıştır.

⁶ Beyoğlu Belediye Başkanlığı Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü Görev ve Çalışma Yönetmeliği, https://beyoglu.bel.tr/wp-content/uploads/2020/12/KulturveSosyalIslerMudurlugu_GCY-2017.pdf

Ahmet Misbah Demircan'ın belediye başkanlığı döneminde yayınlanmış faaliyet raporlarında dikkat çeken kültür sanat etkinlikleri için öne çıkan aktörlerden birisi Kültür Kenti Vakfı'dır. Vakıf 2009 yılında kurulmuş, 2012 yılında Beyoğlu'nda merkezlerini açmıştır. Vakfın başkanı, dönemin Beyoğlu Belediye Başkanı Ahmet Misbah Demircan, yönetim kurulu başkanı ise Bülent Katkık'tır. Turizm Acentası kurucusu olan Bülent Katkık, söz konusu dönemde Beyoğlu Belediyesi tarafından yayınlanan Beyoğlu Dergisi'nin genel koordinatörüdür. Beyoğlu Dergisi'nin 2012 yılı Eylül ayı sayısında Kültür Kenti Vakfı genel sekreteri Göksel Akman, küreselleşen dünyanın yarattığı rekabet ortamında 'Şehirler Yarışıyor' vizyonundan bahsetmiş, bu noktada insan ve şehir olgularının başarılı yönetilebilmesinin önemini işaret ederek, vakfın yaşanabilir mekanlar bir araya getirme, kültür-sanat, eğitim alanında projeler gerçekleştirme ve kentleşme olgusu üzerine çalışmalara katkı sunma amacını ifade etmiştir (Beyoğlu, 2012:81). Vakıf, Beyoğlu Belediyesi ile birlikte Kültürlerarası Sanat Diyalogları, Beyoğlu Sahaf Festivali, Uluslararası Altıneller Festivali projelerini yürütmektedir (Beyoğlu, 2012:81).

2004-2019 yılları kapsamında Beyoğlu Belediyesi tarafından Beyoğlu Çocuk Dergisi, Beyoğlu Dergisi ve Beyoğlu Gazetesi yayınları hazırlanmış ve dağıtılmıştır. Beyoğlu Dergisi'nin içeriğinde belediyenin kültür sanat alanında yapmış olduğu çalışmalar ve projeler dışında, Beyoğlu'nda gerçekleşen kültür sanat etkinliklerine, tarihi yapıları, kültür sanat mekanlarına ve İstiklal ve çevresinde yer alan marka ve mekanlara yer verilmiştir. Ayrıca Beyoğlu Dergilerinde, tarihi yerler, müzeler, sinemalar, tiyatrolar, galeriler, kültür merkezleri, kütüphaneler, kitabevleri, eğlence merkezleri, antikacılar, konaklama, restoran ve kafeler, havayolu şirketleri, konsolosluklar, sağlık kuruluşları ve haritalardan oluşan bir rehber yer almaktadır. Derginin yayımlanan sayılarında Beyoğlu'nun dönüşümüne dair politikalara ve Beyoğlu'nun dönüşüm ve değişimi için önemli projelere (Tarlabaşı, Okmeydanı, Miniatürk, Santralİstanbul, Okçuluk Tekkesi vb.), projelerin tanıtıldığı uluslararası etkinliklere (MIPIM Fuarı, Dubai Cityspace Gayrimenkul Fuarı, ITB Berlin Fuarı vb.) dair bilgiler yer almaktadır.

2005 yılının Ekim ayında ilk sayısı yayımlanan Beyoğlu Dergisi için dönemin Beyoğlu Belediyesi Başkanı Ahmet Misbah Demircan tarafından hazırlanan Beyoğlu'nu Okumak başlıklı sunuş yazısında Beyoğlu'nu insanların özgürce inançlarını yaşadığı, hoşgörünün hakim olduğu, barındırdığı farklılıkları ile zenginliğe sahip, ulusal ve uluslararası etkinliklerin adresi, kültür ve sanatın kalbi olarak ifade etmiştir (Beyoğlu

Dergisi, 2005:1). Devamında ise gerek yüzlerce yıllık geçmişi ile gerek bugün sahip olduğu potansiyelle Avrupa Birliği'ne çoktan girmiş olduğunu eklemiştir (Beyoğlu Dergisi, 2005:1). Misbah, modadan bankacılığa, eğlenceden kültüre, edebiyattan mimariye kadar geniş bir spektrumlu açılımla, tarih boyunca kendini yenilemiş ve yeniliklerin öncüsü olan Beyoğlu'nu, Türkiye'nin dışa açılan penceresi olarak tarif etmiştir (Beyoğlu Dergisi, 2005:1).

Taksim Gezi Parkı'nda Kültür ve Turizm Bakanlığı ile ortaklaşa gerçekleştirilen Altın Eller Geleneksel Türk El Sanatları Festivali, Beyoğlu Sahaf Festivali, Yerel Tatlar Festivali, kent kimliğinin oluşturulması amacıyla gerçekleştirilen Beyoğlu Sohbetleri, TÜRSAK Vakfı ile işbirliğiyle gerçekleştirilen Yeşilçam Ödülleri, ilki 2010 yılında gerçekleştirilen ve Beyoğlu Belediyesi'nin kardeş belediyelerle karşılıklı olarak düzenlediği Kültürlerarası Sanat Diyalogları günleri (KASD), Galata Moda, Galata Tasarım gibi festivaller, etkinlikler düzenlenmiş ve desteklenmiştir. Ağırlıklı olarak gençler ve çocuklar için düzenlenen Kefken Kampları ise söz konusu dönemde süreklilik gösteren faaliyetler arasındadır.

Beyoğlu Belediyesi'nin çevresinde ikamet eden halkın ihtiyaçları doğrultusunda sağlık, sosyal yardımlaşma, kültür, eğitim gibi hizmetlere erişebilmesi için 1994 yılında başlayan, isim olarak Osmanlı mimarisinden esinlenilmiş Semt Konakları projeleri söz konusudur. Ayrıca gençlere hizmet verecek bir eğitim platformu olarak tasarlanan ve Kültür Kenti Vakfı ve Yıldız Sarayı ile işbirliği yapan Akademi Beyoğlu projesini hayata geçirilmiştir.

Beyoğlu Belediyesi tarafından ilk olarak 2015 yılında, dönemin Beyoğlu Belediye başkanı Misbah'ın ifadesiyle, Beyoğlu'nun sahip olduğu evrensel değerleri dünyaya anlatan bir sanatçı olması sebebiyle Ara Güler'e 'Beyoğlu Nişanı ve Üstün Hizmet Beratı' verilmiştir (Yeni Şafak, 2015). Ödül, 2017 yılında ressam Devrim Erbil'e, 2018 yılında ise Mimar Sinan Genim'e verilmiştir.

Dönemin Beyoğlu Belediye Başkanı Misbah, Milano modanın, Paris romantizmin, Barcelona mimarinin olduğu gibi her kentin bir değer temsilcisi haline geldiğini ve bu durumun kentlerin markalaşması olduğunu ifade etmiş, burdan yola çıkarak Beyoğlu'nu kozmopolit bir kültür-sanat kenti olarak ifade etmiştir (Beyoğlu Dergisi, 2014:1). Belediye başkanlığı döneminde belediyenin öncülüğünde İstanbul Aydın

Üniversitesi ve Kültür Kenti Vakfı işbirliğiyle açılan ‘Marka Şehirler Akademisi Yüksek Lisans Programı kapsamında ‘yerel yönetimler’ ve ‘liderlik’ konularında eğitim verilmiştir. Gerek bizzat kendisi gerek dönemin bürokratlarının program kapsamında derslere katılımı hakkında hazırlanmış haberler belediyenin yayınlarında yer almaktadır.

Sivil toplum örgütleri, vakıflar, dernekler, konsolosluklar, üniversiteler, uluslararası kurumlar ve özel kültür kurumları ile işbirliği yapılmış, ortaklaşılana veya desteklenen projeler, etkinlikler, sempozyumlar, konserler, sergiler, söyleşiler düzenlenmiştir. Faaliyet raporları incelendiğinde, özel kültür kurumları arasında 2009 yılından 2019 yılına kadar olan dönemde Beyoğlu Belediye Başkanı Ahmet Misbah Demircan’ın da yönetim kurulunda yer aldığı İstanbul Kültür Sanat Vakfı (İKSV) ve benzer biçimde Kültür Kenti Vakfı öne çıkmaktadır (İKSV haber arşiv, 2019).

İlçe belediyelerinin kültür alanında izledikleri yolun büyükşehir belediyesinin vizyonuna paralel olduğu değerlendirilmiştir (Aksoy, Enlil 2011:65). ‘Kaldırım belediyeciliği’ olarak ifade edilen altyapı odaklı belediyeciliğin yerine sosyal belediyeciliğin gelmesi olarak yorumlanan kültür sanat çalışmaları hem kültürel ortaklaşma ve paylaşım sağlanması hem kente entegrasyon amacıyla kültürün araç olarak değerlendirilmesi sebebiyle kültür merkezleri, ilçe belediyelerinin projelerinin arasında yer almıştır (Aksoy, Enlil 2011:65). 2004-2019 yılları arasında Beyoğlu Belediyesi’nin yürütmüş olduğu kültür politikası da belli ideolojik öncelikler gözetilse dahi daha Avrupa standartlarını gözetken, çoğulcu ve kapsayıcı bir biçimden kültürel anlamda daralan çeşitliliğe ve belli aktörlerin etkin katılımına evrilen bir yön izlemiştir. Merkezi yönetimin izlediği siyasi ve ekonomik politikaların ve uluslararası ilişkilerin yansıması olarak bu dönemde özellikle İstiklal Caddesi’nde değişen kullanıcı profili ve bu doğrultuda şekillenen fonksiyonlar, mekanlar ve kültürel üretim tüketim biçimi gündeme gelmiş, eleştirilere sebep olmuştur. Cadde üzerinde yer alan dükkanlar, mağazalar ve oteller bu doğrultuda içerik konsept değişimine gitmiştir. Bu değişimin öne çıkan unsurları Osmanlı referansları içeren kostümler ile hizmet veren tatlı dükkanları ve nargileciler olmuştur.

Adalet ve Kalkınma Partisi’nin yerel yönetimlerde iktidar olduğu süreç ele alındığında İBB gibi ilçe belediyeleri için de kültür merkezlerinin (benzer biçimde semt konakları) hizmetin göstergesi olmasının yanı sıra önemli bir kültür politikası aracı olduğu

görülmektedir. Eğitim, spor ve sosyal etkinliklerle beraber kültür, sanat faaliyetleri için de bu mekanlar yerel yönetimler tarafından aktif olarak kullanılmıştır.

2007-2009 Beyoğlu Belediyesi Strateji Planlama ve Performans Programında öngörülen senaryo olarak Beyoğlu'nun, tarihi ve kültürel turizm ve buna bağlı hizmet sektörü ile sanat, kültür, eğlence alanları olarak gelişmesinin yanı sıra bir ticaret merkezine dönüşmesi beklenmektedir (2007:7). 2009 Yılı Faaliyet Raporunda 2010 Avrupa Kültür Başkenti dönemi için Misbah "2010 yılının sahnesi Beyoğlu olacak" ifadesi kullanmıştır. İstanbul 2010 AKB Ajansı yürütme kurulu başkanı Şekib Avdagiç, AKB sürecinde Beyoğlu'nda bulunan sahnelerin, sinemaların, sergi mekanlarının, sokakların ve tarihi mekanların gerçekleştirilen etkinlikler için kullanıldığını ifade etmiştir (Beyoğlu Dergisi, 2010:71). Avdagiç'in ifadesiyle İstanbul 2010 Ajansı, Beyoğlu Belediyesi ve Beyoğlu Güzelleştirme ve Koruma Derneği ile işbirliği halinde, Beyoğlu'nun renkli yapısını ortaya çıkaracak ve kamuoyunun gündemine taşıyacak çeşitli projeler hayata geçirmiştir. Bu projelerden bazıları; Ramazan etkinlikleri, İstiklal Caddesi'nin ışıklandırılması ve 'Lavanta Kokulu Beyoğlu' projeleridir (Beyoğlu Dergisi, 2010:71). Dönemin İl Kültür Turizm Müdürü Ahmet Emre Bilgili ise 2010 Kültür Başkenti Ajansı kapsamında Beyoğlu'nda bütçesi İSTKA (İstanbul Kalkınma Ajansı) tarafından sağlanan 3 büyük restorasyon çalışması yapıldığını ifade etmiştir; Arap Camii, Kılıç Ali Paşa Camii ve Galata Mevlevihanesi (Beyoğlu Dergisi, Mayıs 2012: 51).

İlgili açıklamalar, haber arşivleri, faaliyet raporları ve belediye yayınları incelendiğinde dönemin Beyoğlu Belediye Başkanı Ahmet Misbah Demircan'ın emlak, dönüşüm, turizm ve kültür konusunda etkin bir aktör olduğu sonucuna varılmaktadır. Dönemin Beyoğlu Belediye Başkanı Ahmet Misbah Demircan'ın 2012 yılında Beyoğlu'ndaki dönüşüme dair verdiği demeçte Sötlüce'deki Hilton otelinin projelendirilme sürecine dair ifadeleri bu duruma çarpıcı bir örnek niteliğindedir:

Yatırımcılar bize geldiğinde bakir bir alan istediler. Ben de onları alıp Sötlüce'ye götürdüm. Kendi elimle 5 tane mimar bulup onlara projeler çizdirttim. Hatta yapılacak projeyi de birlikte seçtik. Yabancı yatırımcı buraya gelsin diye hep takip ettik. 70 milyon TL'lik yatırımla otel yaptılar. Şimdi de ordaki mahalleyi dönüştürmek istiyorlar. Ayrıca o bölgeye 2 otel daha yapma kararı aldılar. (Emlak Dream, 2012)

Haliç kıyıları kültür, turizm, kongre fonksiyonları ile dönüşürken arkasında kalan mahalleler için lüks konut ve otel projeleri gündeme gelmektedir. Dolayısıyla yerel yönetimlerin aktör olarak konumunu anlamak açısından önemli görülen bu örnek, tez çalışmasının odaklandığı alan ile ilişkili görülmektedir.

2010 AKB süreci Demircan'ın başkanlık yaptığı yönetim sürecinde kültür sanat projelerinin kent ölçeğinde olduğu gibi Beyoğlu ölçeğinde de önem kazandığı bir dönemi işaret etmektedir. Avrupa kriterlerinin, politik ve ekonomik öncelikleri oluşturduğu bu dönemde dahi çatışmalı durumların yaşandığını gözlemlemekteyiz. İstanbul 2010 AKB projesi, AKB'nin Kentsel Uygulamalar Direktörü Korhan Gümüş'ün ifadesiyle amacı "İstanbul'un kültürel temas edebileceği bir ara yüzey oluşturmak üzere kamusal mekanizmayı harekete geçirmek" iken, bu dönemde yerel yönetimlerin de parçası olduğu farklı durum ve olaylar yaşanmıştır (Çavdar, 2009). Beyoğlu Kumbaracı Yokuşunda yer alan Kumbaracı50 tiyatro sahnesinde 'Yala Ama Yutma' isimli tiyatro oyununun, Vakit Gazetesi tarafından 'ahlaksız oyun' olarak haberleştirilmesinin ardından Beyoğlu Belediyesi tarafından 'yangın merdiveni' gerekçe gösterilerek tiyatro mühürlenmiş, gelen tepkilerin ardından mühür kaldırılmış (Bianet, 2010). Vakit Gazetesi daha sonra da garajistanbul'da sahnelenecek 'Dar-ül Love' isimli operayı 'Böyle sanat olmaz olsun' başlığı ile haberleştirmiş, haberde oyunun 'duyarlı Müslümanları' tahrik edeceğinden korkulduğundan bahsedilmiştir. Haber üzerine küçük bir grup, oyunun ilk gösteriminde olay çıkarmak istemiştir (Çakır, 2010).

2013 yılında yaşanan Gezi Parkı protestoları, 2016 yılında turist kabilelerini hedef alan ve İstiklal Caddesi üzerinde de gerçekleştirilen bombalı saldırılar İstiklal Caddesi odağındaki kültürel ve sosyal yaşamı etkileyen kırılma noktalarını oluşturmaktadır.

Beyoğlu Belediyesi'nde monokültür perspektif: Haydar Ali Yıldız dönemi (2019-2024)

2019 yılında gerçekleştirilen yerel seçimlerin sonucunda Beyoğlu Belediyesi Başkanlığına AKP adayı olan Haydar Ali Yıldız seçilmiştir. Yıldız, Müslümanlıkla tanışmış kozmopolit, her yaşam tarzının varolabildiği, demokrasinin resmi olarak tanımladığı Beyoğlu'nu kültür, sanat ve turizm şehri olmasının yanı sıra bir tarafıyla Türkiye'nin Batı'ya açılan yüzü ama diğer tarafıyla Anadolu'nun tüm değerlerini

bağrında yaşattığını vurgulamıştır (Haydar Ali Yıldız Youtube Kanalı, 2019). ‘Beyoğlu’nu güzelleştirme’ vaadini dile getiren Yıldız’ın, seçim döneminde öne çıkan iki proje eş zamanlı merkezi yönetimin de politikasının parçası olan Millet Bahçeleri ve Millet Kırathaneleri’dir (Başer, 2019).

Yıldız’ın Beyoğlu’nda başkanlık yaptığı bu dönem, merkezi yönetim tarafından otoriterleşen, yerli-milli kültür politikası benimsenmekte ve siyasi iktidar tarafından kültürel hegemonya kurma arzusu yoğunluklu olarak dillendirilmektedir (bu bölümde detaylı olarak ele alınmıştır). Kültürel hegemonya kurma arzusunun doğrudan karşılık bulduğu bölge ise Beyoğlu olmuştur. Bu dönemde gerek yerel yönetim tarafından geliştirilen, desteklenen projeler gerekse de yasaklamalar, kısıtlamalar ile kültür sanat alanındaki perspektif monokültürel yaklaşım olarak nitelendirmek mümkündür.

2019-2024 yıllarını kapsayan süreçte dönemin Beyoğlu Belediye Başkanı Haydar Ali Yıldız tarafından önceki yönetimin kültür sanat yaklaşımı ile şekillenen kültür sanat etkinlik ve mekanları devam ettirilmiştir. 2020 yılında Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü’ne bağlı olarak ‘Beyoğlu Kültür Sanat’ adıyla etkinliklere dair duyuru ve içeriklerin paylaşıldığı sosyal medya hesapları oluşturulmuştur. Yıldız döneminde merkezi yönetimin seçim vaatlerinde yer alan ve kültür politikalarında belirginleşen ‘yerli ve milli’ söyleminin de etkisi ile millet bahçeleri, millet kütüphaneleri ve millet kırathaneleri hayata geçirilmiştir. İstanbul Kalkınma Ajansı’nın Yaratıcı Endüstriler başlığı kapsamında İstanbul Sanat Paylaşım Derneği tarafından projelendirilen Artizan Sanat, Beyoğlu Belediyesi ve Medipol Üniversitesi işbirliği ile gerçekleştirilmiştir (Karagöz, 2023). Artizan Sanat’ın, kültür sanat alanındaki genç insanlar ile farklı sanat disiplinlerinin uzmanlarını, sektör çalışanlarını, akademisyenleri bir araya getirmeyi sağlaması, sergi, söyleşi ve eğitimlere ev sahipliği yapması amaçlanmıştır.

Bu dönem ilk olarak Karaköy, İstiklal Caddesi ve Taksim Meydanı’nı odağına alan bir rota olarak açıklanan Beyoğlu Kültür Yolu Projesi gündeme gelmiştir.

Beyoğlu Kültür Yolu Projesi nedir?

Kültür yolu, kültür rotası tanımlarına dair ilk çalışmalar 1984 yılında Avrupa’da yapılmış, 2012 yılında ise Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın desteği ile kurulan dernek vesilesiyle farklı kentlerde ve çeşitli içeriklerde kültür rotaları oluşturulmuştur (detaylı

bilgi için bakınız; Karataş, 2015). İstanbul'un cazibesini arttıracak önemli kültür turizm projesi olarak ifade edilen 'Beyoğlu Kültür Yolu', uzun yıllar Beyoğlu Belediye Başkanlığı yapmış ve dönemin Kültür ve Turizm Bakan Yardımcısı olan Ahmet Misbah Demircan'ın hayali olarak ifade edilmiştir (Rençberler, 2020).

2020 yılında Kültür ve Turizm Bakanı Mehmet Nuri Ersoy ve Ahmet Misbah Demircan tarafından 'Beyoğlu Kültür Yolu Projesi' açıklanmıştır. Proje, belirlenmiş duraklar vesilesi ile tarif edilen bir rotadan oluşmaktadır. Söz konusu rota, Galataport'tan başlayarak Galata Kulesi, Galata Mevlevihanesi, Tarık Zafer Tunaya Kültür Merkezi, Narmanlı Han, Mısır Apartmanı Mehmet Akif Ersoy Müze Evi, Atlas Sinema Müzesi, Taksim Cami Kültür Sanat Merkezi ve Atatürk Kültür Merkezi ile son bularak tamamlanmaktadır. İşaretlenen mekanlarda ulusal ve uluslararası nitelikte etkinliklerin yapılmasının planlandığı duyurulmuştur. Ayrıca 'turistik rota markalaması' olarak ifade edilen Beyoğlu Kültür Yolu projesinin durakları henüz tamamlanmadan önce Misbah, "Turistler kruvaziyerlerle Galataport'a gelecek ve yürüyerek Taksim Meydanı'na dek keyifle ulaşacak" ifadeleri ile proje rotasının gerekçelerinden birisini paylaşmıştır (Rençberler, 2020).

Beyoğlu Kültür Yolu Projesi, 2013 yılında Gezi Parkı'nda ihya edilmesi yoğun tartışma ve protestolara neden olan Topçu Kışlası'nın da yer aldığı eski bir İstanbul haritası ile hazırlanmış video ile duyuruldu (Şekil 3.2).

Şekil 3.2: Beyoğlu Kültür Yolu Projesi

Kaynak: Habertürk, 2020

Beyoğlu Kültür Yolu'nun (BKY) son durağı Cumhuriyet dönemi kültür politikasının simge yapılarından Atatürk Kültür Merkezi (AKM) olarak tarif edilmiştir. AKM'nin, 2010 AKB sürecinden itibaren restorasyonu, yıkımı, mimarı, içereceği fonksiyonlar ve yapının adı yoğun tartışmalara neden olmuştur (Yapıcı, 2022). 2018 yılında tamamen yıkılan AKM, mimar Murat Tabanlıoğlu tarafından tasarlanan yeni hali ve eklentileriyle tekrar inşa edildi ve 29 Ekim 2021 tarihinde kullanıma açıldı. Hemen ardından 30 Ekim 2021 ve 14 Kasım 2021 tarihleri arasında, Kültür ve Turizm Bakanının "Beyoğlu Kültür Yolu projesini ete kemiğe büründürdük. Şimdi artık ruhunu vereceğiz." açıklaması ile bir marka haline getirilmesi amaçlanan Beyoğlu Kültür Yolu Festivalinin ilkinin düzenlenmiştir (Şani, Bulavolu, Şeref, 2021).

2020 yılında ilk kez duyurulan Beyoğlu Kültür Yolu duraklarına ilerleyen yıllarda eklemeler yapılmıştır. Proje tanıtım konuşmasında sıralanan durakların yanı sıra Beyoğlu'ndaki büyük sermaye kuruluşlarının kültür-sanat markalarının mekanlarının (Akbank Sanat, Meşher, Rahmi M. Koç Müzesi, Salt vb.), konsoloslukların, Beyoğlu Belediyesi'ne ait mekanların da (Akademi Beyoğlu, Beyoğlu Belediyesi İstiklal Sanat Galerisi) rotaya eklendiğini görmekteyiz⁷. BKY'yi oluşturan durakların çoğunluğunu 2000 sonrası tartışmalı projeler aracılığıyla mülkiyet, fonksiyon değişimi yaşanan, inşa edilen, yıkılıp yeniden yapılan, restore edilen yapı ve ya yapı adaları oluşturmaktadır. Söz konusu projelerin (yenilenen AKM, Taksim Camii, Maksim Taksim (Sofitel), Hope Alkazar, Grand Pera, İstiklal AVM (eski adıyla Demirören), Taksim 360, TomTom Kırmızı Bina, Narmanlıhan, Galataport) Beyoğlu'nu neoliberal kent politikaları doğrultusunda dönüştürmesi ve çeşitli ölçeklerde mücadelelere konu olması gerek meslek odaları gerek bölgenin yaşayanları, İstanbul Kent Konseyi ve kent hareketleri tarafından eleştirilmektedir. Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından düzenlenen BKY festivalini destekleyen ve duyuran kurumların başında Beyoğlu Belediyesi gelmektedir (Beyoğlu Belediyesi Haber Arşivi, 2021). Bugün (2024), kültür yolu festivalleri Türkiye genelinde 16 kentte (Adana, Ankara, Antalya, Çanakkale, Şanlıurfa, Bursa, Samsun, Trabzon, Van, Nevşehir, Erzurum, Gaziantep, Konya, İstanbul, Diyarbakır, İzmir) gerçekleştirilmektedir⁸.

⁷ AKM sitesi, Beyoğlu Kültür Yolu Mekanları

⁸ Türkiye Kültür Yolu Festivali, <https://kulturyolufestivali.com/>

Beyoğlu Kültür Yolu, Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından düzenleniyor olsa da dönemin Beyoğlu Belediyesi yönetiminin de bir kültür politikası aracı olarak sahiplendiği proje olmuştur. Projenin duyurusunda, tanıtımında ve hatta ön hazırlık çalışmalarında belediye aktif olarak yer almıştır. Proje, kamuoyuna açıklanmadan, ön hazırlık çalışması olarak nitelendirilebileceğimiz, dönemin Beyoğlu Belediye Başkanı Haydar Ali Yıldız yürütücülüğünde ve dönemin İstanbul İl Kültür Müdürü Coşkun Yılmaz'ın katılımıyla gerçekleştirilen 'Kültür-Sanat Dünyası ile İstişare Toplantısı', belediyenin üstlenmiş olduğu misyon hakkında fikir vermektedir (Sabah, 2020).

BKY projesi ile bağlantılı olarak Galata bölgesinde Zürafa, Alageyik ve Kadem Sokak'ta yer alan ve yıllardır varlığını sürdüren genelevlerin pandemi gerekçesiyle boşaltılmasının ardından, alanın kültür sanat merkezine dönüştürüleceği duyurulmuş, 2022 yılında sokaklardaki binaların yıkımı gerçekleştirilmiştir (Sözcü, 2022). 2024 yerel seçimleri öncesinde yapılan televizyon programlarında dönemin belediye başkanı Yıldız tarafından Beyoğlu Kültür Yoluna yakınlığının altı çizilen söz konusu sokakların, sanat galerisi ve küçük ölçekte müzeler ile yeniden işlevlendirileceğini açıklanmıştır (Habertürk TV Youtube Kanalı, 2024). Tomtom Mahallesinde yer alan eski Fransız Yetimhanesi'nin ise mülkiyet hakkı ve kiracısıyla ilgili çeşitli iddialarda bulunan Yıldız, yapılacak düzenleme ile "Tophane gençlerinin kültür, sanat ve spor faaliyetleriyle ilgili buluşma noktası olacağını" ifade etmiştir (Coşkun, 2022). Yıldız, kent savunmaları tarafından Yetimhane'de 56 yıllık kiracı olan, İstanbul'daki birçok tarihi yapının kartonpiyer modellerinin yer aldığı atölyenin kültürel miras olarak kabul edilerek yıllardır sergilendiği atölyede korunması talebi hakkında ise olumlu bir yaklaşım sergilememiştir (Coşkun, 2022). Açılan davalar sonucunda Beyoğlu Belediyesi tarafından bugün (2024) sadece yapının bahçesine yapılabilen müdahale ile alanı 'Tophane Mekan' adıyla bir sosyal tesis olarak işletilmektedir. Yakın dönemde benzer bir işlevlendirme İstiklal Caddesi yakınında bulunan Postacılar Sokak ile Tomtom Kaptan Sokağı'nın keşiştiği noktada yer alan ve Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından restore edilen Terra Santa Manastırı için gerçekleştirilmiştir. Restorasyonun ardından Beyoğlu Belediyesi'ne tahsis edildiğini ifade eden dönemin Beyoğlu Belediye Başkanı Haydar Ali Yıldız, mekanın kültür ve sanat merkezi olarak düzenlendiğini, bahçesinin çay içip zaman geçirmesi için vatandaşlara açıldığını ifade etmiştir (Haberler.com, 2023). 2023 yılında Beyoğlu Belediyesi'nin özel bir organizasyonla birlikte düzenlediği iek festivali 'Floral Fest' ile mekan kullanıma

açılmıştır. Yıldız, yapının ileride tematik kütüphane ve uzay araştırmaları yapılan bir mekan olarak işlevlendirileceğini ve bahçesinin herkese açılacağını ifade etmiştir (Haberler.com, 2023). 2021 yılında ise bir bölümü Beyoğlu Kùltür Yolu projesinin rotası ile doğrudan ilişkilendirilebilen bir dizi taşınmazın (Galata Kulesi, Galata Mevlevihanesi, Gezi Parkı, Kılı. Ali Paşa Cami vd.) vakıflara devri gündeme gelmiştir (Coşkun, 2021; Özgür, 2021).

2024 yılında gerçekteştirilen yerel seçimlerde Haydar Ali Yıldız'ın seçim vaadi olan projeler arasında Perşembe Pazarı Caddesi civarında bulunan, İçişleri Bakanlığı ve Valilik ile yapılan görüşmeler sonucu vakıflardan devralınan Galata Kadılığı'nın (Eski Galata Mahkemesi'nin) restore edilerek bir adalet müzesi ve hukuk kütüphanesi haline getirilmesi yer almaktadır (Derya, Gülboy, 2024). Diğer kùltür sanata dair vaatleri ise Zùrafa, Alageyik ve Kadem Sokağın sosyo kùltürel dönüşümü, Fransız Yetimhanesi'nin restore edilerek bilim, teknoloji, kùltür-sanat ve gençlik merkezine dönüştürülmesi, Karaköy'de yer alan Ceneviz Sarayı'nın restore edilerek kùltür-sanat merkezi olarak hizmet vermesi, Terra Santa yapısının gelecek dönemde Güzel Sanatlar Akademisi ve Millet Kütüphanesi olarak gençlere hizmet vermesi, Tarihi Kulaksız Hamamı'nın restore edilerek gençlik merkezi ve millet kütüphanesine dönüştürülmesi, Bahriye Matbaası'nın millet kütüphanesine dönüştürülmesi, Haliç Sokollu Mehmet Paşa millet bahçesi ve gençlik merkezinin inşa edilmesi, Tünel CER müzesi, Muammer Karaca Tiyatrosu'nun restorasyonunun tamamlanması, başta Beyoğlu Sanat Kütüphanesi olmak üzere tematik kütüphanelerin açılması, Artizan Beyoğlu olarak kullanılan mekanın Byte Beyoğlu olarak hizmet vermesi, Piyalepaşa'da ekolojik bahçede ekolojik açık kütüphane yapılmasıdır (Haydar Ali Yıldız Youtube Kanalı, 2024).

31 Mart 2024 tarihinde gerçekteşen yerel seçimi sonucunda Beyoğlu Belediye Başkanlığını CHP adayı İnan Güney kazanmıştır. Güney'in Beyoğlu için vaadettiği kùltür sanat projelerinin bir kısmı mevcut İBB yönetimi tarafından hayata geçirilen projelerden (Botter Apartmanı, Metrohan, Beyoğlu Sineması, Kuyumcu Han restorasyonu, Haliç Tersanesi'nde yer alan İstanbul Sanat Müzesi ve yapımına devam edilen Deniz Kùltürü Müzesi ve Performans Sanatları Merkezi, restorasyonu devam eden Taksim Maksem ve Muammer Karaca Tiyatrosu, Ceneviz Surları restorasyonu) oluşmaktadır. İBB Miras öncülüğünde Beyoğlu Miras ve İBB Miras iş birliğinde Kent Tamir Beyoğlu projeleri ile tarihi yapıları restore etme, eđer özel mülk ise danışmanlık

verme ya da restorasyon karşılığında uzun süreli kiralamayı ve kamuya açık yeniden işlevlendirme projelerini açıklamıştır. Beyoğlu festivalleri ve İBB tarafından Dolapdere’de hayata geçirilecek açık hava sanat mekanlarından oluşan Artline projesi yeni dönemde gerçekleştirileceği duyurulan diğer kültür sanat projeleridir (inanguney.com, 2024).

2010-2014 Beyoğlu Belediyesi Strateji Belgesinde Avrupa Kentsel Şartı’nda yerel yönetimlerin, “kentün kültürel geleneği ve kent halkının kültürel özellikleri ışığında bir kültür politikası oluşturma ve uygulama” gereğinden bahsedilmiş olsa da bugün (2024) itibariyle Beyoğlu Belediyesi’nin incelemeye konu edilebilecek bir kültür politikası belgesi bulunmamaktadır. Buna rağmen 2000’li yıllarda Beyoğlu Belediyesi’nin kültür perspektifi doğrultusunda yürütülen ve desteklenen kültür sanat faaliyetleri ve mekanları açısından bir süreklilikten bahsetmek mümkündür. Merkezi iktidarın kültür politikalarında yaşanan dönüşümün, kırılmaların etkisi aynı siyasi parti yönetimindeki ilçe belediyesi olan Beyoğlu’na da yansımıştır.

2024 yerel seçimlerinde CHP’den aday olan ve Beyoğlu Belediye başkanlığını kazanan İnan Güney’in ilk icraatlerinden birisi ise mülkiyeti ve hali hazırda geçmiş belediye yönetiminin bahçesindeki pozisyonunun tartışmalı olduğu, hukuki sürecin devam ettiği Fransız Yetimhanesi’ni mühürlemek olmuştur (Gazete Duvar, 2024). Fransız Yetimhanesi içinde yer alan 4 kuşaktır devam ettirilen Kartonpiyer Müzesi ve Zanaat Atelye ise önceki yönetime benzer biçimde yoksayılmıştır (Gazete Duvar, 2024).

İstanbul ve Beyoğlu özelinde 2000 sonrası yerel yönetimlerin kültür politikaları ve bu politikaları uygulama araçlarına bakıldığında mekanların giderek artan bir öneme sahip olduğunu görmekteyiz. Dolayısıyla yerel yönetimin bu aracı nasıl kullandığı, bu mekanların dönüşen kentsel mekanla nasıl ilişkilendiği, mekanların nasıl işlevlendirildiği ve kimlerin karar vericiliğinde kullanıma açıldığı önem kazanmaktadır. 2000-2019 arasında siyasi sürekliliğe sahip yerel yönetim iktidarı kültürün mekanlar aracılığıyla yaygınlaşmasını hedeflemiş, bunun için mahalle, semt, ilçe ölçeğinde kültür merkezleri, semt konakları gibi yapılar inşa etmiştir. Genel anlamda merkezi yönetimin kültür politikalarının ve kültür projelerinin bir parçası, destekleyicisi olan yerel yönetimler, sermaye ve merkezi iktidarın kültür projelerini

sahiplenen, tanıtan ve ideolojik birlikteliğin vaadi, icraati olarak gören bir pozisyonda konumlanmıştır.

Yerel iktidarın siyasi sürekliliğinde bir kırılma yaratan 2019 sonrasında yeni yönetim tarafından kültür alanına dair söylem ve faaliyetlere ağırlık verildiğini görmekteyiz. 2019 sonrası dönemde yerel yönetimin farklılaşan kültür politika aracı olarak İBB Miras ve İBB Kültür markaları hayata geçirilmiştir. Kültürel anlamda uluslararası işbirliğine ve kültür, spor faaliyetlerine, büyük organizasyonlara verilen önem farkedilir biçimde artmıştır. Gerek kapsayıcılık, gerek Avrupa kriterlerine dönüş bakımından 2010 öncesi İBB yönetimi ile benzerlikler içeren bir sürecin ve kültür politikasının yürütüldüğünü tespit etmek mümkündür. 2024 seçimleri esnasında Avrupa Oyunları'nın İstanbul'a gelmesine dair yaşanan gelişme ve İmamoğlu yönetimi tarafından 2036 Olimpiyatları'na İstanbul'un adaylığının güçlü biçimde ifade edilmesi kültür ve spor eksenli dönüşümün İstanbul'un gelecek planında yer alması olasılığını güçlendirmektedir. Yerel yönetimlerin projelendirdiği kültür mekanlarının sermaye tarafından hayata geçirilen çeşitli ölçeklerdeki projelerle kurduğu ilişki kentin bütüncül dönüşümü için önemlidir. Müzeleşme kavramı, bir kentsel strateji olarak bütüncül ve tekil dönüşüm olarak ele alınarak yerel yönetim politikaları üzerinden tartışılması hedeflenmektedir.

4. BEYOĞLU'NDA MÜZELEŞME VE KAMUNUN ROLÜ

4.1. Beyoğlu'nun Dönüşümüne Kültür Sanat Alanından Bakmak

Dünyanın birçok kentinde 1980'ler itibarıyla tarihi kent merkezlerinde yaşanan dönüşümlerin benzerine Beyoğlu da sahne olmuştur. Sanayisizleşen kent merkezlerinde ekonomik ve mekansal canlanma için turizm ve kültür eksenli yatırımlar gerçekleştirilmiş ve bunun sonucunda yaratılan çekim ile soylulaştırma süreçleri yaşanmıştır. Türkiye genelinde ise 1980 sonrası yaşanan darbenin, ekonomik ve siyasi krizlerin etkisiyle şekillenen kentler, 2000 sonrasında merkezi ve yerel iktidarın yaklaşık 20 yıl süresince aynı siyaset tarafından yönetilmesi ile farklı bir dinamik kazanmıştır.

Beyoğlu tarihi boyunca ekonomik, sosyal ve politik kırılmalara sahne olmuş, kimliğini oluşturan kültür sanat yaşamında da süreklilikler, kesintiler ve dönüşümler gerçekleşmiştir. Çalışma kapsamında Cumhuriyet'in kuruluşundan bugüne Beyoğlu'nda kültür sanat perspektifi, yaşamı, mekansal ve politik dönüşümleri ile ilgili döküman ve çalışmalar incelenerek, kırılma noktaları belirlenmiş ve bu noktalar referans alınarak dönemleştirilmiştir. Bu yöntemle, Beyoğlu'nda kültür ve sanat merkeze alınarak siyasi, ekonomik ve kentsel yaşam eş zamanlı olarak incelenmeye ve analiz edilmeye çalışılmıştır. Yapılan inceleme, çalışmanın odaklandığı 2000 sonrası kent ve kültür sanat politikalarının tarihselliğinin anlaşılmasını olanaklı kılmıştır.

1980'li yıllardan itibaren büyük sermaye sahipleri ve özel sektör, saygın, güvenilir ve topluma karşı sorumlu görünme arzusunun bir yöntemi olarak, sosyal sermaye elde etmek amacıyla faaliyetler gerçekleştirmek üzere vakıf ve dernek kurma yoluna başvurmuşlardır. Özel sektörün ve sermayenin bu vakıf ve dernekler yoluyla imaj yaratma ve toplumsal statü yükseltmek için yöneldiği alanlardan biri kültür sanat olmuştur. Bu dönem aynı zamanda küresel ölçekte ekonomi politiğin dönüşümü ile eş zamanlılık içermektedir. Neoliberal politikaların etkisi ile Türkiye'de de devlet tarafından yürütülen kamu hizmeti niteliğindeki kültür sanat faaliyetlerinin özel sektöre devri gündeme gelmiştir. 2000'li yıllardan itibaren yapılan yasal düzenlemeler ile özel sektörün kültür sanat alanında yatırım yapması teşvik edilirken kamunun bu alanlarda etkin bir aktör olmamasına dair söylemin benimsendiğini görmekteyiz. Şehir Tiyatroları üzerinden yaşanan tartışma bu durumun en somut örneğidir.

2006 yılında hazırlanan Çevre Düzeni Plan'ında İstanbul için belirlenen vizyon, özellikle kent merkezinin desantralizasyonunun ardından kentin finans ve turizm merkezine dönüşmesi olarak belirlenmiştir. Beyoğlu'nun müzeleşmesi açısından, söz konusu plan kapsamında 'Kültür-Turizm ve Hizmet Odakları' başlığı altında en önemli işaret edilen proje 'Haliç Turizm Bölgesi Projesi'dir. Belediye tarafından başlatılmış olan proje, kapsamlı bölgesel yaklaşımla ele alınmaması ve tekil projelerin birbirine eklenmesi ile oluşturulmaya çalışılması sebebiyle plan raporunda eleştirilmiştir (ÇDP 2006:292). Plan kapsamında ifade edildiği biçimiyle proje ile, Dolmabahçe Sarayı'ndan başlayıp, Santral İstanbul'a kadar uzanan 16 kilometrelik sahil şeridinin müze ve kültür merkezleri ile bir 'kültür vadisi' haline getirilmesi ve kültür turizmüne hizmet etmesi amaçlanmaktadır. Söz konusu bölge Beyoğlu ilçesinin

Haliç ve Boğaz tarafındaki kıyısının büyük bir kısmını içermektedir. Gerek bugünü de kapsayarak 2000 sonrası yerel yönetim ve piyasa aktörleri tarafından planlanan ve hayata geçirilen müze yapıları gerekse plan kararlarını tekrar eden nitelikteki bölgeye dair vizyon projeleri, tez kapsamında söz konusu kıyı hattını çalışma alanı olarak belirlenmesinin gerekçelerini oluşturmaktadır. Kıyının bir hat, vadi olarak dönüşümü, kuşkusuz arkasında yer alan bölgenin ve kültür sanat aksı niteliğindeki İstiklal Caddesi ve yakın bölgesinin dönüşümünden bağımsız değildir. Son dönemde Beyoğlu Belediyesi'nin desteği ile Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın kültür ve turizm projesi olarak gündeme getirdiği Beyoğlu Kültür Yolu projesi bu duruma örnektir.

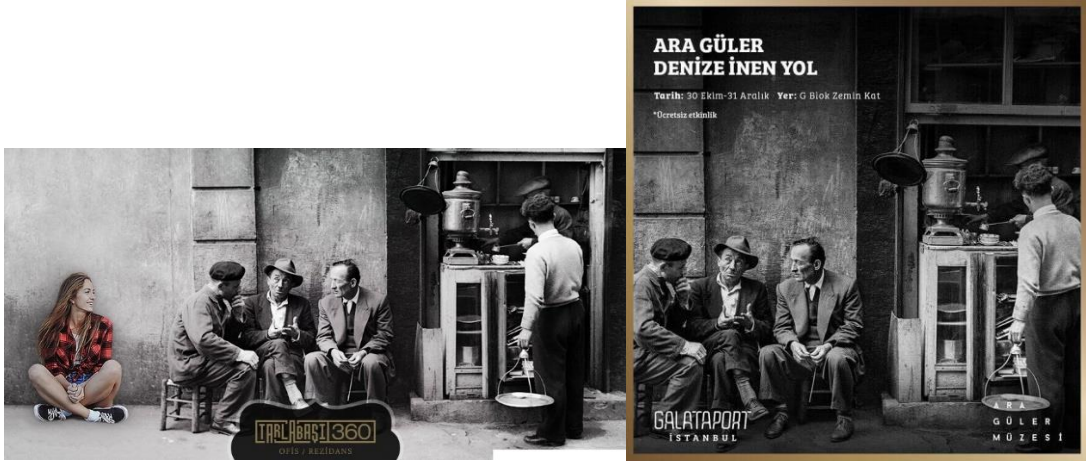
Çalışma alanı olarak ele alınan kıyı hattı Kabataş, Salı Pazarı, Perşembe Pazarı, Haliç Tersaneleri, Hasköy sahilden oluşmaktadır. Alanın bir özelliği de büyük bir bölümünde öncü projeler (flagship) olarak niteleyebileceğimiz Galataport ve Tersane İstanbul'un (eski adıyla Haliçport) yer almasıdır. Diğer taraftan Perşembe Pazarı yenileme alanı, uzun yıllardır çeşitli siyasetten yerel yönetimlerin gündeminden düşmemiştir. Tez çalışmasının bir hedefi de kentsel dönüşüm ve soylulaşma ile kültür sanat fonksiyonları arasındaki ilişkinin de bu bağlamda tartışılmasıdır. Çalışma kapsamında yapılan araştırmalar sonucunda müzeleşen yapıların büyük bir kısmının yer aldığı büyük kentsel projeler ile müze projelerinin, kent ve kültür politikası bakımından ayrı değerlendirmenin mümkün olmadığı görülmüş, yerel yönetimlerin kurduğu ilişki bu bağlamda değerlendirilmiştir.

Kültür sanatın araçsallaştırılması

2000 sonrası Beyoğlu'nda yaşanan dönüşümün parçası, başka projelerin öncüsü, tamamlayıcı olan ve tartışmaların, itirazların yoğunlaştığı başlıca projeler arasında Taksim 360 (eski adıyla Tarlabası 360), İstiklal AVM (eski adıyla Demirören AVM), Grand Pera AVM, Narmanlı Han, Piyalepaşa İstanbul ile kıyı hattında yer alan Galataport ve Tersane İstanbul (Haliçport) yer almaktadır. Bu projelerin ortak noktalarından biri olarak kamuoyunda olumlu imaj sağlamak ve özellikle projenin başlangıç, açılış dönemlerinde kamuoyundaki olumsuz tepkileri azaltmak için kültür sanat fonksiyon ve etkinliklerine yer vermesidir. Kısaca projelerin kültür sanatla kurduğu ilişkiye bakmak gerekirse;

Bölgede yaşayan insanları yerinden eden ve tarihi binaları yıkan yerine lüks konut inşa eden, soylulaştırıcı etkisi sebebiyle yoğun tartışmalara neden olan ve Beyoğlu Belediyesi ve Çalık Gayrimenkul iş birliği ile gerçekleştirilen Taksim 360 projesi, ‘Tarlabaşı Geleceğini Paylaşıyor’ sergisiyle duyurulmuştur. Proje sürecinde yıkımlara verilen bir ara ile sokak sanatçılarının, boş binalar üzerine graffiti, stencil, yazılamalar yapılmış, görsel sanatlar ve müzik festivali VJ Fest çerçevesinde yıkılmak üzere olan binalarda ‘mapping tekniği’ ile gösteriler düzenlenmiştir (Fırat, 2012). Proje tamamlandıktan sonra ise alanda sergi ve etkinlikler devam etmiştir. Bunlardan bir tanesi 2019 yılında Contemporary İstanbul ve TOMTOM Design iş birliği ile ilk kez düzenlenen STEP İstanbul’dur. Tarlabaşı 360 projesinin reklamı Ara Güler’e ait fotoğraflara bugüne dair insanlar eklenerek üretilen görsellerle yapılmıştır (Şekil 4.1). Projenin varolan tarihi konut dokusuna verdiği zarar ve yakın tarihte bölgede yaşayanları yaşam alanından uzaklaştırması nedeniyle eleştirilmesine rağmen eski bir fotoğrafın fona dönüştüğü reklam tezatlık oluşturmaktadır. İstanbul’un eski fotoğrafları ile marka haline gelen Ara Güler’i ve bölgenin tarihini bir pazarlama aracına dönüştüren tek proje Tarlabaşı 360 değildir. Ara Güler’e ait fotoğraflar daha sonra benzer biçimde mega proje Galataport tarafından da kullanılmıştır (Şekil 4.1).

Şekil 4.1: Ara Güler’e ait fotoğrafın kullanıldığı Tarlabaşı 360 ve Galataport proje reklamları

Kaynak: Tarlabaşı 360 sitesi ve Galataport Facebook sayfası

İstiklal Caddesi’nin dönemin bilinen formattaki ilk alışveriş merkezi olma özelliğini taşıyan Demirören AVM 2004 yılında ‘dünyaca ünlü müzik/kitap dükkanı Virgin Megastore Türkiye’ye geliyor ‘müjdesi’ ile duyurulmuştur (Arkitera, 2010). İlerleyen tarihlerde ise hemen yan tarafında yer alan Cercle d’Orient yapı adasının alışveriş

merkezine dönüştürülmesi, Emek Sineması'nın yıkılması dönemin en kitlesel itirazlarına konu olmuştur. Dönüşüm sonucu inşa edilen ve hala boykot etme çağrılarına konu olan Grand Pera AVM açılış döneminde sokak hizasındaki dükkan cephesinde 'vitride ne var? tahminini yaz' çağrısına Emek Bizim İstanbul Bizim İniyatifi tarafından 'vitride rant var!' cevabı verilmiştir (Emek Bizim Facebook adresi, 2016). Proje tamamlanıp yapı kullanıma açıldığında ise vitride uluslararası balmumu heykel markası olan Madame Tussauds İstanbul yer almış, yıkılarak yeni binanın üst katına benzeri yapılan Emek Sineması'nın açılışı ise 11. Pera Piyano Festivali ile yapılmıştır. Alışveriş merkezinin yatırımcısı Ahmet Akbalık tarafından, Grand Pera Alışveriş Merkezi'nin sahip olduğu alanın yarısının kültür sanata ayrılacak biçimde kurgulandığı ve yapının bir kültür sanat merkezi olarak konumlandırıldığı ifade edilmiştir (Özedincik, 2017). Bugün (2024), çeşitli zincir markaların mağazalarının, kafelerinin yer aldığı Grand Pera AVM, sıradan bir alışveriş merkezinden farklılık göstermemektedir. Projenin tamamlandığı ve duyurulduğu süreçte dikkat çeken bir diğer husus ise sosyal medya hesaplarında Beyoğlu'na dair tüm değerlerin, tarihin malzemeleştirilmesidir. Sitesinde 'Beyoğlu tarihinin yaşayan mirası' ibaresi ile tasvir edilen Grand Pera AVM'nin sayfasında Beyoğlu, Emek Sineması ve Cercle d'Orient yapısının tarihine yer verilmiş, yenilenme öncesi ise 'çatısı çökmüş, kaderine terk edilmiş' ifadeleri ile anlatılmıştır.⁹

Narmanlı Han'ın tartışmalı projelendirme süreci yıllarca sürmüş, bu süreçte yatırımcı ve proje açısından değişiklikler yaşanmıştır. Son olarak 2013 yılında Mehmet Erkul ve Tekin Esen tarafından bina satın alınmış, 2015 yılında koruma kurulu tarafından onaylanan projenin mimarı ise Sinan Genim olmuştur. Müşterek değer, kentin hafızası olarak korunması, bu doğrultuda işlevlendirilmesi talebinin ve alışveriş merkezine dönüştürülmesine dair itirazların dile getirildiği eylem ve açıklamalar gerçekleştirilmiştir. Kamuoyunda oluşan tepkiler karşısında proje mimarı tarafından bir süre sonra zincir kahve markaları, restoranlar ve dükkanların yer aldığı yapının alışveriş merkezine dönüştürülmeyeceği savunulmuştur (Vardar, 2015). Genim galeri tarzı, sanat kurumları, sanatsal ağırlıklı dükkanlara bakılacağını ama bunun arz talep meselesi olduğunu ifade etmiştir (Vardar, 2015). 2018 yılında kullanıma açılan

⁹ Gran Pera AVM sitesi, <https://www.grandpera.com/tr/sayfa/tarihi-bina.html>

Narmanlı Han'da 2019 yılında Avrupa'nın farklı kentlerinde bulunan, eğlence amaçlı aktivitelerin yer aldığı İllüzyon Müzesi açılmıştır.

Yatırımcısı Polat Holding olan mmarisinde Osmanlı Seçuklu izleri taşıyan kentsel dönüşüm projesi Piyalepaşa İstanbul, bulunduğu Hacıhüsrev Mahallesi'nde yaşayanları yerinden eden ve yerlerine lüks yaşam alanları inşa eden bir gayrimenkul projesidir. Bu bağlamda tezatlık içeren 'iyi bir komşu' başlıklı 15. İstanbul Bienali'nin sponsorları arasında Piyalepaşa İstanbul da yer almış, Bienale referans veren pazarlama sloganları ile 'komşuluk, semt' vurgulu içerikleri ise proje reklamlarında kullanmıştır (Adanalı, 2017). 2016 yılında Polat ve Piyalepaşa İstanbul sponsorluğunda, Beyoğlu Belediyesi iş birliği ile 'Geçmişten Günümüze Piyalepaşa' sergisi Rahmı Koç Müzesi'nde açılmıştır (Alem, 2016). Piyalepaşa İstanbul projesinin tamamlandığı 2017 yılında gerçekleştirdiği diğer kültür faaliyeti ise Ahmet Ümit, Sunay Akın gibi Beyoğlu ile ilişkilendirilen, ünlü isimlerin yer aldığı Piyalepaşa Sahaf Günleri olmuştur. Proje tamamlandıktan bir süre sonra ise proje alanı kapsamında Piyalepaşa Çarşı olarak tanımlanan açık hava alışveriş alanında modern sanat galerilerinin bulunduğu Sanat Meydanı oluşturulmuştur (Milliyet, 2023).

Beyoğlu bölgesinde yer alan Kabataş Martı ve Galataport projelerinde inşaat paneli olarak sanatçılara ait resim ve fotoğrafların kullanılması, Tersane İstanbul ve Galataport projelerinde kültür sanat faaliyetlerine ve müzelere yer verilmesi diğer örnekleri oluşturmaktadır. Bir yandan tamamen ticaret ve tüketim üzerine kurgulanan mekanlar için kamu aktörleri ve projenin yatırımcıları tarafından kültür sanat fonksiyonları ön plana çıkarılarak 'iyi imaj' sağlanmaya ve kamusal iddiası oluşturulmaya çalışılırken diğer taraftan hayata geçirilen diğer projelerle kültür sanat mekanı olan Alkazar Sineması, Atlas Sineması, Atatürk Kültür Merkezi ve alışveriş merkezi içine sıkıştırılmış Emek Sineması gibi kültür mekanlarının kamusal ve kültürel niteliği dönüştürülmüştür.

2000 sonrası Beyoğlu'nda sermayenin yoğunlaşan mekansal müdahalesi ve kamu aktörlerinin bazen teşviki bazen ise doğrudan katılımı ile gerçekleşen dönüşüm projelerinden bazılarına dair yapılan değerlendirmede görüldüğü üzere kültür sanat bir aklama, meşrulaştırma aracı olarak kullanılmıştır. Kültür sanat aracılığıyla aynı zamanda kamuoyunda oluşan itirazların tersi bir gerçekliğin inşa edildiğini görmekteyiz. Piyalepaşa İstanbul projesinde dönüşümle yok edilen mahalle

kültürünün proje reklamlarının yanı sıra bienal teması ile özdeşlik kuracak şekilde kullanılması bu duruma bir örnek olarak verilebilir.

Yıllar geçtikçe siyasi iktidarların kültür politikası doğrultusunda kültür aynı zamanda kentsel mekânda giderek artan görünürleşen bir çatışma alanına dönüşmüştür. Merkezi düzeyde benimsenen kültür politikası olarak yerli ve milli kültürün inşasının mekansal adres seçiminde ise tarihi kültürel birikime ve geçmişten bu yana güçlü bir temsil mekânı olma özelliğine sahip Beyoğlu başta gelmektedir. Bu doğrultuda inşa edilen kültür mekanına örnek olarak ise Taksim Cami Kültür Sanat Merkezi'ni göstermek mümkündür. Yaklaşık 30 yıllık bir politik çatışma geçmişine sahip cami, doğrudan siyasi bir iddianın ürünü olarak nitelendirilmektedir. Yapının bünyesinde Taksim Cami Vakfı tarafından işletilen Taksim Kitabevi, kültür sanat etkinliklerinin, atölyelerin düzenlendiği çok amaçlı salon yer almaktadır.

2020 yılında ise Kültür ve Turizm Bakanlığı ve Beyoğlu Belediyesi iş birliği ile Beyoğlu'nun dönüşümünde etkili olan tüm bu projeleri birbirine bağlayan Beyoğlu Kültür Yolu (BKY) projesi gündeme getirilmiştir. Üçüncü bölümde detaylı olarak tartışılan 2016 sonrası otoriterleşen ve tek tipleşen yerli ve milli kültür politikası doğrultusunda kültürel üretimini dönüştürülen mekanlara yerleştiren proje, aynı zamanda kültürel hegemonya kurmanın somutlaşmış halini de gözler önüne sermektedir. Beyoğlu Kültür Yolu Festivali'nde yer alan mekân ve kurumların her geçen yıl arttığını görmekteyiz. Fırat, farklı kurum, kuruluşların ve aktörlerin festival listesine dahil edilme politikası ile hazırlanan festivalin 'bir tür rıza üretim mekanizması' olarak işlediğine dikkat çekmektedir (2022). Bu haliyle BKY projesini yıllarca ifade edilen 'büyük dönüşüm'ün bir parçası olarak görmek, projenin mekansal, kültürel ve politik olarak yeni bir Beyoğlu yaratma iddiasını taşıdığını söylemek mümkün. Kamusal bir alan olarak toplumsal itirazların adresi olan Taksim Meydanı ve İstiklal Caddesi'nin muhalif protesto ve eylemlere kapatılmasını ve 'steril' turistik bir cadde haline getirme çabasını bu perspektifle değerlendirebiliriz. Bu yönüyle "kamusal alanın sistematik şekilde kamusuzlaştırıldığı"¹⁰ süreçte yeni bir kamu ve kamusal alan inşası için bir araç olarak değerlendirilen Beyoğlu Kültür Yolu projesi,

¹⁰ Papazyan, Hisarlıoğlu (2022). 'Kültür Yolu' ve Sanatsal Aklama, Beyoğlu'nun yeni failleri.birartıbir.org

yakın geçmişte toplumsal itiraz ve protestolara konu olan, bazıları hala boykot edilen mekanları, bu hafızadan bağımsız şekilde kültür sanat aracılığıyla kullanmak üzere festivale dahil ediyor. BKY, diğer projelerden farklı olarak devingen, genişleme ve dönüştürme potansiyeline her daim sahip bir projedir. Bu duruma verilebilecek bir örnek, 2022 yılında Beyoğlu Kültür Yolu projesi kapsamında başlatılan dönüşümle Karaköy'deki genelevlerin yer aldığı Zürafa, Alageyik ve Kadem Sokak'ın boşaltılarak yıkılmasıdır (Sözcü, 2022).

Beyoğlu Kültür Yolu'nun genişlemesi adına sermaye ve kamunun projeleri ile şekillenen Haliç kıyıları önemli bir potansiyel taşımaktadır. 2021 yılında düzenlenen ilk BKY Festivali'nin durakları arasında Rahmi Koç Müzesi'nin de listelenmesinin yanı sıra söz konusu dönemde yayınlanan 'Beyoğlu Kültür Yolu Tamamlanıyor' başlıklı haberde dönemin Beyoğlu Belediye Başkanı Haydar Ali Yıldız, Galataport ve AKM projelerinin yanı sıra dört müzenin yer alacağı Tersane İstanbul projesinin de başarılı şekilde yürütüldüğünü ifade etmiştir (Karayel, 2021). Tersane İstanbul ve Taksim arasındaki oluşma potansiyeline sahip rotanın bir parçası olarak ise İBB tarafından hayata geçirilen İstanbul Sanat Müzesi projesini görmekteyiz (Sarica, Yanar, 2022). İBB tarafından hayata geçirilen müzenin, hem kıyı hattında kültür vadisi projesi hem de İstiklal Caddesi'nden gelen BKY rotasının Haliç bağlantı noktasında yer alması ve gerçekleştirilen işlevsel dönüşümün yerel yönetimin kent ve kültür politikası açısından değerlendirilmesi açısından kritik öneme sahiptir.

2019 yılında yerel seçim sonrası değişen İBB yönetimi ile kültür sanat alanında da farklı bir yaklaşım benimsenmiştir. İBB bünyesindeki ilgili daire başkanlıklarına bağlı oluşturulan İBB Miras ve İBB Kültür markaları ile tarihi, endüstri mirası yapıların ve alanların dönüştürülmesi ve kültür sanat fonksiyonları ile yeniden kullanımına dair projeler geliştirilmiştir. Botter Apartmanı'nı restorasyon sonrası Sanat ve Tasarım Merkezi fonksiyonu ile Casa Botter'e dönüştürülmüş, İETT tarafından kullanılan Metrohan yapısı için ise restorasyonu sonrası Hafıza Müzesi ve buna bağlı farklı fonksiyonların yer alması planlanmıştır. İstiklal Caddesi üzerinde İBB tarafından restore edilen ve işletilen diğer kültürel yapıları arasında Taksim Maksem, Muammer Karaca Tiyatrosu, Beyoğlu Sineması yer almaktadır.

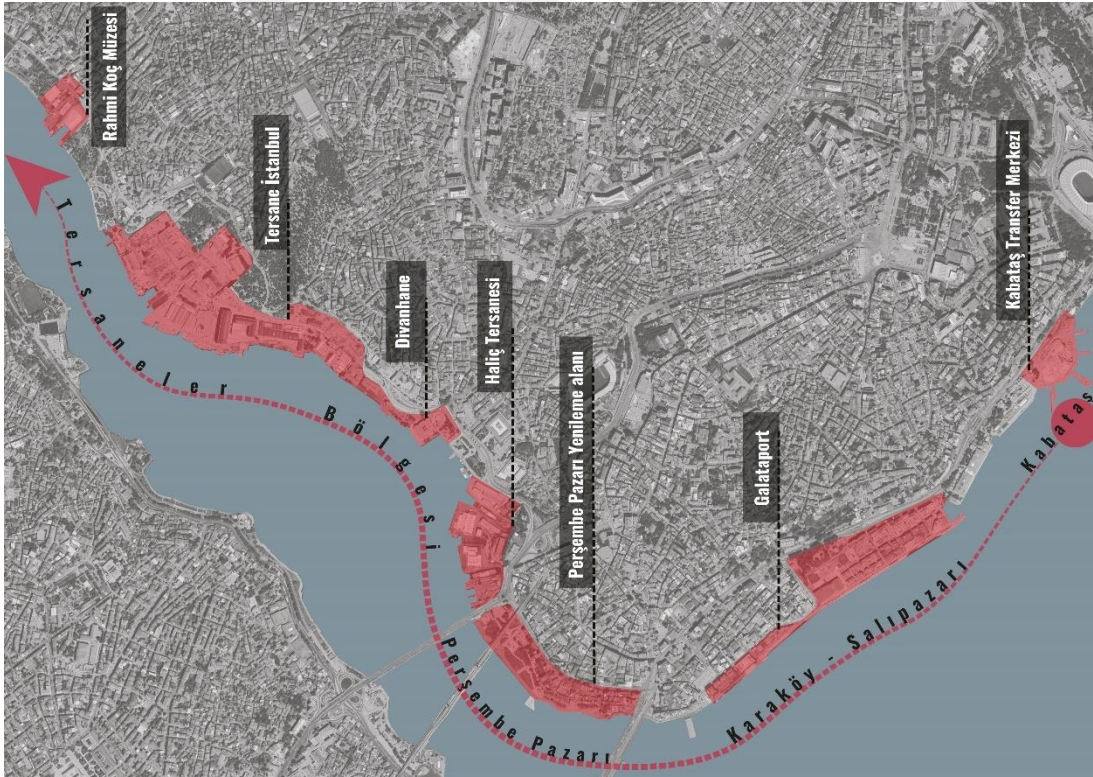
Beyoğlu Belediyesi ise söz konusu dönemde Fransız Yetimhanesi, Hasköy'de bulunan Tarihi Esgher Sinagogu, Terra Santa Manastırı gib farklı işlevlerle kullanılan yapıları

millet bahçesi, millet kıraathanesi ve benzeri fonksiyonlarla dönüştürme yoluna gitmiştir. Belediyenin son dönemdeki öne çıkan kültür projesi olarak Beyoğlu Kültür Yolu'nu ifade edebiliriz. Beyoğlu Kültür Yolu ile çizilen hat, kültür sanat fonksiyonlarının da eşlik ettiği topyekün bir dönüşümü gözler önüne sermekte, mekanlar arasında somut bir bağ kurmaktadır. Beyoğlu'nun kıyıları ile İstiklal Caddesi ve Taksim Meydanı arasında yer alan seçilmiş mekanları rota oluşturarak bağlamakta ve kurulan ilişkiyi kuvvetli hale getirmektedir. Beyoğlu kıyılarının bir bölümünü oluşturan Haliç'in ise bir kültür vadisi, son açıklamalara istinaden kültür bölgesine dönüştürülmesi projesi İBB tarafından yürütülmektedir.

4.2. Beyoğlu Kıyı Hattının Müzeleşmesinin İncelenmesi

Tez çalışması kapsamında hem yerel yöneticilerin açıklamalarına hem de Çevre Düzeni Planına konu olan Dolmabahçe ile Hasköy arasında kalan bölge çalışma alanı olarak belirlenmiştir. (Şekil 4.2)

Şekil 4.2: Kabataş-Rahmi Koç Müzesi hattı, tez çalışma alanı

4.2.1. Kabataş bölgesi

1993 yılında kentsel sit olarak tescil edilen Galata ve Beyoğlu bölgesi için 17 yıl sonra Büyükşehir Belediyesi tarafından hazırlanan 1/5000 ölçekli Beyoğlu Kentsel Sit Alanı Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı, 14 Ocak 2011’de askıya çıkarılmıştır. Söz konusu plana ait raporda İBB tarafından projelendirileceği ifade edilen ‘Kabataş Ulaşım Transfer Merkezi Alanı’nda bekleme salonları, otopark gibi fonksiyonların yanı sıra müze ve sergileme alanlarına da yer verilebileceği belirtilmektedir. Ayrıca planda Dolmabahçe’den Perşembe Pazarı’na, birçok yeniden yapım/ihya projesine yer verilmekte ve bu projelerin çoğunluğunu cami yapısı oluşturmaktadır (Ahunbay, 2011). Meslek örgütleri tarafından açılan davalar sonucunda plan 2017 yılında iptal edilmiş ve yeni plan çalışmasına başlanılmış 2018 yılında ise Danıştay 6. Dairesi iptal kararına kısmi bozma kararı getirilmiştir (İBB Şehir Planlama Müdürlüğü).

Kabataş Martı Projesi

Kabataş Martı Projesi’nin mimarı Hakan Kıran, kendi ifadesiyle 2004 senesinde tüm iskelelerinin yenileneceğini duymuş önce Eminönü, 2005 yılında ise Kabataş için yapılacak iskele için öneri projeler hazırlayıp İBB’ye sunmuştur (Yapı, 2017). 2009 yılında İBB Yapı İşleri Daire Başkanlığı tarafından satın alınan projenin mimarı Kıran, deniz kenarında kanat çırpan dev martı biçimindeki iskele tasarımıyla aynı yıl Dubai’de Cityscape ödülünü kazanmıştır (Pişkin, 2017; Özkartal, 2009). 2016 yılında İBB meclisi tarafından onaylanan projenin inşaatına başlanmıştır.

Proje, meslek odaları, kent savunmaları tarafından yaklaşık 19 bin metrekare deniz doldurularak yapılacak meydanı ve ihtiyaç duyulan transfer merkezinden farklı fonksiyonları içerecek şekilde inşa edilen devasa yapı ile rant elde edileceği, İstanbul Çevre Düzenleme Planında yer almaması, koruma mevzuatına ve şehircilik bilimine aykırı olması, Boğaziçi İmar Yönetmeliğine uygun olmadığı, proje kapsamındaki beton dolgu ile Boğaz’ın ekosistemine zarar verileceği, proje ile sahilin alışveriş merkezi ve otopark ile İstanbullulara kapatılacağı, projenin bölgedeki tarihi dokuyu (sol tarafında Dolmabahçe Camii ve Dolmabahçe Sarayı, sağ tarafında ise Mimar Sinan eseri Molla Çelebi Camii bulunmaktadır) ve silüeti bozacağı, deprem riski gerekçeleriyle ve katılımcı, demokratik, bilimsel olmadığı için protesto edilmiştir (Diken, 2016). Proje mimarı Kıran bu eleştirilere gerçeğin dijital ortamda çarpıtıldığı

iddiasıyla yanıt vermiş, yapı yüksekliğinin set üstü duvar yüksekliği ile aynı olacağını yapının beton değil cam taşıyıcı ve cephesiyle şeffaf olduğunu belirtmiş ve meslek odası ile kent muhalefetinden insanlara dava açmıştır (Milliyet, 2017). Kıran, davayı kaybetmiştir.

Martı Projesi ile ilgili dikkat çeken bir diğer husus inşaat alanını çevreleyen panellerin ressam Devrim Erbil'in imzasız resimlerinin yer aldığı panolarla perdelenmesidir. Erbil, Martı projesinin mimarının talebini, sanatının daha çok insanla karşılaşması isteği sebebiyle kabul ettiğini ifade etmiştir (annebengazetecimiyim.com, 2020). Protestolarla ve yapılmaması için toplanan binlerce imzaya rağmen inşa edilen bir projenin sanatçıya ait resimlerle çevrenmesi eleştirilere sebep olmuştur. Devrim Erbil'e ait resimlerin içeriği ise İstanbul silüetleri ve İstanbul'un kuşbakışı görünülerinden oluşmaktadır ve bazı resimlere Martı projesi de dahil edilmiştir. Resimler, arkasındaki projenin akıbetinden bağımsız olarak uzun süre kaldırılmamıştır. İlerleyen yıllarda panolarda yer alan resimlerden birinin üzerine o dönem sıkça medyaya yansıyan geçim sıkıntısı nedeniyle intihar eden kişileri konu alan sanat eserinin yapılmasının ardından sanatçı İzinsiz yargılanmış ve ceza almıştır (Susma24, 2022).

Proje kapsamında yeraltına bir katı turist otobüslerine ayrılmak üzere 2 kat bodrum kat inşa edileceği belirtilmiştir. Yapının, otopark ve iskele fonksiyonu dışında sebze meyve pazarı, sanat galerisi, müze, sahaflar, kafelerden oluşan 12 dükkan bulundurması, taşıt yolu ve duraklarının yerin altına alınması ve Kabataş'tan Üsküdar'a deniz altı yaya yolu yapılması planlanmıştır (Aksu, 2017). Aksu'nun haberine göre inşa edilen meydanın konser, yılbaşı etkinliği, Ramazan ayı etkinlikleri için düzenlenmesi öngörülmektedir.

Bu dönem gündeme gelen Üsküdar Harem Otogarı yerine dev dönme dolap projesi, benzer biçimde Haliç Tersaneleri yerine etüt projesi hazırlanan Haliçport için de gündeme gelmiştir. Kabataş'ta dev martı formunda transfer merkezi projesinin yanı sıra İstanbul'un birçok noktası için 'çılgın', 'mega', 'en büyük', 'en yüksek' tanımlamaları ile ifade edilen bir dizi proje ile kentin tüketim ve gösteri mekânı haline getirilerek 'Dubailleştirildiği' eleştirisi yapılmıştır (Uzunçarşılı Baysal, 2016).

Kabataş Martı projesinde önce dönemin İBB başkanı Kadir Topbaş'ın 'çılgın projem' olarak ifade ettiği deniz altından yürüyüş yolu kamu kaynaklarının verimli kullanılması gerekçesiyle, daha sonra ise karayolu trafik akışının yer altına alındığı kısım Anıtlar Kurulu ile yaşanan anlaşmazlık gerekçe gösterilerek iptal edilmiştir (T24, 2017; Cumhuriyet, 2018). Projenin diğer bölümlerinin devam ettiği duyurulmuş olmasına rağmen inşaat ilerlememiştir. 2019 yılında gerçekleştirilen yerel seçim sonrasında değişen yönetim tarafından Kabataş Meydan Düzenlemesi ve Transfer Merkezi Projesi'nin yenilenmesi gündeme gelmiştir. Dolgu alan ve rıhtımı tamamlanmış olan projede kamu zararı oluşmaması gerekçe gösterilerek mevcut imalat üzerinden devam edileceği açıklanmıştır (Birik, vd., 2023). 2019 yılından itibaren yapılan toplantılar sonucu BİMTAŞ ve Mimar Sinan Üniversitesi (MSGSÜ) Şehir ve Bölge Planlama Bölümü başta olmak üzere farklı uzmanlıklardan akademisyenlerden oluşturulan danışman ekip, 'Kabataş Transfer Merkezi İskele Binaları ve Peyzaj Avan Projesine Altlık Teşkil Edecek İlkelerin Belirlenmesi ve Katılımcı Süreçlere Yönelik Danışmanlık Hizmeti" vermek üzere üç ay süreyle görevlendirilmiştir (Birik, vd., 2023). Katılımcı süreci yürüten ekip tarafından kentlilerin yaşam alanlarına dair karar alma süreçlerine dahil olmasını önceleyen süreç odaklı bir yaklaşımın geliştirilmesinin ve katılımcı süreçle hedeflenen demokratik karar alma ortamlarının meşruiyetini sağlayan şeffaflık ilkesinin önemli görüldüğü ifade edilmiştir (Birik, vd., 2023). 2020 yılının Kasım ayında tamamlanan katılımcı süreç sonucunda temel ilkeler tanımlanmıştır. Genel hatlarıyla:

Çevresindeki yeşil alana eklenme potansiyeli gözetilerek kentle ilişkilene anlamında bütünsel yeşil alan kurgusu geliştirilmelidir. Kentin önemli tarihi odakları arasında bulunan alanda silüete, Boğaz' ve dokuya saygılı hafif ve parçalı yapılar tercih edilmelidir. Kıyı boyunca kesintisiz engelsiz erişim sağlanmalıdır. Kabataş'ın İstanbul'un kent yaşamında sahip olduğu kamusal potansiyelinin niteliğini artıran canlı, sanatsal ve çeşitli işlevleri içeren, esnek çözümler öncelenmelidir. Geçmiş projeden miras olan yer altı otoparkı kapasite ve işlev bakımından bir cazibe mekânı haline getirilmemesi önemlidir. (Birik, vd., 2023:199)

2022 yılında Kabataş'taki inşaat alanındaki paravanlara yeni proje görselleri yerleştirilmesi üzerine proje tekrar kent gündemine taşınmıştır. Bu süreçte katılımcı süreci yürüten aktörler tarafından yazılan görüş yazısında, sürecin çıktıları ve proje arasındaki ciddi boyuttaki çelişkilere dikkat çekilmiştir (Birik, vd., 2023:199). Bu durumun katılım ve tasarım süreçlerinin bağımsız ilerletilmesinin, karar verici kurumun, şeffaf olmayan alışlageldik proje elde etme yöntemleri ile konuya

yaklaşmasının diğer taraftan tasarımcının ise önemli bir kamusal mekân için fikir üretirken kolektif bir çabayla üretilmiş bilgi ve ilkeleri görmezden gelerek projelendirme sürecini işletmesinin sonucunda İBB'nin başta sahiplendiği katılımcı, şeffaf ve kapsayıcı proje elde etme söylemiyle çelişen tutarsızlıklar ortaya çıktığı ifade edilmektedir (Birik, vd., 2023:199).

2016 yılından itibaren talep ve protestolarla süreci takip eden İstanbul Kent Savunması, konuyla ilgili iki basın açıklaması gerçekleştirmiştir. Savunma, yeni İBB yönetimi tarafından hazırlatılan 'ikinci Martı projesi' olarak ifade ettiği projenin deniz kıyısında silüeti tamamen kesecek yükseklik ve uzunlukta tasarlanmasına dikkat çekerek, katılımcı sürecin tamamen kağıt üstünde kalmasına ve katılımcı süreç devam ederken projenin bir mimarlık ofisine hazırlatılmasına, aktarma merkezi gibi yoğun fonksiyonuna insan ve araç trafiği yaratacak sergi salonları, dükkanlar, kütüphaneler vs. gibi işlevlerle fazladan yük getirilmesine, yeni projeye dair bütçe bilgisinin paylaşılmamasına ve son olarak önceki projenin (Martı projesi) kötü imajı ve akıbetine yaslanılarak şimdiki projenin dayatılmasını doğru bulmadıklarını ifade ettikleri bir basın açıklaması gerçekleştirmiştir (Evrensel, 2022a).

Kent savunmasının Kabataş Transfer Merkezi projesinin son haline dair eleştirileri sorulan İBB Başkanı İmamoğlu, eski projeye dair geçmişten gelen tüm eleştirilere dair bilgilerin ellerinde olduğunu ve bunu dikkate aldıklarını ifade etmiştir:

Silüeti bozma tehlikesinden tutun da arka plandaki insanların yüksek bir yapı görmeme arzusuna kadar bütün talepleri dikkate aldık. İnsanların önüne bir yapı dikmeyen, aynı zamanda bir yeşil alan ve meydan üreten, eski projedeki alışveriş merkezini iptal eden, çok katlı otoparkı kaldıran bir çalışma ortaya koyduk. (Onur, 2024:331)

2024 yerel seçim sürecinde İBB başkanı Ekrem İmamoğlu tarafından gerçekleştirilen Kabataş Transfer Merkezi'nin ilk etap açılışında, Martı projesi kapsamında 1. Etap olarak açılan ve mevcutta kullanılan iskeleyi de hem sosyal hem kültürel bir hizmet sahasına dönüştürme fikrinden bahsedilmiştir (Ekrem İmamoğlu Youtube Kanalı, 2024a). Kabataş Transfer Merkezinin ilk etap açılışında İBB başkanı İmamoğlu'nun konuşmasında dikkat çeken bir diğer husus ise alanı Dolmabahçe Sarayı'ndan Haliç Kongre Merkezi'ne kadar gerek eski yönetim döneminde tamamlanan ve devam eden projeler (Galataport, Tersane İstanbul) gerekse de mevcut belediyenin bu projelerin

yatırımcılarıyla yaptığı iş birlikleri ile kesintisiz bir bütün olarak ele alan yaklaşımı olmuştur (Ekrem İmamoğlu Youtube Kanalı, 2024a).

Yenilenen Kabataş Transfer Merkezi projesi yüksekliği ve küteselliğinin yanı sıra transfer merkezi fonksiyonu ile ilişkisiz olarak değerlendirilen sergi ve sanat salonları, kütüphane vb. kültür sanat fonksiyonları ile önceki Martı projesi ile benzerlikler içermektedir. Ayrıca uzman akademisyenlerle kurulan danışma kurulu ile yürütülen sürece rağmen, proje katılımcı ve şeffaf olmayan bir sürecin ardında inşa edilmeye devam etmektedir.

4.2.2. Karaköy rıhtımı ve Salıpazarı Limanı'ndan Galataport'a

Beyoğlu, yüzyıllardır ticaret potansiyeli ile önemli bir bölge olma özelliği taşımıştır. Ticaret fonksiyonları açısından önemli özelliklerinden birisi de kıyılarındaki liman bölgeleri ve rıhtımlar sahip oluşudur. Modern bir rıhtımın inşa edilmesi ise ancak 19.yy sonrasında mümkün olmuştur. 1895 yılında deniz doldurulmuş ve Karaköy Rıhtımı inşa edilmiştir (Müller-Wiener, 1998). Karaköy Rıhtımı'nda 1911 yılında inşa edilen Paket Postanesi, gümrük işlemleri, postane ve son olarak Türkiye Denizcilik İşletmeleri (TDİ) tarafından idari hizmetler amacıyla kullanılmıştır (Müller-Wiener,1998). Aynı yıllarda inşa edilen Çinili Han, gümrük baş müdürlüğü olarak, 1914 yılında inşa edilen Merkez Han ise TDİ Genel Müdürlük Binası olarak kullanılmıştır (Bozoğlu, 2014). Rıhtımın önemli yapılarından bir diğeri 1935 yılında Denizcilik İşletmeleri tarafından açılan yarışma sonucu Mimar Prof. Dr. Rebiî Gorbon tarafından tasarlanan proje inşa edilmiş, 1940 yılında kullanıma açılan ilk modern yolcu salonu olan Karaköy Yolcu Salonu'dur. Taşıdığı tüm kültürel, mimari, tarihsel değerler sebebi ile yapı 2002 yılında 'korunması gerekli kültür varlığı' olarak tescil edilmiş, 2015 yılında koruma grubu I olarak belirlenmiştir (Mimarist, 2017).

Tophane tarafında tarihi dokuyu, Tophane-i Amire, Kılıç Ali Paşa Camii, Tophane Çeşmesi, Nusretiye Camisi, Tophane Kasrı ve Saat Kulesi oluşturmaktadır. Bu tarihi yapıların büyük bir kısmı İstanbul'un önemli bir kıyı meydanı olan Tophane Meydanı'nı çevrelemektedir. Tophane Meydanı ve çevresinin askeri hizmet alanı olmasının yanı sıra, çok bilinmeyen bir üretim tarihi de vardır. 1930'lu yıllarda Türkiye'de kurulan ilk otomotiv fabrikası (Ford montaj fabrikası) ve ilk elektrikli seri üretim bandının kullanıldığı işletme, alanın bir bölümünde yer almıştır (Odman, 2024). 1934 yılında Hükümet tarafından alanda kamulaştırma yapılmış, 1944 yılında Ford

İstanbul'un faaliyetleri resmi olarak son bulmuştur (Odman, 2024). Dönemin tartışmalı imar hareketleri bir parçası olarak Tophane Rıhtımında Menderes tarafından yürütülen kentsel dönüşüm çerçevesinde 1953-1960'dan itibaren kamulaştırmalar yapılmış ve arazi dolgularının üzerinde mimar Sedat Hakkı Eldem tarafından tasarlanan Salıpazarı antrepoları inşa edilmiştir (Odman,2024).

1982 yılında rıhtımların bulunduğu alanın 'turizm bölgesi' ilan edilmesinin ardından 1986 yılında Tophane ve Galata rıhtımı yük gemilerinin yanaşmasına kapatılmıştır (Odman, 2024). 1986 yılında dönemin Ulaştırma Bakanı Veysel Atasoy ile İstanbul Anakent Belediye Başkanı Bedrettin Dalan'ın belediyede yaptıkları görüşme sonunda Salıpazarı rıhtımının Denizcilik İşletmeleri'nin kullanımından alınarak turistik merkez haline getirilmesi için anlaşmaya vardıkları haberlere konu olmuştur (Cumhuriyet, 1986). 1988 yılından itibaren liman işlevi yolcu odaklı hizmete doğru evrilmişse de 2001 yılında yapılan bir çalışma kapsamında, TDİ'den bir yetkilinin ifadesine göre limanın yolcu limanı olma potansiyeli tam olarak kullanılmamaktadır ve düzenlemeye ihtiyaç duyulmaktadır (Öğüt Erbil, Erbil, 2001). TDİ bu dönem verimliliği arttırmak için iki farklı yaklaşım benimsemiştir; limanın özelleştirilmesi ve daha fazla geminin kıyıyı kullanabilmesi için limanın iyileştirilmesi (Öğüt Erbil, Erbil, 2001).

Bu gelişmeler doğrultusunda gazete arşivlerini incelediğimizde Karaköy rıhtımı ve Salıpazarı limanın bulunduğu alanın dönüşümünün 2000'li yılların öncesinde gündeme geldiğini görmekteyiz. 1990 yılında Türkiye Denizcilik İşletmeleri, Karaköy ile Salıpazarı arasındaki antrepo ve depolarının yerine yeni bir yolcu limanı kompleksi kurmak için 'yap-işlet-devret' modeliyle proje hazırlanması amacıyla yatırımcılara çağrıda buldukları ilan yayınlamıştır (Cumhuriyet, 1990). İlanda Türkiye Denizcilik İşletmeleri Genel Müdürlüğüne, mevcut imar mevzuatı çerçevesinde, Uluslararası standartlarda yolcu limanı, terminal, otel, iş, alışveriş ve eğlence merkezlerinden oluşan bir kompleksin gerçekleştirilmesinin planlandığı ve yatırımcıların hazırlayacakları teklif projelerinde yatırımın gerçekleşeceği alan üzerindeki halen mevcut olan bina ve tesislerden uygun gördüklerini gerekli değişiklik ve ilaveler yapmak suretiyle değerlendirebilecekleri gibi, gerekli gördükleri bina ve tesisleri de yıkıp yerlerine kendi planladıkları tesisi ve binaları yapabilecekleri belirtilmiştir (Cumhuriyet, 1990).

1995 yılında Resmî Gazete’de dönemin Bakanlar Kurulu tarafından yayınlanan ilanda ‘yeni’ saptanan çeşitli kış sporları ve yayla turizmi alanlarının arasında ‘İstanbul Beyoğlu, Tophane, Salıpaazarı Turizm Merkezi’ olarak ele alınmıştır (Ekinci, 1995). Söz konusu Resmî Gazete’deki krokiye göre Karaköy’deki tarihi Denizcilik Bankası ve yolcu salonu binalarından başlayan kıyı kesimi, Salıpaazarı’ndaki antrepoları da içine alacak şekilde, Mimar Sinan Üniversitesi’nin otoparkına kadar turizm merkezi olarak belirlenmiştir (Ekinci, 1995). Ekinci’ye göre bu karar, Karaköy- Salıpaazarı Bölgesinin dönemin yeni imar ve kullanım kararlarının da yine diğer turizm merkezlerinde olduğu gibi genel planlama ilkelerine ve nazım plan hedeflerine ve planlama hiyerarşisine uyulmadan, doğrudan ‘yatırımcı ve bakanlık mutabakatıyla’ belirleneceği anlamına gelmektedir (1995). Ekinci’nin hazırlamış olduğu habere konu olan duyum 1996 yılında gerçekleşmiş, bölgede bulunan dört depodan ikisi BM-HABİTAT-II İstanbul Zirvesi kapsamında geçici olarak ‘fuar ve sanat sergileri merkezi’ olarak kullanılmıştır (Ekinci, 1995; Öğüt Erbil, Erbil, 2001). 1995 yılında resmi gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren İstanbul Beyoğlu Tophane Salıpaazarı Turizm Merkezi’ne ilişkin Bakanlar Kurulu kararının iptal edilmesi için Mimarlar Odası Danıştay’a başvururken, dönemin Mimarlar Odası avukatı Derviş Parlak, Turizm Teşvik Kanunu’nun 7. Maddesi ile Turizm Bakanlığına verilen imar planlama yetkisinin kullanımı sırasında ortaya çıkan ayrıcalıklı imar koşullarının büyük ve karlı yatırım olanağı yaratılması adına özendirici olduğunu, söz konusu dönem turizm merkezi ilan edilmiş alanlarda yapılan Park Otel, Gökkafes ve Swissotel gibi uygulamaları örnek vererek açıklamıştır (Ekinci, 1995).

Dönüştürülmesi planlanan Karaköy rıhtımı ve Salıpaazarı limanında bulunan yapıların çoğunluğu Türkiye Denizcilik İşletmeleri’ne aittir. 1994 yılında dönemin iktidar ve politikacıları tarafından yürütülen politikalar sonucunda, bir dönem ülke ekonomisi için stratejik önem taşıyan kamu iktisadi teşekkülleri (KİT) konusunda işletilemedikleri, zarar ettikleri gerekçeleri ile kapatılmaları gerekliliğine dair çeşitli argümanlar üretilmiştir. Söz konusu KİT’lerin arasında dönüştürülmesi planlanan Karaköy rıhtımı ve Salıpaazarı limanı ile doğrudan ilişkili olan Denizcilik Bankası ve Türkiye Denizcilik İşletmeleri de bulunmaktadır. Söz konusu teşebbüslerle ilgili bu dönem zarar eden bütçeleri ve yolsuzluk iddiaları haberlere sık sık konu olmuş, özelleştirme girişimlerinin kamuoyuna sunulan gerekçelerini oluşturmuştur.

Özelleştirme programına dahil edilen Türkiye Denizcilik İşletmeleri'nin yüzde 49'luk hissesi ise 2017 yılında Türkiye Varlık Fonu'na devredilmiştir.

İlk olarak 2002 yılında kamuoyunda Galataport adıyla gündeme gelen Salıpazarı Kruvaziyer Limanı Projesi ile Karaköy- Salıpazarı arasında uzanan kıyı bandının deniz turizmine yönelik bir liman haline dönüştürülmesi ve kıyıya beş yıldızlı otel, fuar, kongre merkezi, sanat müzesi ve dev bir akvaryum yapılması planlanmıştır (Zeybekoğulları, 2002). Galataport'un ilk ihalesi 2005 yılında Türkiye Denizcilik İşletmeleri tarafından yapılmış, ihaleyi Sami Ofer'in ortak olduğu Royal Caribbean Cruises konsorsiyumu kazanmıştır. Mimar olarak ise Murat Tabanlıoğlu ile anlaşılmıştır. Projenin yapımına dair imar plan değişikliğinin durdurulması, Koruma Kurulunun kararları, itirazlar ve projeyi de içeren İl Çevre Düzeni Planının iptal edilmesi gibi hukuka ve planlamaya dair süreçler projenin gerçekleşmesine engel olmuştur. Projenin iptali için söz konusu davalardan birisi dönemin İBB Başkanı Kadir Topbaş tarafından açılmıştır (Munyar, 2006). Aynı dönem Başbakan Yardımcısı Abdüllatif Şener de hukuki gerekçelerle proje ihalesine imza atmaktan imtina etmiştir. Siyasi krize dönüşen sürecin sonunda 2009 yılında yeni İl Çevre Düzeni Planı hazırlanmış, 2010 yılında ise Kıyı Kanunu'nda Galataport, Haliçport, Haydarpaşaport projelerini olanaklı kılacak ciddi değişiklikler yapılmıştır (Balcıoğlu, 2014).

Yeniden hazırlanan İl Çevre Düzeni Planı, yeniden yapılan imar planları sonucunda Özelleştirme İdaresi tarafından 2013 yılında gerçekleştirilen Salıpazarı Limanı İhalesini Doğu Grubu kazanmış, 2014 yılında Bilgili Holding'e bağlı BLG Capital ile ortaklık gerçekleştirmiştir. İhale sonrası proje, Dror+Gensler, BEA Architects ve Norm Mimarlık iş birliği ile hazırlanmıştır (Merdim, 2017).

Karaköy- Tophane arasındaki 1,2 km'lik sahil şeridini kapsayan Galataport projesi, liman, lüks otel, alışveriş merkezi, restoranlar, kültür sanat alanları ve müzeleri içermektedir. Proje kapsamında, sahil hattında bulunan üç teselli yapı Merkez Han, Karaköy Yolcu Salonu ve Çinili Han uluslararası lüks otel markası olan Peninsula İstanbul oteline dönüştürülmüştür. Tarihi Paket Postanesi, dünyaya açılmış Türk markalarının, uluslararası butik markaların, geleneksel yerel markaların ve zanaatkarların yer aldığı dükkanları ile Kapalıçarşı'ya benzetilen yeni ve modern bir çarşı kültürü ile alışveriş deneyimi sunması hedeflenen bir alışveriş merkezi olarak tasarlanmıştır (galataport.com). Kruvaziyer terminalini yerin altına alan proje ile yerin

üstü özel zincir restoranlar, ulusal ve uluslararası markalara ait mağazalar, kafeler, ofis vb. tüketim fonksiyonlarına ayrılmıştır. Kruvaziyer gemileri yanaştığında ise kıyıdan itibaren 10 metrelik alanı kapatacak şekilde tasarlanmış hareketli 3 metrelik kapak duvar sistemi ile geçici gümrüklü alan oluşturulmaktadır. Böylelikle gemiler yanaştığında, deniz ile kıyı arası bariyer işlevi gören duvar oluşmakta ve kıyuyu kapatmaktadır.

Galataport'un sitesinde¹¹, 'şehrin yeni alışveriş ve gastronomi mahallesi' olarak tanımlanan projenin her aşamasının toplumsal fayda üzerine kurulu, tarihi mirasa saygılı olduğu ifade edilmiştir. Sitede ayrıca Galataport'un kendi başına bir sürdürülebilirlik projesi olduğu ve sürdürülebilirlik vizyonunun temelini Galataport İstanbul'un ana değerleri olan hümanizm, kapsayıcılık, empati ve değer katmanın oluşturduğuna dair ifadeler yer verilmiştir.

Meslek örgütleri ve kent savunmaları, projenin planlama ve şehircilik ilkelerine aykırı olması, sürecin şeffaf olmaması, kamu yararının gözetilmemesi, projenin Haliçport projesi, Okmeydanı ve Tarlabası için gündeme gelen kentsel dönüşüm ve Beyoğlu'nda süregelen turizm odaklı dönüşümün bir parçası olması ve başta kıyı bölgesi olmak üzere Beyoğlu'nun özelleştirilmesi, kamusal niteliğinden arındırılması, yaşam değil sermaye odaklı dönüştürülmesine hizmet etmesi gerekçeleriyle eleştirilmiş ve protesto edilmiştir (CNN Türk, 2014). Galataport'un inşası sırasında alanda bulunan Karaköy Yolcu Salonu, Paket Postanesi gibi tescilli tarihi yapıların geri dönülmez zararlar gördüğünü belgeleyen fotoğrafların gündeme gelmesi, Mimarlar Odası tarafından yapılan basın açıklamasında 'kamusal, tarihi ve kültürel değerlerin talan edilmesi' olarak ifade edilmiştir (Diken, 2017, Arkitera 2017).

Herkes için erişilebilir olmayan programlarla kıyı hattının kapatılmasının parçası olan proje ilk etapta sermayedar ve mimarları tarafından mahalle, sokak kavramlarıyla, halkın denize ulaşması amacıyla ifade edilirken, proje hayat geçtikten sonra güvenlik görevlileri, cam duvarlar, x-ray cihazları gibi kontrol ve kısıtlama mekanizmaları hayat geçirilmiştir. Nitekim gerek 2001 yılında yapılan araştırmaya konu olduğu üzere bölgede bulunan Cihangir ve Galata mahalle dernekleri gerekse de 2013'te

¹¹ Galataport İstanbul, <https://galataport.com/>

gerçekleştirilen ihalenin ardından kent savunmalarının itirazlarına konu olan önemli hususlardan birisi ihale edilme, tasarlanma sürecinden itibaren komşu mahallelilerin yok sayılması, halkın kullanımının değil turizm getirisinin öncelenmesine dairdir (Öğüt Erbil, Erbil, 2001; Futtu, 2014).

Kültürel cazibe merkezi olarak Galataport

1990 yılında Türkiye Denizcilik İşletmeleri tarafından İstanbul Yolcu Limanı Kompleksi inşası için yatırımcılara yapılan çağrıda yer alan terminal, konaklama, iş, alışveriş ve eğlence merkezi işlevlerine, 2002 yılında kamuoyuna duyurulan Galataport projesi ile müze ve farklı kültür sanat fonksiyonları da eklenmiştir.

1995 yılında TDI'nin sponsorları arasında yer aldığı İstanbul Kültür Sanat Vakfı tarafından gerçekleştirilen 4. Uluslararası İstanbul Bienali'nin mekanlarından birisi Salıpazarı'nda bulunan Antrepo No 1 olarak açıklanmıştır. İlk kez 1995 yılında Bienal için kullanılmasının ardından Salıpazarı Antrepoları bienalin sıkça kullandığı mekanlar haline gelmiştir. Bu sürecin devamında alanın kültür sanat kullanımı, 2003 yılında gerçekleştirilen 8. İstanbul Bienali kapsamında 4 Numaralı Antrepo binasının sergi alanı olarak kullanılmasının ardından yapının İstanbul Sanat Müzesi olarak dönüştürülmesinin gündeme gelmesi ile süreklilik kazanmıştır.

Galataport projesi ile bölgede çeşitli değişiklikler meydana gelmiş, bunlardan bir tanesi ise proje alanında yer alan nargile kafelerin boşaltılması olmuştur. Ardından 2007 yılında proje kapsamında nargile müzesi yapılması gündeme gelmiştir (Artun, Baransel, 2011). Galataport projesinin master planının hazırlanması için anlaşılan ilk mimar olan Murat Tabanlıoğlu, projeye eklenen önce İstanbul Modern sonrasında İstanbul Resim ve Heykel Müzesi'nin bölgenin iki ana ağırlık noktası olduğunu, fakat özelleştirme üzerinden para kazanma amacıyla gerçekleştirilen projede sanat-ticaret dengesinin iyi kurulması gerekliliğini ifade etmiştir (Gursel, 2011). 2003 yılında üniversitelerde toplantılar düzenleyen Tabanlıoğlu, projedeki belirsizliklere dikkat çekerken Guggenheim Müzesi'nin de Salıpazarı ile ilgilendiğini belirtmiştir (Yapı.com, 2003).

Kabataş Martı projesine benzer biçimde kamuoyunda protestolara sebep olan Galataport projesinin inşaat duvarları Ara Güler'in fotoğrafları ile kapatılmıştır. Projenin tamamlanmasının ardından ise Paket Postanesi'nde Ara Güler Müzesi, kafe

ve fotoğraf makinesi markasına ait mağaza ile ortak bir alanı paylaşacak şekilde yer almıştır. Ara Güler Müzesi, 2021 yılında Beyoğlu Kültür Yolu Projesi aksında yer alan Tophane, Galata, Karaköy, İstiklal Caddesi, Taksim Meydanı aksı ve çevresinden görüntüler içeren ‘Denize İnen Yol’ isimli sergiye, 2022 yılında ise Beyoğlu Kültür Yolu Projesi kapsamında duyurulan ‘Kıyının Hafızası’ başlıklı sergiye yer vermiştir.

Galataport projesini çevreleyen bir diğer inşaat paneli ise projeye yöneltilen eleştirilerle tezatlık içeren ‘Tarih Senin, Gelecek Senin’ / ‘Şehir Senin, Deniz Senin’ sloganlarının yer aldığı görsellerden oluşturulmuştur. Kıyının kapalı kaldığı uzun süren inşaat sürecinin ardından projenin açılışına yaklaşılana 2021 yılında proje alanı yeni sloganlarla çevrelenmiştir. Alışveriş, moda, yeme içmeye dair çoğaltılan içeriklerdeki sloganlardan bazıları; ‘İstanbul’un 200 yıl sonra yeniden açılan tarihi, Boğaz yürüyüş rotası’, ‘Burada Sokaklar Hayata Çıkar’, ‘Burada Sokaklar Sanatın Merkezine Çıkar / Türkiye’nin önde gelen iki sanat müzesi ve 14.000 m²’lik müze meydan’, ‘Burada Sokaklar Bir Şehrin Tarihine Çıkar / Tarihi dokuyu koruyan bizden bir mahalle’.

Galataport projesine yönelik eleştiriler iki başlıkta yoğunlaşmaktadır; uzunca bir kıyı hattını herkes için erişilebilir olmayan bir AVM projesi ile özelleştirilmesi ve projeye adapte etmek için tarihi dokuya verdiği zarar. Projeyi çevreleyen panolarda ve projenin tanıtımını yapan içeriklerde özellikle bu iki eleştirinin tersinin iddia edildiğini gözlemlemekteyiz. Özellikle kamusal alan yaratma konusunda ve tüketim fonksiyonlarından farklı görülmesi açısından kültür-sanat fonksiyonlarının ön plana çıkarılması dikkat çekmektedir. Galataport proje sahasında Türkiye’nin ilk modern ve çağdaş sanat müzesi İstanbul Modern ve Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi İstanbul Resim ve Heykel Müzesi (İRHM) yer almaktadır. Ayrıca İRHM, İstanbul Modern’in yanı sıra Tophane Saat Kulesi, Tophane Kasrı, Tophane Çeşmesi ve Kılıç Ali Paşa Cami tarafından çevrelenen Tarihi Tophane Meydanı, Türkiye’nin ilk müze meydanı olarak ifade edilmektedir.

İstanbul Resim Heykel Müzesi

Türkiye’nin ilk sanat müzesi olan Resim Heykel Müzesi’nin (RHM) kuruluş tarihi cumhuriyetin kuruluşuna dayanmaktadır. 1937 yılında sivil bir sanatçı girişimi olarak, RHM Dolmabahçe Sarayı’na bağlı Velihaht Dairesi’nde Güzel Sanatlar Akademisi

tarafından kurulmuştur. Atatürk'ün emri ile kurulduğu düşüncesi yaygın olmak ile beraber Ayşe H. Köksal müze üzerine hazırlamış olduğu kitabında, bu düşünceye eleştirel yaklaşmış Atatürk'ün emriyle kurulan bir devlet projesi olmasının ötesinde devletten destek almakta zorlanan müzenin Osman Hamdi Bey ile başlayan süreçte sanatçıların mücadelesi ile varolabildiğini ifade etmiştir (Köksal, 2021). Öyle ki 1936 yılında Akademi müdürü Burhan Toprak tarafından hazırlanan '50 Yıllık Türk Resmi' sergisinin bir sanat müze açılması için Atatürk'ün ve hükümetin ikna edilmesinde etkin olduğu ve bu bağlamda Atatürk'ün Türk Tarih Tezi'nin uluslararası akademik ortamda tartışılacağı İkinci Tarih Kongresi'nden önce yapılmasını istediği ifade edilmektedir (Köksal, 2021:86).

Köksal'ın ifadesiyle devrimci devlet anlayışı ile kurulması sebebiyle özdeşleştirdiği yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin Louvre Müzesi niteliğindeki Resim Heykel Müzesi, Atatürk'ün emri ile yıkılan Osmanlı İmparatorluğu'nun en can alıcı yeri olan Padişah'ın veliahdının kaldığı dairede yeni ulus-devletin bir simgesi olarak yer almıştır (2012a). 1980'lere kadar neredeyse Türkiye'nin tek sanat müzesi olması bakımından modernliğin inşası ve ulus devletlere özgü müzeolojinin modeli olarak nitelendirilmiştir (Köksal, 2012).

2012 yılında bakım yapma yetkisi olmamasına rağmen kötü kullanımı hakkında rapor tutulan Mimar Sinan Üniversitesi, Veliht Dairesi'nin durumundan sorumlu tutulmuş, RHM kuruluşundan bu yana kullandığı mekandan çıkarılmıştır (Artun, 2021). Artun'un ifadesiyle Veliht Dairesi'ni süreç içerisinde restore etmeye yanaşmayan ve mali, siyasi baskılar sonucu müzeyi kötürümleştiren, 'Milli Saraylar'ın başındaki Meclis Başkanlığı'dır, devlettir (Artun, 2021:71). Söz konusu dönem restorasyon çalışması sonrası Milli Saraylar tarafından envanterindeki tablolardan oluşan bir Tablo Müzesi'ne dönüştürüleceği ve 'Abdülhamit'in resim stüdyosu' olarak halka açılacağına dair söylenti çıkmıştır (Habervesaire, 2012).

2014 yılında ise Dolmabahçe Sarayı'nın Veliht Dairesi'nde Milli Saraylar İdaresi Başkanlığı'na bağlı Milli Saraylar Resim Müzesi olarak kullanılmaya başlanmıştır. Restorasyon sonrası müze son olarak 2021 yılında Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın katılımıyla açılmıştır (TRT Haber, 2021). Osmanlı saray resminin tek temsilci olma özelliği taşıdığı ifade edilen müzede, Topkapı Sarayı'ndan ödünç alınan ve Milli Saraylar Daire Başkanlığı'na bağlı saraylarda bulunan 19. Yüzyıl Osmanlı

padişahlarının yaptırdığı ve padişahlar tarafından satın alınan resimlerden oluşan bir koleksiyon yer almaktadır (TRT Haber, 2021). Müzenin açılışında Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın konuşmasında dikkat çeken başlıklar arasında Osmanlı dönemine göre Cumhuriyet döneminde ressam yetiştirmede zorlanıldığını, benzer durumun mimari için de geçerli olduğunu ve bu doğrultuda Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki gayretlerin ardından uzunca bir süre itibaren özensiz, plansız, çirkin bir şehirleşme yaşandığını, sanatın ve kültürün her alanına yayılan çölleşmenin her alanda yol açtığı tehditlerle mücadele edildiğini ve '*Selçuklu ve Osmanlı mimarisinin modern bir yorumu*' olarak nitelendirdiği yeni bir mimari üslubu kazandırmaya çalıştıklarını ifade etmiştir (Recep Tayyip Erdoğan Youtube Kanalı, 2021). Konuşma esnasında dikkat çeken bir diğer vurgu iktidar döneminde kültür sanat alanında arzu edilen gelişmenin gösterilememiş olması ve kültür ve sanatın önemine dair açıklamalar olmuştur:

Dünyada, siyasi, ekonomik güç dengelerinin yeniden biçimlendiği döneme girerken üzerinde en çok durmamız gereken hususların kültür, eğitim ve aile olduğuna inanıyorum... Kültür ve sanat, ülkelerin işgalinde, toplumların ele geçirilmesinde görünmeyen ordular olarak kullanılmıştır. (Recep Tayyip Erdoğan Youtube Kanalı, 2021).

Artun, müzenin amacını Osmanlı saray ihtişamını canlandırmak olarak ifade etmiştir (2021). Veliyaht Dairesi, Osmanlı kültürü ve Cumhuriyet modernliğinin çatışmasının temsil mekanına dönüşmüştür. Müzenin açılışında Cumhurbaşkanı tarafından gerçekleştirilen konuşmanın içeriği müzeyi oluşturan kültür politikasını ve Artun'un ifade ettiği bu çatışmayı açıkça ortaya koymaktadır.

2012 yılında dönemin Cumhurbaşkanı Abdullah Gül, dönemin Mimar Sinan Üniversitesi Rektör, Prof. Dr. Yalçın Karayağız'dan, uygun bir yer tahsis edilmesinin ardından eserlerin taşınmasını istemiştir. Dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan'ın da devreye girmesi ile Denizcilik Müsteşarlığı'ndan Karaköy'deki İstanbul Modern'in yanında bulunan 5 No'lu Antrepo'nun üniversiteye tahsisi gündeme gelmiş, renovasyon projesi için mimar Emre Arolat ile anlaşılmıştır (Habervesaire, 2012).

2014 yılında 'Müzemi İstiyorum- İstanbul Resim Heykel Müzesi ve Geleceğini Düşünmek' başlığı ile gerçekleştirilen panel, Tophane'de yeni yapılacak müze binasına dair tartışmalara sahne olmuştur. Binanın AVM mimarisi ve dünyada giderek

yaygınlaşan ikon mimari tarzına yakınlığı ve içerdeki koleksiyondan çok binanın ön plana çıkarılıyor olması eleştirilmiş, kültürün endüstrileşmesi ve piyasalaşması çerçevesinde ele alınmıştır (Sarıçayır, 2014). Panelde sanat tarihçisi Ali Artun konuya dair değerlendirmesinde tüm dünyada “müzelerin, artık metropollerini markalandıran mimari gösteriler” olduğunu ifade etmiş ve sarayın İstanbul Resim Heykel Müzesi'nin tasfiyesi ile moderniteden temizlendiğini, bu durumun sanatın muhafazakarlaştırma politikasının bir uygulaması olduğunu ifade etmiştir (Sarıçayır, 2014). Üçüncü bölümde ele alındığı üzere söz konusu dönem muhafazakar ve müdahaleci kültür politikasının benimsendiği sürece tekabül etmektedir. Bu dönemin öne çıkan özelliklerinden birisi tasvir edilen neo-Osmanlı referansı ile merkezi yönetimin kültür sanat birikimine ve yaşamına giderek görünürleşen müdahaleleri ve karşı kültürel üretim eğilimi olmuştur. Resim ve Heykel Müzesi'nin mekanının değişimi ve yerine Milli Saraylar Resim Müzesi oluşturulması sürecini, söz konusu kültür politikası çerçevesinde değerlendirmek mümkündür.

İRHM projesinin mimarı Emre Arolat, projenin ‘kültürel jeneratör’ gibi çevresiyle ilişki kuracağını ve kapsamında ise müze mağazaları, sinema salonları, lokantalar gibi çeşitli işlevlerin yer alacağını ifade ettiği müze binası 2022’de tamamlanmış, kullanıma açılmıştır (Çıplak, 2014). RHM'nin kapalı kaldığı uzun yıllarda adının MSGSÜ Çağdaş Sanat Müzesi olarak değiştirilmesi gündeme gelmiş, sonrasında tepkiler sonucu bu isim iptal edilmiştir. Yıllardır müzede biriken 20 bin kadar modern sanat eserinin birden çağdaştırma isteğini Artun, günümüzde modern ve çağdaş arasındaki ilişkisellik üzerinden modern anlamda tarihselliğin silinmesi ve bugüne indirgenmesi olarak yorumlamıştır (2021:76).

İstanbul Resim ve Heykel Müzesi ile ilgili tartışma yaratan konulardan birisi de müze yapısının Galataport proje alanında yer almasına dairdir. Projenin hayata geçirildiği dönemde yöneticiler müzeyi Galataport projesi ile doğrudan ilişkilendirerek tasvir etmiştir:

Sahasında barındırdığı İstanbul Modern ve Mimar Sinan Üniversitesi Resim Heykel Müzesi ile çağdaş sanatın Türkiye'deki iyi örneklerine ev sahipliği yapan Galataport, tamamlanmasının ardından İstanbul'un yeni kültür-sanat merkezi olacaktır. Proje sahasının içerisindeki meydanlar ve tüm açık alanlar da açık hava sergi ve enstalasyon sahaları olarak kullanılacaktır. (Aydın Post, 2019).

İRHM'nin 2022 yılında yapılan açılışında Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın konuşmasında müze binasının tasarımı ön plana çıkarken, her açıdan şehre yakışan bu muhteşem eserin ülkede en önemli sanat destinasyonlarından biri olacağı vurgusu hakimdir (A haber, 2022). Cumhurbaşkanı konuşmasında İRHM için “ülkemizin çağdaş sanat hafızası” tespitinde bulunmuştur (A haber, 2022). İRHM müzesinin kapanış ve açılış sürecinde yaşananlar ve açılış konuşmasındaki vurgular, Artun'un yorumunu tekrar düşündürmektedir.

İRHM, henüz bir bölümünün inşaat halinde olduğu 2019 yılında İKSV tarafından düzenlenen 16. İstanbul Bienali'nin mekanlarından birisi olarak belirlenmiş, ilerleyen yıllarda hayata geçirilen Beyoğlu Kültür Yolu Projesinin ise durakları arasında yer almıştır.

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi'ne bağlı olan İRHM, Galataport kapsamında yer alan İstanbul Modern Sanat Müzesi'ne kıyasla kamusal, özerk kültür mekanı olma niteliğini kısmen de olsa korumaktadır. Müzenin, Güvenlik görevlilerinin bulunduğu, x ray'li kapılar ve cam duvarlarla çevrili Galataport alanına doğrudan açılan bir arka kapısı bulunmakla beraber ana kapısı alışveriş merkezinden bağımsız biçimde Kemeraltı Caddesi'ne açılmaktadır.

İstanbul Modern Sanat Müzesi

Salıpazarı antrepolarının ilk olarak 1995 yılında 4.Uluslararası İstanbul Bienali için kullanılması, bu alanın kültür sanat faaliyetleri ile tanışmasının başlangıcını oluşturmuştur. Geçen süre içerisinde bazen bienalin tek mekânı olarak kullanılan 4 Nolu Antreponun 2003 yılında düzenlenen 8. İstanbul Bienali'nin ardından daimî mekân olarak kullanılması gündeme gelmiş, dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan tarafından onaylanmasının ardından müze projesi hayat geçirilmiştir.

Denizcilik İşletmeleri tarafından kuru yük antreposu olarak kullanılmak üzere inşa edilen yapının İstanbul Modern Müzesi'ne dönüştürme projesi Tabanlıoğlu Mimarlık tarafından gerçekleştirilmiştir. Müze açıldığı esnada bulunduğu alanı da kapsayan ve TDİ tarafından açılan ihalesini aldıkları Salıpazarı Limanı Turizm ve Ticaret Kompleksi projesinin mimari çalışmaları devam etmektedir (Erk Tosuner, 2005). Tabanlıoğlu, yapmış olduğu röportajda ihaleyi aldıktan sonra Denizcilik İşletmeleri ile görüşüldüğünü, görüşmede dönemin Kültür ve Turizm Bakanı Erkan Mumcu'nun da

yer aldığını ve proje programını beraber oluşturduklarını ifade etmiştir (Erk Tosuner, 2005). Projede yer almayan müzenin kendileri tarafından eklendiğini ve Galataport projesinin ana çekim noktası olarak bir müze ve onun etrafındaki alışveriş merkezleri şeklinde tasarlandığını açıklamıştır (Erk Tosuner, 2005). Müze fikrinin somutlaşması, geçmiş dönemlerde İKSV tarafından bienal için kiralanılan antreponun dönüştürülmesi için yapılan görüşmeler sonucu gerçekleşmiştir. Dolayısıyla Salıpazarı antrepolarının bienal mekânı olarak kullanılmaya başlamasının bu sürecin öncüsü olduğunu söylemek mümkündür.

1987 yılında gerçekleştirilen ve günümüzdeki adıyla Uluslararası İstanbul Bienali'nin öncüsü olan 1. Uluslararası Çağdaş Sanat Sergileri sırasında 'İstanbul Modern' müzesinin kuruluş fikrinin olduğu, söz konusu dönem İstanbul Modern'in yönetim kurulunda yer alan Oya Eczacıbaşı tarafından ifade edilmiştir (Merdim, 2005). İlk olarak 1991 yılında Nejat Eczacıbaşı tarafından 'Çağdaş Sanat Müzesi' kurulması için adım atılmış ve dönemin İstanbul Belediye başkanı Nurettin Sözen ile anlaşma sağlanmıştır (Cumhuriyet, 1991). 'İstanbul Büyükşehir Belediyesi Dr. Nejat Eczacıbaşı Çağdaş Sanat Müzesi' adını taşımasına karar verilen müzenin mekânı ise Haliç'in güney kıyısında yer alan ve Sümerbank tarafından belediyeye terk edilen endüstri mirası yapısı Feshane'dir (Cumhuriyet, 1991). Restorasyon çalışmaları tamamlanmasına rağmen 1994 yılında gerçekleşen yerel seçimlerin Refah Partisi tarafından kazanılması yapının 'modern ve çağdaş sanat' müzesi olarak açılmasına engel olmuştur (Kaplan, 2022).

Oya Eczacıbaşı, 2004 yılında Salıpazarı'ndaki antreponun dönüşümü sonucu kullanıma açılan Avea ve Hedef Alliance ana sponsorluğundaki İstanbul Modern Müzesi için dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan'ın "17 Aralık tarihli Avrupa Birliği zirvesi öncesine açılışının yetiştirilmesi" koşulu ile destek verdiğini ifade etmiştir (Merdim, 2005). Koşulu yerine getiren müzenin açılışında Avrupa liderleri ve dönemin Başbakanı Erdoğan konuşmalarında aynı görüşte ortaklaşmıştır; "İstanbul Modern, Türkiye'nin kültürel, sanatsal birikimini evrensele açması ve İstanbul'un Avrupalılığını göstermesi açısından çok önemli bir proje" dir. (Merdim, 2005). Oya Eczacıbaşı'nın başkanlık ve Ethem Sancak'ın başkan yardımcılığı görevini üstlendiği İstanbul Modern'in Yönetim Kurulu'nda Görgün Taner, Egemen Bağış, Enis Batur, Nuri Çolakoğlu, dönemin İBB Başkanı Kadir Topbaş ve Arzuhan Yalçındağ gibi isimler yer almıştır (Hürriyet, 2004).

Galataport projesi sürecinde bir dönem müzenin yıkılması konusu krize dönüşmüştür. Tartışmalar, Galataport inşaatı tamamlanmasının ardından 4 nolu antrepo yerine inşa edilecek müze binasına geri taşınması kararı ile sonlanmıştır. İstanbul Modern'in yeni binası, dünyada bulunduğu kentlerde simgeleşen müze ve kültür-sanat kurumlarının mimari projelerinde imzası bulunan Renzo Piano tarafından tasarlanmıştır. Uluslararası sanat çevresinde ilgi çekmesi umulan müzenin yapma biçimi için dünyanın birçok yerinde tercih edilen yıldız mimar tarafından tasarlanan ikonik yapı ile marka yaratma pratiğinin tekrarlanmış olduğunu söylemek mümkün görünür. Benzer bir bakış açısıyla İstanbul özelinde farklı sermaye sahipleri tarafından geçmiş yıllarda Tepebaşı'nda Frank Gehry'e, Haliç kıyısında ise Zaha Hadid'e kültür sanat yapısı tasarlatma girişimi söz konusu olmuştur (Artun, 2021).

Kısa zaman sonra açık hava alışveriş merkezi niteliğindeki Galataport projesinin bir parçası olarak Tophane kıyısına dönen İstanbul Modern binası, mimarı Renzo Piano'nun şeffaf cephesiyle çevresiyle ilişki kuran bir yapı yapma arzusuyla çelişen çitlerle çevrelenmiştir (yasam.eczacibasi.com). Müze, kurucu sponsoru Eczacıbaşı Topluluğu ve Galataport'un da yatırımcısı olan ana sponsoru Doğuş Grubu-Bilgili Holding'in ortak katkısıyla inşa edilmiştir (Artkolik, 2023). İstanbul Modern bünyesinde, belli kesimler için erişilebilir olan müze mağazası, "İstanbul'un kültür, sanat ve tarihinden ilham alan çağdaş bir yemek deneyimi sunan" Restoran Modern ve Cafe Modern adında yeme içme bölümleri dışında kütüphane ve eğitim alanları yer almaktadır. Müze mağazasında, sergi alanlarında yer alan eserlerin görselleştirilmesi ile üretilmiş şemsiye, bardak, defter, kalem, şal, yoga matı gibi objeler yer almaktadır. Benzer bir politika ile Renzo Piano'nun müze binasının tasarımı esnasında hazırladığı eskizler, yapının fotoğrafları ve İstanbul Modern logosu ile hazırlanmış tepsisi, fincan, bardak altlığı, termos, defter, kalem ve bez çanta satışa sunulmaktadır. Müze yapısı, mimarı, markası ve reproduksiyonları da dahil olmak üzere sanatın objeler üzerinden tüketime sunulması dikkat çekicidir.

Müze sitesinde yer alan "ticari faaliyetlere olanak tanıyan alanlar" ifadesi, Erbirer tarafından kaleme alınan müzeye dair eleştirel yazıda, kurumsal kiralama ve organizasyonlara yer verileceği biçiminde yorumlanmıştır (2023). İstanbul Modern'in ayrıcalıklar vaad ettiği premium üyesi uygulaması da mevcuttur. İstanbul Modern Müzesi, haftanın bir günü ücretsiz ziyaret edilmesini olanaklı kılan halk günü uygulamasını Galataport'taki yeni mekânında 4 saat ile kısıtlamıştır. Müzenin

sitesinde yer alan ve sponsoru bulunan ‘Sizin Perşembeniz’ sayfasında yer alan bilgilere göre müze, her perşembe saat 10.00-14.00 arasında sadece Türkiye’de ikamet eden ziyaretçiler için ücretsiz kapılarını açmaktadır. Salı günleri ise aynı saatlerde 18-25 yaş aralığında ikamet için benzer özelliklere sahip öğrencilerin ziyaretine ücretsiz açıldığı sitesinde duyurulmuştur. Kısıtlamayla ilgili Katılımcı Sanat Topluluğu Türkiye (PACT), Açık Masa İnisyatifi, Kamusal Sanat Laboratuvarı'nın çağrısıyla yapılan eylemde kamuya karşı sorumluluğu hatırlatılarak halk günü uygulamasına geri dönülmesi çağrısı yapılmıştır:

Hali hazırda üzerinde yer aldığı tahsisli arsanın kamuya ait olması ve bağlı olduğu İstanbul Modern Sanat Vakfı'nın 2011 yılında Cumhurbaşkanlığı tarafından vergiden muaf tutulan vakıf statüsüne alınması nedeniyle kurum, doğrudan halka karşı sorumlu bulunmaktadır.

Halka karşı doğrudan ve (İstanbul) ismini bir marka olarak kullanılmasıyla şehrin tüm nüfusuna karşı dolaylı sorumluluğuna rağmen şeffaflıktan uzak bir yapı sergilenmekte olan İstanbul Modern Müzesi, kendi internet sitesinde kurumsal tanımını muğlak bırakmıştır. (Bianet, 2023).

İstanbul Modern'in yer aldığı bağlam ve iş birlikleri ile uyumlu biçimde kamusal fayda ve kamusal değer katma söylemlerinin arkasında bir işletme tavrının var olduğunu değerlendirmek mümkün görünmektedir. Haber arşivleri incelendiğinde İstanbul Modern'in uzun yıllardır yönetim kurulu başkanı olan Oya Eczacıbaşı'nın bu süre zarfında kurduğu ulusal ve uluslararası ilişkiler ve aldığı ödüller baz alınırca kuşkusuz kâr amacı sadece para üzerinden kurulmamıştır. Müzenin bir prestij ve marka değerinin yanı sıra bir kültürel sermaye sağladığı değerlendirilmeye tabi tutulmalıdır.

2023 yılında İstanbul Modern Müzesi'nin yeni binasının açılışlarından birisi, mayıs ayında genel seçim tarihlerine denk gelecek biçimde Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın, bakanların ve yatırımcıların katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Cumhurbaşkanı Erdoğan açılış töreninde yapmış olduğu konuşmasında, “Cumhuriyet tarihi boyunca sözü en fazla edilmesine rağmen icraatı en az yapılan işlerin başında kültür sanatın geldiğini” ifade etmiştir (T.C. Cumhurbaşkanlığı Youtube Kanalı, 2023). Önceki medeniyetlerden kalan mirasların dışında özgün kültür sanat üretiminde arzu edilen mesafenin katedilmediğini, İstanbul özelinde ise yerel yönetime gelindiğinde ihmal edilmiş Osmanlı eserlerine yönetimleri tarafından sahip çıkıldığını, eksik bırakılan kültür sanat altyapısına dair yatırımların gerçekleştirildiğini ve iktidarları öncesinde resmi ideoloji tarafından dışlanan sanatçılar ile beraber herkesi

kucaklayan bir politika benimsediklerini belirtmiştir (T.C. Cumhurbaşkanlığı Youtube Kanalı, 2023). Son olarak ise açılışı gerçekleştirilen müzeyi “bir zihinsel devriminin adımı” olarak tanımlamıştır (T.C. Cumhurbaşkanlığı Youtube Kanalı, 2023).

İstanbul Modern’in haziran ayında gerçekleştirilen bir diğer açılışına katılan isimler arasında ise İstanbul Büyükşehir Belediyesi Başkanı Ekrem İmamoğlu, yapının mimarı Renzo Piano öne çıkmaktadır. Açılış töreninde İstanbul Modern yönetim kurulu başkanı Oya Eczacıbaşı tarafından, müzenin sponsor sayfasında katkı sunanlar olarak ifade edilen İstanbul Büyükşehir Belediyesi adına Başkan Ekrem İmamoğlu’na teşekkür plaketi sunulmuştur (Gülan, 2023). İmamoğlu konuşmasında müzeye verdiği önemden bahsetmiştir: “Şehrimize muazzam bir sanat merkezi kazandırıldı. İstanbul yüzyıllar boyu muazzam tasarımcıların imzalarıyla şekillenmiş bir kent. İnşallah yüzyıllar boyunca da muazzam tasarımlarla şekillenecek. İstanbul bunu hak ediyor. Sanatla ilgili çok güzel işler yapmayı ve birlikte bu kenti sanatla bir değişime hazırlamayı çok arzu ediyoruz.” (Sivrikaya, 2023).

Müze, ilk kurulduğu 2004 senesinden itibaren yerel yönetimlerin altyapı ve ulaşım planlamasında öncelikli görülmüştür. Müzenin ilk mimarı olan Tabanlıoğlu, müze ulaşımının çözümüne dair İBB’ye sunduğu trafiğin bir bölümünün tünelle yerin altına alınması fikrinin de yer aldığı önerileri konuyla ilgili vermiş olduğu röportajda ifade etmektedir (Erk Tosuner, 2017). Feshane’de ilk müzenin kurulmasına dair girişim kronolojisi incelendiğinde gerek merkezi yönetim gerekse de yerel yönetim aktörlerinin görüşülen, mekân talep edilen konumu yıllar içerisinde devamlılık göstermektedir. Çalışmanın önceki bölümlerinde de ifade edildiği üzere belediye başkanları sermayedarlar tarafından kurulan kültür sanat vakıf ve müzelerin yönetim kurullarında bizzat yer almakta, demeçlerinde ise verdikleri desteklere ve öneme dair ifadeler yer almaktadır.

İstanbul Modern’in yeni binası ile kullanıma açıldığı dönem, 2019 yerel seçimleri ile İstanbul yerel yönetim iktidarındaki politik sürekliliğin sona erdiği tarihlere denk gelmektedir. 2019 yılında gerçekleşen yerel seçimlerden birkaç ay sonra İBB Başkanı Ekrem İmamoğlu ve ekibi İstanbul Modern Müzesi’nin de yer aldığı Galataport’ta incelemelerde bulunmak için bir ziyaret gerçekleştirmiştir (Aydın Post, 2019). İmamoğlu ziyaretinin sebebini belirledikleri kente etki edecek 20 proje ile çalışma ekibi arasında daha sıkı koordinasyon oluşturma isteği olarak açıklamış, projelerde ne

yapıldığını, yakın çevresine etkisini ve İBB olarak içinde nasıl olabileceklerini, projeye en verimli şekilde nasıl katılabileceklerini anlamak ve iş birliği sağlamak amaçları ile ziyareti gerçekleştirdiklerini belirtmiştir (Aydın Post, 2019). Yeni yönetimin geçen kısa zamanda gerek Galataport projesi gerek proje kapsamında yer alan kültür sanat fonksiyonları ve müzeler konusunda tutumlarını konuya dair yaptıkları açıklama ve paylaşımlardan takip edebilmekteyiz. İnşaat sürecinde dönemin İBB Genel Sekreter Yardımcısı Mahir Polat, sosyal medyada yapmış olduğu paylaşım ile önce arkasında kalan tarihi Nusretiye Camii'ni deniz tarafından görünmez kılan Galataport'u eleştirmiş ardından ise İstanbul'un kültür hayatına birlikte katkı sunulmasından duyulacak mutluluğu ifade eden not ile proje alanında yer alan İstanbul Modern'in şantiye fotoğrafını paylaşmıştır.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından yayınlanan İstdergi'nin 6. sayısında Galataport projesini ele alan bir yazı yayınlanmış, yazı kapsamında projeye dair farklı kişilerden yorum alınmıştır. Bu kişiler arasında İBB iştiraklerinden dönemin BİMTAŞ Müdürü ve aynı zamanda İBB İstanbul Turizm Platformu Direktörü Özcan Biçer de yer almıştır. Özer, İBB'nin ilgili birimleri tarafından altyapı ve ulaşımın yanı sıra hedef destinasyonlarda turistlerin dolaşımı için gerekli düzenlemeler ve Galataport çevresindeki kamusal alanların kullanımına dair birçok çözüm önerisi getirildiğini ifade etmiştir (İstdergi, 2021). Ayrıca Galataport projesi ile ilgili olarak Karaköy Meydanı'nın yeniden düzenlenmesi, bölgedeki yeşil alanın düzenlenmesi, komşu mahalle Kemankeş Mahallesi'nin zemin ve cephelerinin düzenlenmesine yönelik kentsel tasarım projelerinin üretilmesi, yaya ve bisikletli olarak Galataport ile Haliç kıyıları ve İstiklal Caddesi entegrasyonunun sağlanması gibi birçok projenin hayata geçirileceğini ifade etmiştir (İstdergi, 2021). Özer, Galataport'un ulaşım açısından yük getirmemesi adına İBB'nin denizyolu ulaşım sistemlerinin kullanımının artırılması dair hedefine uygun olarak bölgenin deniz yolu sistemi ile desteklenmesine yönelik önlemler alınacağını ifade etmiştir (İstdergi, 2021).

Geçen süre zaafında İBB iştiraki Şehir Hatları A.Ş. tarafından Haliç Tersanesi'nde belli bir kesim için erişilebilir ücretlere tabi olan deniz taksiler ve Galataport projesinin kullanımına özel deniz dolmuşları üretilmiş, ayrıca Galataport'a özel tramvay durağı yerleştirilmiştir. Galataport projesi kapsamında Karaköy'de yer alan lüks Peninsula otelinin karşısındaki katlı otopark yıkılmış, yeraltı otoparkı ve meydan yapımına başlanılmıştır.

İstanbul Modern Müzesi'nin hemen arkasında yer alan ve İBB tarafından hazırlanmış tabelalarda adı 'Kıdemli Yüzbaşı Hakkı Efendi Parkı' olarak ifade edilen alanın dönüşümü bu bağlamda dikkat çekicidir. Park 2021 yazında üzerinde hiçbir bilgi yer almaksızın çitlenmeye başlanmıştır. Tophane Kasrı'nın yol tarafında kalan yeşil alanı ve Tophane Çeşmesi tarafını da kapsayacak şekilde bölge çitlerle kapatılmıştır. Gerek sosyal medya gerekse de İBB Beyaz Masa üzerinden başvurulara rağmen bir süre bilgi tabelası olmaksızın devam eden inşaat hali, Galataport'un açılma döneminde hazırlanan ama bazılarında İBB-Galataport iş birliği ile yapılan bir park düzenlemesi olduğuna dair ifadeler içeren reklam brandaları ile kaplanmıştır. Park daha sonraları proje sitesinde ve tanıtımlarında Tophane Parkı olarak anılacaktır. Eski hali ile sokak köpeklerinin ve evsizlerin rahatlıkla kullanabildikleri park, düzenleme sonrasında 'strelize' edilmiş, Galataport'un giriş noktalarından birisi olarak ve İstanbul Modern'in tasarımına uygun bir peyzaj düzenlemesi hayata geçirilmiştir. İBB Şehir Planlama Müdürlüğü sitesinde yer alan bilgiye göre projenin adı 'Tophane Parkı ve Kent Meydanı'dır. İBB ile Galataport arasında yapılan protokole tabi gerçekleştirilen projenin imalatı ise Galataport tarafından yapılmıştır (Şehir Planlama Müdürlüğü).

Galataport projesi için gerek projelendirme sürecinde kamuoyuyla paylaşılan proje görsellerinde, gerek projenin sermayedarları ve mimarlarının açıklamalarında özellikle 'mahalle' ve 'sokak' vurgusu öne çıkarılmış, ilk açıldığı dönem kıyının kamuya açılması argümanı ile kamusal alan yaratıldığı iddiasının sıkça duyulduğu olumlu görüşler, yazılar ve videolar paylaşılmıştır. Proje yöneticileri, İstanbul ve bölgenin mahalle dokusuna uyumlu olarak tasarlanmasını ve Galataport'un 'bir şehir projesi' olarak şehri denizle buluşturan bir gezinti alanına dönüştürülmesini, binalar arasında oluşturulacak koridorlarmış alanlardan Boğaz'a görsel ve fiziksel erişimi amaçladıklarını ifade etmiş, projeyi 7/24 yaşam sunan herkesi kucaklayan bir İstanbul deneyimi olarak tarfi etmiştir (İstdergi, 2021, Aydın Post, 2019). Alışveriş birimlerini oluşturan bölümün kullanıma açılmasından bir süre sonra ise proje çevresinin cam duvarlarla kapatılması gündeme gelmiş ve 'sokak' ların başında x-ray cihazlarının, güvenlik görevlilerinin bulunduğu giriş noktaları oluşturulmuştur. Bunlara ek olarak proje alanında yoğun olarak güvenlik görevlisinin yer alması dikkat çeken bir başka durumu oluşturmaktadır. Galataport alanına yerleştirilen tabelalarda ise genel kurallar başlığı altında tasmatsız evcil hayvanların gezdirilmesinin yasak olduğu, paten, kaykay ve bisiklet kullanımına ise sadece Müze Meydanı'nda izin verildiği ifade edilmektedir.

Galataport İstanbul sitesinde 10:00-22:00 arasında hizmet verildiği, bu saatlerin proje kapsamında yer alan işletmelere göre farklılık gösterebileceği belirtilmiştir. Proje hayata geçirildikten sonra uygulama biçimi incelendiğinde bahsedildiği gibi bulunduğu bağlamla kamusal ilişkiler kurabilen, herkese açık, yaşayan bir alan olmadığı, bir açık hava alışveriş merkezi özelliklerine sahip olduğu görülmektedir. Dolayısıyla söz konusu antrepoların müzeleşmesine dair değerlendirme de bu bağlamla ilişkili değerlendirilmelidir.

Proje kapsamında 3 tarihi yapının dönüştürülmesi ile hayat geçirilen The Peninsula İstanbul Hotel'ine ait havuzun yer aldığı bölüm ise Karaköy Meydanı'ndan bir duvar aracılığıyla ayrılmaktadır. Proje döneminde 'Deniz Senin' sloganının yer aldığı brandaların bulunduğu inşaat paneli, proje tamamlandığında Karaköy'ün kıyısından boğazın bir bölümünün de görülmesine engel olacak şekilde uzatılan bir duvara dönüşmüştür (Başcan, 2024).

Galataport projesinin kamusal olması iddiasının dayandırıldığı gerekçelerden birini içinde yer alan müzeler ve kültür sanat fonksiyonları oluşturmaktadır. Galataport proje alanıyla kurduğu bağ ve konum açısından iki müze projesinin (İRHM, İstanbul Modern) de kamusallığının bütünlüklü bir bakış ile değerlendirme ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. Ayrı kullanım pratikleri ve yönetimleri olan müzelerden özellikle İstanbul Modern'in alanda bulunan diğer yapı ve işlevlerden ne kadar farklılaşabildiği, ulusal ve uluslararası bir cazibe noktası olarak sahip olduğu soylulaştırma potansiyeli ile ne kadar kamusallaşabileceği soruları cevaplarını pratikte bulmaktadır. Polo'nun 2015 yılında yayınlanan çalışmasında İstanbul Modern Sanat Müzesi'nin, Tophane'de birçok yeni galeri açılmasına sebep olduğunu belirtmiş ve bu galerilerin benzer süreçlerin yaşandığı Nişantaşı gibi semtlere benzer biçimde bölgedeki gayrimenkul değerlerinin yükseltme potansiyeline işaret etmiştir. Ayrıca söz konusu dönem İstanbul Modern Müzesi kültürel sermayenin bir göstergesi haline gelmiş, üst gelir grubunun bölgeyi ziyaretini sağlamıştır (Polo, 2015). Polo, erken dönemde yaptığı bu çalışmada müzenin bulunduğu bölgede soylulaştırıcı etkisini tartışmaya açmaktadır.

Açık hava AVM eleştirisinin devamı olarak alanda bulunan müzeler, alanı meşru kılma aracı kamusal, erişilebilir alan olma iddiasının parçası haline gelmektedir. Diğer taraftan söz konusu müzeler, tüketimin, markalaşmanın ve turizmin bir parçası olarak değerlendirilmektedir.

Nitekim 2012 yılında Salt'ta gerçekleşen bir konferansta İstanbul Modern'in dönemin şef küratörü Levent Çalıkoglu İstanbul Modern'in kamusallığına dair açıklamalarda bulunmuştur:

İstanbul Modern kamusal bir müze değil, bir özel müze, bir vakıf müzesi... Bu müzenin hesap verdiği bir vakıf var; vakıf da devlete hesap veriyor. Müzenin kamusal olmadığı çok açık... Kamunun varlığı ana mesele tabii ki. Ama açıkçası kamusal olma hayali olan bir müze değil İstanbul Modern, böyle bir şey söylemek yanlış olur. (Akbulut, 2016).

Gerek Galataport gerek ise alanda yer alan müzelerin siyasi ayırım gözetmeksizin yerel yönetimlerce desteklendiği yapılan araştırma sonucunda ortaya çıkmaktadır. Öyle ki yerel yönetimin katkısını yalnızca altyapı hizmeti olarak değerlendirmek eksik kalmaktadır. Daha önce İBB yöneticileri tarafından da ifade edildiği üzere 2024 seçimlerinde İBB Başkanı Ekrem İmamoğlu'nun Kabataş Transfer Merkezi 1. Etap açılış konuşmasında yapılan protokollerle Galataport projesinin sermaye sahiplerinin bölgeye yatırım yapmasını, çevresinde kaldırım, meydan, otopark, yeşil alan vb. düzenlemesine dair projeleri finanse etmesini sağladığını ifade etmiştir (Ekrem İmamoğlu Youtube Kanalı, 2024a) İstanbul Modern'in açıldığı dönem çevresini kaplayan saclarda yer alan posterlerden rahatsız olup temizlettiği arkeolojik kazı alanı için de işbirliği yapacaklarını duyurmuştur. Bahsettiğimiz örnekler üzerinden düşündüğümüzde bu tür iş birliklerinin proje çevresindeki kamusal alanları dönüştürdüğünü, kapsayıcılığını olumsuz etkileyebildiğini görmekteyiz. Dolayısıyla alandaki müzelerin, Galataport projesinin ya da Peninsula Hotel'in kentin kamusal alanına müdahalesindeki temel amacın her zaman kamu yararı içeren sonuçlar doğuracağı savunusuna soru işareti içerdiği gibi uzun vadede bölgedeki dönüşümle beraber düşünülmesi gereklidir. Bir mega proje olan Galataport'un bulunduğu alanın ötesinde bölgeyi dizayn etmesi ve bunu yerel yönetimin iş birliği ile yapmasının getiri ve götürüsünün tartışılması önemli görülmektedir.

Tezin odaklandığı kıyı hattında gerçekleştirilen çoğu proje için geçerli olmakla beraber, Galataport projesinin reklamları ve sloganları arasında yer alması ve hayata geçirildiğinde yoğunluklu bir tartışma gündemi oluşturması açısından kamusal alan kavramının ve dönüşümünün tartışılması önemli görülmektedir. Habermas, kamusal alanı tüm yurttaşların erişebilmesinin garanti altına alındığı, aynı zamanda yurttaşların müzakerede bulunduğu söylemsel etkileşim ve devlete karşı eleştirel söylemlerin üretildiği, dolaştığı alan olarak ifade etmiştir (Habermas, 2004). Çoğunlukla birbiri

yerine kullanılan kamusal mekân ve kamusal alan kavramları için Tanyeli, kamusal mekânı fiziksel bir ortam olarak ele alırken, kamusal alanı daha toplumsal bağlamda ve bir temsiliyet alanı olarak tanımlayarak bir ayırım ortaya koymaktadır (Tanyeli, 2010, Aktaran; Sağlam, vd.) Bu tanımlar doğrultusunda ele alındığında herhangi bir ayırım gözetilmeksizin herkesin dahil olabildiği, bunu algılayabildiği özgür mekanlar olarak kamusal mekanları tanımlamak mümkündür. Türkiye’de Cumhuriyet’in kuruluşuyla beraber toplumsal ve siyasi yaşamda yaşanan köklü değişim kamusal mekân için de geçerli olmuştur. Türkiye’ye özgü bu siyasi süreç, kamusal mekânın ulus-devlet tarafından kurulan ve sunulan bir kavram olarak gelişmesine neden olmuştur (Sağlam, vd., 2019). Burdan yola çıkarak kültür ve eğitim yapıları da parklar, meydanlar gibi dönemin kamusal mekanları arasında yer almıştır (Sağlam, vd., 2019). Kapitalist düzen ile birlikte ise kamusal mekânda yaşanan değişimin sonucunda ortaya çıkan bir form ise alışveriş merkezleri olarak ifade edilmektedir (Sağlam, vd., 2019). Galataport projesi, dönüşen kamusal alan kavramının kentsel mekandaki karşılığı açısından önemli bir örnek oluşturmaktadır. Kamusal alan tasviri, projenin hayata geçirildiği kıyı hattın için söz konusu alana yatırım yapan sermayenin belirlediği belli kurallar çerçevesinde erişebilmeye indirgenmektedir. Gerek sermayedarlar gerek proje mimarları için bu kısıtlı kamusal alan tasvirinin önemli bir parçasını da benzer birçok projede olduğu gibi, kültür sanat fonksiyonları oluşturmaktadır.

4.2.3. Dönüşüm alanı olarak Perşembe Pazarı

Galata bölgesi yüzyıllar boyunca ticaret ve liman işlevi ile şekillenmiştir. Haliç kıyıları başta olmak üzere sanayi tesislerinin, fabrikaların ve depolama alanlarının yoğunlukla yer almasının etkisiyle bugünkü adlarıyla Atatürk Köprüsü ve Galata Köprüsü arasında kalan ve Haliç kıyısında Bankalar Caddesi’ne dek yayılan Perşembe Pazarı bölgesi, bu işlevlerle ilişkili dükkanların yer aldığı bir bölge haline gelmiştir. Alan, teknik malzeme, araç-gereç, gemi malzemeleri ve hırdavat dükkanlarının yer aldığı yoğunluklu olarak tarihi yapılardan oluşmaktadır.

1957 yılında Başbakan Menderes tarafından İstanbul’da başlatılan ‘imar hamlesi’nin bu bölgedeki etkisi, Karaköy’de Kemeraltı Caddesi’nin genişletilmesi, Perşembe Pazarı’ndan geçen Tersane Caddesi’nin açılması ve bu yolun Azakapı’ya bağlanması ile Galata ve Perşembe Pazarı ilişkisinin koparılması olmuştur. 1980 1/50.000 ölçekli Büyük İstanbul Nazım Planı’ndan itibaren, 1984 yılında Anakent Belediye Meclisi

tarafından onaylanan 1/5000 ölçekli Haliç Düzenleme İmar Planı'nda, 1984 ve 1985 yıllarında Anakent ve Beyoğlu Belediye Meclisleri tarafından onaylanan 1/1000 ölçekli Haliç Düzenleme İmar Tatbikatı Planı'nda bölge Merkezi İş Alanı olarak belirlenmiştir. 1984 yılında İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı görevine gelen Bedrettin Dalan'ın kamulaştırma ve istimlak politikaları Perşembe Pazarı'nı da kapsamıştır. 1985 yılında Beyoğlu Belediye Meclisi tarafından bölge için alınan 'kamulaştırma' kararının İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından onaylanmasına dair Perşembe Pazarı esnafının 100 bin kişinin gelir kaynağı olan bir iş merkezinin, bir gecede "promenant patikaları ve turistik eşya satış yerleri" yapılmak için yıkılmak istemesinin "devletin ancak zorunlu kamu yararı gözeterek istimlak yapabileceği" ilkesiyle bağdaşmadığına dair düşünceleri o dönemin gazetelerine yansımıştır (Cumhuriyet, 1985).

1986 yılında İstanbul Büyükşehir Belediyesi ile Karaköy Perşembe Pazarı Tüccarları Toplu İşyeri Yapı Kooperatifi'nin ortaklaşarak Okmeydanı'nda yaptırdığı Perpa ticaret merkezinin temelleri dönemin Başbakanı Turgut Özal tarafından atılmıştır. Dalan, 5 bin işyeri bulunan Perpa'nın yüzde 45'inin belediyeye ait olduğunu belirterek, bu işyerlerinin kirası ile iş merkezinin belediyenin borçlarının karşılanabileceğini savunmuş, Perpa'yı 'belediye bütçesinin sigortası' olarak tanımlamıştır (Cumhuriyet, 1989). 1989 yılında kullanıma açılmasına rağmen, şahıs arazisine taşarak inşa edilmesinden dolayı yaşanan kriz sebebiyle tesis kullanıma açılmamıştır (Cumhuriyet, 1989). Sonuç olarak Perpa, bölgedeki esnafın mevcut işyerlerinden taşınmasını sağlamamıştır. Perşembe Pazarı'nın yıkımı ise, açılan davalar nedeniyle sonuçlanamamıştır. 1991 yılında Perşembe Pazarı alanı İstanbul I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulunca kentsel sit alanı ilan edilmiş, böylelikle plan sınırları dışına çıkarılmıştır.

1/1000 ölçekli Beyoğlu Kentsel Sit Alanı Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı'nda Perşembe Pazarı'nda yer alan Arap Camii'nin güneyinde, Haliç'e doğru bir park alanı yaratılması önerilmiştir. Davaların nihai sonucunda KAUİP kapsamında planlanan çoğunluğu cami olan ihya projeleri iptal edilmiştir (İBB Şehir Planlama Müdürlüğü).

2006 yılında dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan, 2010 yılında İstanbul Avrupa Kültür Başkenti olmadan kenti çirkinleştiren unsurların ortadan kaldırılması gerektiğini belirtmiş ve ardından yargı engeli nedeniyle Perşembe Pazarı'nda hala

Dalan döneminden yıkılmayan binaları işaret etmiştir (Hürriyet, 2006). 2008 yılında ise Perşembe Pazarı için 3. kez 1/5000 ölçekli Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı hazırlanmış ve Belediye Meclisinde kabul edilmiştir. Hazırlanan planla ilgili değerlendirmede bulunan dönemin Şehir Plancıları Odası Başkanı Tayfun Kahraman, planda sadece kültür, turizm ve ticaret lejantı bulunduğunu, yapılan çalışmadan bölgenin sanayici ve hırdavatçılardan temizleneceğini anladıklarını ifade etmiştir (Patronlar Dünyası, 2008).

2006 yılında hazırlanan İstanbul Çevre Düzeni Planı kapsamında hazırlanan Araştırma Raporunda farklı kamu kurumları tarafından hazırlanan turizmi geliştirme projeleri başlığı altında 'Rehabilitasyon ve Turizm Geliştirme Projeleri' ile özellikle İstiklal Caddesi ve komşu sokakların içinde yer aldığı ticaret bölgesi, kıyıda Perşembe Pazarı-Tophane Rıhtım Bölgesi, Cihangir, Galata Kulesi ve çevresi ile Kongre Vadisi bölgelerini içine alan turizm merkezlerinin geliştirilmesinin hedeflendiği ifade edilmektedir. Planın iptali sonrasında 2006 ÇDP'nin kararını tekrar eden, Beyoğlu ve Haliç kıyılarının kültür, turizm ve rekreasyon kullanımlarını içermesi ve kültür odaklı bir turizm gelişimi öngören İstanbul Çevre Düzeni Planı 2009 yılında onaylanmış ve hala uygulamadadır.

2010 yılında Perşembe Pazarı'nın bulunduğu bölgenin Yenileme Alanı olarak ilan edilmesinin ardından 2011 yılında Beyoğlu Perşembe Pazarı 1/5000 ölçekli Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı, İstanbul II Numaralı Koruma Bölge Kurulu tarafından onaylanmıştır. Plan, fonksiyon kararları olarak kültür alanları, yeşil alanlar, ticaret, hizmet, sosyal kültürel tesis alanları ve dini tesis alanları içermektedir. Planlama alanında ağırlıklı olarak İBB'nin mülkiyeti olmak üzere şahıs ve vakıf mülkiyeti bulunmaktadır. Plan notlarında mevzuatta faaliyet gösteren hırdavat, elektrik, tesisat, nalburiye ve malzemelerin satış, imalat, depolama ve toptan satış birimlerinin plan bölgesinde yer almayacağı belirtilmiştir (Beyoğlu Mekansal Strateji Planı). İBB İmar ve Şehircilik Daire Başkanlığı Şehir Planlama Şube Müdürlüğü tarafından 2 yıllık süreçte tamamlanan Beyoğlu Mekansal Strateji Planı'nda Galataport ve Haliçport arasında kalan bu bölgenin turizm baskısı altında olduğu ve plan kararlarının bu baskıyı önleyici nitelikte olmadığı ifade edilmektedir (2022:57). Ayrıca Beyoğlu'nun ekonomik hafızasında önemli yeri olan Perşembe Pazarı alanının korunması için hazırlanacak plan kararlarının bu doğrultuda geliştirilmesi gerekliliği ifade edilmiştir

(Beyoğlu Mekansal Strateji Planı, 2022:57). Yenileme alanı kararı ve Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı'nın iptali için Mimarlar Odası Büyükkent Şubesi tarafından koruma yaklaşımındaki eksiklikler, mevcut kentsel dokuyu ve fonksiyonları yok sayan anlayış ile hazırlanmış olması gerekçesi ile davalar açılmıştır. Mahkeme tarafından 2012 yılında ise söz konusu planın iptaline ve yürütmenin durdurulmasına, 2015 yılında yenileme alanı ilanının iptaline karar verilmiştir (ikmarsiv.org).

2015 yılında Karaköy bölgesinde turizme dair yüksek bütçeli yatırımların arttığını ifade ettiği röportajında dönemin Beyoğlu Belediye Başkanı Ahmet Misbah Demircan, bundan sonraki hedefin Taksim Meydanı'ndan başlayıp Galata, Kuledibi ile Karaköy'e gelen değişimin Perşembe Pazarı'na yönelmesi olduğunu belirtmiştir (Milliyet, 2015). Aynı yıl Perşembe Pazarı sahilinde kaçak işyerlerinde yıkım gerçekleştirilmiş, ardından yürüme, bisiklet yollarının yer aldığı kıyı düzenlemesi yapılmıştır.

2017 yılında ise Resmî Gazete'de yer alan karara göre İstanbul'un Beyoğlu İlçesi Perşembe Pazarı sınırları ve Arapcami Mahallesi içinde yer alan bazı bölgeler yenileme alanı ilan edilmiştir. Yenileme alanı kararı, Çevre Şehircilik Bakanlığının yazısı ve 5366 sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun'un 2'nci maddesine göre alınmıştır (CNN Türk, 2017).

2019 yılında değişen yerel yönetim kadrosuyla beraber Beyoğlu Mekansal Strateji Planı doğrultusunda hazırlanan Eylemler arasında Perşembe Pazarı, Hasköy, Tophane, Sütlüce, Kasımpaşa, Okmeydanı, Dolapdere bölgelerinde bağımsız kültür-sanat üretiminin yaygınlaştırılması amacıyla Beyoğlu Atölyeleri planlanmıştır (2022:123). İBB tarafından Perşembe Pazarı ve çevresinde yer alan Kuyumcu Han, Kurşunlu Han, St. Pierre Han ve Ceneviz Surlarının restorasyonu ve yeniden işlevlendirilmesi gündeme gelmiştir. St. Pierre Han'da kültür sanat ve yaşam merkezi konsepti ile kütüphane, atölyeler, sergi salonları ve kültürel etkinlik alanlarının yer alması planlanmaktadır (kültür.istanbul). Kurşunlu Han'ın Beyoğlu Atölyesi olarak kullanılması ve bölgedeki zanaatçılarla etkileşim içinde, satılan malzemelerle çalışmasına özen gösterilen bağımsız sanatçıların kullanımına yönelik model oluşturan zanaat-sanat birlikteliğini destekleyecek Beyoğlu Atölyesi olarak işlevlendirilmesi öngörülmüştür (Beyoğlu Mekansal Strateji Planı Eylemler, 2022:14). Kuyumcu

Han'ın da kültür-sanat merkezi olarak işlevlendirilmesi planlanmaktadır (İBB Turizm Platformu). Benzer biçimde son seçim döneminde Beyoğlu Belediyesi başkan adayı Haydar Ali Yıldız tarafından Galata bölgesindeki Galata Kadılığı (hukuk müzesi), Ceneviz Sarayı gibi tarihi yapıların restorasyonu ve kültür sanat fonksiyonu ile yeniden işlevlendirilmesi gündeme getirilmiştir.

Karaköy- Salıpaazarı, Perşembe Pazarı ve Haliç kıyılarının için birçok farklı dönemde birbiriyle ilişkili ve benzer işlevlerle dönüşümünü hedefleyen projelerin gerek karar vericilerin vaatlerinde gerekse de kamu yönetimlerin hazırladığı planlarda yer aldığını görmek mümkün. Söz konusu kıyı hattını fiziksel olarak kesintisiz biçimde birbirine bağlanmasını sağlayacak ilk proje ise Kadir Topbaş tarafından 2014 yerel seçimleri öncesinde gündeme getirdiği ve 'ustalık eseri' olarak nitelendirdiği Haliç Su Altı Karayolu Tüneli projesidir. Proje ile Atatürk Köprüsü'nün kaldırılması, Unkapanı tarafından girilen tünelin Kasımpaşa'da bulunan Kuzey Deniz Saha Komutanlığı önünden çıkması ve Şişhane, Karaköy güzergahlarına bağlanması planlanmıştır (Yeni Akit, 2017). Topbaş tarafından 2016 yılında ihale aşamasına geldiği açıklanan proje gerçekleştirilmemiştir. 2019 yılından Adalet ve Kalkınma Partisinden İstanbul Büyükşehir Belediyesi başkan adayı olan Binali Yıldırım tarafından Perşembe Pazarı'ndan Haliç'e kesintisiz yürüme projesi tekrar gündeme getirilmiş, seçim vaadi olan projeler arasında yer almıştır (Posta, 2019).

4.2.4. Haliç tersaneler bölgesi

Liman olarak kullanımı ilk çağlara kadar dayanan Haliç, küçük koyları, durgun suları, girintili çıkıntılı yapısı sebebiyle Bizans'tan Osmanlı'ya ve günümüze kadar tersane işlevine sahip olmuştur (Köksal, 1996). Haliç Tersaneleri (Tersane-i Amire) günümüzdeki adıyla Atatürk Köprüsü'nden başlayarak Hasköy'e doğru, Haliç Tersanesi, Camialtı Tersanesi ve Taşkızak Tersanesi'nden oluşmakta, devamında ise Hasköy Tersanesi yer almaktaydı (Şekil 4.2). Haliç Tersaneleri 22 Mart 1995 tarihinde Anıtlar Kurulu tarafından SİT alanı olarak tescil edilmiştir. Tersanelerin işlevlerini yerine getirdikleri süreçte Camialtı Tersanesi, 1953 yılında bağımsız bir birime dönüşmüş ve bakım, onarımın yanı sıra ana görevi gemi inşası olarak belirlenmiştir. Haliç Tersanesi ise yıllar içinde kapsamı değişen bakım, onarım ve üretim fonksiyonunu yerine getirmiştir. Üretimini gerçekleştirdiği deniz taşıtları arasında Şehir Hatları tarafından kullanılan vapurlar da yer almaktadır. Deniz Kuvvetlerine

bağlı olan Taşkızak Tersanesi'nde daha çok savunma amaçlı gemi üretimi ve onarımı yapılmıştır.

Şekil 4.3: Haliç tersaneler bölgesi

Kaynak: Başka Bir Atölye sitesi, <https://www.baskabiratolye.com/>

Küresel ölçekteki yaşanan ekonomi politik değişimlerin de yansımasıyla 1937 yılında Prost, sanayi gelişimini önceleyen bir kent politikası ile hazırlamış olduğu İstanbul planlarında, Haliç havzasını sanayi bölgesi olarak belirlemiştir (Gül, 2018). 1952 İstanbul'da sanayi faaliyetleri ilk kez ayrıntılı şekilde İmar Müşavirleri Heyetince ele alınmış, sanayi kuruluşlarını gösteren plan hazırlanmış, 1954'te Beyoğlu Nazım Planı'nda da burada bulunan sanayi bölgeleri saptanmış, planda Kasımpaşa-Kağıthane Deresi arasında kalan tüm sahil birinci sınıf sanayiye ayrılmıştır (Tümertekin, 1997:167). 1958 yılında İmar Planlama Müdürlüğü Çalışmalarına katılan Prof. Luigi Piccinato tarafından Haliç havzasındaki sanayileşmenin desantralizasyonu, kent geneli için ise turizm potansiyelinin değerlendirilmesi gündeme getirilse de pratikte bir karşılığı olmamıştır (Tekeli, 2013).

1984 yılında İstanbul Belediye Başkanı olarak Bedrettin Dalan'ın seçilmesi ile Beyoğlu bölgesinde kapsamlı kentsel proje ve yıkımlar gerçekleştirilmiştir. Beyoğlu özelinde uygulanan kentsel projelerin odağında ise Tarlabası, Karaköy, Perşembe Pazarı ve Haliç kıyıları yer almıştır. Söz konusu dönem kirliliği ile gündemden düşmeyen Haliç'in temizlenmesi argümanı üzerinden Haliç kıyılarının sanayiden arındırılması tartışmalara neden olmuş, 1985 yılında hazırlanan Haliç Çevre Düzeni

İmar Planı'nda da Haliç'in desantralizasyonu ve kamuya açılması, rekreasyon alanı olarak düzenlenmesine dair önerilere yer verilmiştir.

1984 yılında Turizm Bakanlığı tarafından 'Beyoğlu/Galata Turizm Geliştirme' projesinin gündeme getirilmesi (Türkün, 2022), 1985 yılında dönemin iş, kültür insanları ve belediye başkanının da yer aldığı Beyoğlu Güzelleştirme Derneği'nin kurulması ile turizmin canlandığı, ticari işletmelerin rağbet ettiği ve kültür sanat etkinliklerinin gerçekleştiği bir Beyoğlu ve buna eklenen Haliç tasavvurunun güçlendiği bir döneme geçilmiştir. Söz konusu dönemde ticaret, turizm ve kültür fonksiyonları, üretim ve üretime bağlı faaliyetlerin tasfiyesi boşalan, boşaltılan mekanların yeniden işlevlendirilmesi için kullanılmıştır. Sözen döneminde de (1989-1994) bu yaklaşım Beyoğlu özelinde devam ettirilmiştir. İstiklal Caddesi'nin yayalaştırılması, nostaljik tramvayın faaliyete geçirilmesi ile caddenin ticarileşmesi ve turizm odaklı dönüşümü hızlanmıştır.

1994 yılında gerçekleşen yerel seçimlerde beklenmeyen bir başarı yakalayan Refah Partisi rakiplerinden farklı olarak küreselleşme politikalarına seçim döneminde mesafeli durmuştur (Bartu, 2018) Fakat seçimin kazanılmasının ardından hazırlanan 1995 İstanbul Metropolitan Alan Alt Bölge Nazım Planı bu yaklaşımın kısa zamanda terk edildiğini göstermiştir. Planda, 2010 yılına kadar İstanbul'un, evrensel düzeyde taşıdığı tarihi, kültürel, doğal öz değerlere sahip çıkılarak, kimliği ile özdeş, geçmişte olduğu gibi bir dünya kenti statüsü kazandırılması, dünya ve bölge ülkelerinin ekonomik yapıları ile bütünleşen bir merkez olarak yaratılması hedeflenmiştir. Plan kapsamında geleneksel kent dokusunun imalat, sanayi gibi fonksiyonlardan arındırılması, uluslararası düzeyde spor, kültür, ticaret, hizmet alanlarının yaratılması, İstanbul'un uluslararası bir dünya kenti olmasını sağlamak üzere uluslararası düzeyde konferans, kongre, sanat, kültür merkezleri, eğlence ve sergi mekanlarına yönelik proje geliştirilmesi, müzeler ve arşivlerin oluşturulmasına dair hedeflere yer verilmektedir.

1999-2004 yılları arasında Ali Müfit Gürtuna'nın İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı döneminde, 2023 Vizyon Projeleri kapsamında Haliç Kültür Vadisi projesini gündeme gelmiştir. Haliç Kültür Vadisi projesini, Haliç kıyısında Dalan döneminde yıkılan ve yeşil alan olarak düzenlenen ve geçmişten bugüne varlığını sürdüren tarihi yapıların geleceğini bugün de dahil olmak üzere uzun vadede belirleyecek bir proje olarak değerlendirmek mümkündür.

2000 sonrası Haliç Tersaneleri

Dalan döneminde Haliç kıyılarında gerçekleştirilen yoğun yıkımlar, nitelikli endüstri mirasını, alanla özdeşleşmiş tarihsel ve kültürel mirasa ait yapıları yok ettiğine dair eleştiriler almıştır. Bu dönem çevresindeki yıkımlara rağmen ayakta kalan tersaneleri ise diğer kamu iktisadi teşebbüslerine (KİT) benzer tartışmalar beklemektedir. 1980'lerden 2000'lere Haliç Tersanesi'nde çalışan toplam işçi sayısı 7 binlerden 500'lere düşmüştür (Köksal, 2019). Haliç'i kirletmesi ve zarar ederek devletin sırtında bir 'kambur'a dönüştüğü iddia edilen tersaneler 2000'lere dek söz konusu özelleştirme hamleleri ile zaman içinde işlevsizleştirilmeye başlanmıştır (Köksal, 2019).

1993 yılında Haliç, Camialtı ve Alabey Tersaneleri için kapatılma kararının (diğer KİT'ler için de açıklanan) gerekçeleri, aşırı borç yükü, yüksek maliyetli üretim, teknolojik gerilik ve aşırı istihdam olarak belirtilmiştir (GMO, 1994). Kapatılma sebeplerinin bir kısmının değiştirilebilir, teknolojik gerilik gerekçesinde olduğu gibi bir kısmının da gerçek dışı olduğu söz konusu dönemde Gemi Mühendisleri Odası'nın hazırladığı ayrıntılı raporda değerlendirilmiş, tersanelerin kapatılmasıyla oluşan kamu zararı açıklanmış ve tersanelerin yeniden yapılanması için öneriler sunulmuştur.¹² Kapatılma kararının ardından tersaneler için özelleştirme, işletme devri gibi seçenekler gündeme gelmiştir.

Haliç Tersaneleri uzun süre kapatılma, atılma ve işlevsizleştirme girişimlerine sahne olmuştur. 1980 sonrası tersanelere nitelikli eleman yetiştiren Gemi Yapı Meslek Lisesi'nin kapatılması ile başlayan süreç, 1990'lı yılların başlarında Haliç'in sanayisizleştirilmesi çerçevesinde tersanelere verilen işin azaltılması ve ardından işçi sayısının düşürülmesi, taşeron işçi çalıştırma yoluna gidilmesi son olarak ise Galata Köprüsü'nün açılmaması sebebiyle Haliç'e gemi giriş çıkışlarının durma noktasına getirilmesi tersanelerin kapatılması ile sonuçlanmıştır (Avcu, Aktaş, 1999). 2000 yılına gelindiğinde Özelleştirme Yüksek Kurulu kararı ile bin yüz işçi işten çıkarılarak Camialtı ve Haliç Tersaneleri kapatılmıştır (Şener, 2000). Bu süreç boyunca

¹² Ayrıntılı bilgi için bkz. GMO Tersaneler Raporu, 1994

tersanelerin bağı olduğu kurumlar değiştirilmiştir. Son dönemde bağı olduğu Türkiye Denizcilik İşletmeleri ise özelleştirme kapsamına alınmıştır. 2005 yılında Özelleştirme Yüksek Kurulu kararı ile TDİ A.Ş.'nin Şehir Hatları İşletmesi ve Haliç Tersanesinin İstanbul Büyükşehir Belediyesi'ne devrine karar verilmiştir. Bu sırada İBB bünyesinde İstanbul Deniz Otobüsleri (İDO) bulunmaktadır. 5 yılın sonunda 2011 yılında İDO'nun özelleştirilmesi gündeme gelmiştir (Baykal, 2021: 207). Şehir hatlarının zarar eden hat ve gemileri bu özelleştirme kapsamına alınmamıştır. İBB bu hat ve gemileri işletmek üzere kısaltılmış hali 'Şehir Hatları A.Ş.' olan 'İstanbul Şehir Hatları Turizm Sanayi ve Ticaret Anonim Şirketi' adıyla şirket kurmuştur (Baykal, 2021: 208).

Camialtı ve Taşkızak Tersaneleri uzun yıllar işlevsiz kalmıştır. Bu süreçte söz konusu tersanelerin arazileri farklı fonksiyonlarla işlevlendirilmek üzere birçok proje gündeme gelmiş, çeşitli etkinliklerde, kliplerde mekân olarak kullanılmıştır. 2013 yılının temmuz ayında ise Camialtı ve Taşkızak Tersaneleri için kamuoyunda Haliçport adıyla bilinen 'Haliç Yat Limanı ve Kompleksi' projesi, yap-işlet-devret modeli ile 49 yıllığına kiralanarak inşa edilmesi için ihaleye çıkmıştır. İhaleyi Rixos-Sembol-Ekopark Turizm-Fine Otel OGG konsorsiyumu kazanmıştır. Başta meslek örgütleri, mahalleliler, semt dernekleri, siyasi partiler ve tersaneleri savunmak için ilgili kişilerin bir araya gelmesiyle kurulan Haliç Dayanışması olmak üzere birçok kesim tarafından proje tepkiyle karşılanmıştır. Haliç Tersaneleri bütünüünün son kalan parçası olarak Haliç Tersanesi ise İBB yönetiminde fonksiyonunu sürdürmüş, zaman içerisinde farklı projelerle gündeme gelmiştir.

2015 yılında Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı Altyapı Yatırımları Genel Müdürlüğü'nce Haliçport (bugünkü adıyla Tersane İstanbul) proje alanı, İstanbul'un gelişmesine katkı sağlayacak ve şehrin marka değerini arttıracak ve dünya standartlarına uygun bir projenin gerçekleştirilmesi amacı belirtilerek imar planı çalışmaları kapsamında "Özel Proje Alanı" ilan edilmiştir.

Haliç Tersaneleri'nin bugün hala devam eden dönüşümü uzun yıllara yayılmıştır. Söz konusu dönüşüm süreci bugünden incelendiğinde merkezi, yerel yönetimlerin ve piyasa aktörlerinin, bazı sendika yönetimlerinin etkisine ve bir araç olarak ele alabileceğimiz planlama kararları bu yönde olmasına rağmen tersanedeki üretimin sonlandırılmasında ve tersaneler ile beraber çevresinin dönüşümünde hızlı yol

alınmadığı görülmektedir. Söz konusu dönüşme/dönüşememe sürecinde önemli ve belirleyici bir unsur olarak, Haliç havzasında köklü geçmişi olan, parçası oldukları üretimin yanı sıra bir yaşamı örgütleyen işçi sınıfının ve örgütlü emek gücünün varoluşunu değerlendirmek mümkündür. Her kademedeki ve nitelikten tersane emekçilerinin güçlü örgütlenmesinin çözülmesi amacıyla önce eğitim ve üretim bağı koparılmış, daha sonra çeşitli gerekçelere (deniz kirliliği, kamu işletmesinin zarar etmesi, işletmenin verimsizliği, tersanenin konumunun kent merkezinde kalması vb.) işçi sayısı azaltılmaya çalışılmış, üretim kapasitesi düşürülmüş ya da teknolojisi geliştirilmemiş dolayısıyla kent merkezinden üretim alanının tasfiyesi hedeflenmiştir. Tersane içerisinde ise üretimin niteliğinde, çalışma yaşamında ve çalışanların sahip olduğu haklar temelinde yaşanan neoliberal dönüşüm karşısında örgütlü olan işçilerin direnişi kent merkezinde kitlesel eylemlere yol açmıştır. Tersanelerin dönüşümü, alanla organik bağı bulunan çevre mahallelerin de soylulaşması anlamına gelmektedir. Bu duruma ise, Shaw (2004), Kızıldere& Günay (2018)'nin çalışmasında ele aldığı 'sınırlı soylulaşma' kavramı karşılık gelmektedir. Mekânın değeri ve özellikleri, yerel politikalar, medya aracılığıyla yer ile ilgili yaratılan spekülasyon ve siyasal pratikler sınırlı soylulaşmanın bu kentsel alanın dönüşümü özelinde ortaya koyduğu etmenler arasında sayılabilmektedir. Sınırlı soylulaşma kavramından yola çıkarak tersaneler özelinde önemli görülen temel etmen ise 'politik direnç' olarak tespit edilmiştir. Çalışmanın odaklandığı bölgede yer alan Perşembe Pazarı da kamu ve özel birçok aktörün üzerinde uzlaştığı, plan ve yasalarla desteklenen dönüşüm projesinin bölgede yer alan esnafın mücadelesi nedeniyle tam anlamıyla uygulanamamasından dolayı sınırlı soylulaşmaya bir örnek olarak değerlendirilebilir.

Haliç Tersaneleri'nin kapatılması ile Tuzla Tersanesi arasında kurulan dolaylı bağ, üretim rejimindeki köklü değişimin yanı sıra kentle üretim mekanları arasında kurulan ilişkinin dönüşümünü de gözler önüne sermektedir. Gerek yaşam alanı olarak mahallelerle ve üretime bağlı atölyelerle ve malzeme tedariki açısından çevresindeki küçük işletmelerle gerekse de sosyal, kültürel olarak kent merkezi ile kurulan bağın koparılmasının ardından iş ve can güvenliğinden yoksun, sosyal güvencenin olmadığı, kentten yalıtılmış, taşeronlaşma sistemi ve iş cinayetleri ile anılan, Akdemir ve Odman'ın (2018) deyiimiyle 'gözden ve hukuktan uzak' bir yer olarak Tuzla Tersanesi'nin kurulması neoliberal sosyal, kültürel ve ekonomik dönüşümün kentteki tezahürünün resmini oluşturmuştur.

Hasköy, Camialtı ve Taşkızak Tersanelerinin ve Haliç Tersanesi'nin yıllara yayılan ve hala devam eden dönüşüm sürecini, kültür sanat fonksiyonlarının işlevi açısından, kamu politikalarının rolünü de dikkate alarak incelemeyi amaçlamaktayım.

Haliç'te dönüşümün daimî/yeni aktörü: Kültür

Haliç kıyılarında sanayisizleşmenin ardından, Dalan (1984-1989) yönetimi tarafından park, rekreasyon alanı olarak düzenlenerek, Gürtuna (1989-1994) döneminde ise kültür, kongre, eğitim, müze gibi kültür endüstrileri projeleri gündeme getirilerek dönüşüm devam ettirilmiştir. Haliç'i kültür ve turizm vadisi haline getirmeyi planladıklarını açıklayan Gürtuna'nın döneminde, Haliç kıyılarında Miniatürk, Feshane, Haliç Kültür Vadisi, Sütlüce Kültür Merkezi, Kadir Has Üniversitesi projeleri gündeme gelmiş bunların bir kısmı uygulanmıştır. Bu dönem ile birlikte Haliç kıyılarının kültür, sanat ve eğitim fonksiyonları ile dönüşümünün başladığını söyleyebiliriz.

2006 yılında hazırlanan Çevre Düzeni Planında, küresel rekabetin artışı vurgulanmış, kültür endüstrilerine dair genel bir değerlendirme yapılmıştır. Ekonomik açıdan ise kültür endüstrilerinin, kentlerin uluslararası imajını yükselten, onları sermaye için çekici mekanlar haline getiren aynı zamanda düşük başlangıç maliyetleri ve esnek yapıları ile yerel ekonominin gelişimine katkı sağlayan, ekonomik eşitsizlikleri ve toplumsal gerilimleri azaltmada aracı olmasına dair niteliklerine dikkat çekilmiştir (ÇDP, 2006).

Kültür endüstrilerinin aynı zamanda kültür turizmi için gerekli olan sanatsal aktiviteler, eğlence mekanlarının gelişmesinde, çöküntüye uğramış kent parçalarının yeniden canlanmasında ve atıl kalan tarihi yapı stoğunun ve endüstriyel yapılarının yeniden işlevlendirilmesine yönelik fırsatlar sunacağı ifade edilmiştir (ÇDP, 2006). Planda, kentlerin 'markalaşmasını' ve kültür turizmi açısından önemli bir destinasyon olma kapasitesini destekleyen kültür endüstrileri, turistlerin kalış sürelerinin uzaması ve tekrar gelmelerini sağlamak açısından gerekli zemini oluşturduklarına dair değerlendirmeler yer almaktadır (2006). Geleneksel imalat sanayisine bağlı ekonomiden hizmet sektörüne dayalı ekonomiye eğilimin artması kültürün öneminin artmasında etken olarak değerlendirilmiştir. Diğer yandan değişen yaşam biçimleri ve artan serbest zaman (leisure time) kültür de dahil olmak üzere çeşitli rekreatif

aktivitelere olan talebi arttırdığı belirtilmektedir. Kültürel sektörlerin, kültürel yaşam ile kültürel ekonomi arasındaki bağların güçlenmesi ve çeşitlenmesinde aracı rol üstlendiği, bu kapsamda kültürün artık kamuya ekstra maliyetler getiren bir alan olmaktan çıktığı ifade edilmektedir (2006). 1980'li yıllarla birlikte değişen tüketim kalıpları ve biçimleri kültürel ürünlerin ekonomik değerini yükseltmiş ve pazar payını genişletmiş dolayısıyla sunduğu cazip yatırım alanları olarak özel sektör yatırımları içinde payını giderek arttırmaya başlamıştır (ÇDP, 2006).

2006 yılında hazırlanan Çevre Düzeni Raporunda, 'Kültür-Turizm ve Hizmet Odaklı Projeler' başlığı altında en önemli proje olarak 'Haliç Turizm Bölgesi' projesi yer almıştır. İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından sürdürülen projenin tekil projelerden oluşması, daha sonra bunların birbirine eklenmesi ve bölgesel yaklaşım ile ele alınmamış olması eleştirilmiştir. Plana ait açıklamalar raporunda yer alan anlatım ile bu proje kapsamında 16 kilometrelik sahil şeridi, müze ve kültür merkezleri ile 'kültür vadisi' haline getirilmesi planlanmıştır. Bu doğrultuda İstanbul Büyükşehir Belediyesi ile Deniz Kuvvetleri Komutanlığı arasında yapılan protokol sonucunda Haliç'teki tersaneler belediyeye devredilmiştir. Dolmabahçe Sarayı'ndan başlayıp, Santral İstanbul'a kadar uzanan sahil şeridini kapsayan proje alanında Rahmi Koç Müzesi, Miniaturk, Feshane, İstanbul Modern Sanatlar Müzesi ve Sütlüce Kongre Merkezi bulunmaktadır (2006:292). Uygulama tamamlandığında İstanbul'un toplumsal tarihinde önemli yeri olan Haliç'in, İstanbul'un kültür turizmine hizmet edebilecek en önemli bölgelerden biri olması planlanmaktadır (2006:292). Söz konusu dönem TMMOB'ye bağlı meslek odaları, hazırlanan İstanbul Çevre Düzeni Planı'nın insan öncelikli değil, rant ve pazarlama öncelikli yaklaşımın ürünü olduğu gerekçesiyle plana itiraz etmiştir (Mimarlar Odası Büyükkent Şubesi 39. Dönem Çalışma Raporları, 2006). Plan, yapılan itirazlar sonucu iptal edilmiş, 2009 yılında ise günümüzde de geçerliliğini koruyan benzer bir plan hazırlanmıştır.

İstanbul İl Çevre Düzeni Planına (2009) göre Silahtarağa Elektrik Santrali'nde gerçekleşen dönüşüm Haliç kıyısı boyunca tasarlanan kültürel dönüşümü tetikleyici önemli bir unsur olarak belirlenmiş, bu doğrultuda söz konusu alandaki sanayi yapıları ve tersanelerin kültür ve eğitim faaliyetlerinde kullanılması öngörülmüştür. Bu dönem Haliç kıyılarındaki yapıların dönüşümüne kısaca bakmak gerekirse;

1913 yılında inşa edilen Silahtarağa Elektrik Santrali'nin 1983 yılında işlevi sona ermiş, 2004 yılında müze, eğitim tesisi ve rekreasyon alanına dönüştürülmek üzere İstanbul Bilgi Üniversitesi'ne kiralanmıştır. Bu dönem Doğuş ve Ciner Grubu, Santral İstanbul'un iki kurucu ortağı olarak haberlere yansımış, asıl girişimci olarak ise Bilgi Eğitim ve Kültür Vakfı ifade edilmiştir (Milliyet, 2005b). Kale Grubu'nun, İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin, Eyüp Belediyesi'nin de projeye destek olduğu söz konusu dönemde haberlere yansıyan bilgiler arasındadır. Proje kapsamında Avrupa sanat sokağı, uluslararası çağdaş sanat müzesi, enerji müzesi, uluslararası konuklar için rezidans kullanımı, üniversitenin eğitim birimleri, kütüphane ve bilgi merkezi, Uluslararası Kültür ağı ve sivil toplum kuruluşları merkezi, konser salonları, Açık hava amfi tiyatro programları gündeme gelmiştir (Cengizkan, 2006). Söz konusu dönem proje hakkında yapılan haberde sanatın sadece sergilendiği ve paylaşıldığı değil aynı zamanda üretildiği bir merkez olmayı hedefleyen Santral İstanbul, birçok farklı işi barındıran büyük ölçekli bir kültür, sanat ve eğitim projesi olarak ifade edilmiş, Londra'da Silahtarağa Elektrik Santrali ile aynı yıllarda faaliyetine son verilen Bankside Elektrik Santrali'nin 1990'lı yıllarda dönüştürülmesi ile dünyada en çok ziyaretçi sayısına sahip olan Tate Modern Müzesi'ne benzetilmiştir (Milliyet, 2005b). Southwark ilçe meclisinin tüketim fonksiyonlarının ve konut alanlarının da yer aldığı bir 'kültür mahallesi' olarak yenilenmesini teşvik ettiği bölgenin lokomotif projesi olarak tarif edilen Tate Modern, Barker'ın ifadesiyle 'yanlızca bir sanat müzesi değil, dev bacadan görkemli Londra manzaralarının izlenebileceği turistik bir mekan olarak' tasarlanmıştır (2006:173). Tate Modern ile Haliç arasında ilk bağ ise müzeye ait koleksiyonun, 2019 seçimleri sonrası değişen yerel yönetimin kültür projeleri arasında yer alan Artİstanbul Feshane'ye 2024 yılında sergilenmek üzere getirilmesi ile kurulmuş, iki yapı ve bağlamları arasında benzerlikler dile getirilmiştir (Bayraktar, 2024).

2007 yılında Santralİstanbul adıyla açılan üniversite yerleşkesinin bünyesinde bugün (2024) Enerji Müzesi yer almaktadır. Santralistanbul Çağdaş Sanat Müzesi'nin ise 2006 yılında üniversitenin küresel üniversite işletmesi Laureate International Universities Network satın alınmasının ardından 2012 yılında kapatılması gündeme gelmiş, müze için oluşturulan koleksiyonun müzayedede satıldığına dair çıkan haberler tartışmalara sebep olmuştur (Yeşil Gazete, 2013).

Miniatürk projesinin temeli 2001 yılında dönemin İstanbul Büyükşehir Belediye başkanı olan Ali Müfit Grtuna tarafından atılmıştır. Proje kapsamında İstanbul, Türkiye ve eski Osmanlı topraklarında yer alan tarihi yapıların maketi yer almaktadır. 2003 yılında hizmete açılan müze, İBB iştiraki olan Kültür A.Ş. tarafından işletilmektedir.

Tarihi Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası, 1884 yılında dönemin tütün atölyelerinin ve gümrüğün bulunduğu yer olması sebebiyle Cibali’de kurulmuştur. 1995 yılına kadar üretimi sürdüren fabrika, 1997’de Maliye Bakanlığı tarafından Kadir Has Vakfı’na satılmıştır. Restore edilen yapı 2002 yılında Kadir Has niversitesi kampüsü olarak açılmıştır. Tarihi binanın temelinde yer alan Seferikos Sarnıcı ise restorasyon sonrası Rezan Has Müzesi’ne dönüştürülmüştür. Müze koleksiyonuna 2009 yılında Cibali Tütün Fabrikası’na ait belge ve objeler dahil edilmiştir.

1990 yılına kadar yaklaşık 70 yıl mezbaha fonksiyonunu sürdüren Stlce Mezbahası 1998 yılında tamamen yıkılmıştır. Aynı yıl ‘Avrupa’nın en büyük kültür merkezi’ olması amacıyla inşası başlayan yapı 2009 yılında tamamlanmış, Stlce Kongre ve Kültür Merkezi olarak açılmıştır. Projenin açılış konuşmasında dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan, yakın dönemde gerçekleşmiş ve gerçekleşecek olan NATO Zirvesi, Formula 1, Dünya Mimarlar Kongresi, Dünya Medya Patronları Toplantısı, Dünya Belediye Başkanları Zirvesi, IMF ve Dünya Bankası toplantılarına dikkat çekerek İstanbul’un ticaret ve finans merkezi olması hedefine ulaştıklarını ve İstanbul’un bu etkinliklere ev sahipliği yapan bir dünya kenti olduğunu ifade etmiştir (Erdoğan, 2019). Yapı, günümüzde Haliç Kongre Merkezi adıyla işlevini sürdürmektedir.

Dalan operasyonları ile eş zamanlı olarak 1986 yılında boşaltılan Feshane’nin büyük dokuma salonu dışında fabrika yıkılmış ve kalan kısmı belediyeye koşullu olarak devredilmiştir (Kaplan, 2022). 1989 yılında içinde halen eski tekstil makineleri bulunan Feshane’de Mimar Sinan niversitesi’nden mimar, tasarımcı ve sanatçıların katkı ve katılımıyla ‘Seretonin’ isimli sergi düzenlenmiştir. Ardından mimar ve sanat camiasından kişilerin dönemin İBB başkanı Nurettin Sözen ile yaptığı görüşmeler neticesinde yapı İstanbul Kültür Sanat Vakfı (İKSV) tarafından ‘modern ve ağdaş sanat’ müzesine dönüştürülmek üzere restore edilmiştir. 1994 yerel seçimlerinin Refah Partisi tarafından kazanılmasının ardından müze projesi iptal edilmiştir. 1998 yılına

kadar İBB tarafından bir süre Çağdaş El Sanatları Müzesi olarak kullanılan Feshane yapısal sorunları sebebiyle uzun süre fuar, sergi mekânı, toplantı merkezi olarak kullanılmıştır (Kaplan, 2022). 2003 yılında boşaltılan Feshane için 2018 yılında İBB tarafından ‘Tasavvuf ve Osmanlı Kıyafetleri Müzesi’ yapılması için ihale açılmış fakat 2019 yılında gerçekleşen yönetim değişikliği sebebiyle proje yarım kalmıştır (Kaplan, 2022). 2019 yılında değişen İBB yönetimi tarafından koleksiyonu için yurtdışında gerçekleşen müzayededen Kuran-ı Kerim ve el yazmaları aldığını ve tamamlandığında Feshane’de Tasavvuf Müzesi’nde sergileneceğini duyurmuştur (Yılmaz, 2021). 2023 yılının yaz aylarına gelindiğinde ise restorasyonu tamamlanan yapı ‘Artİstanbul Feshane’ adıyla çağdaş sanat sergilerinin, etkinliklerin, konserlerin gerçekleştirileceği, kafe, restoran, mağaza ve kütüphanenin yer aldığı bir mekân olarak açılmıştır.

Ali Artun’un ifadesiyle, müzelerin medyallaşmasının öncüsü, 1988’de Guggenheim Vakfı’nın ve Müzesi’nin başında yer alan, müzeyi bir korporasyon gibi, küresel bir şirket gibi örgütlemeye girişen Thomas Krens, Sabancı ailesi ile tanışmasının ardından, Haliç’in kıyısında mimarı Zaha Hadid olan bir müze projesi hazırlığı yapılmış, fakat hayata geçirilmemiştir (2021:192). Müzenin, iç mekân tasarımı, sergi stratejileri ve çağdaş müzecilik konusunda dünyada birçok müzeye danışmanlık veren, Thoma Krens’in başkanlığındaki GCAM’dan danışmanlık alması planlanmıştır (Artun: 2021:192).

Son olarak 2024 yerel seçim sürecinde Haliç’in kıyısında Söğütözü’de yeni bir müze olarak İBB Kültür A.Ş. tarafından ‘Türkiye’nin en büyük sabit dijital deneyim merkezi’ niteliğindeki Dijital Deneyim Müzesi açılmıştır (Artdog İstanbul, 2024). Müzenin konsept ve içeriği ise TUCE Investmen işbirliği ile Project İstanbul tarafından hazırlanmıştır (Artdog İstanbul, 2024).

Desantralizasyon sürecinin peşi sıra, 1990’ların sonu 2000’lerin başı, endüstri mirası niteliğindeki yapıların kültür endüstrisi fonksiyonları ile özelleştirildiği ya da işletildiği bir dönemin başlangıcı niteliğindedir. İstanbul için bu dönemde hazırlanan planlara da konu olduğu üzere temelde amaç, sermaye için çekim alanı oluşturan, kültür turizmine hizmet eden, yüksek gelirli yabancı turist için çekici kılınan kentsel mekânların yaratılmasıdır. Dolayısıyla Haliç’in kıyı bölgesinin kültür turizmi hedefi ile bir tüketim alanına dönüştürülmesi söz konusudur (EK-1). Etkileri buldukları alanla sınırlı kalmayan kültür eksenli projeler, Dolapdere, İstiklal Caddesi, Perşembe

Pazarı, Galata, Piyalepaşa gibi çevresindeki alanlarda planlanan projelerle ilişkili olarak, yıllar içinde komşu mahallelerin de dönüşümünün öncüsü ve parçası olmaktadır. 90'ların sonunda tek tek yapılar üzerinden, yeniden işlevlendirme ve projelendirme sürecinin parçacıl olması, bu parçaların birbiriyle ilişkisi ve bir bütün olarak neye tekabül edeceğine dair politikanın eksikliği eleştirilere konu olmuştur. Bu durumun noktasal iyileştirme, meseleyi tek bir yapının dönüşümüne indirgeyen anlayış ile sterilleştirilen alanlar yaratılmasına sebep olduğu ifade edilmiştir.

Bugün gelinen noktadan geriye bakıldığında her dönüşen yapının yarattığı etki, öncülük ettiği diğer dönüşüm projeleri ile Beyoğlu bölgesinin tarihi merkezi ve Haliç, Galata, Karaköy kıyılarının benzer kullanıcı profillerine hitap eden, kültür ve turizm odaklı müdahalelerle kentsel mekânların uzun erimli olarak şekillendirildiğine dair değerlendirme yapmak mümkün görünmektedir. Üstelik bu dönüşüm kıyı ve merkezlerle sınırlanamayacak etki ile hızla çevresinde kalan yerleşim birimlerini de sosyal, ekonomik, mimari dokusunun değişimine sebep olmaktadır.

Haliç Tersaneleri'nin sonlanmayan dönüşümünde kültür sanatın rolü

Haliç kıyılarının sanayisizleşme politikasının ardından benzer politika ve hedeflerle dönüştürülen tarihi ve endüstri miras alanlarından biri Haliç Tersaneleri olmuştur. Haliç Tersaneleri'nin bulunduğu kıyı hattı ve yakın çevresindeki yeniden işlevlendirme sürecinin ekonomi politik bağlamı ile beraber ele alınması önemli görülmektedir. Çalışmanın odaklandığı alanın son parçası olarak Hasköy Tersanesi ve Haliç Tersaneleri'nin dönüşümü, kamu yönetimi ve sermaye sahibi aktörlerin alana yaklaşımı ve bu aktörlerin kent ve kültür perspektifleri arasındaki fark ve benzerlikleri tartışmak açısından fırsat sunmaktadır.

Rahmi Koç Müzesi

Haliç'in kuzey kıyısında, önce tersaneler bölgesinde yer alan gemileri demirlemek için kullanılan lenger ve çıpa üretimi yapan Lengerhane Binası, daha sonra ise Haliç Tersaneleri'nin bir uzantısı olarak 1861'de Şirket-i Hayriye (bugünün Şehir Hatları) tarafından kurulan Hasköy Tersanesi, Rahmi M. Koç Müzesi ve Kültür Vakfı tarafından satın alınmış, ardından müzeye çevrilmiştir. Hasköy Tersanesi, Haliç'in kuzey kıyısındaki tersaneler bölgesinin dönüştürülen ilk parçasını oluşturmaktadır. Uzun yıllar bakım onarım işlevi gören ve 1996 yılında özelleştirme programı

kapsamına alınan Hasköy Tersanesi'nin de Denizcilik İşletmelerinden satın alınması ile müze, günümüzdeki büyüklüğüne kavuşmuştur. Restorasyon sonrası 2001 yılında, Rahmi M. Koç Müzesi adıyla özel müze olarak hizmete açılmıştır. Türkiye'nin sanayi temalı ilk müzesi olarak nitelendirilmektedir.

Lengerhane Binası ise cumhuriyetin kuruluşundan sonra Cibali Tütün Fabrikası tarafından kullanılmaya başlanılmış, 1984 yılında çatısında çıkan yangında hasar görmüştür. Yangın sonrası kullanılmayan yapı, 1991 senesinde M. Koç Müzesi ve Kültür Vakfı tarafından alınmış ve 1994 yılında müze olarak açılmıştır. 2001 yılında Hasköy Tersanesi restore edilip Tarih Lengerhane ile birleştirilerek bugünkü haline kavuşan müze açılmıştır. Dönemin Koç Holding Yönetim Kurulu ve Kültür Vakfı Başkanı Rahmi Koç, müzeye dair değerlendirmede bulunmuştur:

Haliç, eski İstanbul'un en güzel köşelerinden biridir ve yabancıların gözdesidir. Bu nedenle müzemizin kültür-sanat hayatımızın yanı sıra turizmimizi de olumlu etkileyecek. (Cumhuriyet, 2001).

Girişi ücrete tabi olan müzenin açılışını takip eden yıllarda gazete arşivlerinde sıklıkla müze kapsamında açılan lüks fransız restoranı, pub bar ve 'Halat' isimli lokantanın tanıtıldığı haberler yer almıştır.

Koç grubuna ait vakıfların kurduğu müzeler, yoğunluklu olarak Beyoğlu'nda yer almaktadır. Yıllar içerisinde söz konusu müzeleri açmaya, genişletmeye yer değişimini sağlamaya dair girişimleri haberlere konu olmuştur. Bunlardan birisi Koç Holding yönetim kurulu başkan vekili olan ve vakıflarında yönetim kurulunda yer alan Suna Koç Kıracı ile eşi İnan Kıracı'nın birlikte kurdukları müze ve kültür merkezi işlevine sahip Pera Müzesi'dir. Müze 2005 yılında tamamlanmış ve kullanıma açılmıştır. Eski Bristol Oteli ile yanındaki tarihi binanın birleştirilmesiyle oluşturulan müze binasının yenileme projesinin mimari Sinan Genim'dir.

2008 yılında Doğan Hızlan, Hürriyet Gazetesi'ndeki köşe yazısında dönemin İBB Başkanı Kadir Topbaş ve İnan Kıracı ile yaptığı görüşmeyi aktarmıştır. Tepebaşı'ndaki TRT Binası'nın ve bulunduğu alanın Suna ve İnan Kıracı Vakfı'nda devri için ilke kararı alındığını fakat bir türlü uygulamaya geçilemediğini, İnan Kıracı tarafından ise mali hazırlıkların tamamlandığını yazmıştır. Topbaş, kendisinin de önerisiyle eskiden bu alanda varolan Dram Tiyatrosu'nun aynısı bir tiyatro salonu ve konser salonu

yapılmasına dair planlardan bahsetmiştir. İnan Kıraç ise binayı ve alanı vakfın üstüne aldıktan sonra ön projesini dünyaca ünlü mimar Frank Gehry tarafından hazırlanan kompleksin inşaatına başlanacağını ifade etmiştir (Hızlan, 2008). 2009 yılında verdiği bir demeçte Ömer Koç, TRT binasının yerine planlanan ancak fiyatta uzlaşmazlık safhasında kilitlenen Kıraç'ın müzesi için, 'Devlet isterse olur' yorumunu yapmıştır (Yılmaz, 2009). Yıllar sonra İnan Kıraç, dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan ve İBB Başkanı Kadir Topbaş'ın projeye destek vermesine rağmen müzenin kurulması planlanan arazinin mülkiyetinin hem TRT hem de belediyeye ait olması sebebiyle bürokrasi ve devlet içindeki siyasi ayrışmalardan doğan krizler sebebiyle projenin gerçekleştirilemediğini belirtmiştir (Ergu, 2017).

2004 yılına geri dönersek Serpil Yılmaz, Milliyet Gazetesi'nde kaleme aldığı yazısında, Suna Kıraç ve İnan Kıraç tarafından kurulmak istenen Beyoğlu Müzesi için dönemin İBB Başkanı Kadir Topbaş ile görüşmelere başlandığını, Sarıyer Büyükdere'de yer aşan Sadberk Hanım Müzesi'ni de Sultanahmet, "Kapalıçarşı gibi turistlerin yoğun olduğu yerlere taşımak için bina" aradıkları ifade edilmiştir.

Dönemin Koç Holding Yönetim Kurulu Başkan Vekili Ömer Koç'un 2009 yılında belirttiği üzere Sadberk Hanım Müzesi için devam eden arayışın adresi Camialtı Tersanesi olacaktır (Yılmaz, 2009).

Camialtı ve Taşkızak Tersaneleri; Talipler, aktörler, projeler

Uzun süren işlevsizleştirme ve atılma süreci sonunda 2000 yılında kapatılan ve çürümeye terk edilen Camialtı ve Taşkızak Tersaneleri'nin sahip olduğu bilgi ve donanım sebebiyle üretim kapasitesini koruduğu savunulmaktadır (Köksal, 2019). Kentin merkezinde kalan tersane alanı için kapatılma kararının hemen ardından tersane mülklerinin İstanbul Valiliği İl Özel İdaresi'ne devredilmesi ve polis eğitim merkezi yapılması planlanmış ama gerçekleşmemiştir (Milliyet, 2000). 1921 Kasımpaşalılar Derneği ve Fener Gönüllüleri Derneği, Balat Derneği yöneticilerinin tersaneler bölgesinin kültür, spor, rekreasyon ve turizm alanı olarak kullanılmasını önermiştir. Özelleştirme Yüksek Kurulu (ÖYK) tarafından ise, Haliç Tersanesi'nin kurulu bulunduğu arazinin ve binaların İstanbul Üniversitesi Deniz Bilimleri ve İşletmeciliği Enstitüsü'nün kullanımına verilmesi amacıyla Hazine'ye devrine onay verildiğine dair bir dizi gündem oluşmuştur (Milliyet, 2000).

2005 yılında dönemin İBB Başkanı Kadir Topbaş, Bilgi Üniversitesi tarafından, Çağdaş Sanatlar Müzesi'ne dönüştürülecek Silahtarağa Elektrik Santrali'nden, Dolmabahçe Sarayı'na kadar alanın Haliç Kültür Vadisi projesine dönüştürülmesinin amaçlandığından bahsetmiştir (Arkitera, 2005). Proje kapsamında Kadir Topbaş imzalı, Unkapanı ve Şişhane'yi birbirine bağlayacak, Manhattan ve Brooklyn'i birleştiren köprünün bir benzeri bir asma köprünün tüm bu vadiye açılan bir kapı olarak inşa edilmesi planlanmaktadır (Arkitera, 2005). İBB Başkanı Kadir Topbaş röportaj kapsamında tersanelere dair planlarını aktarmıştır:

Camialtı tersanesi, kızağıyla kalacak. Burada birtakım aktivite merkezleri, müzeler, sanat faaliyetlerinin yapılacağı mekanlar olacak. mesela buraya bir kadirga koymayı düşünüyorum. Ama Haliç tersanesi kalacak, orayı biz işleteceğiz, tabii ortadaki çirkin görüntüyü döküntüleri kaldıracamız. Kuzey Deniz Saha Komutanlığı oldukça eski. Burayı müze yapmayı düşünüyoruz. Diğer yandan Aynalıkavak Kasrı var. Deniz hastanesi büyütüldü, onarıldı. Elektrik Santrali olarak bildiğimiz yer, modern sanat müzesine dönüşüyor. (Arkitera, 2005)

İstanbul Haliç Kültür Vadisi Projesi'nin hayata geçirilmesi için en büyük engel olarak Deniz Kuvvetleri'ne ait Taşkızak Tersanesi ile Denizcilik İşletmelerine ait Camialtı ve Haliç Tersanesi'nin belediye tarafından ödenecek bedel karşılığında belediyeye devredilmesi işaret edilmiştir (Arkitera, 2005). Aynı yıl İBB'nin, Milli Savunma Bakanlığı'na ait Taşkızak Tersanesi'nin arazisini takas yoluyla devralması gündeme gelmiştir. Büyükşehir ve Deniz Kuvvetleri Komutanlığınca hazırlanan 'Kasımpaşa Takas Protokolü'ne göre, belediyenin devir karşılığında, askeriye'nin belirleyeceği arsalar üzerinde anahtar teslimi binalar yapması planlanmıştır (Arkitera, 2005a).

2009 yılında ise dönemin Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün bir davette bir araya geldiği sinemacıların arasında yer alan Sinan Çetin; "İstanbul'un dünya sinemasının en önemli merkezlerinden biri" olabileceğini, Haliç bölgesinde "sinema serbest platformu" kurulmasını, "buraya gelecek yabancılardan vergi alınmamasını" talep etmiştir. Basına yansıyan bu talep Gemi Mühendisleri Odası tarafından tepki ile karşılanmıştır. Tersanenin gemi bakım ve onarımı gerçekleştirmeye devam etmesini talep eden bir imza kampanyası ile tepki gösterilmiştir (TMMOB, 2009). Gemi Mühendisleri Odası itirazında, Çetin tarafından önerilen proje ile "en az 6 asırdır hala üretimini sürdüren tek sanayi tesisinin, gemi yapım işlevini devam ettiren tek endüstriyel arkeolojik SİT'in yok edilmesi, gelecek kuşaklara aktarmamız gereken

tarihsel mirasın ve manevi değerin heba edilmesi sonucu doğuracağını” ifade etmiştir (TMMOB, 2009).

2010 İstanbul Kültür Başkenti süresince tersaneler, konser gösteri, sergi, ödül töreni gibi etkinliklere açılmıştır. Özellikle hali hazırda tersane işlevini sürdüren Haliç Tersanesi başta olmak üzere tersaneler için üretim alanı olması sebebiyle kamu katılımına kısıtlı olan alanlara kültür sanat etkinlikleri ile girilmesi, yıllardır süre gelen fonksiyon değişimi tartışmalarına zemin yarattığını ve bu fikri güçlendirdiğini söylemek mümkün görünmektedir.

2010 yılında alanla ilişkili çeşitli aktörlerce Denizcilik Müzesi’ne dönüştürüleceğine dair ifadeler gazetelerde yer alsada müze projesi gerçekleşmemiştir. 2011 yılında ise Vehbi Koç Vakfı Başkanı Rahmi Koç, Camialtı Tersanesi’nin arazisine Sadberk Hanım Müzesi’ni taşımak ve yanına bir çağdaş sanatlar müzesi eklemek için talep ettiklerini röportajlarında belirtmiş, uzun süredir tersaneyle ilgilenildiğini fakat sonuç alamadıklarını, yüksek bütçeli yatırım yapmak için yer aradıklarını ifade etmiştir (Munyar, 2011). Alanla ilgili karar verilmesinin zorluğunun ise meselenin çok taraflı (askerler, bakanlıklar ve belediye) olmasından kaynaklandığını belirten Koç pratik çözüm yolu işaret etmiştir:

Aslında Sayın Başbakan bir “olur” verse iş çözülür. Hem orayı bedava falan istemiyoruz. Uzun vadeli kiralama yapabilirler veya satabilirler. Elbette ihale açılır. Biz de ihaleye girip almak isteriz. (Munyar, 2011)

2019 yılında Dolapdere’de açılan çağdaş sanat müzesi Arter’in kurucu direktörü Melih Fereli’nin anlatımıyla söz konusu dönem Koç Grubu, Haliç’teki eski tersaneler bölgesine arkeolojik koleksiyon, Türk-İslam Koleksiyonu ve Cumhuriyet dönemini kapsayacak ve Büyükdere’deki Sadberk Hanım Müzesi’ni de içeren bir müzeler kompleksi kurmak için talip olmuştur (Oskay, 2019). Fereli, tersanelerin devlete ait olduğunu ama Fatih Sultan Mehmet’in kurduğu vakfa, Deniz Kuvvetleri’ne, bankalara kadar uzanan çoklu mülkiyet hakkını barındırdığını ve bu duruma dair çözüm ürettiklerinde tersaneler için “başka plan var, buraya talip olmayınız” denildiğini aktarmıştır (Oskay, 2019). Bahsedilen planın ise Rixos grubu tarafından alınan bir ihale olduğunu açıklamış, Sadberk Hanım Müzesi’nin hazırlanacak projenin bir bölümüne taşınacağını ifade etmiştir (Oskay, 2019).

Haliç, Camialtı ve Taşkızak Tersaneleri için polis okulu, çeşitli içeriklerde müzeler, su sporları merkezi, film platosu, üniversite kampüsü gibi bir çok proje gündeme gelmiş, son olarak ihalesi Rixos Otelleri'nin iştiraki olan Fine Otelcilik tarafından kazanılan Haliçport projesi ile dönüşümü gerçekleştirilmiştir.

Taşkızak ve Camialtı Tersanelerinin dönüşüm projesi Tersane İstanbul (Haliçport)

2013 yılının temmuz ayında Camialtı ve Taşkızak Tersaneleri için kamuoyunda Haliçport adıyla bilinen 'Haliç Yat Limanı ve Kompleksi' projesi için ihaleye çıktığı haberlere yansımıştır. Yap-işlet-devret modeli ile 49 yıllığına kiralanarak gerçekleştirilmesi planlanan projenin içeriğini 70 yat bağlama kapasiteli 2 adet yat limanı, 400 oda kapasiteli 2 adet 5 yıldızlı otel, kongre ve kültür merkezi, sinema, eğlence vb., apart/ butik oteller, ofis binaları, AVM, 1000 kişilik cami programları oluşturmaktadır (Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı sitesi). 2013 yılının temmuz ayında proje için gerçekleştirilen ihaleyi Rixos-Sembol-Ekopark Turizm-Fine Otel OGG konsorsiyumu kazanmıştır. Aynı yıl kasım ayında ise tersanelerde gemi yapımında kullanılan makineler hurdacıya satılmış, tersane arşivinin ise akıbeti belirsiz kalmıştır (Yapı.com, 2013).

2019 yılında Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın katıldığı temel atma töreninde projenin adı Tersane İstanbul olarak yenilenmiştir. Başta kamu yararını gözeten meslek örgütleri, mahalleliler, semt dernekleri ve tersaneleri savunmak için ilgili kişilerin bir araya gelmesiyle kurulan Haliç Dayanışması olmak üzere birçok kesim tarafından proje tepkiyle karşılanmıştır. Bu vesileyle tarihi, arkeolojik endüstri mirası olan bir alanın dönüşümünün nasıl olup, nasıl olamayacağı tartışma konusu olmuştur. Bu tartışmanın taraflarından birisi olan mimarların bir aktör olarak toplumsal, mesleki sorumluluklarının tartışıldığı bir zemin oluşmuştur.

2013 yılında 'Haliç Yat Limanı ve Kompleksi' ihalesi henüz yeni yapılıyorken, Gazeteci Elif İnce, İBB'nin iştiraki olan BİMTAŞ ve İMP tarafından 2012 yılında 'Taşkızak, Haliç ve Camialtı Tersaneleri Sosyal ve Kültürel Amaçlı Yeni Kullanım Ön Etüt Projesi' hazırlanarak koruma kuruluna sunulduğuna ilişkin ulaşılmış olduğu bilgileri hazırlamış olduğu haber vasıtasıyla kamuoyuyla paylaşmıştır (Sarıçayır, 2013). Proje için hazırlanan kitapçıkta 3 alternatif proje yer almaktadır:

1. Proje: Deniz savaşı animasyonları; Camialtı-Haliç Tersanesi arasında yayalara 'su üzerinde yürüme bandı' ayrıca kayık ile ulaşım; yat sergisi ve satış showroom; iskele üzerinde kafeler; Osmanlı sanatları uygulama atölyeleri (ebru, hat, minyatür, maket gemi); bilim merkezi (güneş saati, pi sayısı heykeli, pusula); deniz savaşları animasyonları; akvaryum, su sporları parkı, Yenikapı'dan çıkarılan gemilerin sergileneceği 'kent müzesi'... *Haliç Tersanesi 'yaşayan müze' olacak, sembolik olarak gemi üretimine ve onarımına devam edecek. Ayrıca "İstanbul'un fethi sırasında kullanılan gemilerden biri Taşkızak ve Camialtı tersanelerinde sergilenecek, raylar üzerinden yürütülerek denize indirilmesi canlandırılarak İstanbul'un fethi yeniden yaşatılacak...

2. Proje: Vince ekran asılacak; Panoramik gösteri salonu, akvaryum, denizcilik müzesi, tarihi deniz savaşlarını anlatan askeri müze, sembolik heykeller... Ayrıca tescilli yapılar gemicilik sektörüne kiralama usulü verilerek ürünlerinin satışını yapabilecekleri mekânlar olarak kullanılacak; "konser ve gösteriler için düşünülen açık meydana mevcuttaki vinç üzerine asılacak olan, ekran ile görüntülü sunumlar da yapılabilecek...

3. Proje: Seyr-ü Sefa dönmedolap Haliç-Camialtı arasında teleferik hattı; Taşkızak Tersanesi'ne 'İstanbul Seyr-ü Sefa dönmedolap'; denizcilik tarihi müzesi, Haliç ve Boğaziçi uygarlıkları müzeleri, İstanbul müzik müzesi (Osmanlı ve Türk müziği enstrümanları) ve bienal sergi binası, yatçılık fuar ve sergi alanı satış birimleri; olimpiik yüzme havuzu kürek ve kano, dalış, sporları merkezi, futbol, basketbol, tenis sahaları; deniz ürünleri açılış atölyesi, kadirge ve kızak temalı restoran; Haliç Tersanesi'nde saltanat kayıklarının üretim geleneğinin canlandırılması ve turistik kullanımı; Haliç fauna ve flora sergi birimleri, asma bahçeler... (Sarıçayır, 2013)

Alternatif projeler bugün incelendiğinde hala yapılması gündemde olan (deniz üzerinden yürüyüş yolu gibi) projelerin yanı sıra dönem dönem gündeme gelen birçok proje fikrinin İBB tarafından hazırlanan dosyada yer alıyor olması dikkat çekicidir. Tüm alternatif projelerde müze işlevinin var olması ise diğer dikkat çeken unsurdur.

Planlanandan uzun süren inşaat süresinde kamuoyunda oluşan olumsuz algıyı değiştirmek için çeşitli argümanlar dile getirilmiştir. 2021 yılında dönemin Ulaştırma ve Altyapı Bakanı Adil Karaismailoğlu projeye dair yaptığı değerlendirmede bu argümanları sıralamıştır; proje ile istihdam yaratılması, projenin İstanbul'un marka değerini arttıracığı, projenin sinemalarıyla, tiyarolarıyla, müzeleriyle ve sosyal alanlarıyla bu alanı çok değerli bir konum haline getirmesi ve bölgeye değer kazandırması, projenin sağlayacağı istihdam ve ziyaretçi sayısı, yüzyıllar boyunca İstanbulluların ve çevre halkının ulaşamadığı alanın proje bittiğinde yaşam alanı olarak İstanbullulara kazandırılması (A Haber, 2021).

Tersane İstanbul (Haliçport) projesinin sermayedarı Fettah Tamince'nin kamuoyunda oluşan tepkiler karşısında yaptığı açıklamalarda, Haliçport'un beton kitle olmayacağını, herkesle iştirak edileceğini, tarihi hiçe saymayacaklarını ve altı büyük mimarlık şirketi ile birlikte bu proje için hazırlık yaptıklarını ifade etmiştir (Hatisaru, 2014). 2019 yılında gerçekleşen yerel seçimlerde AKP'nin Beyoğlu Belediye Başkan adayı olan Haydar Ali Yıldız'ın seçim süresince Beyoğlu'na dair vaatlerinden birisi kültür, turizm projesi olarak ifade ettiği Galataport ve Tersane İstanbul projeleri ile kültür sanat aksınının genişletilmesidir. Seçim döneminde bölgeye dair vaatleri arasında Tersane İstanbul'un da kıyısından geçecek şekilde Karaköy ile Haliç bağlayan deniz üzerinden bir yürüyüş yolunun yapılması projesi yer almaktadır. Projenin görsellerinde dikkat çeken unsurlardan birisi geçmiş dönem İBB Başkanı Kadir Topbaş döneminde gündeme getirilen Haliç Tüp Geçit Projesi'nin yer almasıdır (CNN Türk, 2019).

Galataport'a benzer biçimde Tersane İstanbul projesi için de 'mahalle' vurgusu ön plana çıkmaktadır (Tabanlıoğlu, 2021). 2021 yılında Tersane İstanbul projesi hakkında Beyoğlu Belediyesi tarafından hazırlanan videoda dönemin Beyoğlu Belediye Başkanı Haydar Ali Yıldız, mahalle tarzında kasap ve manavdan halkın gelip alışveriş yapıp, ailesiyle zaman geçireceği, bölge halkının denizle buluşmasını sağlayan bir proje olarak bahsetmektedir (Beyaz Gazete, 2020). Projeye dair temel vurgularından birisi gerek Galataport gerekse de Tersane İstanbul projelerinin bölgedeki insanlar için istihdam sağlaması ve Tersane İstanbul projesinin İstanbul'un kültür turizmi açısından önemli bir merkez olacağına ilişkindir. 2021 yılında Beyoğlu Belediye Başkanı Haydar Ali Yıldız, Galataport ve Tersane İstanbul projelerinin yatırımcı şirketleri ile istihdam edilecek kişilerin belli bir oranda ilçede ikamet edenlerden seçilmesi konusunda anlaşıldığını ifade etmiştir (Küçük, 2021). Yıldız'ın projeye dair mahalle, pazar, meydan ve yeşil alan gibi yerel halkın kullanımına dair vurgularına tezat biçimde projenin uluslararası bir cazibe merkezi olacağı ve turistler için bir çekim merkezi oluşturacağı ifadeleri verdiği demeçler de dikkat çekmektedir. Yakın zamanda tamamlanması beklenen Tersane İstanbul projesi, LessMore¹³ isimli proje

¹³ <https://lessmoreproje.com/tersane-istanbul/>, Erişim tarihi:10.06.2024

gayrimenkul pazarlama firması tarafından uluslararası düzeyde tanıtılmakta ve satışı amaçlanmaktadır.

Haliçport projesi alanına komşu olan mahallelerden birisi Okmeydanı'dır. İstanbul 2 Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu, esasen 1976'da tamamı sit alanı ilan edilen Okmeydanı'nın dokunulmazlığını, 2010 yılında 14 bölge ile sınırlamıştır (Hürriyet, 2010). Kurul, belirlediği bölgelerde etrafı çevrili kontrollü girişi olan bir açık hava müzesi kurulmasına karar vermiş, deprem riski bulunan bölgenin kısa zamanda dönüştürülmesini gündeme getirmiştir (Hürriyet, 2010). 2012-2013 yıllarında Okmeydanı'nda tapu krizinin çözülmesine dair haberler çıkarken, 2014 yılına gelindiğinde Beyoğlu ilçesindeki altı mahalle (Fetihtepe, Kaptanpaşa, Keçecipiri, Piripaşa, Piyalepaşa ve Kulaksız mahalleleri) içerisinde bulunan bazı yerlerin riskli alan ilan edilmesi belediye meclisinde gündeme gelmiş, 2016 yılında ise Bakanlar Kurulu kararı, Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir (Hürriyet, 2016). Dönemin Beyoğlu Belediye Başkanı Ahmet Misbah Demircan'ın "Okmeydanı'nı Şanzelize yapacağız" söylemi ile sunduğu ve denize açılan kapısı Haliçport olan proje bir süre sonra iptal edilse de mahallelerde yaşayan insanların itirazlarına rağmen kentsel dönüşüm devam etmektedir. Kıyıdaki Haliçport projesi ile arka mahallelerdeki kentsel dönüşüm gündemi arasındaki doğrudan ilişki gerek kamu yöneticileri, gerek mahalleliler gerekse de kent hareketleri ve meslek odaları tarafından ifade edilmiştir.

Haliçport projesi için Boran Ekinci, Nevzat Sayın, Han Tümertekin, Selçuk Avcı, Gökhan Avcıoğlu, Murat Tabanlıoğlu gibi kentte tartışmalı çok sayıda mimari projeyi hazırlayan ve yıldız mimar olarak ifade edilen, müellif adayı tanınmış mimarların adı gündeme gelmiştir (Haliç Dayanışması, 2015). Kamuoyunda başta Gezi Parkı'nın yapılaşması, Emek Sineması'nın yıkılması gibi projeler olmak üzere kentsel çevrenin değişiminin yoğun tartışmalar yarattığı söz konusu dönemde, proje müellifi mimarların topluma ve kente karşı sorumlulukları, projeler çerçevesinde kamu yararı söylemi, meslek etiği, kente karşı işlenen suç tanımlaması, 'iyi mimarlık'ın neye karşılık geldiği ve "ben yapmasam daha kötüsü yapılacak" ifadesiyle sunulan karşı argümanlar mimarlık çevresinde gündemleşmiştir (Köksal, 2019). Projenin başında Haliçport projesinin müellifi Mehmet Kütükçüoğlu ve Ertuğ Uçar iken 2018 yılında yapılan bir söyleşide projeyi daha önce birlikte ürettikleri Murat Tabanlıoğlu'na devrettikleri ifade edilmiştir (Kalebodur'la Mimarlar Konuşuyor, 2018).

Darzana: Venedik ile Haliç arasında sanat aracılığıyla kurulan bir köprü

2016 yılında Haliç Port (günümüzde adı Tersane İstanbul) projesinin müelliflerinden Teğet Mimarlık kurucuları Mehmet Kütükçüoğlu ve Ertuğ Uçar, özel mülkiyet statüsündeki tersane alanına girebilme ayrıcalığını kullanarak topladıkları denizcilik faaliyetlerinden arta kalan parçalardan bir gemi silüeti hazırlamıştır. İstanbul ve Venedik tersaneleri arasında köprü kuracağı ifade edilen projenin adı Darzana: İki Tersane, Bir Vasıta'dır. (Şekil 4.4)

İstanbul Kültür Sanat Vakfı'nın koordinasyonunu yürüttüğü Venedik Bienali 15. Uluslararası Mimarlık Sergisi Türkiye Pavyonunda yer almak üzere Darzana projesi seçici kurul tarafından seçilmiştir. Projenin seçildiği dönem bienalin başlığı Küratör Alejandro Aravena tarafından 'Cepheden Bildirmek' olarak belirlenmiş, ana teması, kapitalist düzende, piyasa koşulları üzerinden şekillenen yapıları çevrede kamu yararını önceleyen mimarlık yapma biçimiyle açılan bir mücadele cephesi olarak ele alınmıştır. Temanın içeriği ile bienale taşımak için seçilen proje arasındaki kurulan/kurulamayan ilişki eleştirilere konu olmuştur.

Şekil 4.4: Darzana

Kaynak: Teğet Mimarlık sitesi

Darzana projesinin üretenleri, kullanılan malzemelerin hafızası ve temelde tartışmalı bir proje alanına dönüşen tersaneler ile kurduğu bağ ne anlama gelmektedir? Bu noktada Darzana ile kentin kadim üretim mirasını bulunduğu tersane alanını lüks tüketim alanına dönüştürecek olan mega projenin (Haliç Port'un bugün Tersane

İstanbul) hem tanıtımının hem temize çekilmesinin sağlanması, bienalin bir meşrulaştırma aracı olma potansiyeli tartışmaların ana eksenini oluşturmuştur. Diğer yandan Venedik Bienali'ne seçilen Darzana için hazırlanan, Haliç Port proje sahasına dönüşmeden hemen öncesinde Camialtı ve Taşkızak Tersaneleri'nin siyah beyaz fotoğraflarla ve tersane işlevini geçmişte kalmış bir nostaljiye dönüştüren bir anlatı oluşturulan kitabın bu değişimi olağanlaştıran hali başka bir tartışma başlığı olma potansiyelini taşımaktadır. 2016 yılında mimarlık ve sanat camiasının katıldığı tartışma birçok mecrada kaleme alınan yazı, etkinlik ve programın konusu olmuştur¹⁴. Eleştiriler karşısında Teğet Mimarlık kurucuları Ertuğ Uçar, Mehmet Kütükçüoğlu ve küratör Feride Çiçekoğlu Haliç Port ve Darzana arasında 'teğet bir ilişki' olduğuna dair açıklamalar yapmış, projeye ve kendilerine yöneltilen eleştirileri suçlayıcı bulduklarını ifade etmişlerdir (hevalzelihayüksel.com, Köksal, 2019).

Haliçport projesi başlıyor: 'Ölümsüzlük Odası', İstanbul Bienali

Haliçport'un proje sürecinde, proje sermayedarı Rixos Otelleri ve Sembol Grubu Yönetim Kurulu Başkanı Fettah Tamince'nin desteği ile sanatçı Ahmet Güneştekin'e ait 11bin kuru kafadan oluşan 'Ölümsüzlük Odası' isimli eserinin çalışmasını tersane alanında tamamlamıştır. Söz konusu dönemde eser çalışması üzerinden verilen röportajlar vesilesiyle Haliçport projesinin gündemde tutulduğu haberler yayımlanmıştır. Tersaneler üzerinden sanat ve sermaye ilişkisinin başka bir tezahürü olarak değerlendirilen bu birliktelik söz konusu dönem Fettah Tamince tarafından verilen röportajda ifade edilmiştir (Hürriyet, 2018). Henüz yıkımlar başlamamış Haliçport projesi için yatırımla ilgili hazırlıklar sürerken, sanat eserinin proje alanında yapılıyor olması Tamince'nin ifadesi ile projenin de başladığı anlamına gelmektedir (Hürriyet, 2018). Söz konusu eser proje alanında gerçekleştirilen ilk Contemporary İstanbul Fuarı'nda yer almış ve o tarih itibarıyla devam eden inşaatın şantiyesinde yeri uzun süre sabitlenmiştir (Şekil 4.5).

¹⁴ Birartıbir, XXI Dergisi, Arkitera, Açık Radyo, Mimarlık Dergisi'nin arşivinden söz konusu yazılara erişilebilir. Ayrıca ana akım haber sitelerinde de konuyla ilgili açıklama, röportaj yayınları mevcuttur.

Şekil 4.5: Ahmet Güneştekin'e ait 'Ölümsüzlük Odası' eseri, Contemporary İstanbul, Tersane İstanbul 2021

Kaynak: H. Ekin Sarıca

Camialtı ve Taşkızak Tersaneleri alanında kalan yapıların 2018 yılında başlayan yıkımına dair görüntüler, süreci gün gün takip edip fotoğraflayarak arşiv oluşturan 'Haliç Postası' isimli sosyal medya sayfası üzerinden paylaşılmıştır (Haliç Postası Twitter adresi, 2018). Eski bir sanayi yapısı olan tersane alanı içinde yapılan yıkım sürecinde oluşan toz içindeki görüntüler asbest ile ilgili detaylı inceleme yapıp yapılmadığı sorusunu gündeme getirmesinden yaklaşık bir yıl sonra İKSV tarafından düzenlenen 16. İstanbul Bienali'nin mekanları arasında Tersane İstanbul'un (Haliç Port'un yenilenmiş adı) yer alması tartışma yaratmıştır. Kısa bir süre sonra İKSV tarafından inşaat sahasında asbest temizliğinin tamamlanmaması, çevre ve insan sağlığı üzerinde oluşabilecek riskler sebep gösterilerek mekân değişikliği kararı alındığına dair açıklama yapılmıştır (bienal.iksv.org, 2019). Eczacıbaşı Topluluğunun kurucu sponsoru olduğu İstanbul Kültür Vakfı (İKSV) tarafından düzenlenen İstanbul Bienali'nin sponsorluğunu 2007-2036 yılları arasında 30 yıl boyunca Koç Holding üstlenmiştir. Dolayısıyla bugünden değerlendirildiğinde 2019 yılında gerçekleştirilen temel atma töreninde kamuoyuna duyurulmuş olan Koç grubunun müzelerinden

Sadberk Hanım Müzesi'nin buraya taşınması ile bienal mekanlarından birisi olarak belirlenmesine dair girişim arasında dikkat çeken bir ilişkisellik görülmektedir.

Camialtı Tersanesi, geniş alanı ve merkezi konumuyla özel sanat kurumlarının uzun süre ilgi odağında yer almıştır. İKSV tarafından düzenlenen 9. İstanbul Bienali'nin de talip olduğu mekan, 2012 yılında İKSV'nin 40. yıl kutlamalarında kullanılmıştır (Kortun, 2018, Öktem, 2012). Diğer taraftan Koç grubunun tersane alanında müze kompleksi kurma arzusu gazetelere sık sık yansımıştır.

Contemporary İstanbul'un daimî mekânı: Tersane İstanbul

2017 yılında çağdaş sanat fuarı Contemporary İstanbul Murat Tabanlıoğlu ile fuarın iç ve dış mekan tasarımı gibi konularda işbirliği anlaşması yaptığını duyurmuştur (Kültür Limited, 2017). 2018 yılında müellifi olduğu Tersane İstanbul projesi kapsamında kültür ve sanat alanında önemli yapılar yapıldığını aktardığı Contemporary İstanbul'un Yönetim Kurulu Başkanı Ali Güreli ile proje yatırımcısı Fettah Tamince'nin kendi mimarlık ofisinde buluşmasına vesile olmuştur (Munyar, 2021). Munyar'ın aktarımı ile bu toplantıda Ali Güreli tarafından dünyada diğer metropollerde bulunan 'galeri bölgesi' formülü ile Tersane İstanbul projesinde bir galeriler sokağı oluşturulması önerilmiştir. Tabanlıoğlu tarafından önerilen Contemporary İstanbul'un Tersane İstanbul'a taşınması fikri ise 2021 yılında hayata geçirilmiş, bu tarih itibariyle kontratla belirlenen 25 yıllık süre boyunca sanat fuarı için mekân olarak Tersane İstanbul'un kullanılacağı açıklanmıştır (Munyar, 2021, Habertürk TV, 2022).

2006 yılından itibaren düzenlenen Contemporary İstanbul fuarının sahibi İKON Fuarçılık Hizmetleri A.Ş.'dir. Şirketin yönetim kurulu başkanlığını ise Ali Güreli yürütmektedir. Güreli aynı zamanda Contemporary İstanbul Sanat, Kültür ve Eğitim Vakfı (Contemporary İstanbul Foundation, CIF) yönetim kurulu başkanıdır (Contemporary İstanbul). CIF Yönetim kurulu üyeleri arasında Sabah Gazetesi'nde 'muhafazakâr sanat' üzerine yazıları sebebiyle 2020 yılında İBB Kültür Sanat Platformu Danışma Kurulu'nda yer almasına tepki gösterilen ve tepkiler karşısında istifa eden Hasan Bülent Kahraman'ın da yer aldığı görülmektedir (Birgün, 2020).

Contemporary İstanbul Yönetim Kurulu Başkanı Ali Güreli, İstanbul'un yaşadığı süreci bir değişim ve kabuk değiştirme olarak ifade etmiş, kültür sanat alanında gerçekleştirilen önemli atılımlar ve uygulanan projelerle İstanbul'un tekrar dünya

metropollerinin arasında ilk beşte anılması için Contemporary İstanbul olarak üzerlerine düşen görevleri de yerine getirdiklerini belirtmiştir (Vogue Türkiye, 2021). Tersane İstanbul ve Contemporary İstanbul sanat fuarı arasında kurulan iş birliği ile proje ve fuarın birbirini görünür kılan ve ulusal, uluslararası mecrada reklamını yapan bir ortaklaşma sağlamıştır.

Tersane İstanbul projesi ve Contemporary İstanbul sanat fuarının birbirine kattıkları üzerinden değerlendirme yapan Ali Güreli, yakın dönemde Tersane İstanbul'un tetikleyicisi olacağı bir gelişme ile Haliç'in bir turizm ürünü olarak, İstanbul'un merkezi olacağını ifade etmiştir (Habertürk TV, 2022). Bu yorumun bir parçası olarak ise İBB tarafından restore edilen, program esnasında henüz kültür sanat fonksiyonuyla yeniden kullanıma açılması planan ve İBB başkanı Ekrem İmamoğlu'nun ifadesiyle İstanbul Bienali'nin mekânı olarak kullanılacağı ifade edilen Haliç kıyısındaki Feshane yapısını işaret etmiştir.

Contemporary İstanbul'un sponsoru olan İBB, fuar süresince Tersane İstanbul'a Haliç Tersanesi'nde Şehir Hatları tarafından üretilen ve işletilen deniz taksilerle ücretsiz ulaşım sağlamıştır (Munyar, 2021). 2022 yılında Ali Güreli denizden ulaşım konusunda İBB tarafından yeni iskele sağlanacağı konusunda bilgi verirken, 2023 yılında düzenlenen basın toplantısında ulaşım için İBB ile iş birliğinin devam ettiğini ifade etmiştir (Milliyet Sanat, 2023). Bu iş birliği kapsamında Hasköy sahilinde bulunan iskeleden ek Şehir Hatları Vapur seferleri ve Haliç Tersanesi'nde üretilen deniz taksi gibi ulaşım hizmetleri üzerinden özel ring seferleri düzenlenmiştir (Milliyet Sanat, 2023). Ayrıca Güreli, yakın zamanda Feshane'de çağdaş sanatçılarla iş birliği ile İBB Kültür tarafından açılan 'Ortadan Başlamak' sergisi ile 18. Contemporary İstanbul'a da verdiği lojistik ve deneyim katkısına dikkat çekmiştir. Ayrıca Güreli İBB Kültür'ün, 18. Contemporary İstanbul'un şehir içi tanıtım planlamasında billboard ve diğer kentsel duyuru araçları ile aktif katılım sağlayacağını duyurmuştur (Milliyet Sanat, 2023). 18. Contemporary İstanbul kapsamında sanat eserleriyle görücüye çıkan kurumlar arasında İBB iştiraki olan Taksim Sanat'ın da yer alması, dönemin İBB Kültür A.Ş. direktörü Mahir Polat'ın ise konuşmacı olarak fuar kapsamında düzenlenen etkinliğe katılması planlanmıştır (Milliyet Sanat, 2023).

2019 yılında Güreli yapmış olduğu bir röportajında, ünlü mimarların imzasıyla tasarlanan kültür merkezi ve müze yapılarının önemine değinmiştir. İstanbul özelinde

Resim Heykel Müzesi'nin Emre Arolat, Atatürk Kültür Merkezi ve Tersane İstanbul projesinin Tabanlıoğlu tarafından hazırlanması, Grimshaw Architects tarafından Dolapdere'de ARTER binasını tasarlamasının örneklerini verirken, mimarının de müze için bir cazibe unsuru olduğunu belirtmiştir. (Kırmacı, 2019). Akabinde Güreli tüm bu kültür sanat mekanlarını bir araya toplayarak iletişim firmalarının tasarımıyla dünyaya tanıtmaya başladıklarını ifade etmiştir. İBB tarafından yapılması planlanan müzelerden ise diğer kültür mekanlarının tanıtımına başladıktan sonra haberdar olduğunu, bu doğrultuda İBB başkanı Ekrem İmamoğlu ile görüşme gerçekleştirdiğini ifade etmiştir (Kırmacı, 2019). Söz konusu görüşmede İstanbul'un tanıtımının İBB'nin kendisi tarafından yapılması isteğinin dile getirildiğini belirtmiş, bunun üzerine iş birliğine gidileceğini ve bu doğrultuda yer alacakları kültür sanat komitesini açıklamıştır (Kırmacı, 2019).

18. Contemporary İstanbul için düzenlenen söz konusu basın toplantısında Güreli küresel sanat pazarının genişlediğine dikkat çekerken, kurumsal teşvikleri işaret ederek dünyaca ünlü koleksiyonların ve müzelerin Türkiye çağdaş sanatı ile ilgilenmelerinin mümkün olduğunu belirtmiş, sık sık T.C. Ticaret Bakanlığı ve mevzuatına üzerinden kanun ve mevzuatta yapılacak değişiklikler sayesinde, özel kurumların tarafından sanata yapılacak yatırımlar ve ilgili devlet teşvikleriyle de müze, fuarlar, kültür merkezleri ve diğer kuruluşların sayısının artmasının kaçınılmaz olduğunu vurgulamıştır (Milliyet Sanat, 2023).

Contemporary İstanbul fuarı, bünyesinde yer alan galerilerin sanat eserlerinin satışını hedefleyen, kültür tüketimi temelli bir tür sanat eseri alışveriş merkezi olarak tasvir edilmektedir (Seçkin, 2022). Aynı zamanda çoğu tanıtım ve demecde yerli yabancı sanatçı, yatırımcı ve ilgili birçok ismi buluşturan bir markaya dönüşmüş olmasının da önemi vurgulanmıştır. Bu haliyle fuarın, fuar mekânı olarak seçtiği Tersane İstanbul ile kurduğu karşılıklı ilişkinin uzun vadede getirilerini okumak için yapılan açıklamaları incelemek yeterli gelmektedir. Daha kısa vadeli getirisi ise Aylin Seçkin'in de yazısında vurguladığı gibi Tersane İstanbul kapsamında inşa edilen rezidans projesinin tanıtım standının da yer aldığı Contemporary İstanbul (Cİ) sanat fuarının, bu projenin bir pazarlama aracı olarak değerlendirilmesidir (2022).

Cİ sanat fuarı, kültür sanat alanın sermayeyle kurduğu ilişkiyi doğrudan okumaya da olanak sağlamaktadır. Cİ 17 kapsamında Güreli tarafından eserlerinin yüksek

meblağlarla satılması sebebiyle değer atfeden bir vurguyla bahsettiği Amerikalı ünlü sanatçı Jeff Koons, sanat fuarına Borusan Otomotiv sponsorluğunda bir BMW tasarımını göstermek amaçlı gelmesi böyle bir örnek olarak değerlendirilebilir (Habertürk, 2022; Seçkin, 2022).

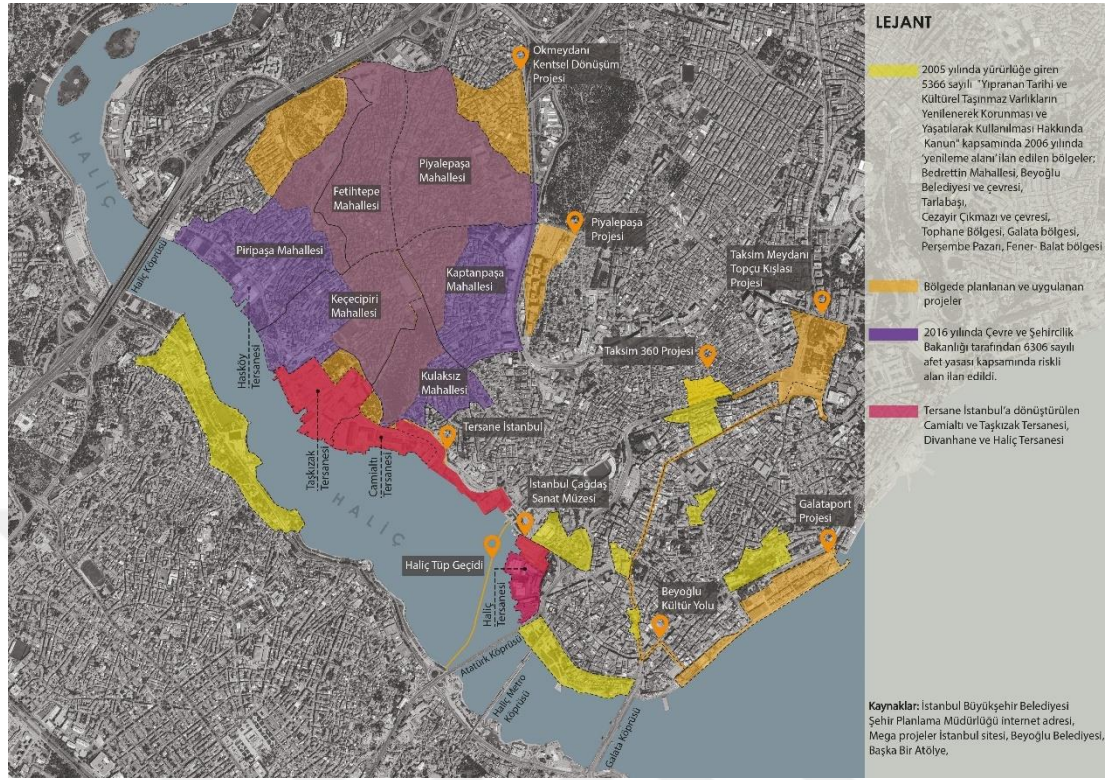
Haliç Dayanışması, kamu mülkiyeti olan Taşkızak ve Camialtı Tersaneleri'nin 49 yıllığına kiralanarak yat limanları, lüks oteller, AVM ve müzelere dönüştüren, kıyı alanını özelleştirerek kamu yararına üretim fonksiyonundan, lüks tüketim fonksiyonuna dönüştüren Tersane İstanbul projesinin, Contemporary İstanbul'a ev sahipliği yaparak sanat aracılığıyla meşrulaştırılmak istendiğini açıklamıştır:

Kültür/sanat, yıllardır aşına olduğumuz üzere, Haliçport/TersaneSİZ İstanbul isimli projeyi meşrulaştırmak için araçsallaştırılıyor. Tıpkı Narmanlı Han AVM'deki İllüzyon Müzesi, Grand Pera AVM'deki Madame Tussauds Müzesi, Galataport'taki sanat ortamı, Haydarpaşa'ya müze projesi gibi şimdi de Haliç Tersaneleri'ne yeni müzeler inşa ediliyor.

7-10 Ekim 2021 tarihinde 16. Contemporary İstanbul etkinliği -Akbank Caz Festivali'nin Galataport'ta gerçekleşmesine benzer bir şekilde- Akbank ana sponsorluğunda, Haliçport/Tersane İstanbul'da kasıtlı olarak yok edilmiş ortak belleğimizin içinde yer bulacak. '7.Kıta' temalı 16.İstanbul Bienali 2019'da burada süren inşaata bağlı asbest nedeniyle yer değiştirdi ama sermaye birikimi salgında bile dur durak bilmedi. Süreç hep aynı; önce atıllaştırma, marjinalleştirme, yaşayanları, üretenleri, emekçileri yerinden etme, sonra alanı romantikleştirme, sterilleştirme ve ardından kültür/sanat aracılığıyla müzeleştirme, imara açma, tüketim alanlarına dönüştürme... (Haliç Dayanışması X hesabı, 2021)

Tersane İstanbul'un, tez çalışmasının önceki bölümlerinde de açıklandığı üzere sadece bulunduğu yere, yakın çevresine, kıyı hattına değil başta arkasındaki mahalleler olmak üzere Beyoğlu'nda süregiden dönüşüme etkisi söz konusudur (Şekil 4.6). Projeye dair çeşitli kesimlerce yürütülen tartışmaların ana hatlarından birisini bölgede yarattığı soylulaştırma etkisi oluşturmaktadır. İBB ile çeşitli biçimlerde iş birliği kuran sanat fuarına dair yayınlanan demeçlerden özellikle Haliç kıyı bölgesinde söz konusu dönüşüme olumlu yaklaşıldığını, bir marka, turizm ürünü, cazibe noktası yaratılması olarak değerlendirildiğini görmekteyiz.

Şekil 4.6: Haliç Tersaneleri ve Beyoğlu bölgesinde gerçekleştirilen planlama kararları ve projelerinin etki alanları

Kaynak: Kent mücadele arşivi, İBB Şehir Planlama Müdürlüğü

Tersane İstanbul projesinin kültür sanatla bir ilişkisi de proje kapsamında ihale aşamasında yer almayan ama daha sonra duyurulan müze yapılarının inşası üzerinden kurulmaktadır. Proje aşamasında yapılması planlanan müzerlin sayısı ve içeriği sıklıkla değişmiştir. Son olarak Vehbi Koç Vakfı tarafından kurulan Sadberk Hanım Müzesi ve Kadın Kültürü Müzesi'nin proje kapsamında inşa edildiği bilgisi Tersane İstanbul sitesinde yer almıştır.

Tersane İstanbul'da ikonik müzeler; Sadberk Hanım Müzesi ve Kadın Kültürü Müzesi

Türkiye'de ilk özel müze olarak bilinen Sadberk Hanım Müzesi, Vehbi Koç Vakfı tarafından 12 Eylül döneminin hemen ardından 1980 yılında kurulmuştur. 2004 yılından itibaren bölgede mekan arayışı süren ve Camialtı Tersanesi'ne talip olan Sadberk Hanım Müzesi'nin, 2019 yılında Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan tarafından Tersane İstanbul projesinin temel atma töreninde yapmış olduğu konuşmada belirttiği üzere Tersane İstanbul proje alanına taşınması planlanmıştır

(Usta, 2019). Konuşmasında Erdoğan, proje kapsamında aynı zamanda ilk defa bir kadın müzesinin ve Türk İslam Eserleri Müzesi'nin kurulacağını da duyurmuştur (Usta, 2019).

Dolapdere'de yer alan Vehbi Koç Vakfı'na ait Arter Çağdaş Sanat Müzesi'nin tasarımcısı olan Grimshaw Architecture, bu kez Sadberk Hanım Müzesi'nin tasarımını gerçekleştirmesi için görevlendirilmiştir (Mimarizm, 2020). Mimarlık ofisinin sitesinde proje kapsamında akademik araştırma platformu, arşiv, eğitim programı ve sergilerin yanı sıra performans ve konferanslar için çok işlevli bir oditoryumun bulunduğu bir dizi ek tesisin yer alacağı belirtilmiştir (Grimshaw, 2020)

Tersane İstanbul müellifi Murat Tabanlıoğlu, proje alanına taşınması planlanan Sadberk Hanım Müzesi'nin, 2004 yılında Tabanlıoğlu olarak Karaköy'deki 4 No'lu antrepoyu İstanbul Modern'e dönüştürdüklerinde, Tophane'ye inen sokakların sanat galerileri ile dolması gibi bir etki yaratacağına dair öngörüsünü ifade etmiştir (Tabanlıoğlu, 2021).

Tersane İstanbul kapsamında inşa edilen Kadın Kültürü Müzesi, Singapur Merkezli DP Architecture tarafından tasarlanmıştır. Tersane İstanbul sitesinde yer alan ifadelerle; çağdaş bir kültür kurumu olmanın ötesinde “kadınların başarılarını kutlayan toplum ve diyalog merkezi” olarak tasarlanan müzenin cephesinde “iç içe geçmiş geometrik desenler, bir taraftan Türk dokumalarındaki motiflere gönderme yaparken, bir taraftan da toplumun "kumaşını" güçlendirmede kadının rolünün altını çizmektedir” (Tersane İstanbul sitesi).

Tersane İstanbul projesinin sitesinde Sadberk Hanım Müzesi ve Kadın Kültürü Müzesi'nin ve Aynalıkavak Kasrı'na açılan Sultan Kapısı'nın merkezinde kalan alan Müze Meydan olarak tasvir edilmiştir. Aynalıkavak Kasrı'nın bulunduğu bahçe ise Osmanlı bahçesi olarak isimlendirilmektedir. Tersane bünyesinde dönüştürülen tarihi yapılardan bir diğerinde ise, toplantıların, dünyanın markalarına yönelik lansmanların, uluslararası etkinliklerin, konserlerin, tiyatroların ve festivallerin düzenlenmesi planlanan Event Hall yapısının yer alacağı açıklanmıştır. Ayrıca çevresi Aile Eğlence Alanı'na dönüştürülen Şükrü Okan Kızıağı, Taşkızak'ın dönüştürülmesi ve deniz üzerine kurulacak sahneden oluşan Açık Hava Tiyatrosu proje alanında planlanan diğer kültür sanat alanlarıdır.

Tersane İstanbul projesi ile Galataport projesi incelendiğinde 2 projede de bir dizi ortaklık göze çarpmaktadır. Kamu kurumlarına ait kıyı alanlarının AVM, restoranlar, lüks otellerle dönüşümüne eşlik eden kültür sanat fonksiyonları bunlardan sadece bir tanesini oluşturmaktadır. Sermaye grupları tarafından hayata geçirilen kültür sanat faaliyetlerinin mekanına dönüşen proje alanları aynı zamanda merkezi ve yerel yönetimlerin de kullandığı, desteklediği, görünürlük kazandırdığı mekanlar haline gelmiştir. Projelerde yer alan müzeler, bu müzelerin arasında kalan mekansal boşluğun bir meydan olarak, yapıların arasındaki geçişlerin sokak olarak ve toplamda deniz kenarında kurulan yeni bir mahalle olarak sunulması, özelleştirme ve soylulaştırma politikası ile hayata geçirilen projelerin yaratıldığı iddia edilen kamusal ile meşru kılınmaya çalışıldığı izlenimini yaratmaktadır. Bu durumun proje yatırımcılarının yanı sıra kamu yönetimi tarafından gerçekleştiriliyor oluşu bu çalışma kapsamında dikkat çekilmek istenen temel unsurdur. Dönemin Beyoğlu Belediye Başkanı Ali Haydar Yıldız'ın Tersane İstanbul proje alanında çektiği ve yayınladığı bir videoda söyledikleri bu bağlamda örnek verilebilir:

Tersane İstanbul, halkımızın arzu ettiği, denize ulaşma imkanını bulabildiği bir yer olacak. Haliç'in kenarında Taksim Meydanı gibi bir meydan olacak. Halkımız buraya gelerek yemeğini yiyebilecek, çayını içebilecek, bildiğiniz pazarlarda olduğu gibi alışverişini yapabilecek, çocuklarıyla torunlarıyla ailecek denizin kenarında hoşça vakit geçirebilecek. (Beyaz Gazete, 2020)

Haliç kıyılarına eklenen yeni bir müze; Recep Tayyip Erdoğan Müzesi

2005 yılında Deniz Kuvvet Komutanlığı ile imzalanan Kasımpaşa Takas Protokolü ile Taşkızak ve Camialtı Tersanelerinin bulunduğu 292 m²'lik bölgenin 42 bin m²'lik kısmı, aynı parselde yer alan ve protokol kapsamında devredilmeyen Kuzey Deniz Saha Komutanlığı Divanhane Binası'nın restorasyonu ile Beşiktaş'taki Deniz Müzesi'nin yenilenmesi karşılığında belediyeye devri gündeme gelmiştir (Köksal, 2013:104). Protokolde, mülkiyetin üçüncü taraflara devredilmemesi, sosyal amaçlı, toplumsal kullanıma yönelik tesislerin yapımı amacıyla kullanılması ve tarihi dokunun bozulmaması devir şartları olarak ifade edilmiştir (Köksal, 2013:104).

Protokolde İBB'ye devri söz konusu olan kısmı da içeren Taşkızak ve Camialtı Tersaneleri alanında Haliçport projesi gündeme geldiği dönemde henüz Kasımpaşa Takas Protokolü kapsamında Divanhane yapısının restorasyonu tamamlanmamıştır. Bu süreçte Maliye Bakanlığı aldığı bir kararla protokole konu olan tersaneler

alanındaki kısım (Divanhane yapısı hariç) Deniz Kuvvetleri'ne tahsisini re'sen kaldırılmış, söz konusu alan Ulaştırma Bakanlığına bedelsiz şekilde devredildiği haberlerde yer almıştır (Akdenizli, 2013). 2009 yılında Divanhane yapısı restorasyonu İBB faaliyet raporunda yer aldığı görülmektedir. Uzun yıllar duraklamalarla devam eden restorasyon hakkında 2021 yılında Tersane İstanbul kapsamında gerçekleştirildiği ama yapının projeye dahil olmadığı Deniz Kuvvetleri Saha Komutanlığı'nın uhdesine bırakılacağı açıklanmıştır (T.C. Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı, 2021). Yapılan açıklamada ayrıca Divanhane Eski Karakol binasının ihyasının da bu kapsamda gerçekleşeceği belirtilmiştir. Aynı yıl Divanhane Kapısı Karakol binası, darbeli matkap ile yıkım görüntüleri ile gündeme gelmiş, İBB'nin Ulaşım ve Trafik Düzenleme Komisyonu (UTK) kararı yıkıma sebep olan yol düzenlemesinde değişikliğe gitmesine ve koruma kuruluna başvurularında bulunmasına rağmen yıkımı engelleyememiştir (Sözcü, 2021). Yıkıma sebep olan 2018 tarihli kararda Haliç Yat Limanı ve Kompleksi Projesi'ne giriş-çıkış verilmesi amacı ile düzenlemenin yapıldığı ifade edilmiştir (Sözcü, 2021). Divanhane Kapısı Karakol yapısı, Divanhane yapısının bulunduğu alanın Cezayirli Hasan Paşa Parkı tarafına yeniden inşası sonrası günümüzde (2024) kapısında Milli Saraylar logosu bulunmaktadır.

2023 yılında ise Murat Sabuncu'nun T24 sitesinde yayınlanan yazısında Divanhane binasında 'Tayyip Erdoğan Müzesi' kurulacağını duyurmuş ve projenin görsellerini paylaşmıştır. Haberde yer alan bilgilere göre müzede Erdoğan'ın siyasi ve sivil hayatı boyunca yaşadıkları, öne çıkan sözlerinin yanı sıra aile fertlerine de yer verilmesi planlanmıştır (Sabuncu, 2023). Müze kapsamında Ayasofya'nın camiye çevrilmesine dair özel bir alan ayrılması, bu alanda fonksiyon değişikliğini sağlayan ilgili kararın yansıtıldığı bir alanın ve caminin hologramının yer almasına dair çalışmaların yapıldığını belirtmiştir (Sabuncu, 2023).

2023 yılının Mayıs ayında Recep Tayyip Erdoğan Müzesi ve kütüphanesi kurulması amacıyla Recep Tayyip Erdoğan Vakfı kurulmuştur (Milliyet, 2023). Vakfın kurucuları ve yönetim kurulunda Erdoğan'ın aile bireyleri de yer almaktadır. Vakfın amacı Resmi Gazete'de yayımlanan kuruluş ilanında belirtilmiştir:

İstanbul ilinde, Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın şahsına ait veya görevi sırasında kendisine tevdi edilen eşyalardan uygun görülenlerin sergileneceği 'Recep Tayyip Erdoğan

Müzesi' ve toplumun eğitim ve kültür seviyesinin yükseltilmesi ile eğitim ve araştırma çalışmalarına katkı sağlanması amacıyla 'Recep Tayyip Erdoğan Kütüphanesi' kurmak, ayrıca bilimsel, kültürel ve sanatsal programlar ile sergiler düzenlemek. (Milliyet, 2023)

Gazeteci Özlem Güvemli'nin 2023 yılında Sözcü Gazetesi'nde yayınladığı habere göre tarihi Divanhane yapısının yer aldığı askeri alan Cumhurbaşkanlığı müzesi olarak kullanılabilmesi için planlama çalışması yapılmış, "Resmi Kurum (Müze) alanı" olarak değiştirilmiştir (KRT TV, 2023). Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı kararı ile 6 Ocak 2022 tarihinde mülkiyeti hazineye ait olan parsel üzerindeki Milli Savunma Bakanlığı'na ait tahsis kaldırılmış, "Cumhurbaşkanlığı hizmetlerinde kullanılmak üzere" Cumhurbaşkanlığı İdari İşler Başkanlığı'na tahsis edilmiştir (KRT TV, 2023). Plan notlarına göre Divanhane binasının Tersane İstanbul ile arasında kalan bölgeye yeni bir yapı daha inşa edilecektir (Şekil 4.7).

Şekil 4.7: Müzeye dönüştürülmesi planlanan Divanhane binası ve yeni yapılacak yapılar

Kaynak: Sözcü Gazetesi, 2024, Özlem Güvemli

2024 yılında Divanhane binasının Recep Tayyip Erdoğan Müzesi'ne dönüştürülmesine dair çeşitli itirazlar haberlere konu olmuştur (Güvemli, 2024, Ortaylı, 2024). 2024 yılının mayıs ayında İsmail Arı tarafından hazırlanan habere göre Cumhurbaşkanlığı'na bağlı Milli Saraylar Başkanlığı'nın hazırladığı raporda tarihi Divanhane binasının bir bölümü makam, kütüphane ve toplantı odalarına dönüştürüldüğü bilgisine yer verilmektedir. Bu sebeple tarihi yapının Cumhurbaşkanı

Recep Tayyip Erdoğan tarafından çalışma ofisi olarak kullanılacağı iddası gündeme gelmiştir (Arı, 2024).

Haliç Tersaneleri'nin son kalan parçası Haliç Tersanesi'nin dönüşümü: Haliç Bilim Merkezi'nden İstanbul Sanat Müzesi'ne

2000'li yıllardan itibaren gündemde olan, farklı dönemlerde ve farklı siyasi yapılardan yerel yönetimlerin karar verici olduğu Haliç Tersanesi'nin kültür aracılığıyla dönüşümü tezin tartışmayı amaçladığı konu açısından önemli görülmektedir. Bu doğrultuda Haliç Tersanesi, yerel yönetimlerin kültür ve kent politikalarındaki süreklilikler ve farklılıkların takibi için olanak sunmaktadır.

Haliç Tersaneler bütünüünün son parçası olan Türkiye Denizcilik İşletmeleri altındaki Şehir Hatları İşletmesi ve Haliç Tersanesi, Özelleştirme Yüksek Kurulunun kararıyla 2005 yılında İstanbul Büyükşehir Belediyesi'ne devredildikten sonra İstanbul Deniz Otobüsleri (İDO) ile birleştirilmiştir. 2010 yılında İDO ile Şehir Hatları ayrılmış, İBB tarafından İstanbul Şehir Hatları Turizm San. Tic. A.Ş. kurulmuştur. 2011 yılında ise İDO'nun özelleştirme ihalesi Tepe-Akfen-Souter-Sera Ortak Girişim Grubu kazanılmıştır (Adal, 2018). Haliç Tersanesi 2010 yılından itibaren ise İBB iştiraklerinden Şehir Hatları A.Ş.ye tahsis edilmiştir.

2005 yılında Haliç Tersanesi'ni gazetecilerle gezen dönemin İBB Başkanı Kadir Topbaş tarafından gazeteci grubuna yaptığı açıklamada Haliç Tersanesi'nin bir taraftan tersane işlevi görürken diğer taraftan da 'yaşayan müze' olacağını ifade etmiştir (Arkitera, 2005). 2005 yılında İstanbul'un hizmetinde olan vapurların TDİ'den İBB'ye bağlı bir şirket olan İDO'ya devredilmesiyle (Arkitera, 2006) başlayan sürecin devamında belediye yetkililerinin vapurların eskidiğini, onların kaldırılıp yerlerine deniz otobüsleri getireceğini açıklamasına itiraz için 'Vapurlarımı Vermiyorum' kampanyası başlamıştır. Vapurların kaldırılmasına dair politikalar Bedrettin Dalan'ın İBB Başkanlığı dönemi olan 1986 yılına dayanmaktadır, söz konusu dönem kaldırılmak istenen vapurların yerine yeni deniz taşıtlarının yüksek bütçeler ile yurtdışından alınması gündeme getirilmiştir (Birgün, 2006). 1987 yılında Bedrettin Dalan döneminde İBB'ye bağlı bir iştirak olarak İstanbul Deniz Otobüsleri (İDO) kurulmuş ve Norveç'te on deniz otobüsü almıştır (Hürriyet, 1998). Dönemin

gazetelerinde deniz otobüsü alımlarına dair yolsuzluk iddialarına yer verilmiştir (Gökdağ, 1992).

2005 yılında ise Haliç Tersanesi'nin müzeleştirme projesine paralel olarak İBB ve Ulaştırma Bakanlığı tarafından eski vapurların yerine 'deniz otobüslerini getireceğiz' söylemi tekrar gündeme gelmiştir. Bu dönem vapur, iskele ve sandal yerine deniz otobüsü, deniz taksi ve terminal gibi karayolu terimleri ile ifade edilen denize asfalt benzetmesi yapan bir bakış açısıyla İstanbul'un kültürel mirası olan vapurların ömrünün dolduğu ve tekrar üretilmeyeceği ifade edilmiştir (Tamer, 2005). İstanbulluların yoğun desteğini alan 'Vapurlarımızı Vermiyoruz' kampanyası karşılık bulmuş vapurların tamamen kullanım dışı bırakılması ve iskelelerin dönüşümü engellenmişse de İDO eliyle vapurlar teker teker eksiltilmeye devam etmiştir.

Fenerbahçe vapuru, Hasköy'de dönüştürülen Rahmi Koç müzesine gönderilirken, Kızıltoprak, Paşabahçe, Maltepe, Anadolu Feneri, Büyükada gibi vapuların restoran, düğün salonu vb. fonksiyonlarla kullanılması için verilmesi gündeme gelmiştir (Haber Sol, 2010).

İstanbul vapurlarının kaldırılma girişimi ile eş zamanlı olarak gündeme gelen Haliç Tersanesi'nin müzeleştirilme hamlesi arasında dolaysız bir bağın var olduğunu değerlendirebiliriz. Bu dönem tersanenin üretime dair birikiminin yok edilmesine, üretim fonksiyonunu sonlandırılmasına dair girişimleri tersanede yüksek mühendis ve öğretmen olarak çalışan Günnur Dikeç'in 2024 tarihli röportajından da takip etmek mümkün:

Kadir Topbaş zamanı bir günde tersaneleri belediyeye bağladılar ya, Kadir Topbaş zamanı, (dökümhaneyi) bir günde yok ettiler. Ben emekliyim. Haber verdiler. (Polat)

2007 yılında vapurlarla ilgili kampanyaya dair yapılan bir söyleşide Behiç Ak, her yeri müzeye dönüştürme modasının Avrupa'da var olduğunu ifade etmiş, Haliç Tersanesi'nin ise Avrupa'nın en eski aktif tersanesi olarak, üretim değeri ve tarihi değerini vurgulayarak fonksiyonu ve konumu açısından kent açısından önemi gözetilerek korunması gerekliliğinin altını çizmiştir (Arkitera, 2007). Kadir Topbaş'ın belediye başkanlığı dönemi devam ederken 2010 yılında Haliç Tersanesi için 'yaşayan müze' projesi tekrar gündeme gelmiştir. 2010 Avrupa Kültür Başkenti projesi kapsamında Haliç Tersanelerinde çeşitli etkinlikler gerçekleştirilmiştir. Bunlardan bir

tanesi İstanbul Büyükşehir Belediyesi İDO'nun desteği ile Haliç Tersanesi'nde üretim sürecininin fotoğraf sanatçısı Nihal Gündüz tarafından fotoğraflanması ile oluşturulan "Haliç Tersanesi Sakinleri" başlıklı sergidir. Haliç Tersanesi'nde gerçekleştirilen sergide konuşan dönemin İBB Başkanı Kadir Topbaş, İstanbul'da ulaşım ağında denizlerin tekrar kullanılabilir hale gelmesinde Haliç Tersanesi'nin payının önemli olduğuna işaret ederek, tersanenin müze tersaneye dönüştürülmesi konusunda atılan adımlardan bahsetmiştir:

İstanbulular burada gelip hem tersanenin çalışmalarını görüp bir yandan da müze kompleksi içerisinde diğer güzelliklerine şahit olsun. Ben diliyorum ki Haliç Tersanesi daima var olsun ve İstanbul'un tarihine yakışır bir şekilde bu hizmetlerini müze kompleksi içerisinde hizmetlerini devam ettirsin. (Kaptan Haber, 2010)

Kadir Topbaş'ın Haliç'in kültür vadisi haline getirilmesi tahayyülü ile ilişkilendirdiği yaşayan müze projesi gerçekleştirilmemiştir. 2019 yılında gerçekleştirilen yerel seçimlerle değişen İBB yönetimi sonrası ise yaşayan müze projesi Haliç Tersanesi için tekrar gündeme getirilmiştir. Dönemin Şehir Hatları Genel Müdürü Sinem Dedetaş tarafından ifade edilen müzenin, içerik ve işleyiş bakımından önceki dönem yaklaşımlarından farkı bulunmamaktadır. Yaşayan müze projesi bir süre sonra farklı içerik ve temalardaki müzelere evrilmiştir.

Haliç Bilim Merkezi

2017 yılında 'Türkiye Teknoloji Takımı Vakfı' (3T Vakfı) tarafından düzenlenen davet metninde Haliç Tersanesi için hayata geçirilmesi planlanan Haliç Bilim Merkezi'nin içeriğine, sergi ünitelerine ve temalara dair görüş alışverişi yapılacağı belirtilmektedir (Pişkin, 2018). Davetiyede İBB ile işbirliği içinde yürütüldüğü ifade edilen projenin 2019 yılında açılması hedefi yer almaktadır.

Proje kamuoyuna 2018 yılında bizzat Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan tarafından Haliç Tersanesi'nin dönüşümü için yeni bir proje olarak Haliç Bilim Merkezi adıyla duyurulmuştur (Mutlu, 2018). Bilim Merkezi'nin kurulum ve inşaatının İBB tarafından, sergi düzenekleri, tasarımı ve üretime dair fonksiyonların ise TÜBİTAK tarafından gerçekleştirilmesi ön görülmüştür. Haliç Bilim Merkezi projesi kapsamında giriş ve sergi holü, müze mağazası, restoran ve kafeterya, Barbaros ve Sinan sergi salonları, Fatih ve İbni Sina sergi salonları, sinema salonu, dene-yap atölyesi, kuluçka ve hızlandırma merkezi, ve eğitim atölyeleri, dijital kütüphane,

deneyim merkezi, eğitim atölyeleri ve inovasyon merkezi olması planlanmıştır (Sözcü, 2019). Proje, Erginoğlu&Çalışlar Mimarlık tarafından hazırlanmış, inşası için çıkılan ihaleyi ise Aybars İnşaat kazanmıştır.

2019 yılında gerçekleştirilen yerel seçimlerle İBB yönetimi değişmiştir. Haliç Tersanesi'ni kullanan Şehir Hatları A.Ş. müdürü olarak ise gemi mühendisi Sinem Dedetaş göreve getirilmiştir. Seçimin sonuçlanmasının ardından Haliç Tersanesi'ni ziyaret eden İBB Başkanı Ekrem İmamoğlu, hem kamuya açık hem de üretim yapan bir tersane önerisini değerlendireceklerini ifade etmiştir (Deniz Haber, 2019).

İBB yönetim kadrosunda yer alan kişilerce tersanenin müzik müzesi gibi tematik müzeler için kullanılmasına dair sosyal medyada yapılan paylaşımlar ile Haliç Tersanesi'nin müzeleşmesi tekrar gündeme gelmiştir. Müze fonksiyonu gündeme geldiği dönemde tersanenin üretim mekanları, tersane çalışanlarının da teknik destek sunduğu çeşitli sanatsal üretim işlerine açılmış, üretilen heykeller kentin çeşitli yerlerine yerleştirilmiştir (Şehir Hatları, 2020, Kokrmaz, Yeşilyurt, 2022). Söz konusu etkinlikler gerekli durumlarda kontrollü giriş sağlanan ağır sanayi iş alanı olan tersanelerin etkinlik alanına dönüştürülmesinin öncüsü olmuştur. Şahmeran 34 isimli sanat projesi kapsamında üretilen heykellerin sergi kapsamında kentin kamusal alanlarına yerleştirileceği duyurulmuş, Taksim, Mecidiyeköy Meydanı vb. yanı sıra şahmeranların bir bölümünü Galataport'un çeşitli bölümlerine yerleştirilmiştir.

2020 yılında Yaşayan Müze olarak ifade edilen, hem üretim hem müze fonksiyonunun bir arada olduğu proje tekrar gündemdedir. 2021 yılına gelindiğinde bu durum değişmiştir.

İstanbul Sanat Müzesi

2021 yılında İBB tarafından müze koleksiyonları için yurtdışında yapılan bir müzayededen satın alınan Fatih Sultan Mehmet Han'ın ünlü İtalyan ressam Bellini imzalı portresinin ardından, Osmanlı padişahı Kanuni Sultan Süleyman'ın Cristofano dell'Altissimo tarafından resmedilen tablosunun İBBye bağışlanması üzerine düzenlenen törende İBB Başkanı Ekrem İmamoğlu tarafından Haliç Tersanesi'ne kurulacak Sanat Müzesi'nde her iki sanat eserinin sergileneceği duyurulmuştur. Fatih Sultan Mehmet tarafından 566 yıl önce kurulmasına atıfta bulunduğu Haliç Tersanesi için bir yandan faaliyetine devam ederken aynı zamanda söz konusu tabloların da

sergilendiği İstanbul Sanat Müzesi, İstanbul Fotoğraf Müzesi, İstanbul Sinema Müzesi ve İstanbul Müzik Müzesi'nin yer alacağını açıklamıştır (Anka haber, 2021).

2021 yılında Haliç sahilinin Fener-Balat hattında bulunan tarihi Fener Evleri restore edilerek sergi mekanlarına dönüştürülmüş, 'Haliç Sanat' adıyla hizmete açılmıştır. Restorasyon sırasında yapıları ziyaret eden Ekrem İmamoğlu, "Haliç müzeler vadisi oluyor" açıklaması yapmıştır (Ekrem İmamoğlu Youtube Kanalı, 2022). Haliç Tersanesi'nde ise İstanbul Sanat Müzesi'nin söz konusu sergi alanlarının karşı kıyısında ve ilişkili olarak tasarlandığı açıklanmıştır. Haliç'in kıyısında sayısı giderek artan kültür sanat mekanları ve İstiklal Caddesi'nde oluşan/ oluşturulan aks ile ilişkisi açısından İBB'nin projeleri kritik bir öneme sahiptir. Haliç Sanat'a dönüştürülen Tarihi Fener Evleri'nin karşı kıyısında olan Haliç Tersanesi, Karaköy hattı ve İstiklal Caddesi ile kurulan ilişkiyi dönemin İBB Genel Sekreter Yardımcısı Mahir Polat düzenlenen ilk sergide ifade etmiştir:

Buradan baktığınızda tam karşımızda Haliç Tersanesi'ni görüyorsunuz. O alan içinde şu an İstanbul Sanat Müzesi'ni oluşturuyoruz. Sanatçılarla beraber oluşturacağımız bir müze modeli üzerine çalışıyoruz...Tarihi tersanenin kimliğini benimseyen onunla çatışmayan onun fonksiyonun da devam edeceği bir proje. Haliç Tersanesi ile burasının arasında şöyle bir ilişki var; Haliç Tersanesi, çağdaş ve modern sanat müzesi; buralar ise oranın sergi salonları olacak. Bir müze düşünün ki; kentin içine yayılan küçük sergi salonlarıyla bir fikri yayıyor. Aynı anda orada açılan bir tematik serginin sanatçı eser ya da sanatçı temaları buralara yayılacak. Fakat konu bununla bitmiyor, ileride esas daha büyük projemiz olan Feshane binalarını tamamlıyoruz. Burası bienallerin ve büyük ölçekli çağdaş sanat etkinliklerinin tamamının gerçekleşeceği alan. Aslında Haliç Kültür Projesi stratejisini şöyle özetleyebilirim:

Şu an buradan görebiliyorum Tünel'de Metrohan var. Orada bir kültür- sanat hafızası müzesi, sergi salonlarıyla beraber tamamlanacak. Hemen yanında Botter Apartmanı bir tasarım ve sanat merkezi olarak hayata geçirilecek. Aşağıda Haliç Tersanesi, sağa doğru Karaköy hattında iki tarihi nokta çok önemli; Kuyumcu Han ve hemen yanında Sen Piyer Han var. Restorasyonları büyük oranda ilerledi ve devam ediyor. O banttın gelen beş altı proje Haliç Tersanesi ile beraber bu yöne deniz üstünden bir erişimle bağlanmalı, doğru strateji bu olmalı. İnsanlar oraları gezdikten sonra buraya denizden bir taşıtla bir kültür turunu yapacak şekilde buraya erişmeli. Buradan da Feshane'ye gidebilmeli. Üst ölçekte biz Haliç ve çevresini şehrin kültür etkinliğinin bir hafızası haline getirmeye çalışıyoruz. Bu projeler her biri kendi zorluğunda... Halıcıoğlu da benzer projelerin parçası olacak. Haliç bu anlamda büyük yoğunlaşma alanımız. Feshane restorasyonu tamamlandı ve bu yaza doğru programıyla, uluslararası kültür sanat kurumlarının partnerliğiyle İstanbul'a çok büyük bir sürpriz olarak

hazırlanıyor. Tüm bu projeler tamamlandığında İstanbul bölgede kültür ve sanat yaşamı için hak ettiği bir çığta, seviyeye ulaştırmış olacak. (Dursun, 2023)

2022 yılında İBB'nin ilk sanat müzesi, Haliç Tersanesi'nde açılması planlanan İstanbul Sanat Müzesi'nin ilk sergisi olarak ifade edilen 'Birlikte' isimli sergi Müze Gazhane'de açılmıştır (Tuncer, 2022). Ulusal ve uluslararası bienaller, sanat fuarları ve bankaların sanat kurumlarında kuratörlük yapmış olan ve İGA Art¹⁵ Yürütme Kurulu Üyesi Marcus Graf, 'Birlikte' sergisinin kuratörlüğünü yapmıştır (Müze Gazhane, 2022).

Şehrin ilk kamusal çağdaş sanat müzesi olarak hayata geçirilen İstanbul Sanat Müzesi, önceki yönetim döneminde Haliç Bilim Merkezi için hazırlanan mimari proje, yapıların işlevlendirilmesi ve içinde yer alan bazı programlar açısından benzerlikler içermektedir. Farklı olarak ise tüm tersaneyi değil üçte birini kapsayan inşai faaliyet söz konusu olacağı ifade edilmiştir. Tersane girişine asılan inşaat tabelasında kullanılan görsel ve inşaat firması bilgilerinden (içerdiği kültür sanat ve bilime dair fonksiyonlar açısından farklılık olsa da) projenin devam ettirildiği izlenimini edinmek mümkün.

2024 yerel seçim sürecinin de bir parçası olarak 3 Mart tarihinde İstanbul Sanat Müzesi'nin ilk etabı Haliç Tersanesi'nde açılmış, açılış dönemine İstanbul Haliç Festivali eşlik etmiştir. İstanbul Sanat Müzesi'nde ilk olarak İstanbul Büyükşehir Belediyesi Başkanı Ekrem İmamoğlu Koleksiyonunu da içeren 'Ah Güzel İstanbul' temalı çağdaş sanat sergisi ile Bellini tarafından yapılan Fatih Sultan Mehmet portresi, Cristofano Dell'Altissimo tarafından yapılan Kanuni Sultan Süleyman tablosu ve Costanzo da Ferrara imzalı Fatih Sultan Mehmet'in madalyonu yer almıştır (Sanat Okur, 2024).

İBB Başkanı Ekrem İmamoğlu açılış konuşmasında 'İstanbul Sanat Müzesi' projesiyle tersaneye 'kamusal bir yaşam merkezi işlevi' kazandırıldığını, Haliç Tersanesi'ni

¹⁵ İstanbul Grand Airport (İGA), İstanbul Havalimanını inşa eden ve 25 yıl boyunca işletme anlaşması bulunan bir havalimanı altyapı şirketidir. İGA Art, İGA Havalimanı İşletmesi A.Ş. tarafından kurulmuştur. Çevre dostu malzeme, sürdürülebilirlik politikasını öne çıkardığı İGART Sanat Projeleri Yarışması düzenlemektedir. Orman ve su havzası yok edilerek yapılan havalimanının öne çıkardığı kavramlarla sanat aktörüne dönüşmesini artwashing örneği olarak ele almak mümkündür. <https://www.igairport.aero/iga-dunyasi/hakkimizda/biz-kimiz/>

artık, tersane işlevi yanında; sergi ve çocuk atölye alanlarıyla, müze, performans sanatları merkezi, restoran gibi sosyal mekanlarıyla İstanbulluların hizmetine açıldığını belirtmiştir. İmamoğlu, “ecdadın yadigarı, Fatih’in emaneti, yaklaşık 600 yüzyıllık bir denizcilik mirası, bugüne ve geleceğe taşınarak, böyle korunacağını” ifade etmiştir (Politik Yol, 2024). ‘İstanbul Sanat’ markası altında toplanan fonksiyonlardan oluşan projenin ikinci etabında denizcilik müzesinin de yer alacağını duyuran İmamoğlu, tamamlandığında devasa bir kültür merkezi olacak alanda bir yandan gezilirken diğer yandan İstanbul’un sembolü vapurların restorasyon süreçleri izlenebileceğini belirtmiştir (Politik Yol, 2024). Haliç Tersanesi’nin müzeleşmesi konusunda girişinden tersanenin üçte birinin (ilk taş havuza kadar olan bölümün) kültür sanat, müze fonksiyonu ile dönüştürüleceği duyurusunun aksine havuzun diğer tarafında yer alan yapılar ile dönüşüme devam edileceğine dair programlar (deniz müzesi, sanatçı rezidansı vb.) duyurulmaya devam edilmiştir. Kamu mülkiyetindeki tarihi tersanenin yeniden işlevlendirme sürecinin şeffaf ve katılımcı yürütülmediğine dair eleştiriler sürece eşlik etmektedir.

İstanbul Sanat Müzesi’nin açılış konuşmasında İBB’nin ajandasında hayata geçirilmesi planlanan çok sayıda müze, kültür sanat, arkeopark, kütüphane ve turizm projesinden bahsedilmiştir. İstanbul’un Kara Surları, Deniz Surları ve Haliç Surları, iskeleleri, gazhane yapıları, hisarları ve Çubuklu siloları gibi endüstri mirası yapıları, Süleymaniye ‘Sıra Dükkanları’ gibi tarihi yapıları ve alanları kültür sanat ve müze fonksiyonları ile yeniden işlevlendirileceği ifade edilmiştir (Ekrem İmamoğlu Youtube Kanalı, 2024). ‘Şehrin muhafızı’ olduklarını belirten İmamoğlu, yönetiminde buldukları beş yıllık sürece bakıldığında “İstanbul’un tarihi ve kültürel mirası sahip çıkma konusunda yaşanan çok büyük zihniyet devriminin çok net görülebileceğini” ifade etmiştir (Ekrem İmamoğlu Youtube Kanalı, 2024). İmamoğlu, bu topraklardaki tarihe yaklaşım farkı ile önceki yönetimden tamamen ayrıldıklarını, İstanbul’un mirasının rant ve siyaset amaçlı, halkı ayırıştırmak için kullanılacak, maneviyatı üzerinden farklı alanlarda siyasetin göbeğinde tutulacak bir araç olarak asla görmediklerini belirtmiştir (Ekrem İmamoğlu Youtube Kanalı, 2024).

İstanbul Sanat Müzesi’nin habercisi olan ‘Birlikte’ sergisinden sonra endüstri mirası Haliç Tersanesi’nin üretim değeriyle birlikte korunmasını savunan Haliç Dayanışması 9 Mayıs 2022 tarihinde konuya dair bir açıklama yayınlamış ve İBB’ye sorular yönelmiştir. Açıklamada Tersane-i Amire’nin (Haliç Tersaneleri’nin) son kalan

parçası ve dünyanın yaşayan en eski tersanesi olan Haliç Tersanesi'ne arkasındaki mahallelerin kullanımını değil, turizm potansiyelini önceleyen bir yaklaşımla İstanbul Çağdaş Sanat Müzesi yapılarak, başta Haliç Tersaneleri'nin diğer parçaları olan Camialtı ve Taşkızak Tersanelerinin dönüşüm projesi Tersane İstanbul olmak üzere, çeşitli projelerle bölgede yaratılan dönüşüm baskısının arttırılacağına dikkat çekilmiştir. İstanbul Sanat Müzesi'nin, Galataport ve Tersane İstanbul'da yer alan/alacak müzeler, Beyoğlu Kültür Yolu projesi ile bütünlük oluşturarak ilerde tersanenin tamamen dönüşümünün zeminini hazırlayacak kültür-sanat odaklı kentsel dönüşümün bir parçası olduğu ifade edilmiştir. İBB'ye yöneltilen sorularda ise kentin deniz ulaşımı payını arttırmak için gerekli olan üretim, bakım ve onarım ihtiyacı ile müzeleştirme projesi arasındaki çelişkiye işaret edilmektedir (Bianet, 2024).

3 Mart 2024 tarihinde Haliç Tersanesi'nde yapılan İstanbul Sanat Müzesi açılışına dair Haliç Dayanışması tarafından yapılan açıklamada, 2022 yılında 'şeffaf yönetim' çağrısı yapılarak İBB'ye sorulan soruların cevabının alınmadığı ifade edilmiştir. Haliç Tersanesi'nin dönüştürülmesine dair yakın tarihteki birbiriyle benzeşen girişimlere yer verilirken, mevcut İBB yönetimi tarafından katılımcı ve şeffaf yürütülmeyen ve bir kamu tersanesini 'kamuya açma' söylemi üzerinden sunan müzeleştirme süreci ile asırlık bir endüstri mirasının tarihi fon olarak değerlendirilmesi, kentsel kamusal alana turist hesabıyla yaklaşılması eleştirilmiştir (Haliç Dayanışması X Hesabı, 2024). Bu doğrultuda tüm yönetimler tarafından mekansal ve sınıfsal dönüşümün, soylulaşmanın alana kültür-sanat işlevi verilerek meşrulaştırıldığı belirtilmiştir.

Haliç Tersanesi'nin en önemli değeri olan ve asırlardır süren kamu yararına üretimin tamamen yok olmasına neden olacak dönüşüm baskısının müzeleşme projesi ile yaratılmasına karşı çıkan, İBB'ye alana dair üretimi desteklemeye yönelik hamleler yapması çağrısında bulunan Haliç Dayanışması'nın görüşleri sorulan İBB Başkanı İmamoğlu konuya dair değerlendirmede bulunmuştur:

Haliç Tersanesi'ndeki üretim büyüyemez, çünkü yeni teknolojinin oraya girmesi lazım. Yeni teknolojinin oraya girmesi demek, tarihi yok etmek demek, orası Haliç, 600 yıllık tersane. Bana göre bir biblo gibi korunmalı. Orası hissettirilmeli, oranın eğitici tarafı gösterilmeli. İstanbul'un simgesi olan vapurların üretimini, bakımlarını yapan bir tersane olarak da hayatını sürdürmeli. Ama orası aynı zamanda Haliç. Ve ben Haliç'i büyük bir kültür sanat vadisi olarak görüyorum. (Onur, 2024:306)

Tersanelerin kapatıldığı 2000’li yıllardan itibaren yerel ve merkezi yönetimlerin Haliç için tahayüllerinin sürekliliği söz konusudur. İBB Başkanı İmamoğlu’nun üretim değeri, tarihi ve endüstri mirası bir mekan olarak Haliç Tersanesi’ni koruma ve başta çevresiyle olmak üzere kentle, kentliyle ilişkilmesi üzerinden bakış açısını değerlendirmek adına itirazlar üzerinden paylaşmış olduğu görüşü önem taşımaktadır. Benzer biçimde dönemin Şehir Hatları Müdürü Sinem Dedetaş da tersanenin korunması için kamuya açılması gerektiği görüşünü savunmaktadır (Onur, 2024:304).

Asırlık üretim mekânı olan tersane için yapılan ‘biblo’ benzetmesi ve müzeleştirilmesi arasında doğrudan bir bağ vardır. Tersanenin müzeye dönüşen bölümü, üretimden kopararak seyirlik bir biblo gibi değerlendirilmektedir. ‘Ecdadın yadigarına’ sahip çıkılma savunusu yapı odaklı ele alınmıştır. Bu doğrultuda yeniden işlevlendirilerek müzeleştirilen yapıların üretim sürecindeki fonksiyonlarına dair herhangi bir bilgiye yer verilmemiş, alanın üretim hafızası korunmamıştır. Bu duruma örnek olarak İstanbul Sanat Müzesi olarak yeniden işlevlendirilen tarihi yapının tersane olarak kullanıldığı süreçte ‘ahşabiye atölyesi’ olarak kullanıldığına dair bir bilgiye rastlanmamaktadır. Endüstri ve kültürel miras niteliğindeki tarihi Haliç Tersanesi’nde ‘ecdadın yadigarı’na sahip çıkıyoruz söylemi ile projelendirilen İstanbul Sanat Müzesi’nin bulunduğu tersane ile ilgili nasıl ilişki kurduğu, buraya dair hangi hafızayı koruduğu sorusu önemlidir. Proje lansmanına çağrılan içerik üreticilerinden bugün (2024) televizyon eğlence programı¹⁶ için kiralanarak tarihi vapurların programının adının yazdığı arka fon olarak kullanılmasına dair bir değerlendirme yapmak gerekirse, temel yaklaşımın kültür aracılığıyla dönüştürülen mirasın ve mekânın tüketime açılması olarak yorumlamak mümkündür.

Nitelik açısından tarihi alanın olağanüstü bir yapılaşmaya açılmaması (Tersane İstanbul gibi bir yapma biçiminin, restorasyonun vb.) olumlu değerlendirilmektir. Ayrıca Haliç Tersanesi’nin müzeleşen bölümüne bir kontrol noktasından geçmeksizin girilmektedir. Müze girişinde ise İBB’nin mobil uygulamasından ücretsiz olarak kaydolunması istenmektedir.

¹⁶ ‘Çağla ile Bu Yaz’ programı, https://www.youtube.com/watch?v=16Z9zh_ICD0, Erişim tarihi:19.07.2024

Tez çalışmasının odaklandığı Beyoğlu kıyı hattı üzerinden yapılan detaylı inceleme gösteriyor ki müzeleşmeye dair proje ve yaklaşımlar bölgedeki soylulaşma projelerinden ve politikalarından ayrı görülememektedir. Yapı ölçeğinde müze ve kentsel alan ölçeğinde müzeleşme stratejileri buldukları bölgede farklı zamansallıkta soylulaşma potansiyeli yaratmaktadır. Erken sayılabilecek bir tarihte İstanbul Modern'in bölgede yarattığı etkiyi araştıran Polo'nun makalesi bu konuda somut örnek olarak önümüzde durmaktadır. Kabataş'tan Rahmi Koç Müzesi'ne kadar devam eden kıyı hattında incelenen projelerin çoğu henüz uygulanmış, yenilenmiş ve planlanmış olmakla beraber Haliç Kültür Vadisi Projesi'nin de bir bölümünü oluşturan kıyı hattının 2000'lerin başından itibaren yoğunlaşan kültür endüstrileri ile yeniden işlevlendirilmesine dair söz konusu dönem yapılan İMP toplantılarında uzmanlar tarafından yürütülen detaylı tartışmalara konu olmuştur. Söz konusu toplantıda dönemin İMP Kültür Endüstrileri, Kültür ve Turizm Grubu'ndan Yıldız Teknik Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü Öğretim üyesi Doç Dr. Zeynep Enlil, kültür endüstrilerinin turizmle kurduğu yakın ilişkiden bahsederek, yapılan araştırma üzerinden ifade edilen kültür üçgeni üzerinden geliştirilen mekansal stratejilerin kent nüfus değişimi ve soylulaştırma gibi sonuçlarına, önlem alınması gerekliliğine dikkat çekmiştir (Merdim, 2006). Sanayisizleşme sonrası dünyadaki örneklerine benzer biçimde Haliç kıyılarında bulunan endüstri mirası yapıların kültür endüstrisi ile yeniden işlevlendirilmesinin, gelecekte soylulaşmaya sebep olma potansiyeline dikkat çeken çalışmalar söz konusudur (Bezmez, 2009, Erden, 2003, Köseoğlu, 2010). Benzer biçimde içinde yer aldığı öncü projelerle beraber sermaye yatırımları ve turizm açısından çekim noktası olması hedeflenen kıyı hattı ve arkasında kalan mahalleler için soylulaşma süreç ve potansiyelinden bahsetmek mümkün görünmektedir (Şekil 4.6). Dolayısıyla tez kapsamında ele alınan kıyı hattı başta olmak üzere Beyoğlu'nun müzeleşmesini kültür ve turizm eksenli dönüşümün bir parçası olarak tartışılması gereklidir.

Kentin kültür ve turizm eksenli dönüşümü

Kentlerde neoliberal ekonomi politikalarının etkisini arttırmaya başladığı 1980'li yıllarda, sanayi sonrası kentsel mekanın dönüşümünde kültür önemli bir aktör ve araç haline gelmiştir. Küresel düzlemde kentlerin farklılaşarak markalaştığı bu dönemde Guggenheim Müzesi ve Bilbao örneğini inceleyen Keating ve Frantz (2003), "kültür

politikasının bir pazarlama aracı olarak hizmet veren kentin imajını değiştirebileceğini” belirtmektedir.

Barker, Harvey tarafından ‘Postmodernliğin Durumu’ adlı kitabında ve diğer çalışmalarında yer verdiği üzere 1970’li yılların ilk yarısında yaşanan petrol krizi ile başlayan gelişmelerin sonucunda 1980’li yıllarla birlikte ‘lokomotif’ kültür projelerinin öncülüğünde ‘kentsel yenileme’ programlarının gündeme geldiğini ifade etmiştir (2006:152). Kriz, büyük fabrikalarda üretimin daralması, küreselleşmenin etkisi ile çokuluslu şirketlerin güçlenen egemenliği, kentler arasındaki rekabetin artmasına ve turizm geliri sağlamak, yatırım çekmek için cazip yerler olarak kentlerin pazarlanmaya çalışılmasına neden olmuştur (Barker, 2006:152). Diğer taraftan ise yaşanan kriz nedeniyle birikim aracı olarak paranın işlevsizleşmesi sonucu değer biriktirilmesi için alternatif olarak yönelinen varlıklar arasında sanat yapıtları da yer almıştır (Harvey, 2006:332). Harvey, 1970 sonrasında kültürel üretimin büyük ölçüde ticarileşmesinin, para biçimlerinin işlevlerini yerine getiremediği koşullarda değer saklamanın alternatif aracının aranması ile yakından ilişkili olduğunu belirtmektedir (2006:332). Dolayısıyla 1980’li yıllardan itibaren piyasalaşan sanat ve kentsel mekanın dönüşümü arasında farklı bir ilişkinin başlangıcı söz konusudur.

Sanayi sonrası oluşan işsizliğe de çözüm olarak görülen kültür sanat alanı ekonomik bir işlev üstlenmiştir. Yudice (2003), küresel çağda rolü giderek önem kazanan kültürün kaynak olarak tanımlanmasının, kent de dahil olmak üzere hem politik hem sosyo-ekonomik sorunların çözümünde bir araç olarak kullanılmasını sağladığını savunmaktadır. Miles ve Paddison, bu durumu kültürün metalaşması ve kültürel kapitalizmin yayılması, kentte ise soylulaşma süreçlerinin yayılması ve kentsel turizmin kültürel biçimlerinin geliştirilmesi olarak ifade etmiştir (2005:834)

2002 seçimlerinden sonra hem yerel hem merkezi yönetimde iktidara gelen AKP, yerel yönetimlerin yetkileri konusunda ve kültürün özelleştirilmesi olarak yorumlanan özel sektörün kültür alanında yatırıma teşvik edecek bir dizi yasal düzenleme yapmıştır. AKP döneminde yerel yönetim açısından dikkat çeken söylemlerden birisi, söz konusu yasal zemine dayanan ‘kültürel beledyecilik’ olmuştur. Bu dönemdeki yasal düzenlemeler, bir yandan özel sektörün kültürel yatırımlara teşvik edilmesini, diğer taraftan yerel yönetimlerin kültür hizmetlerinde görünür bir aktöre dönüşmesini sağlamıştır.

Bugün (2024) gelinen noktada sermaye grupları kentin değerli arazilerinde ticaret ve turizm fonksiyonlarını da içeren kültür projeleri hayata geçirmektedir. Hayırseverlik, kamusal işlev, sanata yatırım, ülkeye, kente değer katma söylemleri ile sunulan bu projelerin kent ve kentliyle kurduğu ilişki yeteri kadar tartışılmazken, 2000 sonrası ivmelenerek artan kültür sanat yatırımlarının çevresini soylulaştırdığına dair tespitler artmaktadır (Bomonti, Haliç, Sultanahmet, Beyoğlu vd.). Kültür sanat programlarının fonksiyon değişikliğinin ötesinde, toplumun belli bir kesimi tarafından eleştirilen, meslek örgütlerinin kamusal fayda, kentin tarihi değerlerine verdiği zarar açısından karşı çıktığı büyük sermayelere ait projelerinin reklamı ve ‘aklama’ aracı olarak sunulduğunu görmekteyiz (3. Bölümde detaylandırılmıştır). Kamusal alanların, kamu birikiminin ve kent hafızasında yer edinmiş mekanların projelendirme süreçlerinde kamunun, meslek örgütlerinin ve kent hareketlerinin itiraz ve eleştirilerine yer veren, projelerin usülsüzlüklerini eleştiren içeriklerde haber yayınlayan gazetelerin, projeler hayata geçirilip kültür sanat faaliyetleri gerçekleştirmeye başladığında, bu mekanlar hakkında olumlu haberler yayınlaması, hatta reklamını yapması ‘sanatsal aklama’ çıkarımına örnek olarak verilebilir.

Özel sektörün yanı sıra yerel yönetimlerin de kültür yatırımları ile kentsel, kamusal mekan şekillenmeye devam etmektedir. Sonuç olarak tez çalışması Miles ve Paddison tarafından Britanya için sorulan soruların bugün İstanbul için kritik öneme sahip olduğunu savunmaktadır:

Kültürel yatırımların şehirlerimiz üzerindeki etkisinin karmaşık doğasını gerçekten anlıyor muyuz ve bu tür kararlar, yatırımın bir şehri nasıl değiştirebileceğine dair bilinçli bir analize ne ölçüde dayanıyor? Belki daha da önemlisi, bu gelişmeler o şehirde yaşayan insanların yaşamları açısından aslında ne anlama geliyor? Kısacası, kültür odaklı yenilenme gerçeklikten ziyade retorikle ne ölçüde ilgilidir? (2005:834)

Yaklaşık 20 yıllık kentsel müdahalelerin sonucu bugün net biçimde okunabilir bir tabloyu gözler önüne sermektedir (Şekil 4.9). Söz konusu tabloda gerek piyasa aktörlerinin gerek yerel yönetimlerin kültür projelerinin ilişkiselliği ise tartışmalı bir bütünlük ve süreklilik oluşturmaktadır.

Şehrin emek tarihinin mekanı olan, endüstri mirası yapılarının yoğunlaştığı ve deniz kenarında, kent merkezinde olması sebebiyle vaadlerin, taleplerin, projelerin odağı olan Haliç kıyıları için, 90’lı yıllardan itibaren yerel ve merkezi yönetim kültür endüstrisi aracılığıyla dönüştürme stratejisi benimsemiştir. Bu süreçte, bazı endüstri

yapıları, tekil, parçalı olarak dönüştürülmüştür. 2010 Avrupa Başkenti sürecinde etkinlik, projelendirme ve yenileme alanları ile gündeme gelen Haliç, 2013 yılında neoliberal kentleşme politikasının bir parçası olarak 'Tersane İstanbul' projenin adresi olmuştur. Kıyı hattının Boğaz tarafında devamında kalan tarihi liman bölgesinde ise benzer nitelikteki Galataport projesi yer almıştır. Söz konusu devlet desteği ile piyasa aktöleri tarafından şekillenen projelerin kapsamında müze yapıları ve kültür sanat işlevleri yer almaktadır. Son beş yıllık süreçte ise kıyı hattında dönüşüm sürekliliğini sağlayacak biçimde Osmanlı mirası Fener Evleri'nin, endüstri mirası Feshane'nin ve işlevini kısmen sürdüren Haliç Tersanesi'nin bir bölümünün İBB tarafından müzeleştirilmesi, bölgedeki kültür eksenli dönüşümün yerel yönetimlerin kent ve kültür politikaları ile sürdürüldüğünü göstermektedir. Bölgede yer alan diğer projeler ve müzeler ile kurduğu farklı biçim ve boyutlardaki iş birlikleri ise yerel yönetimin politikalarının sonuçlarının değerlendirilmesinde bir kriter olarak önümüzde durmaktadır.

2000 sonrasında farklı ivmelerle gerçekleştirilen kültür sanat projeleri çalışmanın odaklandığı kıyı hattında ve gerisinde gerçekleşen dönüşümün bir parçası ve öncüsü niteliğindedir. Bugün hızlanan kültürel yatırımların önemli bir aktörü de yerel yönetimlerdir. Yerel yönetimlerin farklılaşan kamusal nitelikler ve içeriklerle gerçekleştirmiş olduğu projelerin kente etkisi, bütünlüklü bir bakış açısıyla değerlendirilmelidir.

Tez çalışması kapsamında yapılan araştırma sonucunda Beyoğlu'nun müzeleşmesi, kültür ve turizm eksenli dönüşüm ve soylulaşma olgusu ile doğrudan ilişkili olarak değerlendirilmektedir. Araştırmanın odaklandığı kıyı hattında uygulanan, devam eden ve planlanan kültür projelerinin, yatırımcıları ve yerel, merkezi yönetim tarafından kentin değerini, bilinirliğini arttıracak potansiyelleri sebebiyle değerli görülmüş, turizm açısından çekim yaratması vurgulanmıştır. Diğer taraftan söz konu projelerin beklendiği üzere yarattığı sermaye ve turizm açısından çekim çevresinde bulunan alanı dönüştüren dinamiği oluşturmaktadır.

Dönüşen kamusal alan ve vaadedilen kamusalılık

Farklı aktörlerce gerçekleştirilen büyük ölçekli ve bütçeli yatırımların odağında yer alan İstanbul'da kamusal alan dönüşmeye ve tartışılmaya devam etmektedir. Kamusal mekânın dönüşümüne örnek olabilecek alanlardan birisi Boğaz'ın kenarında 1,2 km'lik deniz kıyısını özelleştiren Galataport projesi'dir. Gerek kültür sanatı

araçsallaştırarak gerek kıyıyı kamuya açma, mahalle, sokak, meydan yaratma söylemleri, reklamları ile kamusal mekân vadeden projenin açık hava alışveriş merkezinden farklı bir kamusal alan yaratmamıştır. Galataport içerisinde yer alan pahalı restoranlar, ulusal, uluslararası markalara ait mağazalar gibi İstanbul Modern Müzesi de Richard Sennett'in ifadesiyle sermayeye ait 'ölü kamusal alan'dır, 'görünürlüğün ortasında yalıtılmış', görünmeyen, görünen ve görünmeyen dışlayıcı duvarları ile müşterisi dışında kalanlara kapalı mekanlar yaratmıştır (2019:27). İstanbul Modern'in yeni ikonik müze yapısının ünlü mimarı Renzo Piano'nun ifadesiyle "bir tarafındaki deniz manzarası ile diğer tarafındaki park ve tarihi Orta Çağ'a dayanan Galata bölgesi arasında şeffaflığıyla ilişki kuran bir bina yapma" isteği yapının çevresine eklenen çitlerle imkansızlaşmıştır (Artkolik, 2023). Yerel yönetimler, devlet yönetimi ve sermaye tarafından kuralları, sınırları, kullanım biçimleri tasarlanmış, denetim ve gözetim altındaki söz konusu verili alanlara dair yapma ve ifade biçiminin giderek yaygınlaşması ile kamusal alan, kent hakkı, kültür hakkı söylemlerinde neoliberal dönüşümün somutlaştığı bir döneme tanıklık etmekteyiz. Gerek Galataport projesi gerek Tersane İstanbul projesini ve bu projelerde yer alan müzeleri, vadedilen kamusal alanın vitrini, dönüşen kamusal alanın bir parçası olarak ifade edebiliriz. Bu durumu kentsel mekânın istilası olarak tasvir eden Baysal'ın ifadesiyle kentsel kamusal alanlar ve müşterekler, sermaye odaklı dönüşüm sonucu kullanım değerini, siyasi ve toplumsal işlevini yitirmekte ve çözülmektedir (2022:76). Diğer taraftan söz konusu projeler, yerel yönetim ile yaptıkları iş birlikleri ile yatırım yaptıkları projenin çevresindeki kamusal alanları da tasarlamaya devam etmektedir. Sokak hayvanlarının sınırlı biçimde yer aldığı, evsizlerin, farklı kimlik ve görünüşte hiçbir canlının bulunmadığı, kimin girip girmeyeceğine kontrol noktasından karar verilen (siyasetleştirilmiş, örnek olarak kefiye takan kişinin içeri alınmadığı¹⁷), uniformalı ve sivil güvenlik görevlileri ve kameralarla sürekli bir denetimin sağlandığı, hiçbir anlık duruma izin verilmeyen (paten, bisiklet kaykay vs. kullanımına dair kısıtlama, taşmasız evcil hayvan gezdirmeye dair yasak vb.), belli bir düzende sadece tüketim için gelenlerin buluşabildiği Galataport proje alanında inşa edilen kamusal alanın

¹⁷ T24 (2023). Kefiye taktığı için Galataport'a alınmadı; Galataport yönetiminden 'kısa süreli yanlış anlama' açıklaması geldi. Erişim tarihi:10.05.2024

Beyoğlu için arzu edilen ve yaratılmak istenen kamusallığın prototipi olduğunu tespit edebiliriz.

Çalışma kapsamında detaylı olarak ele alınan Haliç Tersanesi'nin bir bölümünün restore edilerek sanat müzesi ve çeşitli kültürel fonksiyonlarla yeniden işlevlendirilmesi süreci ise ana aktörün doğrudan yerel yönetim olması açısından farklılık göstermektedir. Haliç Tersaneleri için de gerek İstanbul Belediye Başkanı Ekrem İmamoğlu gerek farklı kademelerdeki İBB yönetici ve çalışanları tarafından, diğer büyük kentsel projelerden aşına olduğumuz üzere 'kamuya açma' söylemi benimsenmiştir. Özbek'in kamusallığın kökenini tartıştığı makalesinde kelime kökeni olarak devletle kurduğu bağın hukukun üstünlüğüne bağlanmışlık gereği ve devlet erkinin halkın yararı (kamu yararı) üstlendiği toplumsal görevleri olduğunu kastetmek veya bundan meşruluk ummak ile ilişkili olduğunu ifade etmektedir (2004:33). Habermas, otorite olarak devlet yani kamunun ötesinde devletin tüm yurttaşların selametiyle ilgilenmesi yönüyle türetilmiş 'kamusal' kavramını temel alan 'kamusal alan' kavramından bahsetmektedir (1977). Hukuk üstünlüğü ve yurttaşın faydası daha ihale ve proje aşamasında gözetilmeksizin inşa edilen Tersane İstanbul ve Galataport projelerinin kamusalılık iddiası bu değerlendirme ile başından tartışmalıdır. Diğer taraftan kamusal alan tartışmasının giderek fiziksel erişilebilirliğe, mekâna veya alana girilip/girilememe meselesine indirgenmesi durumuna karşı sorulması gereken temel sorulardan biri proje alanlarının meşru yüzü olarak görülen ve tarihi bir yapının korunmasına dair en yaygın fonksiyon olan müzelerin içerdiği kamu yararına dair olmalıdır. Diğer taraftan Esra Yıldız'ın ifadesiyle "Galataport, Haliçport (Tersane İstanbul) gibi kültür ve sanat kurumlarını içeren projeler, özel müzelerin toplumsal rollerinin ve kamusalıklarının, sahip oldukları gücü kimin için ve nasıl kullandıkları sorgulanmasını gerektirir" (2023: 201).

Sermayenin iktidarı ve kuralları altında şekillenen, kamuya bu kurallar çerçevesinde sunulan müzeleri (Sadberk Hanım, İstanbul Modern, Kadın Kültürü Müzesi) bir kenara bırakırsak kamu yararına, belediye iştiraki tarafından yönetilen ve işletilen, şehrin ihtiyacı olan vapurların yegâne bakım, onarım alanı olan Haliç Tersanesi'nin 'kamuya açma' söylemi tutarsızlık içermektedir. Gerek tarihi yapısı, alanın sahip olduğu kültürel miras gerekse da kamusal üretim alanı olması tersanenin kamu yararına aykırı biçimde müzeleştiği sonucuna varmamız için yeterli görünmektedir. Diğer taraftan sermaye, devlet ve yerel yönetimlerin üzerinde uzlaştığı marka kent/

küresel kent yaratma söylemini destekleyici bir imaj yaratımı ve kültür turizminin bir parçası olarak tersanenin müzeleştiğini tespit etmek mümkün. Tersane ölçeğinden uzaklaşıp Haliç kıyıları ve daha geniş bir perspektifle Beyoğlu ölçeğinde ele alındığında ise İstanbul Sanat Müzesi'nin Beyoğlu'nun sosyo-mekansal dönüşümünün parçası olan öncü projelerle, kültür sanat projeleriyle ve müzelerle kurduğu doğrudan ilişki ve bütünlük söz konusudur. (Şekil 4.9).

Son beş yılda yeni İBB yönetimi tarafından hayata geçirilen tüm kültür mekanları gibi İstanbul Sanat Müzesi'nin kamusal niteliğini tartışmaya Haliç Tersanesi'nin söz konusu müze ve kültür işlevleri ile dönüştürülmesi kararından, içeriklerin ve kullanımın belirlenme biçimine kadar ne kadar kamunun katılımına, etkisine açık ve şeffaf olabildiği sorularından başlanılmalıdır.

4.3. Beyoğlu'nun Müzeleşmesi ve Kamu Politikalarının Rolü

Beyoğlu'nun kıyı hattına odaklanan çalışma kapsamında 2000 sonrası farklı biçim ve ölçeklerde artan kültür kurum, proje ve faaliyetlerinin kente, kentliye etkisinin tartışılması önemli görülmektedir. Beyoğlu, özellikle son 5 yılda kültür sanat faaliyetlerinin yer aldığı, kültür sanat fonksiyonları ile yeniden işlevlendirme veya inşa projelerinin yoğunlaştığı bir dönemden geçmektedir. Söz konusu projeler, il ve ilçe yerel yönetimleri, merkezi yönetim, özel vakıflar ve sermaye sahipleri/kurumları tarafından gerçekleştirilmektedir. Bu noktada projelerin amacı, sunduğu hizmet, kentin geri kalanıyla kurduğu ilişki ve toplamda Beyoğlu'nda dönüşüme etkisi/katkısı ya da farkının tartışılmasının, tekil projelerden, bütünlüklü bir kent politikasına ve kentin geleceğine dair düşünmeyi olanaklı kılacaktır.

Beyoğlu'nun tarihi ve merkezi yapısı, farklı dönem ve politikalara rağmen farklılıkları barındırma potansiyeli ile yıllar boyu kentin dikkat çeken bölgelerinden birisi olmuştur. Tez çalışmasının ilk bölümünde detaylı ele alınan siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel kırılmaların, farklı siyasi görüşler tarafından uygulanan keskin kent politikalarının sonrasında dahi Beyoğlu, farklı biraraya gelişlere mekansallık sunabilmiştir. Son olarak 1980'li yıllarda başlayan 1990 sonrasında etkisi artan neoliberal politikaların bir parçası olarak özelleştirmelerin de etkisiyle Beyoğlu'nun kültür sanat mekanlarında ve yaşamında değişimler yaşanmıştır. Her alanda olduğu gibi kültür sanat alanında da kamunun geriye çekildiği ve özel kurumların baskın hale

geldiği ve teşvik edildiği bir dönemin etkisi Beyoğlu'nda da görünürleşmiştir. Özellikle 2000 sonrası çıkarılan teşvik yasaları ile paralel olarak Beyoğlu'nda sayısı hızla artan özel galeriler, festival ve bienaller, mekanların dönüşümüne, şekillenmesine ve kültür sanat yaşamının büyük oranda tekelleşmesine sebep olmuştur. Bu doğrultuda şekillenen mekanların artışı, Beyoğlu'nun çehresinin, kullanıcılarının ve yaşayanının değişmesi sonucunu doğurmuştur. Kendiliğinden başlayan soylulaştırma projeleri, devlet ve sermaye eliyle biçim, ölçek ve hız değişimine uğramıştır. Kentsel mekana ve kentsel müştereklere müdahalelere dair en yoğun tartışmaların, eylemliklerin yaşandığı 2011-2013 yıllarında gerçekleşen Gezi Parkı protestoları böyle bir sürecin kırılma anlarından birisini temsil etmektedir.

Müzeleşme kavramı üzerinden Beyoğlu'na bakış

Tez çalışması kapsamında Beyoğlu bölgesinde özellikle son dönem belirgin bir biçimde artan müze fonksiyonu ile yeniden işlevlendirilen ya da modern mimarisiyle inşa edilen müze yapılarının kent ve kentin dönüşümü ile ilişkisinin tartışılması hedeflenen başlıklardan birisini oluşturmaktadır. Bu tartışmanın araçlarından birisi, kamu yönetiminin özellikle yerel yönetimin yürüttüğü kültür ve kent politikalarının detaylı analizinin sağlanması olmuştur. Bu doğrultuda müzeleşme kavramı sadece yapıların tek tek müzeye dönüşmesi ile sınırlı olarak değerlendirilmemiştir. Özellikle 2000 sonrası yapıların bulunduğu bağlam ve daha geniş ölçekte Beyoğlu bölgesinin sosyal, mekansal ve ekonomik dönüşümünün müzeleşme kavramı ile tartışılması amaçlanmaktadır.

Müzeleşme kavramı, turizmle ilişkili olarak tarihi yerlerde idealleştirilen tarihin korunması ve yeniden üretimi olarak tanımlanırken yapı sınırlarının esnemesi ile bir kentsel bölgeyi, yerleşimi dönüştüren bir dinamiğin tartışılmasının aracı olarak ele alınmıştır (Relp, 1976, Ashworth, 1998). Kültürel rejimler çerçevesinde koruma ve yıkma politikaları ile mirasın ekonomik ve turistik bir kaynak olarak değerlendirilmesi kentsel ölçekteki müzeleşmenin temel gerekçelerinden birisini oluşturmaktadır. İstanbul'un çok katmanlı tarihi sebebiyle kültürel mirasın korunması, yıkılması ve yeniden inşa edilmesi konusunun ideolojik çatışma alanı olarak değerlendirilebileceği çok sayıda örnek bulunmaktadır. Dalan döneminde bir bölümü yıkılan Ceneviz Surları, 1994'te gerçekleştirilen yerel seçim sonrası Tarihi Yarımada'yı çevreleyen Bizans surlarının yıkımının gündeme getirilmesi, Ayasofya'nın cami ve müze olarak

işlevlendirme tartışmaları, Tarlabası'nın yıkımının gayrimüslimlere ait bir mimari olması sebebiyle belli kesimlerce desteklenmesi ve Topçu Kışlası'nın ihyası bu konuda öne çıkan örneklerden bazılarıdır. Dolayısıyla neyin korumaya ve yeniden ihya edilmeye değer olduğu politik ve kültürel simgelerle doğrudan bağlantılı görülmüştür. Beyoğlu bu anlamda kozmopolit yapısı ve farklı olana kaybolma şansı sunan mekansal potansiyeli ile çalışmanın ilk bölümünde ele alındığı üzere, iktidarların ehlileştirme veya dışlama pratiğinin adresi olmuştur.

2006 yılında dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan, Osmanlı'nın ilk rasathanesinin müze olarak açılış törenindeki konuşmasında İstanbul'u müze şehire dönüştürme çağrısında bulunmuştur:

Dünyada öyle şehirler var ki, taşı bile paraya çeviriyor, dünyaya satıyorlar. Bunu Roma'da çok görürsünüz. Taşları sergilemişler, orada para basıyorlar. Biz ise değerlerimizi maalesef takdim edememenin, dünyaya sunamamanın aczi içerisindeydik. (Arkitera, 2006)

Dönemin Başbakanı Erdoğan, dünyada bazı şehirlerde çok sayıda müze olduğunu, Türkiye'de ise müzecilik anlayışının hiç gelişmediğini dile getirmiş, bunun için üniversiteler ve iş adamlarıyla irtibata geçtiklerini belirterek İstanbul'u müzeler kenti yapma çağrısında bulunmuştur. İstanbul'un bir açık hava müzesi olmasına rağmen değerinin bilinmediğine değinen başbakan, konuşmasının devamında Galataport projesi sayesinde Tophane'de saat kulesinin ortaya çıkarılacağı ve bu eserlerin insanlığa mal edileceğinin altını çizmiştir (Arkitera, 2006). Konuşma içeriği, 2000 sonrası İstanbul'daki kültür eksenli kent projelerinin, kültürel mirasın müzeleşmesinin ve tüm sürece zemin hazırlayan yasal düzenlemeler ile planlama faaliyetlerinin hayata geçirilmesine dair düşünceleri içermesi açısından önemlidir. AKB adaylığı sürecinin de baskın bir gündem haline geldiği bu dönem odaklanması beklenen kültürel faaliyetlerin gayrimenkul projelerinin gölgesinde kalması eleştirilere konu olmuştur.

2000 sonrası kentin tarihi merkezlerinin müzeleşmesine dair proje ise 2004 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığı, İstanbul Valiliği, İstanbul Büyükşehir Belediyesi ve Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından hayata geçirilmesi planlanan 'İstanbul Müze Kent' projesidir (İşman, 2004). Proje kapsamında, Tarihi Yarımada, Haliç ve çevresiyle Beyoğlu'ndaki bütün eski binaların gözden geçirilerek turizm amaçlı kullanılması ve bölgenin tarihi zenginliklerini ziyaretçilerine yaşatır bir turizm merkezi haline getirilmesi amaçlanmıştır (İşman, 2004). Proje için ilk etapta Osmanlı

ve Bizans dönemine ait tarihi dokuları barındıran Sultanahmet bölgesi gündeme gelmiş, kamu binaları boşaltılarak turizm merkezi haline getirileceği duyurulmuştur (İşman, 2004)¹⁸.

Ağırlıklı olarak üretim, ticaret, kültür, sanat ve eğlence fonksiyonlarının yer aldığı Beyoğlu bölgesi, başta üretim fonksiyonunun tasfiyesinin ardından 1980'lerin ikinci yarısından itibaren turizm odaklı yaklaşım ile şekillendirilmeye başlanmıştır. Tarlabası yıkımlarının ardından 1990 yılında İstiklal Caddesi'nin yayalaştırılması¹⁹, nostaljik tramvayın kullanılmaya başlanması ve 1990'ların sonunda başlayan 2000'lerde ise yaşanan siyasi değişimlerle artan, yerel ve merkezi yönetimlerin küreselleşme ve marka kent yaratma politikalarının mekansal yansımaları olarak hayata geçirilen projeler yalnız kentsel mekanın dönüşümünü değil bölgenin sosyal, ekonomik ve politik dönüşümünü de gündeme getirmiştir. Beyoğlu'nun müzeleşmesi üzerine yapmış olduğu çalışma kapsamında Osterlund, Fransız Sokağı, Demirören AVM gibi tarihi jenerikler haline getirilen bölgenin bir parçası olarak da 19. Yüzyıl tarzı nostaljik tramvayın 'moda nostaljisi'ni güçlendirdiğini ifade etmiştir (2013). 2024 yılının nisan ayında İBB iştiraki olan İETT tarafından İstiklal Caddesi'nde kullanılan orjinal nostaljik tramvay, bataryalı bir taklidi ile değiştirilmiştir. İETT yeni tramvayı çevreci, tasarruflu, yeni nesil olarak sunmuş, 40 kişilik kapasitesinin 60 kişiye çıkarıldığını belirtmiştir. Karar, orjinal nostaljik tramvayların kültürel miras ve kentin kimliğinin bir parçası olması sebebiyle eleştirilmiştir (Sabuncu, 2024). 1990'larda tarihi tramvayın nostaljik unsur olarak tursitikleştirilmesinden yaklaşık 25 yıl sonra biçim olarak benzetilmeye çalışılan, özgün dokusunu kaybeden ve daha fazla kişinin kullanması için büyütülen hali, niteliksiz bir replikası İstiklal Caddesi'nde kullanılmaya başlanmıştır.

Avrupa Birliği'ne üye olma hedefi ve kurulan uluslararası siyasi ilişkilerin belirleyici olduğu sürecin ardından, 2011 sonrasında yaşanan siyasi gelişmeler doğrultusunda değişen turist profili ile yerel ve merkezi iktidarın kültür politikasında yaşanan

¹⁸ Sultanahmet bölgesinin müzeleşmesine dair Pınar Aykaç tarafından hazırlanmış 'Musealisation as an Urban Process: The Transformation of the Sultanahmet district in İstanbul'a Historic Peninsula' başlıklı doktora tezi ve konu ile ilişkili makaleleri mevcuttur.

¹⁹ Enlil, eski moda bir tramvayın yeniden kullanıma sokulduğu İstiklal'in yayalaştırılmasının kozmopolitizmin merkezi olarak yeniden tanımlanmasına yönelik bilinçli bir adım olduğunu ifade etmiştir (2011:21).

kırılmalar, Beyoğlu için planlanan kültür ve miras turizmi projelerinde farklılaşmaya yol açmıştır. Söz konusu dönem bölgede yer alan tarihi doku için hazırlanan retorasyon projelerinin yapılara zarar vermesi ve yapıların özellikle ‘korunan’ cepheleri ile bir imaj halini alması, tarihi kent merkezinin simge mekanlarından İstiklal Caddesi’nin turizm ve tüketim odaklı bir aks olarak tasarımı Beyoğlu’nun müzeleşmesinin bir parçasıdır. Gerek yerel gerek merkezi yöneticilerin bölgeye dair tahayüllerini ifade ederken kullandıkları ‘açık hava müze’ ifadesini bu bağlamda değerlendirmek mümkündür. Köksal’ın ifadesiyle ulus fikri ile birlikte gelişen modernliğin başat kurumu olarak müzeler, bir temsil ve dramaturji üzerine bir iktidar alanıdır (2023:77). Müzeler korumak ve sergilemek için seçilmiş malzemelerin yerleştirildiği sahneler ile oluşturulmuştur. Dolayısıyla çatışma ve çelişkiden azadedir. 2013 yılı sonrasında özellikle İstiklal Caddesi, Taksim Meydanı ve yakın çevresinin gözetlenme ve denetim alanına dönüşmesi ve alınan olağanüstü güvenlik önlemleri kamusal niteliğini zayıflatmıştır. Söz konusu güvenlik önlemleri sadece protesto ve eylemlerin önlenmesini kapsamamaktadır. Bir seks işçisinin görünürlüğü, kürtçe şarkı söyleyen sokak şarkıcılarının varlığı, sokakta yaşayan evsizler, işletmelerin sokaklara koydukları masalar vb. sokakta varolan aykırı, kontrol dışı birçok unsurun uzaklaştırılması ile turistik açık hava müze olarak tasvir edilen alan yaratılmıştır.²⁰ Uzun yıllara ve farklı kültürlere dayanan mimarisinin ötesinde köklü bir kamusal nitelik barındıran Beyoğlu’nun müzeleşmesi aynı zamanda farklılıkları törpüleyen ve tek tipleştiren, steril bir kentsel bölge oluşturulmasını içermektedir.

Beyoğlu’nun müzeleşmesini sağlayan kültür turizmi ve tüketim eksenli politikaları uygulayan en önemli aktörlerden birisi, 2004- 2019 yılları arasında Beyoğlu Belediye Başkanlığı görevini üstlenmiş olan Ahmet Misbah Demircan’dır. Bölgenin dönüşümünde etkin olan büyük projelerin geliştirilmesinde, ulusal ve uluslararası fuarlarda tanıtılmasında, bölgenin yatırımcı için cazip hale getirilmesindeki rolünü çoğu demecinde kendisi de ifade etmektedir.²¹ Sermaye gruplarının projelendirdiği tarihi yapılar ise, yeni fonksiyonlarına (çoğunlukla alışveriş) uygun hale getirilmesi, daha fazla kâr elde edilebilmesi amacı ile yapılan müdahalelerden dolayı ciddi zararlar

²⁰ Konularla ilgili bazı haberler; Artıgerçek, 2022, Evrensel, 2020a, İleri Haber, 2016, Kepenek, 2024

²¹ Bu duruma çarpıcı bir örnek oluşturan otel yapımı için Söğütözü’ne yönlendirilen sermaye için dönemin Beyoğlu Belediye Başkanı Ahmet Misbah Demircan tarafından mimar önerilmesi bölüm içerisinde ifade edilmiştir.

görmektedir. Tarihi yapılar özgün fonksiyonlarından, toplumsal bellekteki yerinden, mimari değerlerinden koparılarak bir sahne dekoruna dönüştürülmektedir. Bu duruma örnek sayılabilecek yakın zamanda tamamlanan projelerden birisi Narmanlı Han'dır. Zincir kahve dükkanları, kozmetik firmalarının yer aldığı yapı özgün dokusunu ciddi anlamda yitirmiştir. Relp (1976)'in müzeleşmeyi de kapsayan sentetik mekan üretim biçimi olarak ifade ettiği disneyleşme tanımına uygun olarak artık eski haliyle bağ kuramadığımız mekanın belleğinde yer alan sanatçıların, yazarların ve hatta kedilerin heykelleri betonlaşan avlusuna yerleştirilmiştir. Son olarak Beyoğlu Kültür Yolu projesi ile tartışmalı restorasyon projeleri sonrası tüketim, turizm, lüks konut, ofis ve kültür sanat fonksiyonları ile yeniden işlevlendirilen tarihi yapılardan bir rota oluşturulması müzeleşme kavramı ile değerlendirilebilir. Rota üzerindeki yapılar tarihi değeri ile pazarlanarak turistlerin ilgisi çekilirken diğer taraftan da bu yapıların, mekanların tüketilmesi amaçlanmaktadır.

Tez çalışmasının odak alanı olan Dolmabahçe Sarayı'ndan başlayan Hasköy'e uzanan kıyı hattı da gerek tarihi yapıların müzeleşmesi veya yeniden inşası gerek de yapının sınırlarını aşan kentsel alanın müzeleşmesi çerçevesinde eleştirel olarak ele alınmış, bölgenin müzeleşmesinde kamu politikalarının rolünün tartışılması açısından değerlendirilmiştir.

Kabataş Transfer Merkezi'nde yapılması planlanan sergi salonlarından başlayarak Galataport'ta Ara Güler Müzesi, İstanbul Modern, İstanbul Resim ve Heykel Müzesi, devamında Haliç Tersanesi'nde İstanbul Sanat Müzesi, yapımı planlanan Deniz Müzesi ve Tersane İstanbul projesinin yatırımcısı tarafından restore edilen Divanhane yapısında yer alması planlanan Recep Tayyip Erdoğan Müzesi, Tersane İstanbul projesi kapsamında inşası devam eden Kadın Kültürü Müzesi ve Sadberk Hanım Müzesi, son olarak da Rahmi Koç Müzesi kıyı hattı boyunca farklı niteliklerde (kamu-özel ayrımı, ücretli-ücretsiz ayrımı, restorasyon projesi vb.) müzelerin yapımı söz konusudur. Bahsi geçen projeler ve yapılar vesilesiyle Beyoğlu'nun kıyısının büyük bir bölümünün müzeleştiğini söyleyebiliriz. Müzelerin büyük bir kısmı ise sermayelerin tüketim odaklı projelerinin bünyesinde yer almaktadır. Beyoğlu'nun müzeleşmesinde kamu politikalarının rolüne odaklanan tez çalışması için kıyı hattı üzerindeki en çarpıcı örnek, İBB iştiraki olan Şehir Hatları yönetimindeki Haliç Tersanesi'nin bir bölümünün üretim fonksiyonundan koparılarak müze, performans alanı, restoran, mağaza, kütüphane fonksiyonları ile dönüştürülmesidir.

Haliç Tersanesi bünyesinde bir kültür kompleksi olarak açılan ve tersane içinde yayılma potansiyeline sahip olan müzeleşme programı, fonksiyonuna devam eden bölümdeki tersane emekçilerini bir manzara unsuruna dönüştürmüştür. Urry ve Larsen (2022)'in çalışmasına ithafen bir üretim mekanının 'turist bakışı' üzerinden tasarlanması ile egzotik bir nesneye dönüştürülmüştür. 6 asırlık tersanenin sahip olduğu değerler arasında sürekliliği, birikimi, kamu yararı kriterleri ile dünya çapında benzersiz olan üretim değeri göz ardı edilerek, miras kavramı yapılarla indirgenmiştir. Kıyısında yer alan yapıların restoran ve kafe olarak işlevlendirilmesi ile yüzyıllardır gemi yapımında kullanılan tarihi taş havuz seyirlik bir manzara olarak tüketime açılmıştır. Tarihi Haliç Tersanesi'nin müzeleşme projesini gerek eski Şehir Hatları Genel Müdürü Sinem Dedetaş, gerek İBB Kültür Varlıkları Daire Başkanı Oktay Özel ve İBB Başkanı Ekrem İmamoğlu tarafından 'tersaneyi kamu açma' söylemi üzerinden duyurulmuştur.

2019 öncesi İBB yöneticilerinin Haliç Tersanesi'ne dair tahayyülünü tekrar hatırlarsak 2006 yılında 'yaşayan müze' projesi ile benzer biçimde üretmeyen ama bir sahne gibi bunu canlandırarak, insanların seyrine sunan proje, 2018 yılında ise tersane işlevi tamamen sonlandırılarak kültür ve bilime dair fonksiyonlarını içeren 'bilim merkezi' projesi gündeme getirilmiştir. 2019 sonrası yönetim kamu tersanesi olan Haliç Tersanesi'ni kamuya açma söylemi ile çeşitli içeriklerde müze projeleri gündeme getirilmiştir.

Tersane İstanbul proje alanı olan Camialtı ve Taşkızak Tersaneleri için İBB iştiraki BİMTAŞ tarafından, tarihsel referanslar, canlandırmalar ve bağlamından kopuk biçimde kültür endüstrilerinin alana yerleştirilmesine dair bir dizi proje hazırlanmıştır.²² Söz konusu dosyada yer alan deniz üzerinden yürüyüş yolu gibi bazı projeler bugün hala gerçekleştirilmek üzere belediyenin gündemindedir. Tersane İstanbul projesi kapsamında tersanede geçmiş tarihlerde yer alan Valide Kızağı'nın üst örtüsü tekrar inşa edilmiştir. Proje kapsamında yapılan lüks otellerinin tasarımında ise yıkılmadan önce tersanede yer alan atölyelerin dokusuna ve tipolojisine benzetilmeye çalışılan bir form kullanılmıştır. Otelin galeri boşluğunda alanın tarihine referans verecek biçimde ışıklandırılmış deniz taşıtları asılmıştır. Tersanenin üretim yaptığı

²² Tez çalışmasının 4. bölümünde detaylı olarak yer verilmiştir (sayfa 185).

dönemde kullanılan tersane vinçleri ise lüks proje alanında dekor olarak bırakılmıştır. Tersane İstanbul'un internet sitesi incelendiğinde; “mono markaların, Türkiye pazarına ilk kez tanıtılacağı ve global moda trendlerinin hakim olacağı Z kuşağına hitap edecek konsept mağazaların bulunacağı kreatif tasarım platformunun, koruma altındaki tarihi tuğla depoları ve fabrikaları ile tersanenin DNA'sına kazınmış ‘üretim’ kültürü” ile ilişkilendirildiğini görmekteyiz. Bu durumu, “Tersane İstanbul projesinin mekanın zanaatkar geçmişini sahiplenmek için kaçırmadığı bir fırsat” olarak betimlenmiştir.²³ Sitede yer alan otel, konaklama alanları, alışveriş, yeme-içme alanları ve müzeler geçmişe ait referanslar ile sunulmuştur. Tersane İstanbul alanının tamamında kullanılan referanslar, yeniden inşalar ve benzetmelerle, bir üretim alanının neoliberal bir yaklaşımla ve lüks tüketim amacıyla müzeleştirildiğini söylemek mümkün. Tersane alanının üretim tarihi ve belleği ise tüketim programlarını sunum argümanına ve konseptine dönüşmüştür. Tersaneler bölgesinin büyük bir bölümünü yoğun bir inşaat ile otelleştiren projenin sitesinde tarihi fotoğraflar, ‘endüstri mirasına saygı duruşu’ ifadeleri yer almaktadır. Söz konusu proje tersanelerin, emekçileri ve kadim bilgi birikimi ile üretim mekanı olarak yok edildiği ve lüks tüketim mekanı dekoruna, bir sahneye dönüştüren müzeleşme stratejisinin bir ürünüdür.

Galataport projesi, inşaat döneminde inşaat paneli olarak kullandığı Ara Güler'in fotoğrafları ile tarihi limanın geçmişine referans vermiştir. Proje yatırımcılarından Doğu Holding'in hissesinin çoğuna sahip olduğu Ara Güler Doğu Sanat ve Müzecilik A.Ş.'nin kullanım hakkına sahip olduğu Ara Güler'in fotoğraf arşivini sergilemek üzere Galataport kapsamında Ara Güler Müzesi açılmıştır (Oda TV, 2020). Özelleştirme kapsamında inşa edilen ve tüketim fonksiyonları arttırılmış kruvaziyer yat limanı projesi Galataport kapsamında proje alanında yer alan Çinili Han, Yolcu Salonu, Merkez Han, Paket Postanesi inşaat süresince ciddi zararlar görmüştür. Proje sitesinde Tersane İstanbul'a benzer biçimde Tarihi Miras sekmesi altında Nusretiye Cami, Tophane Saat Kulesi, Tophane Kasrı, Tophane Çeşmesi'ne dair bilgilere de yer verilmiştir. Çinili Han, Merkez Han ve Yolcu Salonu lüks otele dönüştürülürken, Paket Postanesi Kapalıçarşı konseptinde bir içerik ile tasarlanmıştır. Bölgede bulunan tarihi yapılar dekor ve bölgenin taşıdığı tarihi değerini vitrini olarak değerlendirilmiştir.

²³ Tersane İstanbul sitesi, <https://www.tersaneistanbul.com.tr/tr/alisveris>

“Boğazın kıyısındaki görkemli tarihi mekan” sloganıyla sunulan Peninsula oteli gerek bulunduğu tarihi yapılar ve çevre gerek de otel odalarının göresellerine yerleştirilen tarihi yarımada manzarası ile tarihi dokuyu bir pazarlama aracına dönüştürmektedir.²⁴ Bu haliyle Galataport proje alanı, restorasyonu ve yeniden işlevlendirmesi sürecinde ciddi zararlar verdiği tarihi yapılar ve tarihi eserlerle 2006 yılında dönemin Başbakanı olan Recep Tayyip Erdoğan’ın ifadesiyle açık hava bir müzeye dönüşmüş, müzeleşmiştir (Arkitera, 2006). Proje sürecinde tüketim nesnesi, bir dekoratif ürüne dönüşen bölgedeki tarihi eserler, üretilen reklam imajlarında da yer almıştır (Şekil 4.8).

Şekil 4.8: Galataport’un reklam afişleri

Kaynak: Galataport Facebook sayfası ve Uzunçarşılı Baysal, 2022

Modern, ikon mimarisiyle dünyadaki örneklerine benzer biçimde uluslararası tanınırlığı olan mimar Renzo Piano tarafından tasarlanan yapısı ile İstanbul Modern Müzesi, mimar Sedad Hakkı Eldem tasarımı olan 5 No’lu Antrepo’nun star mimarlar arasında sayılan Emre Arolat tarafından bulunduğu tarihi limana referans verecek biçimde konteyner kullanılarak ve ‘yapının endüstriyel geçmişine de atıf yapan’ bir tasarım ile dönüştürülen İstanbul Resim Heykel Müzesi, Haliç Tersanesi’ndeki üretim yapısı olan tarihi ahşap atölyesinin dönüşümü ile hayata geçirilen İstanbul Sanat Müzesi, Tersane İstanbul alanında yer alan tersane yapılarından atölyelerinin projelendirilmesi ile inşa edilen Sadberk Hanım Müzesi ve tasarlanan Kadın Kültür

²⁴ The Peninsula İstanbul sitesi, <https://www.peninsula.com/tr-tr/istanbul/5-star-luxury-hotel-bosphorus>

Müzesi, Lengerhane ve Hasköy Tersanesi'nin dönüşüm projesi olan Rahmı Koç Müzesi ile kıyı hattı yapı ölçeğinde müzeleşmiştir.

Müze yapıları ve parçası oldukları projelerin ortak özelliği, reklamlarında, bazen tasarımlarında tarihi referanslar ile geçmişe değer veren bir anlayışın ürünü olduklarına dair bir imaj yaratmalarıdır. Bu yapı ve yer aldıkları alanlar için “korunan nedir? kimin yararına ve nasıl korunmuştur?” soruları önemlidir. Son dönemde “çürümeye terk edilmiş, atılmış” söyleminde ortaklaşan bir dizi tarihi yapı ve alanın dönüşümüne baktığımızda yere dair bir tarihsel kronolojinin imaj olarak yer aldığı panoların, o alana nasıl müdahale edilmiş olursa olsun yerleştirildiğini görmekteyiz. Söz konusu yere dair geçmişin sunumu çatışmasız, çoğunlukla yakın tarihi içermeyen ve bugünle bağı kopuk bir tarihsel anlatıdan ibarettir. Korunan yapının tarihselliğinden ve belleğinden çok ‘geçmişte kaldığı kabulüne hepimizi dahil eden’ bir nostalji aracına dönüşmektedir. Dolayısıyla şuan ki yeni kullanımın “iyiliği” bu kabulden başlamaktadır. Yapının ya da alanın dönüşüm projesinden hemen öncesindeki hali, ve dönüşümü hazırlayan sürece dair fikir edinilmesini sağlayacak bir bilgiye yer verilmeyen kronolojik akış büyük bir sıçrayışla bugüne erişerek proje tanıtımı ile sonlanmaktadır. Pazarlama, reklam yada bilgilendirme amaçlı hazırlanan, eksik bırakılmış, seçilmiş anlatılar aynı zamanda bir tarih yazımı niteliğindedir. Ve neredeyse hepsinde bu mekanı yaşatan, burada üreten, burayı savunan, var eden, yerin anlamının, belleğinin bir parçası olan insanları görmek mümkün olmamaktadır. Tarih, bir yapıdan ibarettir. Tarihi yapılar da müzeye konulan, seçilen nesnelere gibi ‘özgün anlamlarından arındırılmış bir kent peyzajının’ parçasına dönüşmektedir (Ashworth, 1998).

Kamu politikalarının rolü

Çalışmanın son bölümünde ele alınan projeler değerlendirildiğinde Beyoğlu'nun müzeleşmesi farklı politik referanslar ve içeriklerle şekillendirildiği ifade edilse de ortak kesen olarak kültür turizmi amacını barındırdığı görülmektedir. Bu amacın en yaygın ifade biçimi gerek yerel yönetim aktörleri gerek sermaye sahipleri ve özel kültür kurumları tarafından gelecek olan turist sayısı ve turistlerin kalma süresine dair yapılan hesaptır. Bu amacı kamu yararı ekseninde öncelediğini ifade eden yerel yönetimlerin bugün küresel ölçekte de geçerli olan ‘kamu işletmeciliği’ yaklaşımının sahiplendiğini ifade edebiliriz. Özellikle bir kent hakkı olarak ifade edilen kültür hakkı çerçevesinde ele alınan müzeler başta olmak üzere kültür sanat mekanlarının ücretsiz

giriş kriterinin ötesinde kentte bulunduğu bağlamla kurduğu ilişki, erişebilirlik, kamusal fayda, mekan ve fonksiyonun şeffaf, etkin biçimde katılımcı, demokratik ve kapsayıcı olarak şekillendirilmesi kriter olarak değerlendirilmelidir.

Tez çalışması sürecinde farklı siyasi görüşlerden oluşan yerel yönetim kadrolarının diğer ortak yanı ise kentsel mekanda yatırım gerçekleştiren sermayedarlarla kurulan iş birlikleri ve destekler olmuştur. Gerek altyapı gerek ulaşım alanında yerel yönetimlerin söz konusu projelerin yatırımcıları ile kontak halinde olduğu, talep ve sorunlarını öncelediğini çeşitli zamanlarda aktörlerce yapılan açıklamalardan takip edebilmekteyiz. Son dönemde ise önceki bölümlerde yer verilen, 31 Mart 2024 tarihli yerel seçim sürecinde Kabataş Transfer Merkezi 1. Etap açılışında İBB Başkanı Ekrem İmamoğlu tarafından konuşmada belirtildiği üzere, İBB ile Galataport arasında yapılan mukavele ile proje çevresinde kalan kamusal alanlar düzenlenmiş, Peninsula İstanbul'un önünde kalan ve mülkiyeti İBB'de bulunan katlı otopark yıkılarak yerin altına alınmış, otelin önü ise meydanlaştırılmıştır. Benzer şekilde İstanbul Modern'in arkasında kalan Galataport'un giriş noktalarından birini oluşturan Tophane Parkı'nın düzenlemesi ve kaldırım düzenlemeleri için iş birlikleri kurulmuş, proje çevresinde kalan tüm bu alanlar için milyarlarca lira yatırım yapılmasının sağlandığı belirtilmiştir (Ekrem İmamoğlu Youtube Kanalı, 2024a). İmamoğlu konuşmasında Galataport'un karşı yolunda kalan ve görüş alanına giren arkeolojik alan için yine bir iş birliği gerçekleştirileceğini ifade etmiştir. Konuşmanın devamında ise, Tersane İstanbul ile mukavele yapılarak Atatürk Köprüsü'nden Rahmi Koç Müzesi ve Haliç Kongre Merkezi'ne kadar deniz kıyısı düzenlemesinin yaptırılacağını açıklamıştır (Ekrem İmamoğlu Youtube Kanalı, 2024a). Kamu yönetimi olarak sadece kendilerinin hizmet etmesinin ötesinde, söz konusu bölgede rantı sağlayanların aynı zamanda şehire hizmetleri noktasında aracılık yaptığını belirtmiştir (Ekrem İmamoğlu Youtube Kanalı, 2024a). Konuşmanın tamamında Kabataş'tan itibaren başlayarak, deniz kıyısından Söğütözü'ne kadar devam eden bir yürüyüş yolu tarif edilmektedir. Söz konusu kıyı hattındaki süreklilik ilk olarak 2006 yılında Çevre Düzeni Planı'nda "Dolmabahçe'den başlayarak Santral İstanbul'a uzanan 16 kilometrelik kıyı hattının müze ve kültür merkezleri ile donatılması ile 'kültür vadisi' haline getirilmesi" ifadesiyle yer almıştır. İlk olarak 1999 yılında o dönemin İBB Başkanı Ali Müfit Gürtuna tarafından Haliç'in bir kültür ve turizm vadisi olacağı ifade edilmiştir. Yerel yönetim iktidarlarından gerek İBB gerek Beyoğlu Belediyesi geçmiş dönem başkanları

bu hattı kesintisiz hale getirecek benzer projeleri sıklıkla dile getirmiş, kültür vadisi vizyonunu devam ettirmiştir. 2019 yılında gerçekleşen yerel seçimlerle değişen İBB yönetiminin ise 2024 yılında seçim döneminde hazırladığı belgelerde alana yönelik kültür vadisi vizyonunu kültür bölgeleri ifadesiyle sürdürdüğünü ve bu projenin hayata geçirilmesi için bölgedeki öncü projelerin sermayedarları ile anlaşma, beraber hareket etme yoluna girdiğini görmekteyiz. Kamuya kaynak arttırma amacıyla yapıldığı ifade edilen bu anlaşmaların konusu kamuoyuyla şeffaf biçimde paylaşılmamaktadır. İBB'nin kamu adına söz konusu sermaye projeleri lehine nasıl bir hizmet sağladığı ve ne vaad ettiği bilinmemekle beraber Galataport örneği üzerinden, proje çevresinin sonradan cam duvarlarla çevrilmesi, Peninsula Hotel'in Karaköy'ün kıyısından görüşü kapatan duvarının bu anlaşmalara konu olup olmadığı soru işareti taşımaktadır.

Çalışmanın odaklandığı bölgede yer alan Galataport'un sermayedarından, yatırım genel müdürüne ve belediye başkanlarına kadar çoğu aktör gerek İstanbul Modern'i gerekse de Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi yönetimindeki İstanbul Resim ve Heykel Müzesi'ni projenin bir parçası olarak ifade etmektedir. Dolayısıyla, buldukları kentsel alan itibarıyla hem Galataport'un imajına ve etkinliklerine katkıda bulunan hem de kıyı hattındaki kültür eksenli dönüşümü sağlayan müzelerin arasında görülse de müze yapısının proje alanından bağımsız giriş sağlayan konumlanışı ve üniversite tarafından kullanımı, programlanması kamusal niteliği açısından farklılaşmasını sağlamaktadır. Bölüm içerisinde değerlendirildiği üzere yerel yönetimlerin bu alanının müzeleşmesindeki en önemli rolü özellikle 2000'li yıllardan sonra hazırladığı planlar, bölgeye dair değerlendirmeleri ve açıkladıkları vizyonlarıdır. Geçen süre zarfında mevcut yerel yönetimlerin bu projelerin doğrudan destekleyicisi olduğu ve kolaylık sağladığı proje sermayedarlarının açıklamalarında yer almaktadır. 2019 ve 2024 yılına kadar İBB ve Beyoğlu Belediye Başkanlıkları projelerle doğrudan ilişki kurmuş ve olumlu gördüklerine dair açıklamalar gerçekleştirmiştir. Söz konusu belediyeler için Adalet ve Kalkınma Partisi'nin belediye başkan adaylarının ise seçim dönemi hazırladıkları video ve görsellerde bu projelerin de yer aldığını görmekteyiz. Belediye başkanlarının Tersane İstanbul ve Galataport projeleri ve proje alanlarında yer alan müzeler konusundaki genel tutumu bu mekanların kente değer katacağı, istihdam sağlayacağı, kenti ziyaret eden turist sayısını arttıracacağı gerekçeleri ile destekleme yönündedir. Bu tutum 2019 ve 2024

seçimleri sonrasında değişen belediye yönetimleri tarafından da ‘marka/küresel kent yaratma’ amacıyla sürdürölmektedir.

John Urry ve Jonas Larsen tarafından derlenen *Tourist Gaze 3.0* kitabında, turizm yatırımlarının bir kalkınma stratejisi olarak belirlenmesine rağmen çoğunlukla turizm gelirlerinin çok büyük oranda uluslararası şirketler tarafından alıkonduğu ifade edilmektedir (2022:74). Bu noktada “kim için kalkınma?” sorusunun sorulması gerekliliğine işaret etmiştir:

Havalimanları, golf sahaları, lüks oteller vb. olanakların birçoğu yerel nüfusun büyük bölümü için yararsızdır. Benzer biçimde, ortaya çıkan iç kaynaklı varlık, son derece eşitsiz bir biçimde dağıtılacaktır. Böylelikle nüfusun büyük çoğunluğu az bir fayda elde edecektir. (2022:74)

Yerel yönetimlerin, merkezi idare ve iktidarın, sermayedarların büyük kentsel projelerin neredeyse hepsi için istisnasız olarak bölge halkına istihdam sağlamanı vurgusu bulunmaktadır. Urry ve Larsen, turizmle sağlanan istihdamın çok önemli beceriler gerektirmediği, çoğunun görece düşük nitelikli olması sebebiyle “geçmiş sömürge yönetimlerinin temel aldığı kölelik ruhu niteliğini yeniden oluşturabileceğini” belirtmiştir (akt. Crick, 1988:46, 2022:74). Post-endüstriyel dönemdeki kentlerde tarihi üretim ve ticaret yapılarının turizm amaçlı dönüşüm ile emek rejimine dair de bir dönüşüm de söz konusudur. Çalışma sahasında yer alan tarihi liman, ticaret alanı ve tersane yani üretim alanlarını kapsayan kıyı hattındaki dönüşüm ile güvenceli, nitelikli, eğitimli emeğin güvencesiz, hizmet odaklı ve niteliği düşük emek rejimi ile yer değiştirdiğine tanıklık ediyoruz. Tersane İstanbul ve Galataport projelerinin henüz inşaa sürecinde işçilerin güvencesiz, sağlıksız koşullarda çalıştırıldığına ve iş cinayetlerine dair haberler basında sıklıkla yer almıştır (Evrensel, 2020; Birgün, 2020a; Diken, 2021; Evrensel, 2022; Milliyet, 2022; İleri Haber, 2023).

2019 yerel seçimleri sonrasında tamamlanma aşamasına gelen projeler ve müzeler konusunda yerel yönetimlerin görünür biçimde sunduğu destek olarak altyapı ve ulaşım hizmetleri ifade edilebilir. Bugüne kadar belediye tarafından sunulan söz konusu desteğe detaylı olarak değerlendirmek gerekirse; İBB iştiraki olan Şehir Hatları tarafından projenin kullanımına özel deniz dolmuşu üretilmiş, Galataport alanına gelen tursitler için hususi tramvay hattı ve durağı oluşturulmuştur. Metro İstanbul tarafından hayata geçirilen ‘Beyazıt Turistik Tramvay Hattı’ isimli özel hat 2023 yılında sefer başlamıştır (Ulaşım Yönetim Merkezi, 2023).

Haliç’de yer alan Sadberk Hanım ve Kadın Kültürü Müzeleri de Galataport ile benzerlikler içeren bir ilişkiyi Tersane İstanbul projesi ile kurmakta, proje sitesinde İkonik müzeler başlığı altında yer verilmektedir. Tersane İstanbul projesinin bitişiğinde yer alan Hasköy Parkı’nda vapur iskelesi bulunmasına rağmen proje alanına deniz ulaşımı için İBB iştiraki olan Şehir Hatları’na ait bir iskele yapılacağı proje sitesinde belirtilmektedir. Ayrıca Şehir Hatları deniz taksi üretimiyle gerek Galataport gerekse de Tersane İstanbul’un kullanımına yönelik deniz ulaşım aracı alternatifi yaratmıştır. Yüksek bütçeli ve belli kişi sayısının kullanımına uygun olan deniz taksilerin kamusal ulaşım aracı olmadığı eleştirisi konusudur.

Kültür Turizm Bakanlığı ve Beyoğlu Belediyesi’nin beraber yürüttüğü Beyoğlu Kültür Yolu projesinin başlangıç noktası ve önemli duraklarından birisi Galataport ve alanda yer alan müzelerdir. BKY, Galataport’u tanıtmaya, kentle kurduğu bağı ve işlevini güçlendirme ve müşterisi olan turistleri Taksim’e, özellikle belirlenen duraklara taşıma işlevi görmektedir.

İBB Başkanı Ekrem İmamoğlu’nun söz konusu projelerle beraber çalışma niyeti ile başladığı başkanlık sürecinde, proje çevresinde yer alan kamusal alanları şekillendiren müdahale ve projeler konusunda gerek Galataport gerekse de Tersane İstanbul yatırımcıları ile yapılan işbirliklerini açıklamalarından takip edebiliyoruz. Uygulanan kamusal alan düzenlemeleri için ‘kamu yararının’ öncelendiği ifade edilse de projenin çevresinin estetikleştirildiği, projenin bulunduğu kentsel alanla tasarım yönünden bütünlük sağlandığı ve hatta Peninsula İstanbul Hotel’inin giriş cephesinin baktığı alanın ‘katlı otopark’ görüntüsünün estetik bir meydan ile değiştirildiğini görmekteyiz. Söz konusu Karaköy katlı otoparkın yıkımından yapımına kadar Galataport’un sahibi olan firma tarafından üstlenilmesi ve tamamlandığında otoparkın işletimi ve üst kullanım hakları için İBB’ye teslim edilmesi planlanmıştır. İmamoğlu, yakın çevresinin dönüşümüne sebep olan Galataport’un, bulunduğu bölgeyi turizm ağırlıklı otel ve diğer hizmet sektörlerinin konumlandığı alan haline getirdiğini, dolayısıyla ulusal ve uluslararası turistlerin göreceği bu alanın (Karaköy Katlı Otoparkı) buraya yakışmadığını, oluşturulacak meydana sanat ve kültürel faaliyetlerin yer alacağını ifade etmiştir (Kurtoğlu, 2022). Kamu-özel sektör işbirliği olarak ifade edilen ortaklaşmalar bütüncül olarak değerlendirildiğinde uzun vadede gerçek bir kamu yararının varlığı soru işareti yaratmaktadır. Projelerin ulaşımını, proje müşterilerinin, müze ziyaretçilerinin konforunu sağlamaya yönelik çalışmalar, daha önemlisi kamusal

alanın sermaye işbirliği ile tasarlanma süreci ile sonuçlanan anlaşmalar, kamu yönetimi olan yerel yönetim tarafından kentli ile şeffaf olarak paylaşılmamakta, kente ve kentliye uzun erimli ne vadettiği tartışılmamaktadır.

2000 sonrası çalışma alanının müzeleşmesinde yerel yönetimlerin rolü incelendiğinde proje ve fikir üreten, uygulayan, yatırımcılara arazi öneren bir aktör haline geldiği görülmektedir. Kabataş'tan Haliç Kongre Merkezine kadar deniz kıyısı boyunca devam eden yürüyüş yolu projesinin, önceki İBB Başkanı Kadir Topbaş ve Başkan adayı Binali Yıldırım tarafından farklı biçimlerde gündeme getirildiğini görmekteyiz. İlk olarak 2014 yılında Topbaş tarafından 'ustalık eseri' olarak 'Haliç Unkapanı Karayolu Tüneli Projesi' ile kıyı hattını bölen unsur olarak Atatürk Köprüsü'nün kaldırılması ve deniz altından tünelle geçilmesi planlanmıştır (Yeni Akit, 2017). 2017 yılında ise Karaköy'den Rahmi Koç Müzesi'ne kadar deniz üzerinden bisiklet ve yaya olmak üzere 10 metre genişliğinde yüzer yürüme yolu yapılacağı, eski Galata Köprüsü'nün kaldırılacağı ve Koç Müzesi'nin önüne gelindiğinde karşı kıyıya bağlanan ekolojik köprü yapılacağı ifade edilmiştir (Hürriyet, 2017). Topbaş, Haliç denizinin içine şahlanmış at üzerinde Fatih Sultan Mehmet heykelinin konulmasının planlandığını, yürüyerek geçen turistlerin Fatih'in heykeli ile fotoğraf çekinebileceklerini belirtmiştir (Hürriyet, 2017). Burada bir parantez açmak gerekirse, 2019 yılında değişen yönetim ise turistlerin ilgisini çekmenin başka bir yolu olarak, 2020 yılında Londra'da bir müzayededen satın aldığı Gentile Bellini tarafından resmedilen Fatih Sultan Mehmed portresini tarihi Haliç Tersanesi'nin bir bölümünün dönüştürülmesi sonucu İstanbul Sanat Müzesi'nde sergilenmeye başlamıştır. 2019 yılında gerçekleştirilen yerel seçimlerde ise Adalet ve Kalkınma Partisi'nden İBB Başkan adayı gösterilen Binali Yıldırım tarafından seçim projesi olarak Haliç'te kesintisiz deniz üzerinden bir yürüyüş yolu ve ekolojik köprü ve ekolojik adalar yapılacağını duyurmuştur (Posta, 2019).

İki farklı siyasetten yönetim tarafından aynı tarihsel sembolü, farklı yapma biçimleri ile turizm aracılığıyla ziyaretçilerin seyrine sunan projeler söz konusudur. Robins'in deyiimiyle "fetih hikayesi ulusal mitolojinin parçası"²⁵ olarak AKP tarafından

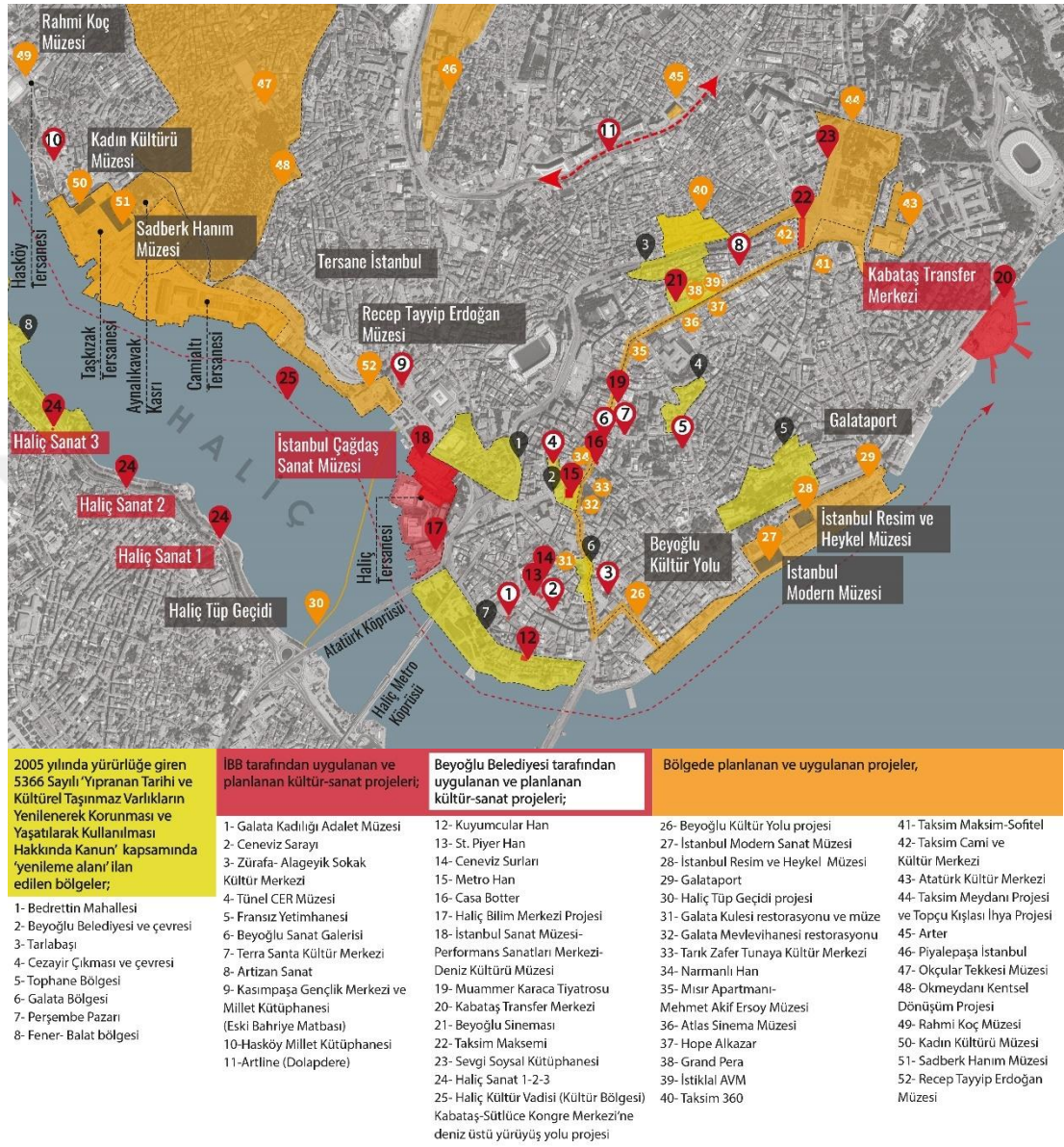
²⁵ Robins, K. (2023). Art Istanbul: The Burden of Myth and the Hope in Art. *Reflektif Journal of Socail Sciences*, Vol. 4(3), s.587-606

sahiplenilmiş, yürütülen kültür politikaları doğrultusunda kültürel üretim ve içeriklerin temel referans noktalarından biri olmuştur. Özellikle İstanbul'un fethinin gerçekleştiği mekanlarından birisi olarak işaret edilen Haliç'in turistikleştirilmesinde söz konusu mitoloji ve siyasi, dini referanslar ortaklaşan bir uzlaşma alanı oluşturmuştur.

Beyoğlu kıyılarının söz konusu müzeler ve projeler aracılığıyla müzeleşmesinde yerel yönetimin rolüne dair bir analizi de bölgenin kültür projeleri ile dönüşümüne bütüncül bakarak değerlendirmemiz mümkündür. Beyoğlu'nda ve kıyılarında kültür ve turizm odaklı yatırımlar ile yerel yönetimlerin kent ve kültür politikaları doğrultusunda hayata geçirdiği kültür projelerinin kurduğu ilişki, yerel yönetimlerin Beyoğlu tahayülünü ve bölgenin müzeleşmesindeki rolünü tartışma olanağı yaratmaktadır (Şekil 4.9).

Şekil 4.9: Yerel yönetimlerin, sermaye sahiplerinin ve merkezi hükümetin Beyoğlu ölçeğinde uyguladığı ve planladığı projelerin, plan kararlarının bütünlüklü ilişkisi

Kaynak: Kent mücadele arşivi, İBB Şehir Planlama Müdürlüğü, Mega projeler İstanbul sitesi

İBB tarafından son zamanlarda hızlı bir şekilde hayata geçirilen büyük bir kısmı kültür sanat işlevli projeler, Beyoğlu'nun kültür eksenli dönüşümü olarak ifade edebileceğimiz bir bütünün eksik kalan parçalarını tamamlayan bir sürekliliğe oturmaktadır. Bu noktada önemli olan bu bütünlüğü bozacak politikaların İBB tarafından geliştirilip geliştirilmediği sorusudur. Kamusal alan olarak hayata geçirilen projelerle ilgili güncel eleştirilerden birisi, yapıların yeniden işlevlendirme, işlevlerin

programlandırma süreçlerinin katılıma açık, şeffaf, açık çağrılı, eleştirileri duyan ve gerçek anlamda dikkate alan politikalarla ilerlememesine dairdir. Böyle bir sürecin sonunda kamusal alan/mekan yaratılabilmesi en başından tartışmalı bir hal almaktadır. Hasanpaşa Gazhanesi, Haliç Tersaneleri, Yedikule Bostanları ve Piyalepaşa Bostanı gibi korunması ve değerleri ile kamu yararına işlevler/işlevleri ile yaşatılması için mücadele eden grupların, dayanışmaların bulunduğu alanların dönüşüm sürecinde söz konusu kentsel toplumsal hareketler ile görüşülmesinden, fikir alışverişinde bulunulmasından, itiraz ve eleştirilerin dinlenilmesinden imtina edildiği bir süreç devam ettirilmektedir. Önceki İBB yönetimlerine benzer biçimde projelere nasıl ve kimler tarafından karar verildiği sorusu hala geçerliliğini korumaktadır.

Sultanahmet'in müzeleştirme sürecine dair ilk adım göz önünde bulundurulduğunda (kamu yapılarının boşaltılarak turizme hizmet etmesi (İşman, 2004)), benzer anlayış doğrultusunda fonksiyon değişikliklerinin farklı biçimlerde kentin pek çok yerinde İBB tarafından dillendirildiğini görmekteyiz. Haliç Tersanesi'nin müzeleşmesi, Metrohan'ın ve Haldun Taner Sahnesi'nin kültür merkezlerine, müzeye dönüştürülmesi, (henüz gerçekleşmemiş olsa da) Kadın Eserleri Kütüphanesi'nin sergi alanına dönüştürülmek istenmesi, Yedikule Bostanları'nın bulunduğu alanın çevresinin turizm odaklı etkinlik alanlarına, yürüyüş güzergahlarına dönüşmesi söz konusu yaklaşıma örnek verilebilir (Kadüker, 2021, Aldoğan, 2022, Yılmaz, 2023). Yapıların ve kentsel alanların mevcut ve özgün kullanımlarının koparılarak yeniden işlevlendirilmesinin ortak amacın turizme hizmet etmek olduğu görülmektedir.

İstiklal Caddesi'nde ise İBB tarafından dönüştürülen yapılar, kültür, turizm ve alışveriş programları ile işlevlendirilen yapıların arasında yer almaktadır. İBB yöneticileri tarafından söz konusu mekanların, kültür ve sanat insanların buluşma noktası, etkinlik alanı, kamusal alan olarak kullanılacağı ifade edilmiştir. Tarihi yapıların restore edilmesiyle elde edilen mekanların geçmiş durumları hakkında alışılmış bir ifade ile 'çürümeye terkedilmiş, bakımsız, metruk' tanımları kullanılırken 'hakettiği değeri kazandırma' söylemi üzerinden projeler gerçekleştirilmektedir. Kültür sanat ile yeniden işlevlendirilen tarihi yapıların restorasyonunda evrensel koruma ilkelerine bağlı kalındığı ifade edilirken, İBB tarafından gerçekleştirilen restorasyonlarda, neredeyse tüm tarihi yapılarda, yapıların özgün hali sıvalı olsa dahi, aynı biçimde iç ve dış cephelerin sıvaları tamamen soyulmuş, ateş tuğla dokusu ile bırakılarak tamamlanması dikkat çekmektedir. Koruma yaklaşımı olarak tartışmaya

açık söz konusu yapma biçimi estetik ve dekoratif öncelikler çerçevesinde değerlendirildiğinde, bir imaja dönüşen tarihi yapıların korumasına dair söylem ile çelişki barındırmaktadır. Tartışmalı yapma, yeniden işlevlendirme, fonksiyon belirleme ve kullanım biçimleri İBB'nin kültür sanat projeleri için de geçerliliğini korumaktadır. Açık çağrılı ve katılımcı olmayan süreçlere eşlik eden bazen tekrar eden bazen de özel sanat kurumlarından transfer kuratör ve sanatçı seçimleri kamusal kültür ortamı inşa edilmesi konusunda soru işaretleri yaratmaktadır.

Özellikle son beş yıllık süreçte (2019-2024) İBB ile beraber Beyoğlu Belediyesi'nin benzer konumlarda bulunan tarihi yapıları yeniden işlevlendirme yolu ile kültür sanat projeleri hayata geçirdiğini görmekteyiz. İki yerel yönetimin de dönüşüm baskısı altındaki alanları tercih ettiklerini ve bu kentsel bölgelerde ve çevresindeki mahallelerde hayata geçirdikleri projeler sebebiyle artacak emlak değeri ve talep üzerinden dönüşüm potansiyeline dair bir politika geliştirmediklerini görmekteyiz (Perşembe Pazarı, Haliç, İstiklal Caddesi). Söz konusu projeler ile yerel yönetimler Beyoğlu'nun müzeleşmesinde doğrudan bir aktör olarak yer alırken yapı ve fonksiyon seçimleri diğer projeler ile ilişkili okunmaktadır. Siyasi ayırım gözetmeksizin yerel yönetimlerin ilgili kadrolarının ve başkanların dillendirmiş olduğu turist, ziyaretçi önceliği, kültür turizminin ortak amaç olduğu sonucunu ortaya çıkarmaktadır.

Beyoğlu'nun müzeleşmesinde yerel yönetimlerin, özellikle merkezi ve yerel iktidarların aynı siyasi partide olduğu 2002-2019 tarihleri arasında, kent içerisinde kültür sanat yatırımları için gündeme gelen arazilerin belirlenmesi, hangi kent arazisinin hangi sermaye grubu tarafından projelendirileceği vb. kararlarda etkin bir rolü olduğunu söylememiz mümkündür. Kentsel dönüşüm ve öncü projelere benzer biçimde müze projelerinde de yatırımcıları yönlendiren, talepleri doğrultusunda masaya oturan bir figür olarak belediye başkanlarını görmekteyiz. Özellikle çalışmanın dördüncü bölümünde Koç Grubunun Haliç Tersaneleri üzerinde gerçekleştirmek istediği müze projelerine dair süreçte merkezi ve yerel yönetimin rolü açıklıkla ifade edilmiştir. Ayrıca belediye başkanları banka ve büyük sermaye sahiplerinin kültür kurumları, yerelde etkin vakıf ve dernekleri ile doğrudan ilişki kurmakta, desteklemekte, bazılarının yönetim kurullarına katılmaktadır.

Tez çalışmasının üçüncü bölümünde detaylı olarak ele alınan 2000'den başlayarak günümüzü de kapsayan kültür politikaları, gerek İBB'nin gerekse de Beyoğlu

Belediyesi'nin hizmetleri, destekledikleri ve hayat geçirdikleri projeleri, kültürel üretimleri ve kültür politikası araçları arasında doğrudan bir ilişki söz konusudur. Yerel yönetimlerin kültür politikalarına dair yapılan incelemede, belediye başkanlarının sürekliliğinin ve değişiminin kültür politikasını kısmen farklılaştırdığını görmek bu açıdan önemli görülmektedir. 2019 yılına gelindiğinde ise yerelde farklı bir siyasi iktidarın kurulması ile farklı kent ve kültür politikalarının geliştirildiği, bu doğrultuda söylem ve pratikte farklılaşmalar yaşandığı görülmektedir. 2016 yılından sonra merkezi yönetimin belirgin biçimde bir hegemonya, çatışma alanı olarak gördüğü kültür alanında, bu dönem Beyoğlu'nda geliştirdiği en önemli projesi dönemin ilçe yerel yönetimi ile ortaklaşan Beyoğlu Kültür Yolu Projesi olmuştur. Aynı dönem Beyoğlu'nda farklı kültür projelerini hayata geçiren İBB yönetiminin BKY'na dair hiçbir açıklamasının, temasının, eleştirisinin bulunmaması dikkat çekmektedir.

Kültür politikası araçları olarak ise son dönemde İBB yönetiminin İBB Miras ve İBB Kültür markaları ile tarihi yapıların/alanların kamuya açık ve çeşitli kültür fonksiyonları ile yeniden işlevlendirme projeleri gerçekleştirilmektedir. Geçmiş yönetim ise üçüncü bölümde detaylı olarak ele alınan belli başlı vakıflarla düzenlediği daha yerele yönelik festivallerin, ilçelerde inşa edilen kültür merkezlerinin öne çıktığı görülmektedir. Üretilen ve desteklenen kültür projelerinin içeriğinde ise farklılaşmalar olsa da önemli oranda ortaklıkların da yer alması dikkat çekicidir (Haliç Tersanesi'nde Fatih Sultan Mehmet portresi ve heykeli, Fetih kutlama törenleri, muhafazakar sanata yakın simge isimlerin İBB mekanlarında düzenlenen etkinliklerde, İBB kültür sanat platformu danışma kurulunda yer alması vb.). Bu durumu İmamoğlu yönetiminin kültür politikası açısından populist bir yaklaşım benimsemesi ile değerlendirmek mümkündür.

Tez çalışmasının odaklandığı kıyı hattı başta olmak üzere Beyoğlu'nun müzeleşmesi, yerel yönetimlerin kültür sanat politikaları açısından değerlendirildiğinde farklı kültürel perspektiflerle belirlenen içerik, farklılaşan yapma biçimleri ve başka aktörlerle kurulan işbirlikleri görülmektedir. Kamusal ve kültürel niteliği farklılaşan yaklaşımların ortak keseni olarak ise kültür turizmi amacını ve marka/dünya kent yaratma hedefini önemli bir benzerlik olarak değerlendirebiliriz. Bu hedef çerçevesinde İstanbul'un nasıl bir uluslararası arenada boy göstereceği, hangi ülkelerle

işbirlikleri kuracağı, nasıl bir turizm hedefleyeceği konusu ile sahiplenilen kültür politikaları arasında doğrudan bir ilişki kurmak mümkün.

5. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Tez çalışması kapsamında Beyoğlu'nun kıyı hattının büyük bir bölümünü oluşturan ve Kabataş'tan başlayarak Haliç tersaneler bölgesini de kapsayan alana odaklanılmıştır. Çalışmada 2000 sonrası Beyoğlu kıyı hattında kentsel mekanın dönüşüm projesi olarak tarihi yapıların müzeleşmesi, yeni müze yapılarının inşası ve yerel yönetimlerin kültür ve kent politikalarının rolü tartışıldı.

Kültür endüstrisine yönelik projelendirme ve planlama faaliyetleri incelenmiş ve bu faaliyetlerin 1980'lerin sonu itibariyle başlamış olduğu; 2010 Avrupa Kültür Başkenti sürecinde ise belirgin bir ivme kazandığı değerlendirilmiştir. Kültür projeleri açısından 2019 yılı ile başlayan sürecin çalışma konusu çerçevesinde tartışılmaya değer olduğu görüldü. Bir yandan turizm odaklı öncü projeler kapsamındaki müze projeleri tamamlanırken diğer taraftan yerel seçim sonrası değişen İBB yönetimi tarafından küresel kent yaratma amacı ile tarihi yapıların kültür sanat fonksiyonları ile yeniden işlevlendirilmesi, kentin tarihi kimliğini oluşturan anıt yapı ve çevrelerinin turizm için düzenlenmesi ve kültürel etkinlikler, müzeler üzerinden uluslararası iş birliklerinin kurulmasına dair politikaların benimsendiği görülmektedir.

2019 ve 2024 yılında gerçekleşen yerel seçimler, kent yönetimindeki siyasi sürekliliği sona erdiren dönüm noktaları niteliğindedir. 2019 yılında İBB başkanlığının CHP adayı Ekrem İmamoğlu tarafından kazanılmasının ardından 2024 yılında İstanbul'da ve Türkiye'de çoğu il ve ilçe yerel seçimlerinde CHP başarı sağlamıştır. 2019 sonrasında İBB'nin kültür ve kent politikaları ve politika araçlarına bakıldığında geçmiş dönemle kıyasla farklılıklar olsa da temel alınan 'küresel bir marka kent yaratma' hedefinde ortaklaşıldığı görülmektedir. İBB yönetimi tarafından hayata geçirilen projeler, önceki yönetimden farklı olarak, önemli kamusal potansiyellere sahip olmasına rağmen, temel alınan hedef doğrultusunda kent ve kentliye vaadettikleri konusunda soru işareti yaratmaktadır.

Bu çalışmanın bir diğer önemli tartışması, Beyoğlu'nun müzeleşmesinde kamu politikalarının rolüyle ilgili oldu. Kentin kültür ve turizm eksenli dönüşümü ile vaadedilen ve dönüşen kamusal alanın çelişkili ilişkisinin yerel yönetim düzeyinde ne şekilde yaşanmakta olduğuna dair detaylı bir inceleme yapıldı.

Müzeleşme projeleri ve kentsel müdahaleler kültür ve turizm eksenli dönüşüm yaklaşımının bir parçası olarak değerlendirilmiştir. Kamu yönetim ve kurumları bir taraftan kültürün ekonomik bir araca dönüşmesi, endüstrileşmesi için yatırımcılara teşvikler sunarken diğer taraftan kamusal vaadlerde bulunabilmektedirler. Araştırma kapsamında incelenen dönemdeki yerel yöneticilerin, dönemsel değişimler olsa da, soylulaştırmaya yol açan projeleri destekledikleri görüldü.

Tez çalışması kapsamında ulaşılan sonuçlardan bir diğeri de incelenen kıyı hattında yer alan müzelerin, kültür fonksiyonlarının bir kamusal alan vaadinin temelini oluşturmasıdır. Fakat söz konusu kamusal alan, dördüncü bölümde detaylı biçimde tartışıldığı üzere, dönüşmüştür. Bu konuda çalışma alanında yer alan önemli örneklerden birisi Galataport'tur. 2021 yılında tamamlanan Galataport projesi üzerinden kamuoyu, meslek uzmanları ve aktivistler yoğun bir kamusal mekan tartışması yürütmüştür. Kıyı hattını iki yüz yıl sonra kamuya açma vaadi üzerinden yapılan reklamın ne kadar gerçekleşebildiği ise tez çalışmasının son bölümünde detaylı olarak tartışılmıştır. Müze ve diğer kültür endüstrilerinin söz konusu projelerin sunum, reklam ve tanıtımlarında kamusal bir işlev, alanın erişilebilirliğinin göstergesi olarak sunulması dikkat çekicidir. Henüz tamamlanmamış olmasına rağmen Tersane İstanbul projesi ise kamusal söylemi ve kullanım programları, kentle kurduğu ilişki açısından Galataport ile büyük oranda benzerlikler içermektedir. Diğer taraftan son yirmi yıldır artarak devam eden neoliberal kent politikaları ile şekillendirilen ve sermaye birikim aracı olarak değerlendirilen kent mekanının sadece fiziksel olarak değil, politik ve sosyal olarak da dönüşümüne tanıklık etmekteyiz. Müzeleşen Beyoğlu kıyısında gerçekleştirilen projelerin ortak yanlarından birisi alanın özelleşmesine, kamuya kapatılmasına ve çitlenmesine dair benzer karşı söylem üretmeleridir. Kültür endüstrisinin ve müzelerin bu alanlarda yer alacak olması ve dolayısıyla bu programların kamusal mekan yaratmasına dair bir ön kabul kamusal söylemi sıklıkla dile getirilmektedir. Çeşitli dönemlerdeki yerel yönetimler tarafından da ifade edilen kamusal alan, projenin yoğun denetim gözetleme alanı niteliği, alanda varolmanın belli somut ve soyut kurallara bağlı olması, belli gelir düzeyinin kullanabileceği

mekarlardan oluşması sadece projenin değil içinde yer alan müzelerinde kamusal niteliklerinin sorgulanmasını gerekli kılmaktadır.

Bu noktada çalışmanın ana sorusunu oluşturan başta İBB'nin projesi olan İstanbul Sanat Müzesi'nden yola çıkarsak Beyoğlu'nun kıyılarının müzeleşmesinde yerel yönetimlerin politikalarının rolü önemli ve kritik olduğu sonucuna ulaşabiliriz.

Beyoğlu'nun müzeleşmesi üzerinden kamu politikalarının rolünü tartışmaya açmayı amaçlayan çalışmanın odaklandığı Kabataş-Hasköy kıyı hattının müzeleşmesinde kamu kurumu olarak yerel yönetimlerin aktif rol aldığı, müzelerin ayrılmaz bir parçası olan öncü projeleri desteklediği görülmektedir. 2000 sonrası yerel yönetimler, projelerin hazırlanma sürecinden itibaren tanıtım, pazarlama, altyapı, ulaşım ve çevresindeki kamusal alanın proje doğrultusunda düzenlenmesi konusunda işbirlikleri yapan bir yerde konumlanmıştır. Yaklaşık yirmi beş yıllık süreç incelendiğinde müzeler de dahil olmak üzere büyük kentsel projeler yerel yönetimler tarafından 'kente değer katma, kentin uluslararası bilinirliğini sağlama, kenti markalaştırma, kenti ziyaret eden turist sayısını ve turistlerin kalacağı gün sayısını artırma ve kente ulusal/uluslararası yatırım çekme' konuları açısından önemli bulunmuş, desteklenmiş ve proje yatırımcıları kenti şekillendiren ittifakın bir unsuru olarak görülmüştür. Kentin, bulunduğu çevre başta olmak üzere dönüşmesinin, soylulaşmasının bir parçası ve öncüsü durumundaki söz konusu projelerin yatırımcıları ile yerel yönetimlerin söylemleri, beklentileri ve bakış açıları paralellik göstermektedir. Yerel yönetimler bu noktada 'kaldırım belediyciliği' olarak ifade edilen konumunu ve rolünü değiştirmiş, kenti, hizmet birimleri ile dahi (İBB Miras, İBB kültür vb.), markalayan ve pazarlayan bir işletmeciyeye, yatırım yapan, proje üreten bir girişimciye dönüşmüştür. Adalet ve Kalkınma Partisi döneminde belediyenin yeni rolü için 'kültürel belediycilik' ifadesinin kullanılması ise, hem yerel siyaset ve iktidar hem de pazarlama unsuru olarak 'kültür'ün önemli rolüne işaret etmektedir.

Beyoğlu özelinde büyük sermaye şirketlerinin sanat kurumlarına ve kişilere ait kültür mekanlarının, müzelerin görünür biçimde arttığı 2000'li yıllarda kamu politikası olarak kültür politikasının ne söylediği, kamunun bu politikaları nasıl ve hangi araçlarla uyguladığı soruları önem kazanmaktadır. Çalışma kapsamında bu süreçte kamu yönetiminin kültür sanat kurumlarını özelleştirmeye dair girişimleri ve özel sektörü kültür yatırıma teşvik eden politikaları doğrultusunda pozisyonlanması ön plana çıkmaktadır. Son altı yıllık süreçte ise yerel yönetimin belirgin ve aktif biçimde

kültür yatırımcısına dönüştüğü ve sermaye ile benzer amaçlarla mekansal dönüşümler, projelendirme süreçleri konusunda işbirlikleri kurduğu görülmektedir. Diğer taraftan İBB yönetiminin kültür projeleri kamusal nitelik ve faaliyetler açısından geçmiş dönem ile olumlu farklılıklar içermektedir. Yeni dönem yerel yönetimlerin kültür politikalarının ve projelerinin sonuçları, kullanım biçimleri, kentin bütünüyle kurduğu ilişkiyi değerlendirme konusunda henüz erken bir dönem olmakla beraber söz konusu projelerin kenti markalayarak pazarlama amacının büyük oranda 2019 öncesi yerel yönetim politikaları ile benzerlik gösterdiği görülmektedir. Miles ve Paddison'un sorusuna geri dönersek yapılan kültür yatırımlarının kenti nasıl değiştirebileceği sorusu, söz konusu önceliği ve görevi tüm kentliler için eşit, erişilebilir hizmet ve tüm kentlilerin yararını gözetmek olan/olması gereken yerel yönetimlerin politikaları ve müdahaleleri olduğunda daha çok önem kazanmaktadır (bkz. sayfa 215).

Bu noktada yerelde kamu aktörü olan İBB'nin ve Beyoğlu Belediyesi'nin önceliği kamusal yarar olan, herkes için erişilebilir, sadece kullanıma değil taleplere de açık, şeffaf, işleyen ve bağımsız meclislerle şekillenen ve kültürel mirası yaşayanı, yaşatanı, üretene ile beraber tüm değerleri ile bütün olarak gören bir yaklaşımla kültür mekanlarını yaratması önemlidir. Yerel yönetimler tarafından kent içerisinde yer alan kültür projelerinin çevresinde yaratacağı dönüşüm ve soylulaşma etkisine dair ise kamu politikalarının geliştirilmelidir. Ayrıca kentin ihtiyaç duyduğu fonksiyonların yer aldığı tarihi yapıların ve alanların kültür fonksiyonları ile dönüştürülmesi politikasından vazgeçilmedir. Bu şekilde, kentin özgün değerlerini yaşatan sosyal dokusunu yitirip tursitik bir nesneye dönüşmesinin engellenmesini sağlayacaktır.

Kamu aktörü olarak yerel yönetimlerin kâr ve turist sayısı hesaplayarak yapmış olduğu hizmetleri, özellikle son dönem ekonomik koşullar nedeniyle ağırlık kazanan sosyal projeleri ile tezatlık yaratmaktadır. Bu duruma verilebilecek en iyi örneklerden birisi nüfusunun ciddi oranı düşük gelirli olan İstanbul'da²⁶, kamu iştiraki olan Şehir Hatları'nın belli bir kesimin kullanımı için deniz taksisi üretmek üzere kamu kaynağını kullanmasıdır. Çalışma alanıyla doğrudan bağlantılı görülen deniz taksileri, Beyoğlu kıyılarını özelleştirerek lüks tüketim alanlarına dönüştüren Tersane İstanbul ve Galataport projelerinin müşterisini hedefleyen bir yatırım aracı mıdır? sorusu önemli

²⁶ Vizyon 2050'nin İzinde, İstanbul'da Kentsel Adaletin İmkanları, İstanbul Planlama Ajansı

görülmektedir. Tüm kentliler için eşit erişilebilir hizmet ve kamu yararını önceleyen politikaları sahiplenmesi beklenen yerel yönetimlerin, özel bir şirket gibi yatırımcılarla ortaklık yapan, daha fazla para kazanmayı hedefleyen yatırımları, şeffaflıktan, katılımcılıktan ve hesap verilebilirlikten uzak biçimde, 'kamu yararı' ile çelişen uygulamaları özelleşmiş bir kamu yönetiminin inşası sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Şirketleşmiş yerel yönetim formu, sosyal politika ve hizmetlerinin yanı sıra kent içerisindeki kentsel eşitsizliği arttıran projelerin ve yatırımların bir parçasına, destekleyicisine ve aktörüne dönüşmektedir.

Sonuç olarak yapı ve kentsel mekan ölçeğinde Beyoğlu'nun müzeleşmesi, devlet, piyasa ve yerel yönetim ittifakı ile sürdürülmektedir. Farklı siyasi referanslar, yapma biçimleri ile de olsa oluşturulan bütünlüklü tabloda yerel yönetimlerin kent ve kültür politikalarının müzeleştirmedeki rolünü görmek mümkündür. Bu doğrultuda yerel yönetimler kenti müzeleştiren projelerin doğrudan aktörü, yatırımcısı olurken, diğer taraftan şehrin kamusal alan ve değerlerinin yerel yönetimler ve sermaye arasında müzakere nesnesine dönüştüğünü görmekteyiz.

İstanbul'un bir müzeleşme dalgası ile karşı karşıya olduğu zamana tanıklık etmekteyiz. Sahip olduğu çok katmanlı tarihi yapıları çevre ve mekansal politik temsil gücü açısından Beyoğlu, bu müzeleşme politikasının merkezinde yer almaktadır. Söz konusu müzeleşme atağını, İstanbul'dan başlayan siyasi iktidar değişim hamlesinden ayrı okumak ise imkansız görünmektedir. Bu anlamda kültür sanat alanı ve müzeler yeni inşa edilen iktidarın temsil ve simge mekanları ve aynı zamanda siyasi çatışma alanı olma potansiyeli taşımaktadır. Bu çerçevede değerlendirildiğinde Beyoğlu'nun müzeleşmesinde yereldeki kamu politikalarının kenti pazarlamak amacı ile turistik bir marka yaratmanın yanı sıra salt bir kent ve kültür politikasından fazlasını ifade ettiğini belirtmemiz gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Ada, S.** (2009). Bir Yeni Kültür Politikası İçin. S. Ada, H. A. İnce (Der.) *Kültür Politikalarına Giriş*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Ada, S.** (Ed.) (2011). *Sivil Toplum Gözüyle Türkiye Kültür Politikası Raporu: Konferans Konuşmaları (25-26 Mart 2011) ve Özet Rapor*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Adorno, T. W.** (2020). *Kültür Endüstrisi, Kültür Yönetimi* (11. Baskı). N. Ülner, M. Tüzel, E. Gen, (Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Adorno, T. W., Horkheimer, M.** (2014). *Aydınlanmanın Diyalektiği, Felsefi Fragmanlar*. İstanbul: Kabalcı Yayıncılık.
- Akdemir, N.& Odman, A.** (2008). Tuzla Tersaneler Bölgesi'nde Örülen ve Üstü Örtülen Sınıfsallıklar. *Toplum ve Bilim*, 113, ss.49-89
- Akın, N.** (1994). Beyoğlu, *İstanbul Ansiklopedisi*. İstanbul: Tarih Vakfı. 2, ss.212-218
- Akın, N.** (2018). *19.Yüzyılın İkinci Yarısında Galata ve Pera* (3.Baskı). İstanbul: Literatür Yayıncılık.
- Akıncı, T.** (2018). *Beyoğlu, Yapılar, Mekanlar, İnsanlar (1831-1923)* (2.Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Akıncı, T.** (2019). *Cumhuriyet'te Beyoğlu, Kültür, Sanat, Yaşam (1923-2003)* (2.Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Akpınar, İ.** (2010). İstanbul'u (Yeniden) İnşa Etmek: 1937 Henri Prost Planı, 2000'den kesitler II: Cumhuriyet'in Mekanları/Zamanları/İnsanları, *Doktora araştırmaları sempozyumu kitabı*, Elvan ERGUT, B. İmamoğlu (Ed.). Ankara: Dipnot Yayınları ve ODTU Yayınevi, ss.107-124.
- Akpınar, İ. Y.** (2011). İstanbul, 'Yıkarak Yapmak'..., *Betonart Dergisi*, No.29, ss.40-41, İstanbul.
- Akpınar, İ., Gümüüş, K.** (2012). Taksim, Dün-Bugün: İdeolojik Bir Okuma, *Mimarlık Dergisi*. Dosya 28, s.38-46.
- Aksoy, A., Enlil, Z.** (2011). *Kültür Ekonomisi Envanteri İstanbul 2010*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

- Aksoy, A.** (2009). Zihinsel Değişim? AKP İktidarı ve Kültür Politikası, S. Ada, H.A. İnce (Der.) *Türkiye’de Kültür Politikalarına Giriş*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, ss. 179-199.
- Aksoy, A.** (2014). İstanbul’un Neoliberalizmle İmtihanı, A., Bartu Candan, C. Özbay (Haz.). *Yeni İstanbul Çalışmaları: Sınırlar, Mücadeleler, Açılımlar*, İstanbul: Metis Yayınları.
- Arslanlı, K., Dökmeci, V.** (2014). İstiklal Caddesi’nin (Beyoğlu) Yayalaştırılmasının Çevresindeki Arazi Fiyatlarının ve Arazi Kullanımının Dönüşümüne Etkisi, *UPAD 2014 International Conference*. Erişim tarihi: 16.03.2023
- Artun, A.** (2006). *Tarih Sahneleri Sanat Müzeleri 1, Müze ve Modernlik*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Artun, A.** (Ed.) (2006). *Sanat Müzeleri 2 Müze ve Eleştirel Düşünce*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Artun, A.** (2013). Kültür Tutulması, A. Artun (Der.), *e-skop.com*, T. Birkan, N. Öрге, E. Gen (çev.) *Çağdaş Sanat ve Kültüralizm-Kimlik ve Estetik*, İstanbul: İletişim Yayınları, ss.9-15
- Artun, A.** (2015, 12 Mayıs). Diktatörlüğün Sanatçılığı, *e-skop.com*, Erişim adresi: <https://www.e-skop.com/skopbulten/diktatorun-sanatciligi/2454>. Erişim tarihi: 26.02.2024.
- Artun, A.** (2021). *Mümkün Olmayan Müze, Müzeler Ne Gösteriyor* (3.Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Aru, K. A.** (Haz.) (1995). *Beyoğlu Güzelleştirme ve Koruma Derneği 10 Yıl*, İstanbul: Beyoğlu Güzelleştirme ve Koruma Derneği.
- Ashworth, G. J.** (1998). The conserved European city as cultural symbol: the meaning of the text. Graham, B. (ed.) *Modern Europe. Place, Culture, Identity*. London: Arnold, pp.261-286.
- Aykaç, P.** (2017). Musealisation as an Urban Process: The Transformation of the Sultanahmet District in İstanbul’s Historic Peninsula (Doctoral thesis). University College London.
- Barker, E.** (2006). Müzenin Toplumdaki Yeri: Yeni Tate Galerileri. A. Artun (Der.) *Müze ve Eleştirel Düşünce Tarih Sahneleri- Sanat Müzeleri II*, İstanbul: İletişim Yayınları, s. 149-173.
- Bartu Candan, A., Kolluoğlu Kırılı, B.** (2007). Neoliberalizm ve Yerel Yönetimler Bağlamında Kentsel Dönüşüme Nasıl Karşı Durulabilir?, *İstanbul Dergisi*, Tarih Vakfı Yayını, 60, ss. 68-71.
- Bartu, A.** (2018). Eski Mahallelerin Sahibi Kim?, Ç. Keyder (Haz.), *Küresel ile Yerel Arasında* (5.Baskı), İstanbul: Metis Yayınları, ss.43-59

- Baruh, L. İ.** (2009). The transformation of the "modern" axis of nineteenth-century İstanbul: Property, investments and elites from Taksim square to Sirkeci station (Doktora tezi). Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Batuman, B.** (2015). 'Everywhere Is Taksim': The Politics of Public Space from Nation-Building to Neoliberal Islamism and Beyond *Journal of Urban History*, 41(5), ss.881-907.
- Batuman, B.** (2019). *Milletin Mimarisi, Yeni İslamcı Ulus İnşasının Kent ve Mekân Siyaseti*. Ş. Tokel (Çev.), İstanbul: Metis Yayınları
- Baykal, R.** (2021). *Osmanlı İmparatorluğu'ndan Günümüze İstanbul'da Kent İçi Deniz Ulaşımı*, İstanbul: Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu.
- Bayrak, S.** (2019). *Bir Meydan Öyküsü Beyazıt (1914-1964)*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Bek, G.** (2014). 1970-1980 Yılları Arasında Türkiye'de Kültürel ve Sanatsal Ortam. İstanbul: SALT Yayınları.
- Bezmez, D.** (2008). The politics of urban waterfront regeneration: the case of Haliç (the Golden Horn), Istanbul. *International Journal of Urban and Regional Research*, 32(4), 815-840.
- Birlik, M., Akyol Koçhan, İ., Olgun, İ., Tezer, S. T., Alpan, A., Göğüş, Y. B., Altiner Bozacı, D.** (2023). Reflections on the Participatory Design Process of Kabataş Transfer Center and Its Surroundings. *Planning*. 33(1): 196-200, Erişim tarihi: 25.03.2024, https://jag.journalagent.com/planlama/pdfs/PLAN_33_1_196_200.pdf
- Bora, T.** (1995). Fatih'in İstanbul'u, *Birikim Dergisi*, Sayı 76.
- Bora, T.** (2016). Türk Muhafazakarlığı ve İnşaat Şehveti- Büyük Olsun Bizim Olsun, T. Bora (Der.). *İnşaat ya Resulullah*, İstanbul: İletişim Yayınları, ss.9-17
- Bozdoğan, S.** (2012). *Modernizm ve Ulusun İnşası, Erken Cumhuriyet Türkiye'si'nde Mimari Kültür* (3.Baskı). İstanbul: Metis Yayınları.
- Brenner, N., Theodore, N.** (2002). Cities and the Geographies of 'Actually Existing Neoliberalism', N. Brenner, N. Theodore (Eds.) *Spaces of Neoliberalism: Urban Restructuring in Western Europe and North America*. Blackwell, pp.349-379. <https://doi.org/10.1111/1467-8330.00246>
- Bruf, I.** (2014). The rise of authoritarian neoliberalism. *Rethinking Marxism*, 26(1), 113-29. doi:10.1080/08935696.2013.843250.
- Butler, T.** (1997). *Gentrification and the Middle-Classes*, Ashford: Ashgate

- Çamprag, N.** (2017). Museumification of historical centres: the case of Frankfurt Altstadt reconstruction. *Tourism in the City: Towards an Integrative Agenda on Urban Tourism*, pp.165-178. Doi: 10.1007/978-3-319-26877-4_11
- Cengizkan, A.** (2006). İstanbul Silahtarağa Elektrik Santrali Türkiye’de Fabrika ve İşçi Konutları, *dosya 03*, TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi, Bülten 45, s.14-18.
- Coşkun, Z.** (2013). Küreselleşme Sürecinde İstanbul’un Kültürel Dönüşümü, *MSGSÜ Sosyal Bilimler*, Sayı:8, ss.104-112.
- Čopič V., & Komel, M.** (2012). Repenser la politique culturelle selon une perspective postnéolibérale. Saez ve Saez (der.), *Les Nouveaux Enjeux des Politiques Culturelles*. Paris: La Découverte. s.313
- Çavdar, A.** (2009). Kültür Başkenti’ Olmaya Çeyrek Kala ‘Sahnedeki Uyum’ Bekleniyor, *Yeni Aktüel Dergisi*, Sayı:191, ss.62.
- Çavuşoğlu, E.** (2014). Son 20 Yılda İstanbul’un Planlama ve Kent Yönetimi Mantığını Anlamak, *Mimarist*, sayı: 50.
- Çınar, A. İ.** (1997). Refah Party and the City Administration of İstanbul: Liberal İslam, Localism and Hybridity, *New Perspective on Turkey*, 16, ss.23-40.
- Çolakoğlu, N.** (2011), ‘Bu şehirde kendini İstanbullu hissedemeyenler ilk kez İstanbul’u düşünmeye, İstanbul için ne yapılabilir diye kafa yormaya başladı’, Deniz Ünsal ile söyleşi, *İstanbul Kültür ve Sanat Sektörü*, Ünsal, D. (Der.), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, s. 42-44
- Dellaloğlu, B. F.** (1995). *Frankfurt Okulu’nda Sanat ve Toplum*, İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Desvallées, A., Mairesse, F.** (Ed.) (2010). Key Concepts of Museology, ICOM International Councils of Museums and Musée Royal de Mariemont, Paris: Armand Colin. pp. 50-52.
- Dorsay, A.** (1991). Benim Beyoğlum, İstanbul: Çağdaş Yayıncılık ve Basın Sanayi A.Ş.
- Dökmeci, V., Çıracı, H.** (1990). *Tarihsel Gelişim Sürecinde Beyoğlu*. İstanbul: Türkiye Turing ve Otomotiv Kurumu Yayınları.
- Ekinci, O.** (2004). *İstanbul’u Sarsan 10 Yıl*, İstanbul: Anahtar Kitaplar Yayınevi.
- Enlil, Z. M.** (2000). Yeniden İşlevlendirme ve Soylulaştırma: Bir Sınıfsal Proje Olarak Eski Kent Merkezlerinin ve Tarihi Konut Dokusunun Yeniden Ele Geçirilmesi, *domus m*, Aralık, no:8, ss.46-49.
- Enlil, Z. M.** (2011). The Neoliberal Agenda and The Changing Urban Form of İstanbul. *International Planning Studies*, 16(1), 5-25.

- Erbil Ögüt, A., Erbil, T.** (2001). Redevelopment of Karaköy Harbor, İstanbul: Need For a New Planning Approach in The Midst of Change. *Cities*, 18(3), 185-192.
- Erbirer, E.** (2023). İstanbul Modern Bize Yeni Ne Söylüyor? *Argonotlar.com*, Erişim tarihi: 14.03.2024, <https://argonotlar.com/istanbul-modern-bize-yeni-ne-soyluyor/>
- Erbirer, E.** (2024, 15 Mart). Monolitik, Kakofonik ve Kaotik: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür Politikaları, Stratejisi ve Programları. *Argonotlar*, Erişim: 16.03.2024, <https://argonotlar.com/monolitik-kakofonik-ve-kaotik-istanbul-buyuksehir-belediyesi-kultur-politikalari-stratejisi-ve-programlari/>
- Erden, D.**, (2003) Kentsel Yenileşmede Bir Araç Olarak Dönüşüm Projeleri. (Doktora tezi), MSGSÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Erder, S.** (2018). Nerelisin Hemşerim?. Ç. Keyder (Haz.), *İstanbul; Küresel ile Yerel Arasında*, İstanbul: Metis Yayınları, ss.192-205.
- Ergut, E. A., Akpınar, İ. Y., Akay, Z.** (2015). Cumhuriyet Döneminde İstanbul'da Mimarlık. C. Yılmaz (Ed.), *Antik Çağdan XXI. Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi, Arasında*, İstanbul: İBB Kültür A.Ş., 8, ss.558-597.
- Fırat, B. Ö.** (2012, 17 Eylül). Tarlabası'nda Sanat: Yıkıma Kadar Görülebilir! *e-skop Dergisi*, Erişim tarihi: 11.11.2023, <https://www.e-skop.com/skopbulten/tarlabasinda-sanat-yikima-kadar-gorulebilir/888>
- Fırat, B. Ö.** (2018). Senin Bir İhtimalin Var! Yeditepe Bienali, 'Gelenekli' Sanatlar, Hamiler ve Başka Bir Dünya, *e-skop Dergisi*, Erişim tarihi: 05.05.2023, <https://www.e-skop.com/skopbulten/senin-bir-ihhtimalin-var-yeditepe-bienali-%E2%80%9Cgelenekli%E2%80%9D-sanatlar-hamiler-ve-baska-bir-dunya/3810>
- Fırat, B. Ö.** (2022). Bir Beyoğlu Fantazmagorisi, 'Şimdıcilik'ten Şimdinin Siyasetine Doğru. *1+1 Express*, Erişim tarihi: 10.05.2024, <https://birartibir.org/simdıcilikten-simdinin-siyasetine-dogru/>
- F., Keyder, Ç., Keyman, E. F., & Badur, A. K.** (2021). *Kentlerin Türkiye'si: imkânlar, sınırlar ve çatışmalar*. İletişim Yayınları.
- Gençkaya, Ö. F., Demirci, E. Ü.** (2018). Türkiye'de Kültür Politikasının Kurumsallaşma Sürecine Genel Bakış *Türk Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 3(2), ss.57-70.
- Geniş, Ş.** (Der.) (2020). *Otoriter Neoliberalizm Gölgesinde: Kent, Mekan, İnsan*. Ankara: Nika Yayınevi.
- Glass, R.** (1964). Introduction to London: aspects of change. Edited by Centre for Urban Studies, , London (reprinted in Glass, R. (1989) Clichés of Urban Doom, pp. 132-158. Oxford: Blackwell).

- Göktürk, D., Soysal, L., Türel, İ.** (2011). *İstanbul Nereye? Küresel Kent, Kültür, Avrupa*, İstanbul: Metis Yayınları.
- Gören, B. G.** (2011). Kıyı Alanlarının ve Kıyı Alanlarındaki Endüstri Alanlarının Kültür ve Eğitim Odaklı Dönüşümü: Haliç Kıyı Alanı Örneği (Yüksek lisans tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Gül, M.** (2018). *Modern İstanbul'un Doğuşu, Bir Kentin Dönüşümü ve Modernizasyonu* (3.Baskı). (Çev. B. Helvacıoğlu). İstanbul: Sel Yayınları.
- Gülersoy, Ç.** (1986). *Taksim Bir Meydanın Hikayesi*. İstanbul: Turing.
- Gürbilek, N.** (2019). *Vitrinde Yaşamak* (9.Baskı). İstanbul: Metis Yayınları.
- Gürsel, Y.** (1987). Beyoğlu'nun Yıkımı ve Şehirlerimizin Geleceği. *Mimarlık Dergisi*, sayı 222, ss. 47-48.
- Gürün, D.** (2008). 'Beyoğlu'nda Seyir Hali'. *Beyoğlu'nun Dünü, Bugünü, Yarını Sempozyumu*, İstanbul: İstanbul Kültür Sanat Vakfı, ss.84-90.
- Habermas, J.** (2004). Kamusal Alan. M., Özbek (Ed.) *Kamusal Alan*, İstanbul: Hil Yayınları. ss.95-102.
- Hamnett, C.** (2003). Gentrification and the Middle-class Remaking of Inner London, 1961-2001. *Urban studies*, 40(12), s.2401-2426. doi.org/10.1080/004209803200013613
- Harvey, D.** (2006). *Postmodernliğin Durumu* (4.Basım). İstanbul: Metis Yayınları.
- Harvey, D.** (2021). *Neoliberalizmin Kısa Tarihi*. (3 Baskı), İstanbul: Sel Yayınları.
- Harvey, D.** (2022). *Kent Deneyimi*. (4 Baskı). E. Soğancılar (Çev.), İstanbul: Sel Yayınları.
- Huyssen, A.** (1999). *Alacakaranlık Anıları: Bellek Yitimi Kültüründe Zamanı Belirlemek*. İstanbul: Metis Yayınları.
- İBB Yayınları** (1998). İstanbul'un Altın Yılları, Recep Tayyip Erdoğan. Cilt 4.
- İnce, A., Öncü, A. ve Ada, S.** (2011). Günümüz Türkiye'sinde kültür politikaları: Giriş ve genel bakış. S. Ada (Ed.). *Sivil Toplum Gözüyle Türkiye Kültür Politikası Raporu*, ss.46-53. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- İnce, H. A.** (2012). Kültür Politikalarında Eşbiçimlilik İstanbul İlçe Belediyeleri ve Kültür Merkezleri Örneği (Doktora Tezi). Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- İnce, A.** (2014). Kentsel Düzeyde Kültür Politikaları: İstanbul Örneği. *Heinrich Böll Stiftung*, Erişim tarihi: 20.02.2024.

- İslam, T.** (2003). *İstanbul'da Soylulaştırma: Galata Örneği*. (Yüksek Lisans Tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- İslam, T.** (2009). *Devlet Eksenli Soylulaştırma ve Yerel Halk: Neslişah ve Hatice Sultan Mahalleleri (Sulukule) Örneği*. (Doktora Tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- İslam, T.** (2020). Beyoğlu'nda Soylulaştırmanın Üç Hâli. L. Kuyumcuyan (Ed.) Mekânda Adalet ve Beyoğlu. *Beyond İstanbul Dergisi*. ss.90-95.
- Kantarcıoğlu, S.** (1998). *Türkiye Cumhuriyeti Programlarında Kültür*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Kültür Eserleri.
- Kaplan, T.** (2022, 4 Kasım). Serotonin Sahnelerine Şehrsel Bir Bakış: Feshane, *Saltonline*, Erişim tarihi: 14.03.2024, <https://saltonline.org/tr>
- Karataş, E.** (2015). Kültür Rotaları Planlama Rehberi, *ÇEKÜL Vakfı*, İstanbul: Tarihi Kentler Birliği Yayınları, Erişim tarihi: 10.02.2023, https://www.tarihikentlerbirligi.org/wp-content/uploads/rota-rehberi_press.pdf
- Keating M., Frantz M.** (2004). Culture-led Strategies for Urban Regeneration: A Comparative Perspective on Bilbao. *IJIS 16* (3), pp. 187-194.
- Keten, E. T.** (2019). Kültürel İktidar Söylemi Ne İşe Yarıyor? Yeni e Kültür Sanat Edebiyat Dergisi, Erişim tarihi: 26.04.2023, <https://yenie.net/kulturel-iktidar-soylemi-ne-ise-yariyor/>
- Keten, E. T.** (2020 AKP'nin Popülist Kültürü ve Kültür Müteahhitleri. *e-skop Dergi*, sayı:17, Erişim tarihi: 26.04.2023, <https://www.e-skop.com/skopdergi/akpnin-populist-kulturu-ve-kultur-muteahhitleri/5899>
- Keyder, Ç.** (2018). Arka Plan, Ç. Keyder (Haz.), *Küresel ile Yerel Arasında*, İstanbul: Metis Yayınları, ss.9-40
- Kınık, H.** (2022). Türkiye'nin Çok Boyutlu Dış Politikasına Bir Örnek: Türkiye Katar İlişkilerinin Gelişimi, *Bariş Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi*, 10(2), ss.27-46.
- Kızıldere, D.& Günay, Z.** (2018). Local Limits to Gentrification: Theory on the Move. *Planlama-Planning*, 28(2):102-106, doi: 10.14744
- Koçak, O.** (2006). 1920'lerden 1970'lere Kültür Politikaları, *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: Kemalizm*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kortun, V.** (2018). Vasıf Kortun 20. Salt, Erişim tarihi: 03.04.2023, <https://saltonline.org/tr/1773/20>

- Köksal, A. H.** (2012, 27 Mayıs). Resim ve Heykel Müzesi'nin İlk Yıllarına Dair... e-skop, Erişim tarihi: 02.04.2024, <https://www.e-skop.com/skopbulten/episod-resim-ve-heykel-muzesinin-ilk-yillarina-dair/760>
- Köksal, A. H.** (2012a, 16 Ocak). Resim ve Heykel Müzesi'ni Tarihinden Koparma Darbesi, ya da Veliht Dairesi'ni İşgal Et!. *e-skop*, Erişim tarihi: 29.01.2023, <https://www.e-skop.com/skopbulten/resim-ve-heykel-muzesini-tarihinden-koparma-darbesi-ya-da-veliaht-dairesini-iskal-et/493>
- Köksal, A. H.** (2021). *Resim Heykel Müzesi, Bir Varoluş Öyküsü*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Köksal, A. H.** (2024). Kamusal ve Müze Üzerine Sayıklamalar. *Sanat Dünyamız Dergisi*, Sayı:198, ss.26-32
- Köksal, T. G.** (1996). Haliç Tersaneleri'nin Tarihsel Teknolojik Gelişim ve Koruma Önerileri (Yüksek lisans tezi). İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Köksal, T. G.** (2005). İstanbul'daki Endüstri Mirası İçin Koruma ve Yeniden Kullanım Önerileri (Doktora Tezi). İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Köksal, T. G.** (2013). Kent Yağmasının Yeni Hedefi: Haliç Tersaneleri. *Mimarist*, sayı:48, s.97-106. Erişim tarihi: 10.02.2023.
- Köksal, T. G.** (2019). Bir Mimar Neden Kentsel Toplumsal Hareket İçinde Yer Alır? Bir Kent Hakkı Mücadelesi Olan Haliç Dayanışması Aslen Neyin Mücadelesidir? *XXI Dergisi*, Erişim tarihi: 17.10.2023, <https://xxi.com.tr/i/bir-mimar-neden-kentsel-toplumsal-hareket-icinde-yer-alir>
- Köksal, T. G.** (2019a). Haliç Tersanelerinde Neler Oluyor? Altı Asırlık Mirasın Yağması. *Birartıbir Express*, Erişim tarihi: 04.04.2024, <https://birartibir.org/alti-asirlik-mirasin-yagmasi/>
- Kösemen, İ. B.** (2012). Türkiye'de Özel Sektörün Kültür ve Sanat Alanındaki Artan Görünürlüğü, Marmara Üniversitesi, *İ.İ.B. Dergisi*, cilt XXXIII, sayı II, ss.145-172.
- Köseoğlu, F. G.** (2010). Haliç'te; kültür endüstrilerinin yer seçimi, kümelenme eğilimi ve kentsel yenileşme ile kültür endüstrileri arasındaki etkileşim. (Yüksek lisans tezi), İstanbul Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Kuyucu, T., Ünsal, Ö.** (2010). 'Urban Transformation' as State-led Property Transfer: An Analysis of Two Cases of Urban Renewal in Istanbul. *Urban Studies*, Sayı: 47(7), ss.1479-1499.
- Lees, L. & Ley, D.** (2008). Introduction to Special Issue on Gentrification and Public Policy. *Urban Studies*, 45(12), 2379-2384

- Lees, L., Shin, H. B. & López-Morales, E.** (2016). *Planetary Gentrification*. UK: Polity Press.
- Ley, D.** (1980). Liberal ideology and the post-industrial city. *Annals of the Association of American Geographers*, Vol.70, pp. 238-258.
- Lowenthal, D.** (1968). The American Scene. *Geographical Review*, 58(1), pp. 61-88
- Marcuse, H.** (1986). Tek Boyutlu İnsan, (A. Yardımlı, Çev.). İstanbul: İdea Yayınları.
- Miles, S., Paddison, R.** (2005). The Rise and Rise of Culture-Led Urban Regeneration. *Urban Studies*, Vol.42, 833-839.
- Molotch, H.** (1996). LA as Design Product: How Art Works in a Regional Economy. In A. Scott, & E. Soja (Eds.), *The City: Los Angeles and Urban Theory at the End of the Twentieth Century*, pp. 225-275. University of California Press.
- Müller, M.** (1999). Musealisation, Aestheticisation and Reconstructing The Past. *The Journal of Architecture* 4: 361-367.
- Müller-Wiener, W.** (1998). E. Özbek (Çev.). *Bizans'tan Osmanlı'ya İstanbul Limanı*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Nelle, A. B.** (2009). Museality in The urban context: An investigation of museality and musealisation processes in three Spanish-colonial World Heritage Towns. *Urban Design International*, 14(3), 152-171.
- Odman, E. A.** (2024). Ford Motor Company's Assembly Plant in Tophane–İstanbul, 1923-1944: Territoriality and Automobility during Interwar Global Capitalism (Doctoral thesis). Atatürk Institute for Modern Turkish History at Boğaziçi University.
- Onur, M.** (2024). *Şehrin ve Başkan'ın Beş Yılı*. İstanbul: Doğan Yayınları.
- Osterlund, P. B.** (2013). Musealization as a strategic component of urban transformation in 21st century Istanbul. (Doctoral thesis). Sabancı University
- Ozar, Y., Kesim, E., Özgen, İ.** (Haz.) (2024). Vizyon 2050'nin İzinde İstanbul'da Geçmişin Mirası Geleceğin İmkanları, *İstanbul Planlama Ajansı*, İstanbul: Kültür A.Ş., Erişim tarihi: 20.03.2024, https://ipa.istanbul/wp-content/uploads/2024/03/IPA_Istanbulda-Gecmisin-Mirasi-Gelecegin-Imkanlari.pdf
- Öktem, B.** (2011). İstanbul'da Neoliberal Kentleşme Modelinin Sosyo-Mekansal İzdüşümleri, *İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, No:44, ss. 23-40.
- Öktem, B.** (2016). Küresel Kent Söyleminin Kentsel Mekânı Dönüştürmedeki Rolü, H. Kurtuluş (Der.), *İstanbul'da Kentsel Ayrışma* (2. Baskı), İstanbul: Bağlam Yayınları.

- Öndin, N.** (2003). *Cumhuriyet'in Kültür Politikası ve Sanat (1923-1950)*. İstanbul: İnsancılYayınları.
- Öz, A. M.** (2013). *Sanat yönetimi açısından Maya Sanat Galerisi* (Yüksek lisans tezi). Kültür Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Özbek, M** (Ed.) (2004). *Kamusal Alan*. İstanbul: Hil Yayınları.
- Özmüş, M., Doğan, N. B.** (Haz.) (2024). *Vizyon 2050'nin İzinde, İstanbul'da Kentsel Adaletin İmkanları*. İstanbul Planlama Ajansı, İstanbul: Kültür A.Ş. Yayını
- Papazyan, M., Hisarlıoğlu, E.** (2022, 13 Haziran). 'Kültür Yolu' ve Sanatsal Aklama, Beyoğlu'nun Yeni Failleri. *birartibir.org*, Erişimt arihi:19.03.2024, <https://birartibir.org/beyoglunun-yeni-failleri/>
- Pelvanoğlu, B.** (2022). *Bir Üretim Mekânı Olarak: Beyoğlu Düşerse*. İstanbul: Sel Yayınları.
- Peck, J. ve Theodore, N.** (2019). Still Neoliberalism? South Atlantic Quarterly, 118(2), pp245-265. doi:10.1215/00382876-7381122.
- Polo, J. F.** (2015). The İstanbul Modern Art Museum: An Urban Regeneration Project? *European Planning Studies*, 23(8), 1511-1528.
- Relp, E. C.** (1976). *Place and Placelessness*. London: Pion.
- Richards, G., Yeniasır, M. (Çev.)** (2018). Kültür Turizmi: Son Araştırmalar ve Eğilimlere Dair Bir İnceleme. N. Özdemir, A. Öger (Ed.), *Kültürel Miras Yönetimi* (2019), Ankara: Grafiker Yayınları.
- Robins, K.** (2023). Art İstanbul: The Burden of Myth and the Hope in Art. *Reflektif Journal of Socail Sciences*, Vol. 4(3), s.587-606, DOI: 10.47613/reflektif.2023.126
- Sağlam, A. İ., Çelen Öztürk A., Kaçar, A.D.** (2019). Türkiye'de Kamusal Mekânın Gelimi, ATA Planlama ve Tasarım Dergisi, 3(1), 47-58.
- Sarıca, E., Yanar, B.** (2022). Beyoğlu Kültür Yolu'na Haliç'ten Bakmak. *Mimarist*, Sayı: 74, s. 26-32.
- Scott, A. J.** (1997). The Cultural Economy of Cities, International Journal of Urban and Regional Research, 21 (2), ss. 323–339.
- Selek, P.** (2007). *Maskeler, Süvariler, Gacilar*, İstanbul: İstikbal Kitabevi.
- Sennett, R.** (2019). *Kamusal İnsanın Çöküşü* (6. Basım). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Schubert, K.** (2000). *Küuratörün Yumurtası: Müze Kavramının Fransız İhtilalinden Günümüze Kadar Olan Evrimi* (Çev: Rana Smith). İstanbul: İstanbul Sanat Müzesi Vakfı.

- Sönmez, M.** (1996). *İstanbul'un İki Yüzü, 1980'den 2000'e Değişim*. İstanbul: İstanbul: Arkadaş Yayınları.
- Smith, N.** (2015). Mutenalaştırma, Sınır ve Kentsel Manın Yeniden Yapılandırılması. N. Smith, P. Williams (Haz.), M. Uzun (Çev.), *Kentin Mutenalaştırılması*, İstanbul: Yordam Kitap.
- Stallabrass, J.** (2009). *Sanat A.Ş., Çağdaş Sanat ve Bienaller*, E. Soğancılar (Çev.), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Şen, B.** (2016). Soylulaştırma: Kentsel Mekânda Yeni Bir Ayrışma Biçimi. H. Kurtuluş (Haz.), *İstanbul'da Kentsel Ayrışma*, İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Tansel, C. B.** (2018). Authoritarian neoliberalism and democratic backsliding in Turkey: Beyond narratives of progress. *South European Society and Politics*, 23(2), pp. 197-217. doi.org/10.1215/00382876-7381146.
- Tanyeli, U.** (2007). Kamusal Mekân-Özel Mekân: Türkiye'de Bir Kavram Çiftinin İcadı. *Genişleyen Dünyada Sanat, Kent ve Siyaset: 9.Uluslararası İstanbul Bienal'inden Metinler*, İKSV, 9, ss.199-209.
- Tekeli, İ.** (2013). İstanbul'un Planlanmasının ve Gelişiminin Öyküsü. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Tümertekin, E.** (1997). *İstanbul İnsan ve Mekân*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları
- Türkün, A.** (2011). Urban Regeneration and Hegemonic Power Relationships. *International planning studies*, 16(1), 61-72.
- Türkün, A.** (2018). Tarlabası'na Tarihin Toplumsal Katmanlarının Işığında Bakmak. H. Akarca, R. Doğan (Haz.), *Tarlabası Bir Kent Mücadelesi*, TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi, İstanbul. ss. 17-29.
- Türkün, A., Aslan, Ş. & Şen, B.** (2013). 1923- 1980 Döneminde Kentsel Politikalar ve İstanbul'da Konut Alanlarının Gelişimi; Mevzuat, Aktörler ve Hâkim Söylem. A. Türkün (Der.), *Mülk, Mahal, İnsan*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, ss.45-78.
- Türkün, A. (Yürütücüsü), Sarıoğlu, A., Çarıkçı, Ç.** (2021). *Tarihi Kent Merkezlerinin Yeniden Yapılanmasında Belirleyici Faktörler ve Olası Senaryolar: İstanbul Beyoğlu Örneği*. TÜBİTAK Projesi, Erişim tarihi:26.02.2024, <https://search.trdizin.gov.tr/tr/yayin/detay/622088/>
- Türkün, A.** (2022). Beyoğlu Bölgesinin Büyük Altyapı Projeleri ve Öncü (Flagship) Projelerle İmtihanı. *Mimar-İst*, No.74, ss.16-25.
- Türker, O.** (2016). *Pera'dan Beyoğlu'na*. İstanbul: Sel Yayınları.
- Topuz, H.** (1998). *Dünyada ve Türkiye'de Kültür Politikaları*. İstanbul: Adam Yayınları.

- Ulbricht J.H., Schröder-Esch S.** (2006). Introduction: the political dimension of heritage. Schröder-Esch S., Ulbricht J.H. (eds) *The politics of heritage and regional development strategies- actors, interests, conflicts*. Bauhaus Universität, Weimar, pp.7-15.
- Urry, J., Larsen, J.** (2022). *Turist Bakışı 3.0*. Y. Ekin, O. Akbulut, (Çev.), İstanbul: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Uslu, M. F.** (2015). İstanbul'da Modern Tiyatronun Doğuşu ve Gelişimi. *Büyük İstanbul Tarihi*, C.7, ss. 529-539, İstanbul: İSAM Yayınları
- Uslu, S. S.** (2021). Son Araştırmalar Işığında Pera Salon Sergileri, *Sanat Tarihi Dergileri*, 30(1), ss.337-367. <https://doi.org/10.29135/std.832675>
- Uzunçarşılı Baysal, C.** (2016, Kasım). Kabataş Martı Projesi: İstanbul'un Dubaileştirilmesi ve Mimarın Etiği. *e-skop*, Erişim tarihi: 22.03.2024, <https://www.e-skop.com/skopbulten/kabatas-marti-projesi-istanbulun-dubailestirilmesi-ve-mimarin-etigi/3180>
- Uzunçarşılı Baysal, C.** (2022). Kentsel Kamusal Alanın Dönüşmesi, Kentin Çözülmesi: Galataport Projesi ve Ötesi, *Arredamento Mimarlık*, 351, ss. 72-76
- Ünsal, D. (Der.)** (2011). *İstanbul Kültür ve Sanat Sektörü*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Üstel, F.** (2021). *Kültür Politikalarına Giriş, Kavramlar, Modeller, Tartışmalar*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Van Weesep, J.** (1994). Gentrification as a Research Frontier. *Progress in Human Geography*, 18, pp.74-83.
- Wu, Chin-Tao** (2019). *Kültürün Özelleştirilmesi* (3.Baskı), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Yapıcı, M.** (2022). Atatürk Kültür Merkezi Üzerine Zorunlu Bir Hatırlatma Yazısı.... *Mimarist*, 73, 12-17.
- Yeşilbağ, M.** (2016). Hegemonyanın Harcı: AKP Döneminde İnşaata Dayalı Birikim Rejimi, *SBF Dergisi*, Cilt 71, No.2, ss.599-626.
- Yıldız, E.** (2023). Neoliberalizmin Gölgesinde: Türkiye'deki Özel Modern ve Çağdaş Sanat Müzeleri. E. Alıçavuşoğlu, A. H. Köksal (Der.) *Türkiye'de Sanatın Tarihi, Müze*. İstanbul: Tellekt.
- Yudice, G.** (2003). *The Expediency of Culture: Uses of Culture in the Global Era*. Durham, NewYork: Duke University Press.
- Zukin, S.** (1995). *The Cultures of Citites*. Blackwell Publishers

Raporlar, Planlar, Belgeler ve Kanunlar

1/100.000 Ölçekli İstanbul Çevre Düzeni Planı (2006), İstanbul Büyükşehir Belediyesi Şehir Planlama Müdürlüğü Arşivi, Erişim Tarihi: 10.03.2023, <https://sehirplanlama.ibb.istanbul/ust-olcekli-planlar/>

1/100.000 Ölçekli İstanbul Çevre Düzeni Planı (2009), İstanbul Büyükşehir Belediyesi Şehir Planlama Müdürlüğü Arşivi, Erişim Tarihi: 10.03.2023, <https://sehirplanlama.ibb.istanbul/ust-olcekli-planlar/>

3030 sayılı Büyükşehir Belediyelerinin Yönetimi Hakkında Kanun (1984). Resmi Gazete, Erişim tarihi: 12.02.2024, <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/18453.pdf>

5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu, 10.07.2004, Erişim tarihi: 12.04.2023, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5216 & MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>

5393 sayılı Belediye Kanunu, 03.07.2005, Erişim tarihi: 12.04.2023, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5393.pdf>

5220 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu, Erişim tarihi: 12.04.2023, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/06/20060621-1.htm>

5225 sayılı Kültür Yatırımları ve Girişimlerini Teşvik Kanunu, Erişim tarihi: 12.04.2023, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5225.pdf>

2009 yılı Beyoğlu Belediyesi Faaliyet Raporu, Erişim tarihi: 16.03.2024, <https://beyoglu.bel.tr/kurumsal/yayinlar/faaliyet-raporlari/2009-yili-faaliyet-raporu/>

2022 Kültür A.Ş. Faaliyet Raporu, Erişim tarihi: 17.03.2024, <https://kultur.istanbul/gorsel/2021/04/2022-KULTUR-AS-FAALİYET-RAPORU.pdf>

III. Milli Kültür Şurasında Yaptıkları Konuşma, Erişim tarihi: 04.05.2023, <https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/72348/3-milli-kultur-srasinda-yaptiklari-konusma.html>

‘III.Milli Kültür Şurası Sonuç Raporu’ (2017). ktb.gov.tr, Erişim tarihi: 20.04.2023, <https://kultursurasi.ktb.gov.tr/Eklenti/50571,raporsurasonucpdf.pdf>

Adalet ve Kalkınma Partisi (2002). Kalkınma ve Demokratikleşme Programı, Erişim tarihi: 12.03.2023, <https://acikerisim.tbmm.gov.tr/server/api/core/bitstreams/e00971d0-3c38-42f4-b522-6b829c69212a/content>

Adalet ve Kalkınma Partisi 2002 Seçim Beyannamesi: Her şey Türkiye için, Erişim tarihi: 12.03.2023, <https://www.akparti.org.tr/media/318780/3-kasim-2002-genel-secimleri-secim-beyannamesi-sayfalar.pdf>

Adalet ve Kalkınma Partisi 12 Haziran 2011 Genel Seçimleri Seçim Beyannamesi: Türkiye Hazır Hedef 2023, Erişim tarihi: 22.04.2023, <https://www.akparti.org.tr/media/iesaeuoj/12-haziran-2011-genel-secimleri-secim-beyannamesi.pdf>

Beyoğlu Mekansal Strateji Planı, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, *İmar ve Şehircilik Dairesi Başkanlığı Şehir Planlama Şube Müdürlüğü*, 2022, Erişim tarihi: 10.03.2023, https://www.beyoglusenin.ist/upload/Node/46252/files/BS_MEKANSAL_STRATEJ_I_PLANI_21x26_CM_FINAL_DIGITAL+2.pdf

Beyoğlu Mekansal Strateji Planı Eylemler, *İstanbul Büyükşehir Belediyesi, İmar ve Şehircilik Dairesi Başkanlığı Şehir Planlama Şube Müdürlüğü*, 2022, Erişim tarihi: 10.03.2023, <https://www.beyoglusenin.ist/>

Cultural Policy In Turkey-National Report, (2013), Ankara, Erişim tarihi: 20.04.2023, <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016806963fd>

Habitat II, Ulusal Rapor ve Eylem Planı (1996), Erişim tarihi: 10.03.2023, <https://webdosya.csb.gov.tr/db/habitat/editordosya/file/dokumanlar/Ulusal%20Rapor%20ve%20Eylem%20Plan%C3%84%C2%B1.pdf>

İBB Turizm Platformu sunum, Erişim tarihi: 11.04.2024, <https://turizmplatformu.istanbul/wp-content/uploads/2023/11/IBB-Kultur-Varliklari-Dairesi-Projeler-Muduru-Merve-Gedik.pdf>

Kültür Hakkı Kent Hakkı, 2024-2029 İBB Kültür ve Sanat Strateji Belgesi, Erişim tarihi: 02.04.2024, <https://forms.ibb.gov.tr/kultur/wp-content/uploads/sites/11/2024/03/kulturhakki-kent-hakki.pdf>

T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Endüstrileri Destek ve Teşvik Rehberi, 2020, Erişim tarihi: 20.04.2023, <https://krea.ieu.edu.tr/wp-content/uploads/2021/12/Kultur-Endustrileri-Destek-ve-Tesvik-Rehberi.pdf>

‘TMMOB’ye Bağlı Meslek Odaları Olarak 1/100.000 Ölçekli İstanbul İl Çevre Düzeni Planı’nın İptali İçin Yargı’ya Başvurduk’ (2006). Mimarlar Odası Büyükkent Şube 39. Dönem Çalışma Raporları, Erişim tarihi: 20.04.2023, https://www.mimarist.org/calisma_raporlari/39Donem/html/3-20.htm

TMMOB Gemi Mühendisleri Odası (1994). Tersaneler Raporu. Erişim tarihi: 05.02.2024, https://www.gmo.org.tr/upl/misc/Raporlar/Tersaneler_Raporu.pdf

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, Kalkınma Planları, Erişim tarihi: 25.04.2023, <https://www.sbb.gov.tr/kalkinma-planlari/>

Gazete ve Dergiler

Able, V. (2006, 27 Ağustos). Cool İstanbul, *The Gurardian The Observe*, Erişim tarihi: 15.04.2023, <https://www.theguardian.com/travel/2006/aug/27/istanbul.turkey.observerescapesecton>

Adal, H. (2018, 27 Kasım). İDO: Neden Kuruldu, Nasıl Özelleştirildi ve Şimdi Batıyor Mu?, *Bianet*, Erişim tarihi: 11.02.2024, <https://bianet.org/yazi/ido-neden-kuruldu-nasil-ozellestirildi-ve-simdi-batiyor-mu-202953>

Adanalı, Y. A. (2017, 2 Ekim). 15. İstanbul Bienali, 'İyi, Kötü, Çirkin' Bir Komşu, *T24*, Erişim tarihi: 08.03.2024, <https://t24.com.tr/yazarlar/komsu/iyi-kotu-cirkin-bir-komsu,18189>

A Haber (2021, 6 Mart). Ulaştırma ve Altyapı Bakanı Adil Karaismailoğlu: Tersane İstanbul Projesi, İstanbul'un Marka Değerini Arttıracak. Erişim tarihi: 21.03.2023, <https://www.ahaber.com.tr/video/ekonomi-videolari/ulastirma-ve-altyapi-bakani-adil-karaismailoglu-tersane-istanbul-projesi-istanbulun-marka-degerini-artiracak>

A Haber (2022, 9 Ekim). Resim ve Heykel Müzesi Açıldı. Erişim tarihi: 05.04.2024, <https://www.ahaber.com.tr/gundem/2022/10/09/son-dakika-resim-ve-heykel-muzesi-acildi-baskan-erdogandan-onemli-aciklamalar>

Ahunbay, Z. (2011). "Beyoğlu Koruma İmar Planı Üzerine Düşünceler". Beyoğlu Koruma Planları, Erişim tarihi: 08.03.2020, <http://beyoglukorumaplanlari.blogspot.com/>

Akbulut, K. K. (2106, 04 Aralık). Haberiniz Var Mı: İBB 9 Müze Açıyor, *Gazete Duvar*, Erişim tarihi: 21.03.2024, <https://www.gazeteduvar.com.tr/yazarlar/2016/12/04/haberiniz-var-mi-ibb-9-muze-aciyor>

AKM Sitesi, Beyoğlu Kültür Yolu Mekanları, Erişim tarihi: 18.03.2024, <https://akmistanbul.gov.tr/tr/beyoglu-kultur-yolu-mekanlari>

Aksu, F. (2017, 7 Mart). Martı Kabataş'a Böyle Konacak, *Hürriyet*, Erişim tarihi: 21.02.2024, <https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/marti-kabatasa-boyle-konacak-40386461>

Alcan, M. (2018, 29 Kasım). Beyoğlu'nun Yeni Sanat Galerisi Taksim Sanat Resmemaneti il Açıldı. *Arkeolojik Haber*, Kaynak: Anadolu Ajansı, Erişim: 03.03.2024, <https://www.arkeolojikhaber.com/haber-beyoglunun-yeni-sanat-galerisi-taksim-sanat-resmemaneti-ile-acildi-18503/>

Aldoğan, Y. (2022, 15 Mayıs). Kadın Hareketinin 'Hafıza Mekânı' Kadın Eserleri Kütüphanesi. *Cumhuriyet*, Erişim tarihi: 10.04.2024, <https://www.cumhuriyet.com.tr/kultur-sanat/kadin-hareketinin-hafiza-mekani-kadin-eserleri-kutuphanesi-1936005>

Aldoğan, Y. (2024, 18 Şubat). İyi ki Sanat ve Müzik Var!. *Sanatatak*, Erişim tarihi: 20.03.2024, <https://www.sanatatak.com/view/iyi-ki-sanat-ve-muzik-var>

Alem (2016, 2 Mart). Piyalepaşa, 500 Yıllık Hikasiyle Rahmi Koç Müzesi'nde. Erişim tarihi: 15.03.2024, <https://www.alem.com.tr/sanart/pyalepasa-500-yllk-hkayesyle-rahm-koc-muzesnde-668752>

Anadolu Ajansı (2012, 29 Ocak). Nevizade Restore Edilecek. Erişim tarihi: 10.04.2023, <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/nevizade-restore-edilecek/383348>

Anadolu Ajansı (2016, 21 Nisan). Başbakan Davutoğlu 'Kültürel Kalkınma Eylem Planı'nı açıkladı. Erişim tarihi: 02.05.2023, <https://www.aa.com.tr/tr/politika/basbakan-davutoglu-kulturel-kalkinma-eylem-planini-acikladi/558827>

Anadolu Ajansı (2018, 11 Mart). İBB'den Necip Fazıl Müzesi. Erişim tarihi: 15.05.2024, <https://www.aa.com.tr/tr/kultur-sanat/ibbden-necip-fazil-muzesi-/1085350>

annebengazetecimiyim.com (2020, 2 Mart). Devrim Erbil: Bize Ait Olmayan, Yapmacık ve Aktarmacı Sanata Karşıyım. Erişim tarihi: 25.03.2024, <https://annebengazetecimiyim.com/kultur/devrim-erbil-bize-ait-olmayan-yapmacik-ve-aktarmaci-sanata-karsiyim/>

Anka Haber (2021, 23 Haziran). İmamoğlu; Fatih ve Kanuni Portreleri, Haliç Tersanesi'nde Kurulacak Sanat Müzesi'nde Sergilenecek. Erişim tarihi: 20.03.2024, https://ankahaber.net/haber/detay/imamoglu_fatih_ve_kanuni_portreleri_halic_tersanesinde_kurulacak_sanat_muzesinde_sergilenecek_44155

Arı, İ. (2024, 12 Mayıs). Erdoğan'ın Bir Ofisi Daha Oluyor. *Birgün*, Erişim tarihi: 15.05.2024, <https://www.birgun.net/haber/erdoganin-bir-ofisi-daha-oluyor-528435>

Arkitera (2005, 12 Ocak). Haliç'in Dünü, Bugünü ve Yarını. *Kaynak: Başak Çubukçu, CNN Türk*, Erişim tarihi: 01.02.2024, <https://v3.arkitera.com/v1/haberler/2005/01/12/halic.htm>

Arkitera (2005a, 21 Nisan). Haliç'teki Taşkızak Tersanesi İstanbullulara Kazandırılıyor. *Kaynak: İstanbul Büyükşehir Belediyesi*, Erişim: 01.02.2024, <https://v3.arkitera.com/h251-halicteki-taskizak-tersanesi-istanbullulara-kazandiriliyor.html>

Arkitera (2005b, 1 Ağustos). Başkan Topbaş: 'Tarihi Vapurlar Yaşayacak...'. *Kaynak İstanbul Büyükşehir Belediyesi*, Erişim tarihi: 15.04.2024, <https://v3.arkitera.com/h3379-baskan-topbas;--%E2%80%98tarihi-vapurlar-yasayacak-.html>

Arkitera (2006, 22 Haziran). Başbakan Erdoğan; 'İstanbul'u Müze Şehir Haline Getirelim...', Erişim tarihi: 03.02.2023, <https://v3.arkitera.com/sa9794-basbakan-erdogan;-istanbul-u-muze-sehir-haline-getirelim.html>

Arkitera (2007, Şubat). Behiç Ak. Erişim tarihi: 11.02.2024, <https://v3.arkitera.com/s58-behic-ak.html>

Arkitera (2008, 30 Haziran). İstanbul 2010'a Hazırlanıyor. Erişim tarihi: 13.10.2024, <https://v3.arkitera.com/h30953-istanbul-2010a-hazirlaniyor.html>

Arkitera (2010, 25 Ekim). Beyoğlu Boy Atıyor: ‘İstiklal Göklerde’. *Kaynak: Erkan Aktuğ, Radikal Gazetesi*, Erişim tarihi: 12.02.2024, <https://v3.arkitera.com/h57809-beyoglu-boy-atiyoristikl%C3%A21-goklerde.html>

Arkitera (2011, 17 Ağustos). Asmalımescit’teki Çılgın Proje. Erişim tarihi: 10.04.2023, <https://www.arkitera.com/haber/asmalimescitteki-cilgin-proje/>

Arkitera (2017, 2 Mart). Mimarlar Odası’ndan Galataport Projesi’ne İlişkin Basın Açıklaması. Erişim tarihi: 02.04.2024, <https://www.arkitera.com/haber/mimarlar-odasindan-galataport-projesine-iliskin-basin-aciklamasi/>

Artdog İstanbul (2024, 9 Mart). Geleceğe Köprü: Dijital Deneyim Müzesi. Erişim tarihi: 16.03.2024, <https://artdogistanbul.com/dijital-deneyim-muzesi/>

Artı Gerçek (2022, 11 Ocak). Sokak Müzisyenler: İstiklal Caddesi’nde Kürtçe Müzik Susturulmak İsteniyor, Erişim tarihi: 10.02.2024, <https://artigercek.com/kultur-sanat/istiklal-caddesi-nde-kurtce-muzik-susturulmak-isteniyor-193498h>

Artkolik (2023, 21 Haziran). İstanbul Modern, Yeni Müze Binasının Mimarı Renzo Piano’yu Ağırladı. Erişim tarihi:10.03.2024, <https://www.artkolik.net/haber/istanbul-modern-yeni-muze-binasinin-mimari-renzo-pianoyu-agirladi-12871>

Artun, A., Baransel, Z. (2011, 20 Aralık). Türkiye’de 2002-2012 Arası Müze Girişimleri Dökümü, *e-skop*, Erişim tarihi: 12.04.2023, <https://www.e-skop.com/skopbulten/cagdas-muzemani-turkiyede-2002-2012-arasi-muze-girisimleri-dokumu/455>

Avcu, A. (1994, 13 Nisan). Beyoğlu’na Kara Perde, *Milliyet Gazetesi*, s.17, Erişim tarihi: 25.02.2023

Aydın Post (2019, 7 Ağustos). İmamoğlu, Galataport’ta İncelemelerde Bulundu. Erişim tarihi: 19.11.2023, <https://www.aydinpost.com/imamoglu-galataportta-incelemelerde-bulundu>

Balcıoğlu, A. (2014, 22 Kasım). 10 Madde Galataport’un Hikayesi. *Bianet*, Erişim tarihi: 16.02.2023, <https://bianet.org/haber/10-maddede-galataport-un-hikayesi-160111>

Başcan, G. (2024, 3 Mayıs). Bu Duvarın Ardı Yurttaş Kapalı! *Birgün*, Erişim tarihi: 12.05.2024, <https://www.birgun.net/haber/bu-duvarin-ardi-yurttasa-kapali-526191>

Başer, H. F. (2019, 16 Ocak). ‘Beyoğlu, Gönül Belediyeciliğine Örnek Olacak’, Anadolu Ajansı, Erişim tarihi: 25.02.2023, <https://www.aa.com.tr/tr/politika/beyoglu-gonul-belediyeciligine-ornek-olacak/1366569>

Başlangıç, C., (1994,5 Mayıs). Beyoğlu’nda ilk karartma, ‘Refah’a Kadar Beyoğlu’ yazı dizisi, *Cumhuriyet Gazetesi*, s.12, Taha Toros Arşivi. Erişim tarihi: 23.02.2023

Bayhan, B. (2011, 8 Haziran). Seçim 2011: Siyasi Partilerin Kent Politikaları Üzerine, *Arkitera*, Erişim tarihi: 26.04.2023, <https://www.arkitera.com/haber/secim-2011-siyasi-partilerin-kent-politikalari-uzerine/>

Bayrak, D. B. (2024, 7 Mart). Kültürel Diplomasi Tarihle Buluştu: ‘Bulgur Palas’, *Artfulliving*, Erişim tarihi:08.03.2024, <https://www.artfulliving.com.tr/sanat/kulturel-diplomasi-tarihle-bulustu-bulgur-palas-i-29835>

Bayraktar, A. Ç. (sunucu) (2024, 13 Mart). Tate Müzesi Dinamik Göz Sergisi Feshane [Sesli Podcast]. *Radyo Gedik*, Kültür Sanat Ajandası, Erişim tarihi: 15.03.2024, <https://soundcloud.com/radyogedik/kultur-sanat-ajandasi-ozan-sakar>

BBC News Türkçe (2018, 10 Haziran). Siyasette Kıraathane Tartışması: Erdoğan’ın Projesi Ne? Muhalefet Neye Tepki Gösteriyor? Erişim tarihi: 01.03.2024, <https://www.bbc.com/turkce/44429562>

Benmayor, G. (2024, 6 Ocak). Kültürel Diplomasi Meyvelerini Veriyor. *Ekonomim.com*, Erişim tarihi: 09.03.2024, <https://www.ekonomim.com/kose-yazisi/kulturel-diplomasi-meyvelerini-veriyor/726722>

Berberoğlu, E. (2011, 13 Ocak). Heykele Ucube Dedim, *Hürriyet*, Erişim tarihi: 27.04.2023, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/heykele-ucube-dedim-16750441>

Berkman, B. (1984, 1 Haziran). ‘Konuşma: Haluk Öztürkatalay’, Gündemdeki Beyoğlu’ndan Eski Beyoğlu’na, *Milliyet Sanat Dergisi*, sayı:97, s. 64

Beyaz Gazete (2020, 10 Haziran). Tersane İstanbul Projesi’nin Büyük Bölümü 2021 Yılında Tamamlanacak. Erişim tarihi: 10.11.2023, <http://beyazgazete.com/video/webtv/guncel-1/tersane-istanbul-projesi-nin-buyuk-bolumu-2021-yilinda-tamamlanacak-istanbul-837714.html>

Beyoğlu Belediyesi haber arşivi (2021, 10 Mart). ‘Beyoğlu Kültür Yolu’ Beyoğlu’na Yeni Bir İvme Kazandıracak. Erişim tarihi: 18.03.2024, <https://beyoglu.bel.tr/haberler/beyoglu-kultur-yolu-beyogluna-yeni-bir-ivme-kazandiracak/>

Beyoğlu Dergileri (2005- 2014), B. Katkık, (Genel Koordinatör) [Beyoğlu Belediyesi’nin iki aylık yaygın organı], Erişim adresi <https://beyoglu.bel.tr/kurumsal/yayinlar/sureli-yayinlar/beyoglu-dergisi/>

Bianet (2010, 11 Şubat). Demircan Tiyatroyu Provaya Açtırdı. Erişim tarihi: 05.04.2023, https://bianet.org/haber/demircan-tiyatroyu-provaya-actirdi-119982#google_vignette

Bianet (2012, 23 Şubat). Eylem Sahnesi Tiyatrocuların. Erişim tarihi: 25.04.2023, <https://bianet.org/haber/eylem-sahnesi-tiyatrocularin-136419>

Bianet (2012a, 2 Mayıs). ‘Gidin Başka Yerde Oynayın!’. Erişim tarihi: 25.04.2023, <https://bianet.org/haber/gidin-baska-yerde-oynayin-138034>

Bianet (2018, 27 Aralık). CHP Adayı Ekrem İmamoğlu İstanbul İçin 5 Hedefini Açıkladı. Erişim tarihi: 03.03.2024, <https://bianet.org/haber/chp-adayi-ekrem-imamoglu-istanbul-icin-5-hedefini-acikladi-203948>

Bianet (2020, 19 Ağustos). İBB Kültür Sanat Platformu Danışma Kurulu Belirlendi. Erişim tarihi:10.02.2024, <https://bianet.org/haber/ibb-kultur-sanat-platformu-danisma-kurulu-belirlendi-229256>

Bianet (2023, 28 Aralık). İstanbul Modern'in Halk Günü Kısıtlamasına Karşı Eylem. Erişim tarihi:14.03.2024, <https://bianet.org/haber/istanbul-modernin-halk-gunu-kisitlamasina-karsi-eylem-289882>

Bianet (2024, 6 Mart). Haliç Dayanışması: Tersanelerin Dönüşümü İBB Eliyle Devam Ediyor. Erişim tarihi: 10.03.2024, <https://bianet.org/haber/halic-dayanismasi-tersanelerin-donusumu-ibb-eliyle-devam-ediyor-292779>

Birgün Gazetesi (2005, 16 Ekim). İşim Türkiye'yi Pazarlamak. Erişim tarihi: 28.03.2023, https://www.birgun.net/haber/isim-turkiye-yi-pazarlamak-24621#google_vignette

Birgün (2006, 4 Haziran). 'Vapurlarımı Vermiyorum' Kampanyası Düzenleyicileri: 'Vapurlar Nostalji Değil, Matematik'. Erişim tarihi: 18.02.2023, <https://www.birgun.net/haber/vapurlarimi-vermiyorum-kampanyasi-duzenleyicileri-vapurlar-nostalji-degil-matematik-27214>

Birgün (2020, 20 Ağustos). Atanması Tartışma Yaratan Hasan Bülent Kahraman, İBB'deki Görevinden İstifa Etti. Erişim tarihi: 15.04.2024, <https://www.birgun.net/haber/atanmasi-tartisma-yaratan-hasan-bulent-kahraman-ibb-deki-gorevinden-istifa-etti-312661>

Birgün (2020a, 26 Mart). Galataport'ta İşten Çıkarmalar Var. Erişim tarihi: 02.02.2024, <https://www.birgun.net/haber/galataport-ta-isten-cikarmalar-var-293306>

Bozoğlu, A. (2014). Denizciliğin Merkezi: Merkez Rıhtım Han, *Kaptan Haber*, Erişim tarihi: 01.04.2024, <https://www.kaptanhaber.com/yazarlar/ali-bozoglu/denizciligin-merkezi-merkez-rihtim-han/100851/>

Can, Ö. C. (2024, 26 Şubat). Kültürel Miras ve Çağdaş Kent Estetiği Uygulamalarıyla İBB Miras, *The Art Newspaper Türkiye*, Erişim tarihi: 20.03.2024, <https://www.artnewspaper.com.tr/2024/02/26/kulturel-miras-ve-cagdas-kent-estetigi-uygulamalariyla-ibb-miras>

Cansız, A. U. (2024, 1 Şubat). Süleymaniye 'Sıra Dükkanlar', 'İBB İstanbul Tasarım Müzesi'ne Dönüştü. *Arkitera*, Erişim tarihi: 03.03.2024, <https://www.arkitera.com/haber/suleymaniye-sira-dukkanlar-ibb-istanbul-tasarim-muzesine-donustu/>

CNN Türk (2017, 22 Mart). Beyoğlu için 'Yenileme Bölgesi' Kararı Çıktı. Erişim tarihi: 10.04.2024, <https://www.cnnturk.com/turkiye/beyoglu-icin-yenileme-bolgesi-karari-cikti>

CNN Türk (2014, 19 Ağustos). Karaköy'de Galataport Protestosu. Erişim tarihi: 03.04.2024, <https://www.cnnturk.com/turkiye/karakoyde-galataport-protestosu>

Contemporary İstanbul sitesi, İcra Kurulu, Erişim tarihi: 15.04.2024, <https://contemporaryistanbul.com/tr/executive-committee>

Coşkun, C. (2021, 13 Nisan). İstanbul'da Vakfa Devredilen Yapıların Tam Listesi, *Diken*, Erişim tarihi: 18.03.2024, <https://www.diken.com.tr/sirali-tam-liste-istanbulda-hangi-yapilar-vakiflara-devredildi/>

Coşkun, C. (2022, 27 Aralık). Başkanın 'temennisi': Fransız Yetimhanesi, Gençlerin Buluşma Noktası Olacakmış', *Diken*, Erişim tarihi: 18.03.2024, <https://www.diken.com.tr/baskanin-temennisi-eski-fransiz-yetimhanesi-tophaneli-genclerin-bulusma-noktasi-olacakmis/>

Coşkun, C. (2023, 15 Ocak). Tarihi Yedikule Bostanları Bir Kez Daha Yok Olma Riskiyle Karşı Karşıya, *Diken*, Erişim tarihi: 19.03.2023, <https://www.diken.com.tr/tarihi-yedikule-bostanlari-bir-kez-daha-yok-olma-riskiyle-karsi-karsiya/>

Cumhuriyet (1985, 3 Kasım). Perşembe Pazarı Esnafı Anayasayı Ezberledi. s.16

Cumhuriyet Gazetesi (1986, 17 Ocak). Salıpazarı Turistik Hale Getiriliyor. s.11, Erişim Tarihi: 10.04.2024

Cumhuriyet (1989, 31 Ağustos). Alacaklı İki Hissedar Yüzünden Tesis Açılmıyor, PERPA Hala Boş Duruyor. s.6

Cumhuriyet Gazetesi (1990, 31 Mayıs). İstanbul Yolcu Limanı Kompleksi İçin Vira Demir! (TDİ İlan). s.10, Erişim Tarihi: 10.04.2024

Cumhuriyet (1991, 11 Haziran). Feshane'de Çağdaş Sanat. s.7, Erişim tarihi: 05.03.2023

Cumhuriyet (2001, 9 Temmuz). Koç Müzesi'nin Yeni Bölümü Açıldı. s.15, Erişim tarihi: 10.03.2024.

Cumhuriyet (2018, 12 Eylül). Martı Projesi İBB Meclisi'nde Gündeme Geldi. Erişim tarihi: 22.03.2024, <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/marti-projesi-ibb-meclisinde-gundeme-geldi-1080309>

Cumhuriyet (2020, 12 Aralık). İBB Kültür A.Ş. Genel Müdürlüğü'ne Murat Abbas Getirildi. Erişim tarihi: 10.03.2024, <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/ibb-kultur-as-genel-mudurlugune-murat-abbas-getirildi-1798156>

Cumhuriyet (2022, 30 Haziran). 'Yatıp Yuvarlancağını' Demişti! Millet Bahçelerinin Maliyeti Meclis Bütçesini Aştı. Erişim tarihi: 02.03.2024, <https://www.cumhuriyet.com.tr/ekonomi/yatip-yuvarlanacaksiniz-demisti-millet-bahcelerinin-maliyeti-meclis-butcesini-asti-1952917>

Çakır, B. (2010, 10 Şubat). Şimdi de 'Dar-ül Love'ı Hedef Gösterdi. Erişim tarihi: 05.03.2023, <https://bianet.org/haber/vakit-simdi-de-dar-ul-love-i-hedef-gosterdi-119973>

Çakır, R. (2017, 31 Mayıs). AKP Neden Sosyal ve Kültürel Alanda İktidar Olamadı?, *Medyascope.tv*, Erişim tarihi: 02.05.2023, <https://medyascope.tv/2017/05/31/akp-neden-sosyal-ve-kulturel-alanda-iktidar-olamadi/>

Çakır, R. (2018, 6 Temmuz). ‘Yerli ve Milli Bir Kültür Politikası’ Mümkün Mü?. *Medyascope.tv*, Erişim tarihi: 10.03.2023, <https://medyascope.tv/2018/07/06/yerli-ve-milli-bir-kultur-politikasi-mumkun-mu/>

Çıplak, C. (2014, 14 Şubat). ‘Panik Yok’, *Cumhuriyet*, Erişim tarihi: 03.04.2024

Demirbağ, G. (2023, 25 Kasım). ‘İstanbul’un Kültür Sanat Hayatı ve Bakışı Değişirse, Tüm Türkiye’nin de Değişir’, *Dünya Gazetesi*, Erişim tarihi: 10.04.2024, <https://www.dunya.com/yasam/istanbulun-kultur-sanat-hayati-ve-bakisi-degisirse-tum-turkiyenin-de-degisir-haberi-711933>

Demirkaya, M. (2010, 2 Ağustos). İBB, Haliç Kültür Merkezi’ni 29 Yıllığına Kiralıyor, *T24*, Erişim tarihi: 14.03.2023, <https://t24.com.tr/haber/ibb-halic-kultur-merkezini-29-yilligina-kiraliyor,88828>

Demokrat Haber (2012, 19 Temmuz). Türkiye’de tek bir ilçede masa, sandalye yasağı var. Erişim tarihi: 10.04.2023, <https://www.demokrathaber.org/turkiyede-tek-bir-ilcede-masa-sandalye-yasagi-var>

Deniz Haber (2019, 11 Eylül). Ekrem İmamoğlu, Haliç Tersanesi’nde İncelemelerde Bulundu Erişim tarihi: 17.03.2023, <https://www.denizhaber.net/ekrem-imamoglu-halic-tersanesinde-incelemelerde-bulundu-haber-90589.htm>

Denli, B. (1985, 2 Şubat). Beyoğlu Kurtarılıyor. *Güneş Gazetesi*, Erişim tarihi: 23.02.2023

Derya, E., Gülboy, U. (2024,2 Mart). Beyoğlu Belediye Başkanı Yıldız: Türkiye Yüzyılında Yakışır Bir Hizmet Anlayışıyla Hizmet Ediyoruz, *Milliyet*, Erişim tarihi: 17.03.2024, <https://www.milliyet.com.tr/gundem/beyoglu-belediye-baskani-yildiz-turkiye-yuzyilina-yakisir-bir-hizmet-anlayisiyla-hizmet-ediyoruz-7087448>

Diken (2015, 16 Kasım). Osmanlı Ocakları Bu Kez ‘Kösem’den Rahatsız: Kültürel Alanda Affetmeyeceğiz. Erişim tarihi: 26.04.2023, <https://www.diken.com.tr/osmanli-ocaklari-bu-kez-kosemden-rahatsiz-kulturel-alanda-affetmeyecegiz/>

Diken (2016, 26 Temmuz). Kent Savunması, 10 Maddede Anlattı: Kabataş’a Dev Beton Martı Neden Konamaz? Erişim tarihi: 22.03.2024, <https://www.diken.com.tr/kent-savunmasi-10-maddede-anlatti-kabatasa-dev-beton-marti-neden-konamaz/>

Diken (2017, 25 Haziran). Galataport için Yıkım Sürüyor: Sadece İki Bina Ayakta Kaldı. Erişim tarihi: 02.04.2024, <https://www.diken.com.tr/galataport-icin-yikim-suruyor-sadece-iki-bina-ayakta-kaldi>

Diken (2019,10 Şubat). Erdoğan AKM’nin Temelini Attı: Jakoben Zihniyete Karşı Zafer Anıtı Olacak. Erişim tarihi: 05.05.2023, <https://www.diken.com.tr/erdogan-akmnin-temelini-atti-jakoben-zihniyete-karsi-zafer-aniti-olacak/>

Diken (2021, 30 Haziran). Galataport İşçileri Eylemde: İnsanca Çalışma Koşulları İstiyoruz. Erişim tarihi: 01.02.2024, <https://www.diken.com.tr/galataport-iscileri-eylemde-insanca-calisma-kosullari-istiyoruz/>

Dursun, S. (2023, 5 Mart). Haliç Manzaralı Kültür Sanat, *Artdog İstanbul*, Erişim tarihi: 20.03.2024, <https://artdogistanbul.com/halic-manzarali-kultur-sanat/>

Dünya (2008, 10 Nisan). İstanbul, Brüksel’de Ofis Açarak 60 Şehir İçine Girdi. Erişim tarihi: 11.03.2023, <https://www.dunya.com/ekonomi/istanbul-bruksel039de-ofis-acarak-60-sehir-icine-girdi-haberi-35769>

Ekinci, O. (1995, 28 Nisan). ‘Turizm’e Yeni Kurban: Liman, *Cumhuriyet Gazetesi*, s.20. Erişim Tarihi: 10.04.2024

Ekrem İmamoğlu Youtube Kanalı (2022, 22 Aralık). Haliç Müzeler Vadisi Oluyor. Erişim tarihi: 12.04.2024, <https://www.youtube.com/watch?v=MPmGuYaU6gg>

Ekrem İmamoğlu Youtube Kanalı (2024, 3 Mart). Haliç Tersanesi’nde İstanbul Sanat Müzesi Açılıyor. Erişim tarihi: 13.03.2024, <https://www.youtube.com/watch?v=wAcBPwkp2O4>

Ekrem İmamoğlu Youtube Kanalı (2024a, 17 Mart). Kabataş Transfer Merkezi’nin İlk Etabı. Erişim tarihi: 01.02.2024, <https://www.youtube.com/watch?v=75dQ00nJrQ0>

Emlak Dream (2012, 30 Nisan). Dönüşüm Beyoğlu’nda Talimhane ile Başladı Sokak Sokak Yayılacak. Erişim tarihi:16.03.2024, <https://www.emlakdream.com/donusum-beyoglundu-talimhane-ile-basladi-sokak-sokak-yayilacak/>

Ergu, E. (2017, 17 Ocak). İnan Kıraç, Yapımı Yılan Hikayesine Dönen ‘Suna Kıraç Kültür Merkezi’yle ilgili Konuştu, *Hürriyet*, Erişim tarihi: 13.03.2024, <https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/inan-kirac-yapimi-yilan-hikayesine-donen-suna-kirac-kultur-merkeziyle-ilgili-konustu-40338401>

Erk Tosuner, N. (2005, 17 Ekim). ‘Ey Mimar Bunu Kaldır’ Dediler İstanbul Modern’i Yok Saydık, *Hürriyet Kelebek*, Erişim tarihi: 02.02.2023, <https://www.hurriyet.com.tr/kelebek/ey-mimar-bunu-kaldir-dediler-istanbul-modern-i-yok-saydik-3395787>

Evrensel (2019, 11 Mart). Kılıçdaroğlu, Sanatçı ve Edebiyatçılarla Bir Araya Geldi. Erişim tarihi: 03.03.2024, <https://www.evrensel.net/haber/375428/kilicdaroglu-sanatci-ve-edebiyatcilarla-bir-araya-geldi>

Evrensel (2020, 13 Ocak). Beyoğlu Karakolunda Trans Kadına Gözaltında İşkence İddiası, Erişim tarihi: 15.03.2024, <https://www.evrensel.net/haber/395304/beyoglu-karakolunda-trans-kadina-gozaltinda-iskence-iddiasi>

Evrensel (2020a, 13 Nisan). Galataport’ta İş Cinayeti: Dev Yapı-İş Temsilcizi Hasan Oğuz Hayatını Kaybetti. Erişim tarihi: 02.02.2024, <https://www.evrensel.net/haber/402020/galataportta-is-cinayeti-dev-yapi-is-temsilcisi-hasan-oguz-hayatini-kaybetti>

Evrensel (2022, 10 Kasım). Beyoğlu’nda Tersane İstanbul İnşaatında Asansör Devrildi: 4 İşçi Yaralandı. Erişim tarihi:02.02.2024, <https://www.evrensel.net/haber/474405/beyoglundu-tersane-istanbul-insaatinda-asansor-devrildi-4-iscii-yaralandi>

Evrensel (2022a, 24 Kasım). İstanbul Kent Savunması: Kabataş'ta İkinci Martı Projesine Hayır. Erişim tarihi: 25.03.2024, <https://www.evrensel.net/haber/475418/istanbul-kent-savunmasi-kabatasta-ikinci-marti-projesine-hayir>

Evrensel (2023, 5 Mayıs). Beyoğlu Kent Savunması: Gasp ve Zorbalık Bir Belediyecilik Yöntemi Olamaz Kabul Etmiyoruz. Erişim tarihi:16.03.2024, <https://www.evrensel.net/haber/489239/beyoglu-kent-savunmasi-gasp-ve-zorbalik-bir-belediyecilik-yontemi-olamaz-kabul-etmiyoruz>

Futtu, M. (2014, 19 Ağustos). Galataport ÇED Toplantısını Yapıtmadılar. *Bianet*, Erişim tarihi: 10.04.2024, <https://bianet.org/haber/galataport-ced-toplantisini-yaptirmadilar-157929>

Gazete Duvar (2024, 13 Haziran). Mühürlenmiş Kartonpiyer Müzesi Önünde Protesto: Er ya da Geç Cemal Usta, Atölyesine Kavuşacak. Erişim tarihi:13.06.2024, <https://www.gazeteduvar.com.tr/muhurlenen-kartonpiyer-muzesi-onunde-protesto-er-ya-da-gec-cemal-usta-atolyesine-kavusacak-haber-1698512>

Gökdağ, R. (1992, 16 Aralık). Sözen-Dalan Savaşı Dördüncü Yılında, *Cumhuriyet Gazetesi*, s.3, Erişim tarihi: 20.03.2024.

Grimshaw site (2020, 15 Temmuz). Grimshaw to design new Sadberk Hanim Museum in Istanbul. *Erişim tarihi*: 05.02.2023, <https://grimshaw.global/news/articles/grimshaw-to-design-new-sadberk-hanim-museum-in-istanbul/>

Gursel, D. (2011, 31 Ekim). Galataport Sil Baştan. *Arkitera*, Erişim tarihi: 14.03.2024, <https://www.arkitera.com/haber/galataport-sil-bastan/>

Gülan G. (2023, 22 Haziran). İstanbul Modern'in Yeni Binası Açıldı, *Cumhuriyet*, Erişim tarihi:14.03.2024, <https://www.cumhuriyet.com.tr/kultur-sanat/istanbul-modernin-yeni-binasi-acildi-2092750>

Güvemli, Ö. (2024, 16 Nisan). Erdoğan'a 'Divanhane Deniz Müzesi Olsun' Çağrısı. *Sözcü*, Erişim tarihi: 02.05.2024, <https://www.sozcu.com.tr/erdogan-a-divanhane-deniz-muzesi-olsun-cagrısı-p39710>

Haber 7 (2006, 13 Nisan). İstanbul İçim 'Kültür Başkenti' Alarmı. Erişim tarihi: 03.05.2023, <https://www.haber7.com/guncel/haber/150278-istanbul-icin-kultur-baskenti-alarmi>

Haber 7 (2009, 23 Ocak). 1453'te İstanbul İçre İstanbul Var. Erişim tarihi: 02.02.2023, <https://www.haber7.com/kultur/haber/374005-1453te-istanbul-icre-istanbul-var>

Haberler.com (2019, 11 Mart). İmamoglu Kültür ve Sanata İlişkin Projelerini Açıkladı. Erişim tarihi: 03.03.2024, <https://www.haberler.com/guncel/imamoglu-kultur-ve-sanata-iliskin-projelerini-11824481-haber/>

Haberler.com (2023,22 Eylül). Restorasyonu Tamamlanan Terra Santa, FloralFest ile Hizmete Açıldı. Erişim tarihi: 19.03.2024, <https://www.haberler.com/kultur-sanat/restorasyonu-tamamlanan-terra-santa-floralfest-ile-hizmete-acildi-16358398-haberi/>

Habertürk (2008, 23 Mayıs). Tarlabası Projesi Görücüye Çıktı. Kaynak: Sabah, Erişim tarihi: 02.02.2023, <https://www.haberturk.com/ekonomi/makro-ekonomi/haber/76013-tarlabasi-projesi-gorucuye-cikti>

Habertürk TV Youtube Kanalı (2017, 21 Aralık). Kültür ve Sanat Ödülleri Töreni. Erişim tarihi: 03.03.2023, <https://www.youtube.com/watch?v=yWbpoUqoy78>

Habertürk (2020, 10 Şubat). Beyoğlu Kültür Yolu Projesi. Erişim tarihi: 09.01.2023, <https://www.haberturk.com/video/haber/izle/beyoglu-kultur-yolu-projesi/673508>

Habertürk TV (2022, 11 Eylül). Contemporary İstanbul'da Bu Yıl Neler Var? Ali Güreli Anlattı. Erişim tarihi: 11.04.2024, <https://www.youtube.com/watch?v=ihZMpEc4OPM>

Habertürk TV Youtube Kanalı (2024, 18 Mart). Beyoğlu Belediye Başkanı Haydar Ali Yıldız Habertürk'te Projelerini Anlattı. Erişim tarihi: 19.03.2024, <https://www.youtube.com/watch?v=Hgy3tJaz6Ow>

Habervesaire (2012, 27 Mayıs). Resim Heykel ve Saray Özlemi. Erişim tarihi: 03.04.2024, <https://www.habervesaire.com/resim-heykel-ve-saray-ozlemi/>

Haliç Dayanışması (2015, 20 Nisan). Haliç Tersaneleri'nde Başka Bir Mimarlık İçin Haliç Dayanışması, XXI Dergisi, Erişim tarihi: 17.10.2023, <https://xxi.com.tr/i/halic-tersanelerinde-baska-bir-mimarlik-icin-halic-dayanismasi>

Haliç Dayanışması X hesabı (2021, 4 Ekim). Tersane İstanbul'da düzenlenen Contemporary İstanbul hakkında açıklama. Erişim tarihi: 15.04.2024, <https://twitter.com/HalicDayan2015/status/1444922851862122499/photo/1>

Haliç Dayanışması X Hesabı (2024, 6 Mart). Haliç Dayanışması: Tersanelerin Dönüşümü İBB Eliyle Devam Ediyor. Erişim tarihi: 10.03.2024, https://x.com/HalicDayan2015/status/1765298047460774323?t=h6C_DttQlaMz1KNxlOA6nA&s=08

Hatisaru, S. (2014, 10 Mayıs). 'Haliçport Beton Kitle Olmayacak', *Milliyet*, Erişim tarihi: 03.02.2023, <https://www.milliyet.com.tr/ekonomi/halicport-beton-kitle-olmayacak-1880180>

Haydar Ali Yıldız Youtube Kanalı (2019, 11 Mart). Beyoğlu Kültür ve Sanatı Hakkındaki Düşünceleriniz. Erişim tarihi: 18.03.2024, <https://www.youtube.com/watch?v=58sekalvtbk>

Haydar Ali Yıldız Youtube Kanalı (2019, 17 Mart). Tersane İstanbul Projesi'nden Bahsettik. Erişim tarihi: 08.03.2024, <https://www.youtube.com/watch?v=QvSimsTPdoc>

Hızlan, D. (2008, 11 Ocak). Tepebaşı'ndaki TRT ve alanı Suna Kıraç Kültür Merkezi Oluyor, *Hürriyet*, Erişim tarihi: 13.03.2024, <https://www.hurriyet.com.tr/tepebasi-ndaki-trt-ve-alani-suna-kirac-kultur-merkezi-oluyor-8005539>

Hızlan, D. (2011, 8 Haziran). AK Parti'nin Programında Kültür ve Sanat. *Hürriyet Gazetesi*, Erişim tarihi: 24.04.2023, <https://www.hurriyet.com.tr/ak-parti-programinda-kultur-ve-sanat-17980003>

Hürriyet (1998, 25 Aralık). Yeni Feribot Suya İniyor. Erişim tarihi: 15.04.2024, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/yeni-feribot-suya-iniyor-39054695>

Hürriyet (1999, 21 Haziran). Haliç Kültür Vadisi Olacak. Erişim tarihi: 02.10.2023, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/halic-kultur-vadisi-olacak-39086971>

Hürriyet (2001, 14 Ağustos). Adalet ve Kalkınma Partisi Kuruldu. Erişim tarihi: 12.04.2023, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/adalet-ve-kalkinma-partisi-kuruldu-38258548>

Hürriyet (2004, 8 Aralık). İstanbul'un da Modern Sanat Müzesi Var. Erişim tarihi: 14.03.2024, <https://www.hurriyet.com.tr/istanbulun-da-modern-sanat-muzesi-var-38673976>

Hürriyet (2005, 25 Kasım). Karizmatik İstanbul. Erişim tarihi: 14.04.2023, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/karizmatik-istanbul-38760130>

Hürriyet (2006, 13 Nisan). Gecekondu Yıkılana 20 Yıl Taksitle Ev Geliyor. Erişim tarihi: 10.04.2024, https://bigpara.hurriyet.com.tr/haberler/genel-haberler/gecekondu-yikilana-20-yil-taksitle-ev-geliyor_ID559795/

Hürriyet (2010, 29 Aralık). Okmeydanı Açık Müze Olacak. Erişim tarihi: 10.02.2023, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/okmeydani-acik-muze-olacak-16640395>

Hürriyet (2012, 25 Kasım). Başbakan Erdoğan'dan Muhteşem Yüzyıl'a Ağır Eleştiri. Erişim tarihi: 25.04.2023, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/basbakan-erdogandan-muhtesem-yuzyila-agir-elestiri-22009998>

Hürriyet (2016, 28 Haziran). Beyoğlu İlçesinde Altı Mahalledeki Bazı Yerler İçin Riskli Alan Kararı. Erişim tarihi: 03.02.2023, <https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/beyoglu-ilcesinde-alti-mahalledeki-bazi-yerler-icin-riskli-alan-karari-40123183>

Hürriyet (2017, 1 Nisan). Topbaş Açıkladı: Haliç'te denizin içine Fatih Sultan Mehmet'in Heykeli Koyulacak. Erişim tarihi: 10.03.2024, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/topbas-acikladi-halictede-denizin-icine-fatih-sultan-mehmetin-heykeli-koyulacak-40414307>

Hürriyet (2017a, 28 Mayıs). Cumhurbaşkanı Erdoğan: 'Sosyal ve Kültürel İktidarımız Konusunda Sıkıntılarımız Var'. Erişim tarihi: 04.05.2023, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/cumhurbaskani-erdogan-sosyal-ve-kulturel-iktidarimiz-konusunda-sikintilarimiz-var-40472482>

İBB Şehir Planlama Müdürlüğü, Erişim tarihi: 04.04.2024,
<https://sehirplanlama.ibb.istanbul/>

İBB Kültür (2023, 8 Temmuz). Artİstanbul Feshane Açıldı!, Erişim tarihi:
11.10.2023, <https://kultursanat.istanbul/haberler/artistanbul-feshane-acildi>

İçer, T. (2021). Gazhane Gönüllüleri'nin 25 Yıllık Mücadelesi: Müze Gazhane.
Micro-scope, Erişim tarihi: 08.09.2023, <https://www.mikro-scope.com/ayna/gazhane-cevre-gonullulerinin-25-yillik-mucadelesi-muze-gazhane/>

İHA (2014, 16 Ekim). Çelik: 'Kültürel Hayatın Üzerinde İdeolojik Baskılar Devam Ediyor'. Erişim tarihi: 10.02.2024, <https://www.iha.com.tr/haber-celik-kulturel-hayatin-uzerinde-ideolojik-baskilar-devam-ediyor-400895>

İKSV Haber arşivi (2019, 5 Mart). İKSV'den Beyoğlu Belediye Başkanı Ahmet Misbah Demircan'a Teşekkür. Erişim tarihi: 15.03.2024,
<https://www.iksv.org/tr/haber/iksv-den-beyoglu-belediye-baskani-ahmet-misbah-demircan-a-tesekkur>

İleri Haber (2016, 6 Şubat). Beyoğlu'nda Zabıta Evsiz Yurttaşın Çadırını Yıktı. Erişim tarihi: 15.03.2024, <https://www.ilerihaber.org/icerik/beyoglundan-zabita-evsiz-yurttasin-cadirini-yikti-29759>

İleri Haber (2023, 15 Temmuz). Tersane İstanbul Şantiyesinde İşçiler, Hijyen Sorunlarına İsyan Etti!. Erişim tarihi: 03.02.2024,
<https://www.ilerihaber.org/icerik/tersane-istanbul-santiyesinde-isciler-hijyen-sorunlarina-isyani-etti-156942>

inanguney.com, Projeler, Erişim tarihi: 20.03.2024,
https://inanguney.com/beyoglu_book_web.pdf

İnce, E. (2012). Projelerin Savaş Meydanı, Erişim tarihi: 08.02.2023, *Mimdap.org*,
<http://mimdap.org/2012/11/projelerin-savath-meydany-taksim/>

İnternethaber (2019, 17 Şubat). Mevlüt Uysal'dan İstanbul'a 24 Saat Açık 4 Yeni Kütüphane Müjdesi. Erişim tarihi: 15.05.2024,
https://www.internethaber.com/mevlut-uysaldan-istanbula-24-saat-acik-4-yeni-kutuphane-mujdesi-2001506h.htm#google_vignette

İstanbul Kent Mücadele Arşiv, Erişim tarihi: 10.04.2024,
<https://www.ikmarsiv.org/#/beyoglu>

İspirli, Y. (2007, 10 Temmuz). İstanbul'a Yakışan Dergi. *Milli Gazete*, Erişim tarihi: 16.03.2023, <https://www.milligazete.com.tr/haber/812008/istanbul-a-yakisir-dergi-1453>

İşman, Z. (2004, 31 Ağustos). İstanbul 'müze kent' olacak. *Sabah Gazetesi Arşiv*, Erişim tarihi: 11.10.2023, <https://arsiv.sabah.com.tr/2004/08/31/cp/gnc103-20040815-102.html>

Kadüker, O. Ö. (2021, 30 Mart). ‘Konservatuvar Taşınması’. *Milliyet*, Erişim tarihi: 10.12.2023, <https://www.milliyet.com.tr/gundem/konservatuvar-tasinmasin-6468679>

Kahraman, S. (2014, 16 Ekim). Çelik: ‘Kültürel Hayatın Üzerinde İdeolojik Baskılar Devam Ediyor’. *İHA*, Erişim tarihi: 05.02.2024, <https://www.iha.com.tr/haber-celik-kulturel-hayatin-uzerinde-ideolojik-baskilar-devam-ediyor-400895>

Kalebodur’la Mimarlar Konuşuyor (2018). Mehmet Kütükçüoğlu, Ertuğ Uçar, Erişim tarihi: 10.10.2023, <http://mimarlarlarkonusuyor.com/soylesiler/mehmet-kutukcuoglu-ertug-ucar>

Kaptan Haber (2010, 10 Haziran). ‘Haliç Tersanesi Sakinleri’ Sergisi Açıldı. Erişim tarihi: 10.10.2023, <https://www.kaptanhaber.com/halic-tersanesi-sakinleri-sergisi-acildi/22789/>

Karagöz, S. (2023, 28 Mayıs). Artizan Sanat, *Yeni Şafak*, Erişim tarihi: 19.03.2024, <https://www.yenisafak.com/yazarlar/samed-karagoz/artizan-sanat-4533886>

Karakaş, B. (2019, 23 Mayıs). AKP İktidarı Döneminde Kültür Belediyeciliği, DW Türkçe, Erişim tarihi: 02.01.2024, <https://www.dw.com/tr/akp-iktidar%C4%B1-d%C3%B6neminde-k%C3%BClt%C3%BCr-belediyecili%C4%9Fi/a-48853938>

Karayel, F. (2021, 8 Mayıs). İstanbul’un Kültür Yolu Beyoğlu’ndan Gececek. *Sabah Gazetesi*, Erişim tarihi: 09.11.2024, <https://www.sabah.com.tr/yazarlar/funda-karayel/2021/05/08/funda-karayel-yazdi-istanbulun-kultur-yolu-beyoglundan-gececek>

Kepenek, E. (2024). Bayram Sokak’taki Evler Mühürlendi: ‘Terk Etmiyoruz’. *Bianet*, Erişim tarihi: 15.03.2024, https://bianet.org/haber/bayram-sokaktaki-evler-muhurlendi-terk-etmiyoruz-292671#google_vignette

Kırmacı, Ş. (2019, 10 Eylül). ‘İstanbul Dünyanın Kültür Başkenti Olmalı’, *Artdog İstanbul*, Erişim tarihi: 15.04.2024, <https://artdogistanbul.com/istanbul-dunyanin-kultur-baskenti-olmali/>

Kireççi, T. (2010, 6 Nisan). Yeşilçam Sokağı’nın Yeni Senaryosu. *Milliyet*, Erişim tarihi: 08.02.2023, <https://www.milliyet.com.tr/ekonomi/yesilcam-sokagi-nin-yeni-senaryosu-yazildi-1221138>

Korkmaz, A., Yeşilyurt, H. (2022, 10 Mayıs). İstanbul’da 34 Noktaya 34 Şahmeran Heykeli. *DHA*, Erişim tarihi: 11.08.2023, <https://www.dha.com.tr/gundem/istanbulda-34-noktaya-34-sahmeran-heykeli-2067405/1>

Koyuncu, S. (2013, 16 Mart). Mustafa İsen’le ‘Muhafazakâr Sanat’ Üzerine. *Türkiye Gazetesi*, Erişim tarihi: 25.04.2023, <https://www.turkiyegazetesi.com.tr/kultur-sanat/mustafa-isenle-muhafazakar-sanat-uzerine-36066>

KRT TV (2023, 8 Haziran). Vakıf Kurulmuştu: Recep Tayyip Erdoğan Müzesi'nin Yeri Belli Oldu. *Kaynak: Özlem Güvemli, Sözcü Gazetesi*, Erişim tarihi: 02.03.2024, <https://www.krttv.com.tr/vakif-kurulmustu-recep-tayyip-erdogan-muzesinin-yeri-belli-oldu>

Kurtoğlu, N. S. (2022, 30 Aralık). Karaköy Otoparkının Yerine 7000 Metrekare Meydan Yapılacak. *Arkitera*, Erişim tarihi: 11.04.2024, <https://www.arkitera.com/haber/karakoy-otoparkinin-yerine-7-000-metrekare-meydan-yapilacak/>

Küçük, M. (2021, 1 Temmuz). Galataport ve Tersane İstanbul'da Beyoğlu'nda Oturanlar Çalışacak, *Ekonomim*, *Kaynak: Dünya*, Erişim tarihi: 10.01.2023, <https://www.ekonomim.com/ekonomi/galataport-ve-tersane-istanbulda-beyoglunda-oturanlar-calisacak-haberi-626639>

Kültür Limited (2017, 28 Şubat). Contemporary İstanbul ve Tabanlıoğlu Mimarlık'tan İş birliği. Erişim tarihi: 10.11.2023, <https://kulturlimited.com/contemporary-istanbul-ve-tabanlioglu-mimarliktan-yeni-isebirligi/>

Merdim, E. (2005, 15 Ocak). Oya Eczacıbaşı Anlattı/ İstanbul Modern'in İlginç Hikayesi. *Arkitera*, Erişim tarihi: 20.04.2023, <https://www.arkitera.com/haber/oja-eczacibasi-anlatti-istanbul-modernin-ilgincl-hikayesi/>

Merdim, E. (2006, 8 Aralık). Kütür Odaklı Endüstrileşme Sürecinde Haliç ve Tersaneler. *Arkitera*, Erişim tarihi: 11.03.2024, <https://www.arkitera.com/haber/kultur-odakli-endustrilesme-surecinde-halic-ve-tersaneler/>

Merdim, E. (2017, 9 Mayıs). Galataport'un Master Planını Dror ve Gensler Tasarlıyor, *Arkitera*, Erişim tarihi: 02.04.2024, <https://www.arkitera.com/haber/galataportun-master-planini-dror-ve-gensler-tasarliyor/>

Milliyet Gazetesi (1987, 1 Mayıs). Eşcinseller Dağıtıldı. s.2

Milliyet Gazetesi (1988, 14 Mart). Beyoğlu Didik Didik, s.3

Milliyet Gazetesi (1994, 11 Aralık). Sanat Refah'a Erdi Mi?

Milliyet Gazetesi (1995, 14 Aralık). Sanata Evet'in Birinci Yılı

Milliyet Gazetesi (2003, 22 Mayıs). Milli Görüş'le Gurur Duyuyorum. Erişim tarihi: 27.02.2023, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/milli-gorusle-gurur-duyuyorum-5178071>

Milliyet Gazetesi (2003a, 1 Haziran). Üç Büyük Dinin Şarkıları 550. Yılda Yine Aynı Sahnede. Erişim tarihi: 11.03.2023, <https://www.milliyet.com.tr/pazar/uc-buyuk-dinin-sarkilari-550-yilda-yine-ayni-sahnedede-5175957>

Milliyet Gazetesi (2005, 2 Temmuz). 25 Yıllık Düş Gerçekleşiyor. Erişim tarihi: 11.03.2023

Milliyet Gazetesi (2005a, 7 Temmuz). Fuhuşu Ruslar Getirdi. Erişim tarihi: 11.03.2023

Milliyet Gazetesi (2005b, 24 Aralık). İstanbul'un Tate Modern'i, Erişim tarihi: 10.03.2024, <https://www.milliyet.com.tr/pembenar/istanbulun-tate-moderni-139570>

Milliyet Gazetesi (2006, 12 Nisan). Kültür Başkenti. Erişim tarihi: 12.03.2023, <https://www.milliyet.com.tr/pembenar/kultur-baskenti-153126>

Milliyet Gazetesi (2011, 9 Temmuz). Muhteşem Yüzyıl Göndermesi. Erişim tarihi: 25.04.2023, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/muhtesem-yuzyil-gondermesi-1412071>

Milliyet Gazetesi (2012, 13 Şubat). Ailelerin Gidebileceği Bir Nevizade Oluşacak. Erişim tarihi: 10.04.2023, <https://www.milliyet.com.tr/gundem/ailelerin-gidebilecegi-bir-nevizade-olusacak-1501541>

Milliyet (2015, 24 Ocak). Karaköy'e 320 Milyon \$'lık 12 Yeni Turizm Tesisi Geliyor. Erişim tarihi: 21.03.2024, <https://www.milliyet.com.tr/ekonomi/karakoy-e-320-milyon-lik-12-yeni-turizm-tesisi-geliyor-2003137>

Milliyet (2017, 13 Ocak). Kabataş 'Martı'sı Mimarları Böldü. Erişim tarihi: 21.03.2024, <https://www.milliyet.com.tr/gundem/kabatas-marti-si-mimarlari-boldu-2377651>

Milliyet (2018, 7 Mart). İBB Başkanı Mevlüt Uysal: 'İstanbul Herkese Ev Sahipliği Yapan Bir Şehir'. Erişim tarihi: 15.05.2024, <https://www.milliyet.com.tr/yerel-haberler/istanbul/ibb-baskasni-mevlut-uysal-istanbul-herkese-ev-sahipligi-yapan-bir-sehir-12640775>

Milliyet (2022, 22 Haziran). Tersane İstanbul Projesinde Feci Olay: 1 Ölü, 1 Yaralı. Erişim tarihi: 02.02.2024, <https://www.milliyet.com.tr/gundem/tersane-istanbul-projesinde-feci-olay-1-olu-1-yarali-6777157>

Milliyet (2023, 21 Ekim). Piyalepaşa'da Hedef 7.5 Milyon Ziyaretçi. Erişim tarihi: 02.03.2024, <https://www.milliyet.com.tr/ekonomi/piyalepasada-hedef-7-5-milyon-ziyaretci-7022902>

Milliyet (2023, 1 Haziran). Recep Tayyip Erdoğan Vakfı Kuruldu. Erişim tarihi: 25.09.2023, <https://www.milliyet.com.tr/gundem/recep-tayyip-erdogan-vakfi-kuruldu-6956304>

Milliyet Sanat (2023, 19 Eylül). İBB'den Contemporary İstanbul'a Deniz Ulaşımı. Erişim tarihi: 14.04.2024, <https://www.milliyetsanat.com/haberler/diger/ibb-den-contemporary-istanbul-a-deniz-ulasimi/16760>

Mimarist (2017, 28 Şubat). Mimarlık Mirası Karaköy Yolcu Salonu'nun Yıkımı Kabul Edilemez. Erişim tarihi: 01.04.2024, <https://www.mimarist.org/mimarlik-mirasi-karakoy-yolcu-salonunun-yikimi-kabul-edilemez/>

Mimarizm (2020, 17 Temmuz). Grimshaw'dan Haliç'te Müze Tasarımı. Erişim tarihi: 05.02.2023, https://www.mimarizm.com/haberler/gundem/grimshaw-dan-halic-te-muze-tasarimi_131475

Munyar, V. (2006, 3 Şubat). Galataport'ta İptal Yolunu Açan Davayı Geri Çekiyoruz. *Hürriyet*, Erişim tarihi: 10.12.2023, <https://www.hurriyet.com.tr/galataport-ta-iptal-yolunu-acan-davayi-geri-cekiyoruz-3881653>

Munyar, V. (2011, 31 Ekim). Camialtı Tersanesi'nin Yerini Verseler 150 Milyon Dolar Yatırımla Müze Yaparız. *Hürriyet*, Erişim tarihi: 02.02.2024, <https://www.hurriyet.com.tr/camialti-tersanesi-nin-yerini-verseler-150-milyon-dolar-yatirimla-muze-yapariz-19127781>

Mutlu, S. (2018, 15 Haziran). Cumhurbaşkanı Erdoğan'dan Haliç'te Bilim Merkezi Müjdesi, *Anadolu Ajansı*, Erişim tarihi: 20.03.2024, <https://www.aa.com.tr/tr/gunun-basliklari/cumhurbaskani-erdogandan-halichte-bilim-merkezi-mujdesi/1176032>

Müze Gazhane sitesi (2022, 3 Temmuz). Birlikte: İstanbul Sanat Müzesi'ne Doğru Erişim tarihi: 15.10.2023, <https://muzegazhane.istanbul/sergiler/birlikte-istanbul-sanat-muzesine-dogru/>

Mynet (2011, 10 Ocak). Başbakan 'İnsanlık Anıtı'na ucube dedi. Erişim: 27.04.2023, <https://www.mynet.com/basbakan-insanlik-anitina-ucube-dedi-2692525-myvideo>

Neyzi, N. H. (1994, 13 Haziran). Sanayimizi Canlandıracak Denizcilik Sektörü, *Cumhuriyet Gazetesi*, s.2

NTV arşiv (2000). Başkan ile Beyoğlu'nun Dünü Bugünü., Erişim tarihi: 02.04.2023, <http://arsiv.ntv.com.tr/news/53485.asp>

NTV (2020, 5 Aralık). İstanbul'u Sanat ve Işıkla Buluşturacak İstanbul The Lights Başlıyor. Erişim tarihi: 10.03.2024, <https://www.ntv.com.tr/sanat/istanbulu-sanat-ve-isisikla-bulusturacak-istanbul-the-lights-basliyor,GOFaQkgXPES8MaW-rMTDCQ>

Oda TV (2020, 9 Nisan). Ara Güler'in Adına Bile El Koydular. Erişim tarihi: 12.05.2024, <https://www.odatv.com/guncel/ara-gulerin-adina-bile-el-koydular-181899>

Oskay, Ç. (2019, 8 Eylül). Dünyadaki Yeni Müzelerin Hiçbirinin Böyle Bir Hevesi ve İddiası Yok. *Hürriyet Pazar*, Erişim tarihi: 21.02.2024, <https://www.hurriyet.com.tr/kelebek/hurriyet-pazar/dunyadaki-yeni-muzelerin-hicbirinin-boyle-bir-hevesi-ve-iddiasi-yok-41324028>

Ortaylı, İ. (2024, 14 Nisan). Divanhane'nin Geleceği. *Hürriyet*, Erişim tarih: 02.05.2024, <https://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/ilber-ortayli/divanhanenin-gelecegi-42445888>

Öcalır, N. (1987). Eski Beyoğlu Artık Tarih Oldu: Peran Bağları'ndan Beyoğlu'na. Taha Toros Arşivi, Erişim tarihi: 27.02.2023

Öktem, G. (2012). İKSV Doğum Gününü Gökyüzünde Kutladı. *Milliyet*, Erişim tarihi: 11.03.2023, <https://www.milliyet.com.tr/gundem/iksv-dogum-gununu-gokyuzunde-kutladi-1557665>

Özedincik, S. (2017, 26 Mart). Hedef 20 Milyon Ziyaretçi, *Sabah Gazetesi*, Erişim tarihi: 12.02.2024, <https://www.sabah.com.tr/yazarlar/sinan-ozedincik/2017/03/26/hedef-20-milyon-ziyaretci>

Özgün Mimarisiyle Dünya Çapında Bir Müze, İstanbul Modern, Erişim tarihi: 14.03.2024, <https://yasam.eczacibasi.com.tr/251/istanbul-modern-mimari-bak-architectural-view>

Özgür, B. (2021, 30 Mart). Beyoğlu'nun Mülklerine Ne Oluyor?. *Gazete Duvar*, Erişim tarihi: 18.03.2024, <https://www.gazeteduvar.com.tr/beyoglundun-mulklerine-ne-oluyor-makale-1517604>

Özkartal, M. Z. (2009, 11 Ocak). 'Kabataş'taki Martıları Görür Görmez İskele Kafamda Oluşturdu', *Milliyet*, Erişim tarihi: 21.03.2024, <https://www.milliyet.com.tr/pazar/kabatas-taki-martilari-gorur-gormez-iskele-kafamda-olustu-1156672>

Patron Dünyası (2008, 22 Temmuz). 20 Yıldır Süren Yıkım Bitecek Mi?. *Kaynak: M. Demirkaya, Milliyet*, Erişim tarihi: 10.04.2024, <https://www.patronlardunyasi.com/20-yildir-suren-yikim-bitecek-mi>

Pala, İ. (2012, 10 Nisan). İskender Pala'dan Muhafazakâr Sanat Manifestosu. *T24 Gazetesi*, Kaynak: Zaman Gazetesi, Erişim tarihi: 26.04.2023, <https://t24.com.tr/haber/iskender-paladan-muhafazakar-sanat-protestosu,201406>

Pişkin, T. (2017, 30 Kasım). Kabataş Martı Projesinin 12 Yıllık Hikayesi, *Bianet*, Erişim tarihi: 21.03.2024, <https://bianet.org/haber/kabatas-marti-projesinin-12-yillik-hikayesi-191966>

Pişkin, T. (2018, 3 Ağustos). Haliç'teki Kalan Son Tersane Erdoğan'ın Damadına Tahsis Edildi, *Bianet*, Erişim tarihi: 20.03.2024, <https://bianet.org/haber/halic-te-kalan-son-tersane-erdogan-in-damadina-tahsis-edildi-199699>

Polat, F. (2024, 23 Mart). Haliç Tersanesinden Günnur Dikeç: Bir Şey Yapayım Dedim, Pervane Dökeyim Dedim, *Evrensel Gazetesi*, Erişim tarihi: 25.03.2024, <https://www.evrensel.net/haber/513898/halic-tersanesinden-gunnur-dikec-bir-sey-yapayim-dedim-pervane-dokeyim-dedim>

Politikayol (2018, 27 Aralık). Ekrem İmamoğlu Projelerini Açıkladı: İstanbul Yeniden Dünyanın Merkezi Olacak. Erişim tarihi: 02.04.2023, <https://www.politikayol.com/ekrem-imamoglu-projelerini-acikladi-istanbul-yeniden-dunyanin-merkezi-olacak/>

Posta (2019, 28 Mart). Binali Yıldırım: Haliç'i Boydan Boya Yürüyüş Yolu Yapacağız. Erişim tarihi: 11.04.2024, <https://www.posta.com.tr/gundem/binali-yildirim-halic-i-boydan-boya-yuruyus-yolu-yapacagiz-2129723>

Recep Tayyip Erdoğan Youtube Kanalı (2021, 15 Ocak) Milli Saraylar İdaresi Başkanlığı Resim Heykel Müzesi Restorasyonu. Erişim tarihi: 10.05.2023, https://www.youtube.com/watch?v=_H8d84p7T1A

Redman, N. (2024, 3 February). İstanbul Has Been Reborn-Here's the Ultimate Weekend Guide, *The Times*, Erişim tarihi: 14.03.2024, <https://www.thetimes.co.uk/article/istanbul-travel-guide-times-luxury-d522dw9k2>

Rençberler, Y. (2020, 30 Temmuz). Ahmet Misba Demircan'ın Projesi Beyoğlu'yu Canlandırıyor. *7/24 Kültür Sanat*, Erişim tarihi: 02.01.2023, <https://724kultursanat.com/ahmet-misbah-demircanin-projesi-beyogluyu-canlandiriyor/>

Sabah Gazetesi (2005, 22 Mart). Gökçek'in Kaldırdığı Heykel Yerine Kondu. Erişim tarihi: 25.02.2023, <https://arsiv.sabah.com.tr/2005/03/22/siy110.html>

Sabah Gazetesi (2013, 14 Haziran). Topçu Kışlası'nın Tarihi Anlamı. Erişim tarihi: 11.04.2023, <https://www.sabah.com.tr/aktuel/2013/06/14/topcu-kislasinin-tarihi-anlami>

Sabah Gazetesi (2020, 13 Şubat). Sanat Camiası 'Beyoğlu Kültür Yolu' İçin Biraraya Geldi. Erişim tarihi: 19.03.2024, <https://www.sabah.com.tr/kultur-sanat/2020/02/13/sanat-camiasi-beyoglu-kultur-yolu-icin-bir-araya-geldi>

Sabuncu, M. (2023, 11 Ocak). İşte Projeden Fotoğraflarla ve Detaylar; 'Tayyip Erdoğan Müzesi Kuruluyor, Hedef Seçim Öncesinde Açmak, *T24*, Erişim tarihi: 01.10.2023, <https://t24.com.tr/yazarlar/murat-sabuncu/iste-projeden-fotograflar-ve-detaylar-tayyip-erdogan-muzesi-kuruluyor-hedef-secim-oncesinde-acmak,38193>

Sabuncu, M. (2024, 25 Haziran). İki Tarihî Alan İki Zorlama: Adalar'a Minibüz, İstiklal'e 'Şekli Değişmiş, Yeni Nostaljik Tramvay'. *T24*, Erişim tarihi: 25.06.2024, <https://t24.com.tr/yazarlar/murat-sabuncu/iki-tarihi-alan-iki-zorlama-adalar-a-minibus-istiklal-e-sekli-degismis-yeni-nostaljik-tramvay,45365?s=08>

Sanat Okur (2023, 29 Eylül). İstanbul'un Kültür ve Sanat Sezonu Açıldı. Erişim tarihi: 10.03.2024, <https://sanatokur.com/istanbulun-kultur-ve-sanat-sezonu-acildi/>

Sanat Okur (2024, 5 Mart). İstanbul Haliç Festivali Haliç Tersanesi'nde Başladı. Erişim tarihi: 07.03.2024, <https://www.politikyol.com/imamoglu-halic-tersanesinde-istanbul-sanati-acti-10-alanda-yeni-projeleri-anlatti/>

Sarıçayır, E. (2013, 8 Temmuz) Dönmedolaplı Haliçport!, Kaynak: Elif İnce, *Radikal Gazetesi*, Erişim tarihi: 10.01.2023, <https://www.arkitera.com/haber/donmedolapli-halicport/>

Sarıçayır, E. (2014, 29 Nisan). İstanbul Resim ve Heykel Müzesi'nde Ne Oluyor?, *Arkitera*, Erişim tarihi: 03.04.2024, <https://www.arkitera.com/haber/istanbul-resim-ve-heykel-muzesinde-ne-oluyor/>

Seçkin, A. (2022, 25 Eylül). Contemporary İstanbul'un Ardından, *Politik Yol*, Erişim tarihi: 14.04.2024, <https://www.politikyol.com/contemporary-istanbulun-ardindan/>

Sivrikaya, E. (2023, 20 Haziran). İmamoğlu Açılışa Katıldı: Moraliniz Bozulduğunda İstanbul Modern'e Gelin, Ben Öyle Yapacağım, *Gazete Duvar*, Erişim tarihi: 14.03.2024, <https://www.gazeteduvar.com.tr/imamoglu-acilisa-katildi-moraliniz-bozulduguna-istanbul-moderne-gelin-ben-oyle-yapacagim-haber-1624759>

Sol Haber (2010, 26 Temmuz). İDO, TDİ'nin Mirasını Yok Etti. Erişim tarihi: 10.02.2023, <https://haber.sol.org.tr/kent-gundemleri/ido-tadinin-mirasini-yok-etti-haberi-31295>

Sözcü (2019, 22 Ocak). Haliç Tersanesi 98,4 Milyon TL'ye Bilim Merkezi Oluyor. Erişim tarihi: 20.03.2024, <https://www.sozcu.com.tr/halic-tersanesi-984-milyon-tlye-bilim-merkezi-oluyor-wp3218240>

Sözcü (2019a, 10 Haziran). İBB'den 7.3 Milyon TL'ye Okçuluk Müzesi. Erişim tarihi: 14.02.2024, <https://www.sozcu.com.tr/ibbnin-okculuk-aski-7-3-milyon-tlye-okculuk-muzesi-wp5088387>

Sözcü (2021, 1 Nisan). Kasımpaşa'daki Tarihi Divanhane Karakol Binası Geceyarısı Yıkıldı. Erişim tarihi: 01.10.2023, <https://www.sozcu.com.tr/kasimpasadaki-tarihi-divanhane-karakol-binası-gece-yarısı-yıkıldı-wp6347308>

Sözcü (2022, 11 Şubat). Zürafa Sokak'ta Yıkım Çalışmalarına Başlandı. Erişim tarihi: 18.03.2024, <https://www.sozcu.com.tr/zurafa-sokakta-yikim-calismalarına-baslandı-wp6946705>

Sputnik (2023, 4 Aralık). Türkiye ile Katar Arasında Ortak Bildiri ve 12 Anlaşma İmzalandı. Erişim tarihi: 02.05.2023, <https://sputniknews.com.tr/20231204/turkiye-ile-katar-arasında-ortak-bildiri-ve-12-anlaşma-imzalandı-1078070994.html>

Sururi, G. (1991, 3 Şubat). Eskisi Gibi Beyoğlu'na Çıkmak, *Cumhuriyet Dergi Pazar Eki*, Erişim tarihi: 27.02.2023

Susma 24 (2017, 16 Mayıs). 'Erdo-Gone! İnşallah, Maşallah' Dergi Kapattırdı. Erişim tarihi: 11.03.2023, <https://susma24.com/erdo-gone-insallah-masallah-dergi-kapattirdi/>

Susma 24 (2022, 13 Ocak). Sanatçı İzinsiz'in Yargılandığı Davada Bilirkişi Heyeti Kararı. Erişim tarihi: 25.03.2024, <https://susma24.com/sanatci-izinsizin-yargilandigi-davada-bilirkişi-heyeti-kararı/#:~:text=Ressam%20Devrim%20Erbil'in%20i%C5%9Flerinin,%C4%B0zinsiz%20tutuklanarak%20ceza%20evine%20g%C3%B6nderilmi%C5%9Fti.>

Şani, A. E., Bulovalı, A. H., Şeref, S. (2021, 20 Ekim). Beyoğlu Kültür Yolu Festivali Atatürk Kültür Merkezi'nin Açılışıyla Başlayacak, *Anadolu Ajansı*, Erişim tarihi: 17.03.2024, <https://www.aa.com.tr/tr/kultur-sanat/beyoglu-kultur-yolu-festivali-ataturk-kultur-merkezinin-acilisiyla-baslayacak/2398087>

Şehir Hatları (2020, 26 Ekim). 565 Yıllık Tersanede Çağdaş Sanat Etkinliği. Erişim tarihi: 11.03.2023, <https://sehirhatlari.istanbul/tr/haberler/565-yillik-tersanede-cagdas-sanat-etkinligi-808>

Şener, N. (2000, 27 Nisan). Fatih'in Tersaneleri Kapatıldı. *Milliyet*, Erişim tarihi: 09.02.2023, <https://www.milliyet.com.tr/ekonomi/fatihin-tersaneleri-kapatildi-5322080>

Tabanlıoğlu, M. (2021, 6 Ağustos). İstanbul'un Yeni Kültürel Ağırlık Merkezi, *Tersane İstanbul Blog*, Erişim tarihi: 05.02.2023, <https://www.terseistanbul.com.tr/tr/blog/istanbulun-yeni-kulturel-agirlik-merkezi>

Tamer, M. (2005, 9 Temmuz). Asfalt Kültürüyle Deniz Ulaşımı, *Deniz Haber*, Kaynak: *Milliyet*, Erişim tarihi: 11.02.2024, <https://www.denizhaber.net/asfalt-kulturuyle-deniz-ulasimi-haber-1660.htm>

T.C. Cumhurbaşkanlığı Kurumsal İnternet Sayfası (2012, 29 Kasım). Cumhurbaşkanlığı Kültür ve Sanat Büyük Ödülleri. Erişim tarihi: 27.04.2023, <https://www.tccb.gov.tr/cumhurbaşkanligi/kultursanatodulleri/2012/>

T.C. Cumhurbaşkanlığı Youtube Kanalı (2016, 28 Aralık). Kültür Sanat Alanında Gelişemeyen Bir Ülkenin, Bağımsız Olabilmesi Mümkün Değildir. Erişim tarihi: 02.05.2023, <https://www.youtube.com/watch?v=rBjhppgnPnE>

T.C. Cumhurbaşkanlığı Youtube Kanalı (2023, 19 Mayıs). Cumhurbaşkanı Erdoğan, İstanbul Modern'in Yeni Binasını Ziyaret Ediyor. Erişim tarihi: 02.06.2024, https://www.youtube.com/watch?v=sy8Qvv9_y0g

T.C. Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı, İstanbul Haliç Yat Limanı ve Kompleksi, Erişim tarihi: 10.02.2023, <https://istanbul.uab.gov.tr/istanbul-halic-yat-limani-ve-kompleksi>

T.C. Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı (2021, 6 Mart). Tersane İstanbul Projesi, İstanbul'un Marka Değerini Arttıracak. Erişim tarihi: 01.02.2023, <https://www.uab.gov.tr/haberler/tersane-istanbul-projesi-istanbul-un-marka-degerini-arttiracak>

TMMOB (2009, 2 Mart). Haliç Tersanesi Sinema Platosu Olamaz. Erişim tarihi: 11.02.2023, <https://www.tmmob.org.tr/icerik/halic-tersanesi-sinema-platosu-olamaz>

TRT Haber (2021, 15 Ocak). Milli Saraylar Müzesi Açıldı. Erişim tarihi: 03.04.2024, <https://www.trthaber.com/foto-galeri/milli-saraylar-resim-muzesi-acildi/32219/sayfa-1.html>

TRT 2 (2010). Haliç Kongre Merkezi'nde Gerçekleştirilen 2010 Avrupa Kültür Başkenti Açılış Gecesi Yayını. Erişim tarihi: 28.10.2023, <https://www.dailymotion.com/video/xna7zt>

Tokyay, M. (2023, 30 Ocak). İstanbul: Kültürel Diplomasinin Başkenti, *Politikol*, Erişim tarihi: 14.03.2024, <https://www.politikol.com/istanbul-kulturel-diplomasinin-baskenti/>

Tophane Parkı ve Kent Meydanı Projesi, İBB Şehir Planlama Müdürlüğü, Erişim tarihi: 14.03.2024, <https://sehirplanlama.ibb.istanbul/ibb-topthane-parki-ve-kent-meydani/>

Tuna, A. B. (2021) 20 Yıldır Bu Projeyi Tartışıyoruz: Galataport, *İstdergi*, sayı: 6, Erişim tarihi: 14.03.2024, <https://www.istdergi.com/dosya/20-yildir-bu-projeyi-tartisiyoruz-galataport>

Tuncer, G. (2022, 3 Nisan). Haliç Tersanesi'nden Sonra Bir Tarihi Alan Daha Sanat Müzesi Oluyor, *Independent Türkçe*, Erişim tarihi: 15.10.2023, <https://www.indyturk.com/node/492761/hali>

Türkiye Turizm (2008, 17 Şubat). Topbaş Tebdil-i Kıyafet Yapıyor, Erişim tarihi: 10.12.2023, <https://www.turkiyeturizm.com/topbas-tebdil-i-kiyafet-yapiyor-9020h.htm>

T24 (2016, 28 Nisan). Kültür Bakanı: Ankara'ya Anadolu Kültür Külliyesi Kuracağız. Erişim tarihi: 03.05.2023, <https://t24.com.tr/haber/kultur-bakani-ankaraya-anadolu-kultur-kulliyesi-kuracagiz,338199>

T24 (2017, 16 Eylül). Kadir Topbaş'ın 'Çılgın Projem' Dediği Kabataş-Üsküdar Yaya Tüneli İptal Edildi. *Kaynak: Ö. Güvenli, Sözcü*, Erişim tarihi: 22.03.2024, <https://t24.com.tr/haber/kadir-topbasin-cilgin-projem-dedigi-kabatas-uskudar-yaya-tuneli-iptal-edildi,441798>

T24 (2019, 5 Ekim). Ekrem İmamoğlu: Sanat Demokrasiyi Sever, Demokrasiyle Gelişir. Erişim tarihi: 05.03.2024, <https://t24.com.tr/haber/ekrem-imamoglu-sanat-demokrasiyi-sever-demokrasiyle-gelisir,842501>

T24 (2023, 27 Aralık). Kefiye taktığı için Galataport'a alınmadı; Galataport yönetiminden 'kısa süreli yanlış anlama' açıklaması geldi. Erişim tarihi:10.05.2024, <https://t24.com.tr/haber/kefiye-taktigi-icin-galataport-a-alinmadi-galataport-yonetiminden-kisa-sureli-yanlis-anlama-aciklamasi-geldi,1144946>

Ulaşım Yönetim Merkezi (2023, 8 Ekim). Galataport- Beyazıt Turistik Tramvayı Sefere Başladı. Erişim tarihi: 09.02.2024, <https://uym.ibb.gov.tr/kurumsal/haberler-ve-duyurular/galataport-beyaz%C4%B1t-turistik-tramvay%C4%B1-sefere-ba%C5%9Fad%C4%B1>

Uluşahin, A. (2014, 2 Şubat). TÜSAK, Truva Atı, *Cumhuriyet Gazetesi*, Erişim tarihi: 26.04.2023, <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/tusak-truva-ati-36565>

Usta, G. (2019, 23 Şubat). Cumhurbaşkanı Erdoğan: İlk Defa Kadın Müzesi İnşa Edeceğiz, *DHA*, Erişim tarihi: 03.02.2023, <https://www.dha.com.tr/politika/cumhurbaskani-erdogan-ilk-defa-kadin-muzesi-insa-edecegiz-1628236>

Uzunçarşılı Baysal, C. (2015, 2 Mayıs). 1 Mayıs ve Yenikapı ve Maltepe'ye Neden Gidemeyiz. *Sendika.org*, Erişim tarihi:02.04.2024, <https://sendika.org/2015/05/1-mayis-ve-yenikapi-ve-maltepeye-neden-gidemeyiz-cihan-uzuncarsili-baysal-261582>

Ülkütekin, D. (2009, 1 Şubat). İstanbul'da Ne Olduğunun Farkında Mısınız?, *Cumhuriyet Pazar*, Erişim tarihi: 05.02.2024

Vardar, N. (2015, 27 Şubat). Narmanlı Han'ın Akıbetini Mimarı Açıkladı, *Bianet*, Erişim tarihi: 13.02.2024, https://bianet.org/haber/narmanli-han-in-akibetini-mimari-acikladi-162651#google_vignette

Vardar, N. (2017). Beyoğlu İmar Planları İkinci Kez İptal Edildi, Peki Neyi Kapsıyor?, *Bianet.org*, Erişim tarihi: 05.04.2023, <https://bianet.org/haber/beyoglu-imar-planlari-ikinci-kez-iptal-edildi-peki-neyi-kapsiyor-188446>

Vitrinde Rant Var (2016, 2 Mayıs). *Emek Bizim Facebook adresi*, Erişim tarihi: 12.02.2024, <https://www.facebook.com/emekbizim/posts/pfbid02GfkhpkRZjKAKim aYRJMUSJm3SjxygzSSc3eiPMAzHPEQzg59Pjd5iFHC7swNU1BNl>

Vogue Türkiye (2021, 9 Eylül).16. Contemporary İstanbul'a Geri Sayım. Erişim tarihi: 14.04.2024, <https://vogue.com.tr/sanat/16-contemporary-istanbula-geri-sayim>

Yapı.com (2003). Galata&Port İstanbul Projesi Üzerine Görüşler. Erişim tarihi: 10.02.2023, http://www.yapi.com.tr/haberler/galata--port-istanbul-projesi-uzerine-gorusler_95280.html

Yapı.com (2013, 15 Kasım). Tersaneler Boşaltıldı, Makineleri Satıldı. Erişim tarihi: 12.10.2023, http://www.yapi.com.tr/haberler/tersaneler-bosaltildi-makineleri-satildi_113980.html

Yapı.com (2017, 10 Mart). Kabataş Martı Projesi: Ne Oluyor Ne Olacak?. Erişim tarihi: 21.02.2024, http://www.yapi.com.tr/haberler/kabatas-marti-projesi-ne-oluyor-ne-olacak_156877.htm

Yeni Akit (2017, 4 Nisan). Haliç'e Su Altı Tüneli. Erişim tarihi: 11.04.2024, <https://www.yeniakit.com.tr/haber/halice-su-alti-tuneli-296348.html>

Yeniçağ Gazetesi (2019, 25 Mayıs). İBB'den Yandaş Vakıflara Kültür Etkinliği Adı Altında Ödenek!. Erişim tarihi: 26.04.2023, <https://www.yenicaggazetesi.com.tr/ibbden-yandas-vakiflara-kultur-etkinligi-adi-altinda-odenek-235708h.htm>

Yeni Mesaj (2003, 8 Ekim). Haliç Hayat Buldu, Erişim tarihi: 20.10.2023, <https://www.yenimesaj.com.tr/halic-hayat-buldu-H1088632.htm>

Yeni Şafak (1999, 27 Kasım). Yerel Yönetimlerden Korkmayın. Erişim tarihi: 10.03.2023

Yeni Şafak (2001, 6 Temmuz). Miniatürk Türkiye Parkı. Erişim tarihi:10.03.2023, <https://www.yenisafak.com/kultur-sanat/miniaturk-turkiye-parki-647239>

Yeni Şafak (2015, 3 Aralık). 'Beyoğlu Nişanı' Sahibini Buldu. Erişim tarihi: 15.03.2024, <https://www.yenisafak.com/hayat/beyoglu-nisani-sahibini-buldu-2353089>

Yeni Şafak (2018, 2 Ekim). Mevlüt Uysal: Kültür ve Sanatta da Yerli ve Milli Olalım. Erişim tarihi: 10.03.2024, <https://www.yenisafak.com/hayat/mevlut-uysal-kultur-ve-sanatta-da-yerli-milli-olalim-3399511>

Yeni Şafak (2020, 11 Temmuz). Ayasofya'nın Dirilişi Fetret Devrinin Bitiştir. Erişim tarihi: 05.05.2023, <https://www.yenisafak.com/gundem/ayasofyanin-dirilisi-fetret-devrinin-bitisidir-3548818>

Yeşil Gazete (2013, 1 Şubat). Santralistanbul Çağdaş Sanat Müzesi Kapanıyor Mu?. Erişim tarihi: 06.02.2024, <https://yesilgazete.org/santralistanbul-cagdas-sanat-muzesi-kapaniyor-mu/>

Yılmaz, İ. (2021, 2 Nisan). İBB'nin Aldığı Eserler 1 Milyon 700 Bin Lira. *Hürriyet*, Erişim tarihi: 12.03.2023, <https://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/ihsan-yilmaz/ibbnin-aldigi-eserler-1-milyon-700-bin-lira-41777922>

Yılmaz T. (2023, 9 Ocak). 'Yedikule Bostanları'nda İstanbullulara Verilen Sözler Tutulmadı'. *Bianet*, Erişim tarihi: 10.04.2023, <https://bianet.org/haber/yedikule-bostanlari-nda-istanbullulara-verilen-sozler-tutulmadi-272589>

Yılmaz, M. Y. (2023, 25 Ekim). Tapuyu Delme Hazırlığı!. *T24 Gazetesi*, Erişim tarihi: 26.10.2023, <https://t24.com.tr/yazarlar/mehmet-y-yilmaz/tapuyu-delme-hazirligi,41969>

Yılmaz, S. (2004, 30 Mayıs). Kuşaktan Kuşağa Vehbi Koç, *Milliyet*, Erişim tarihi: 10.03.2024

Yılmaz, S. (2009, 9 Aralık). Ömer Koç: Vehbi Koç Olsaydı, Asla Sattırmazdı, *Milliyet*, Erişim tarihi: 10.02.2023, <https://www.milliyet.com.tr/yazarlar/serpil-yilmaz/omer-koc-vehbi-koc-olsaydi-asla-sattirmazdi-1171922>

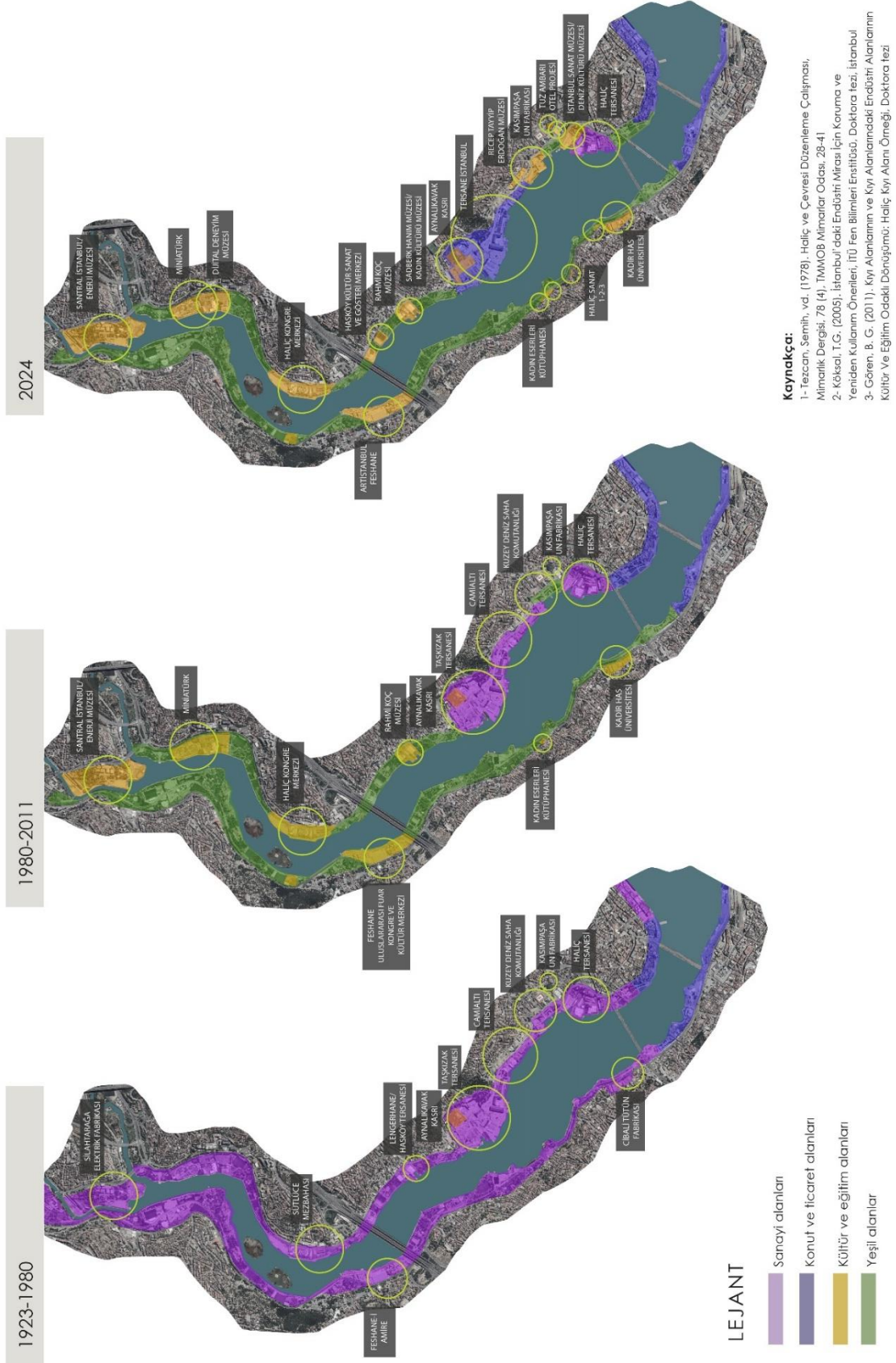
Yüksel, H. Z. (t.y.). İstanbul Resim ve Heykel Müzesi Üzerine Emre Arolat ile Söyleşi, Erişim tarihi: 20.04.2024, <https://www.hevalzelihayuksel.com/soylesiler/istanbul-resim-ve-heykel-muzesi-uzerine-emre-arolat-ile-soylesi/>

Zeybekoğulları, M. (2002, 8 Ekim). Karaköy'e Yeni Yüz, *Cumhuriyet Gazetesi*, sayfa 1-8, Erişim Tarihi: 10.04.2024

EKLER

HALIÇ KIYILARI KULLANIMI

EK-1: Haliç Kıyı Kullanımı

